~~Friderici Münteri~~

~~ex dono Ebenezer Hendersoni~~

~~V. D. M.~~

~~Scoti.~~

~~Hafniæ m. April 1816.~~

Margarita Theolo-
gica er hier vt sett aa Norænu suo

sem Gud hefer sina naad til gefit: huer Bock ad
er sin ein Perla eda gymsteini vt dreigen af
heilagre skript/ Islandz innbyggiurum/
serdeilis Gudz ordz þienurum til
gagns og goda og riettrar vn-
deruisningar/ þeim sem
ecki forsta annad tu-
ngu maal.

Forgefins dyrcka þr Gud sem ecki kenna vtan
bodord manna Matth: 15.

Nicolaus Palladius / Superintendent i Schaane Stigt / ønsker alle Guds hellige ords tiennere / paa Island / Guds euige naade oc fred ved Jesum Christum.

KJere Herrer oc brødre i Christo / effterdi det hellige predicke Embede er det ypperste / høyste / oc suariste embede som er i denne Verden / i huilcket Guds euige søn vor Herre Jesus Christus vaar selff før ordinerit til en lerer oc predicanter / Da bør fordi en siele Sørgere ath legge sig effter met alsom størst vindskibelighed / at hand kand vere duelig oc skickelig til at lere oc vnderuise den hellige Kircke / huilcken Gud haffuer atspurt met sit egit blod / oc tage grãgiffuelige vare paa at ingen aff Christi Faaer bliffue fordømpte / for sin forsømelse skyld / paa det Gud skal icke vd kreffue deris blod (det er deris fordømelse) aff hans hender / Saa siger den hellige Apostel Paulus til Titum i det første Cap: En kircke Tienere bør at vere bequem til at lære andre / Paa det hand kand vere bequem til at lere / oc formane andre / der hører megit til.

Først at hand skal flitelige læse oc studere i den hellige Scrifft sin gãdske liffs tid / oc besønderlig naar hand er kaldit oc ordinerit til det hellige predicke Embede.

Der nest skal hand beflite sig effter at hand kand for-

ſtaa det hand leſ/Der til haffuer hand gode Bøger behoff ſom ere ſcreffne aff de hellige oc viſe met huilcken Gud haffuer ſynderlig begaffuit met den hellig Aands naade til at legge ſcrifften vd.

Til det tredie ſaa ſkal hãd haffue en god hukõmelſe at hand kand vide oc betencke huarledis hand vil begynde ſin predicken / fare freem i den oc huorledis hand vil ende den /oc vide huorledis hand ſkal dele oc ſkiffte ſin predicken at ſaa at folck kunde vide huad de ſkulle beſønderlig bere hiem met ſig aff predicken.

Til det fierde hører der til oc ſaa it got redeligt maal at folcket kand forſtaa oc mercke huad hand ſiger/icke vere ſnarmelt.

Til det femte ſkal hand legge vind paa at hand kand met ſin predicken røre oc beuege menniſkens hierter/huo ſom vil komme andre til at grede/hand ſkal ſelff grede førſt.

Til det ſiette/ſkal hand vere tro i ſit embede ſom S. Pauel ſiger til de Chorinter.

Til det ſiuende ſkal hand vere driſtig oc vforferdit i ſit embede oc tale ſom en guds Legat met ſtormyndighed/ icke anſe nogens perſon men ſtraffe dēnem ſom ſtraff er verd oc trøſte dennem ſom haffue trøſt behoff.

Til det ottende ſkal hand idelige bede oc kalle paa Gud/for ſig oc ſit ganſke predicke Embede/at hand kunde io vere bequem oc duelige til at lere andre och viſe dem den rette vey til himmerigs Rige/effter den hellige ſcrifftis lydelſe.

See/

See/saadant andet mere hører der til at en siele Sørgere kand vere(som Paulus siger) bequem til at lere andre.

Til saadan bequemhed oc dvelighed er denne merckelig bog saare nyttelig / huilcken som er vddraget aff den offuer maade herlige Bog som kallis Loci communes / screffuit aff den høylerde Mand Dr. Philippo Melanthone / Och haffuer denne fromme vellerde mand her Gilbert Jonsøn Superintendent paa Sønderfeldt giort en saare god gerning i det hand haffuer vdset den paa Jslands maal saa at baade de som predicke Guds ord oc de som høre det samme kunde haffue en ret vnderuisning oc lerdom der aff Gud til ære oc dem til salighed/ Oc haffuer samme bog sin rette tilbørlige naffn och Titel ath hun kallis Margarita Theologica/det er / den hellige scrifftis Perle / i det hun begriber vdi sig de skøniste oc beste stycker som er den hellige Scrifft som skinner klarer end Perler oc Guld/ ia denne bog er en skøn Carbunckel sten vdi huilcken mand kand see oc kende vor Herre Jesum Christum at vere vor eniste salighed retferdighed genløsning / oc euige liff.

Saadanne Perler som vor Herre Christus siger skulle io icke kastis for Suin / det er / Guds fiender som hade oc forfølge denne salighedes Lerdom/och ville icke lade sig vnderuise/ de ere icke verd at høre saadan dyrebar lerdom/Men efftedi de ville icke anname samme himmelske Lerdom da skal det samme ord fordømme dem paa den yderste domme Dag.

Saa beder ieg eder mine gode Herrer oc brødre / paa vor Herris Christi vegne / at i ville haffue denne skø-ne Bog hierteligt kær / flitelige lese / oc studere der vdi / tacke Gud for dē omhygelighed vor naadigste Herre Kōgel: Ma: haffuer ocsaa for alle eders salighed / oc sō boo paa Island / oc haffuer bekostet denne Bogs vd-prentelse / oc forskicket saadanne himmelske Perler til eder / met forneffnde her Gilbert / Huor faare eder bør ocsaa inderlige at bede / at Gud vilde for sin søns skyld Jesu Christi / end nu i lang tid forlenge hans Kongel: Ma: leffuit / met sundhed oc karskhed / oc met it freds-sommeligt regimente / Gud til euig ære oc alle hans naadis Vndersaatte til bistand / trøst oc hielp / Vor Herre Jesus Christus vere met eder alle til euig tid /

Screffuit i Københaffn /

10 Feb: Aar 1558.

Formale.

Jſkunn Gudz Faudrs almattugs/ er yfuer ollum þm/ſem ſañarliga treyſta a Jheſum Chriſtum og hans heilogu Euangelio trua / Suo at þm mun og eirnin fridr og faugnudr Heilagþ Anda/ medr eilifligre ſaluhialp gefinn werda. Nu fyrſt at ecki neitt werck/hier a Jardrike/ finzt agætara og dyrdmætara/ enn þ/at Predika Euangelion Jheſu Chriſti/ og þm Gudz almuga goda fyreſion at veita / Sem Drottinn worr Jheſus Chriſtr hefer ſialfr endrleyſt med ſinu blezudu blodi/ Þar fyre ættu aller dugandi menn/ þr ſem kenne mannligt Embætti wilia a ſig taka / og yfuer ſalum annarra manna wiñſion hafa / at vera prydder og Bigafader medr Gudligum wiſdome Chriſtiligs Lærdoms / og ſidſamligu lifuerne / at þr mættu ſuo wera form og fyremynd Gudligrar hiardar / bædi i Lærdominum og lifnadinum. Hinn heilage Paall heimter og eirnin at einum Lærifaudr Chriſtiligrar Kirckiu / og ſeiger at hann / ſem til Skipadr werdr at hafa fyreſion yfuer Gudz Chriſtne ſkule wera giarn a at kenna gott / þ er at hann ſialfr ſkule ecki alleinazta wita Chriſti kenningar / helldr þ hann ſie eirnin giarn a at kenna odrum þann ſama Chriſtiligann Lærdom / ſem hann hefer vmm haund.

Þui huer hann will fyre odrum folki Predika / þa hlytr ſialfr at hafa / rotfaſtann grunduoll allz Chriſtiligs Lærdoms / Swo þ hann kunne fram at

bera vt af godum siod sins hiarta/gammallt og nytt þ Christiligre alþydu mætti til Salu botar wera/ Þar med hlytr hann at wera for stall og granduar i sinum kenningum./ Suo þ. hann Predike þ eina sem harmfrungnum samuitzkum er nyttsamligt bædi fyre lif og Saal.

Og þo suo sie at hann hafui eigi numit allar diupsettar bokligar lister / þa skal hann þo þar fullkomliga a stundan a hafua / fyre iduligann lesning at hann tracktiere sem bezt heilaga ritning/og ransake gloggliga þær prædi bækr merckiligra Meistara / Hueria ed Gud almattugr / hefer vt af sinne sierligre godgirnd og miskunnseme / vpp vaket a þessum timum/ til at vppbyria aptr i Christninne þann hreinferdugann Lærdom heilags Euangelij / sem nidrbrunin og graptadr war/ af kunnattu leyse þra sem kircknanna stiornendr woru þuiat sumer huerier Biskupar /Prelatar og prestmenn/ hafa meir stundat at framm kuæma sinn fiedratt og yfuergang / helldr enn þ Scholar wæri halldner / og Christiligum kenningum frammfylgt /af hueriu þ mickil twidrægne og nidran Gudz Euangelio er af komen/suo þ o lærdir menn kalla þ allt willu og ragann atrunad / sem ecki samliker sig fra breytne og gomlum siduenium etc.

Þeir eru og adrer.sem suo nenningar lauser eru at fyre of mickillar leti saker / þa geta þr warla þar tom stund til feingit/ at þr yfuer lese adr, þa Sermo-

na edr.

na edr Gudz ordz kenningar / Sem þr skulu fyre fol-
kino Predika / fyre hueriu ed Paall Postule tok sinum
Lærisuein Timotheo sterckann wara / og ried hon-
num þ hann wæri idinn og þrifnadar giarn i lesnin-
gunum / i aminningunum / og heilsu samligum ken-
ningum / Suo hann hefdi þar allt kappa / at aud-
syna sig o strafanligann Gudz þionuztu mann /
riettiliganna i sundr kliufande ordit sanleicksins / Ja
og þ hann hegdadi suo sinu lifuerne þ hans sidsemd
wæri opinber huerium manne / Einslika þa ættu
nu godfuser kennemenn at giora / og hugleida med
sier / huersu eitt mickils hattar / fra bært / og him-
neskt Embætti ed þr hafa a sig tekit / vt af hueriu
ed þr hliota Gudi reikningskap at giora a þm deige /
og munu þar þunglig giolld fyre taka / ef at þr fin-
nazt dygdar lauser og gleymsku samer i sliku sinu
Embætti.

Af þui at þ er nu einn suo dasamligr hlutr /
vmm Lærdominum heilagæ Euangelij / at þ yfuer
geingr allann mannligann skilning / huar fyre at þr
skylldu af allri kostgæfni / og hiartans alud / reida
sig til þess at þr mættu suodann Gudz leyndann-
dom riettiliga Predika og hann kunngiora / Og
eirnin þar iafn framme Heilagann Anda a kalla bi-
diandi hann at vpplysa sin hiortu / suo at þr mættu
Gudz ord riettiliganna handtiera / Og þ hann wi-
lie þm i sinu Embætti hialp og fullting weita / at þr
feinge þ / fyre hans til styrck / Suo frammflutt at

Formale.

Gudi wæri til lofs og dyrdar / og Christiligre Kirckiu til heilsu giafar og Saluhialpar / Sie þa munu þeir luckusamliganna og medr auegyti þuiliku Gudz Embætti frammfylgt geta / Þuiat Heilagr Andi will / kroptugr wera i þeim / sem allt kostgæfui a stunda hafa a þre sinne þionustu / Enn ecki i þeim sem slenfulier og athugalauser eru etc.

Enn suo þat þeir hiner somu sem ecki hafa sialfuer yfuer lesit giorvallar bækr heilagrar ritningar yrdu hier fyre suo sem aminter / at þeir stundudu þess kostgæfuiligar Predikunar Embættid Gudz Euangelij Þar fyre þa hefui eg þessa Bok norrenat (huer ed a Latinu kallazt Margarita theologica / þat er suo sem ein Perla / edr gynsteinn vr heilagre ritning / Hueria Bok ed Meistare Johannis Spangenbergius hefer til samans lesit vt af þeim Locis communibus / Þess diuplærda Doctors og Lærifaudrs i Gudi Philippi Melanthonis / og samsett hana suo sem med nockrum spurningum og andsuare / swo at þar med hefdu þeir fyre sier nockurn Methodum / þat er form edr fyremynd / þar vt af ed þeir mættu gefua hafuiligt andsuar vpp a eina sier hueria spurning / Þar fyre vil eg og þennann bækling þeim bifalat hafa / sem sialfuer eigi betr kunna / gæfui Gud hann mætti þeim til gagns og nytrsemdar wera / Enn Gud Drottinn vor Jhesus Christr hann gefui sinn frid og frelsi allri sinne hiord nu og at eilifu Amen.

Gilbert Jonsson.

Huad

Huad er enn riettr Hirder Kirckiunnar?

Einn Hirder/Preſtr/ og riettr kenni madr / er ein ſuodan perſona/ huer ed vt af til ſkipan Gudz almattugs/og af Chriſtiligre ſamkundu verdr krafinn og kalladr til þeſſ Embættis/Sem er/Gudz ſaudum goda fyre ſion at veita/Gudz ord/þ er Heilagt Euangelium hreinferdugliga at predika/og heilog Sacramenta epter gudligum innſettninge Folkino fram at gefa.

Huert er Kenne manzins Embætti?

Þat hann ſinne Kirckiu / þ er ſinu Kirckiu ſoknar Folcki/veite goda fyre ſion/med iduligre athygle Suo þ hann late onguann Falſligann nie vppdicktadann mannanna lærdom þar inn þreyngiazt / Epterþui ſem Paall Poſtuli hann vottar Act: xx. Gætid vel at ydr (ſeiger hann) og at allre hiordinne/ þre ſem ydur er bifolut / Þuiat Heilagr Ande hefer innſett ydr til þeſſa Embættis/ſuo at þier vardueittud Chriſtne Gudz.

Huernen hæfuer einum riettferdugum Kenne manne hattudum at vera?

Ap Predikunar

J Fyrstu þa hæfuer honum til Embættisins kal-ladr og kiorinn at vera / og Gudz bifalning at hafa.

J Annare grein þa byriar honnum at vera Lær-dur vel / og riettiliga mentadr uti Gudzspialligum Lærdome / suo þ hann kunne / þann hinn sama skyrt og skilmerckiliga og medr skærum ordum fram-bera fyrer Folkino / Epter þui sem Paull Postule kenner þm sem Kirkiusofnudum forstodu veita / þ þr skule vera fuser til at kenna og leidrietta fyrer sau-dum Gudz sem þm eru bifalader / Og lika suo sem þ hann bydr eirnin hinum Sæla Timotheo þ hann skule hafa og hallda einn sannann form og fyremynd heilsusamligs Lærdoms.

J Þridiu grein þa skal hann þ truligasta og forsialigasta frammseigia sem hann vill kenna / og þau mal efnin edr skilrikin sem hann asetr sier at Pre-dika / þa skal hann þau riettiliga i sundrskiufa og sanna grein aa giora (epter þui sem Paull Postule bydr þm / sem vmhyggiu hafa fyrer Salum annara) Og þ hid heilaga Euangelium þa skal hann ecki sam-blanda vidr adrar bokligar lister / Helldr at sanna þ hann kenner og stadfesta þ medr þm ædztum og skilmerckiliguztum greinum heilagrar ritningar / Og sierdeiles þa vite hann / þm falsligum meining-um i mote at mæla sem standa og strida i gegn heil-susamligum Lærdome / og alla tima til þess reidu-buinn at vera.

Swo

Embættinu.

Swo ſkal hann og harm þrungnum ſamuckru kum huggunarſamligt vera / Swo at þær þalle ecki i wil nie auruilnan / þatt at þær kunne at rata i nockrar harmkuælingar og freiſtaner / hann ſkal og þa aptur leida a rietta gotu ſem veguiller þara / þm þaradum ſyndugum huggunar trauſtid til ſeigia / og vanda þo vm vid þa vegna þra miſ giorda / og hugga hina ſem þiader og hugſiuker eru / og medr heilagre ritning ſtyrckia þa og endr næra.

J Þiordu grein / þa ſkal hann geþa Þolkino gott epterdæme i hreinþerdugre Tru og godum verckum / haþandi þar med eirnin eitt Chriſtiligt ſidþerdi / og laſta lauſt liþuerne / Suo ſem ꝥ Paall Poſtule hann baud ſinum Læriſuein Timotheo / ꝥ hann ſkyllde vera ſuo ſem einn Speigill truadra manna / Og hinn Heilage Petur Poſtule hann kenner ſuo / ꝥ Biſkuparner og kenne mennirner ſkule vera þorm og þyremynd hiardarinnar.

Huer er einn riettilig Kallan?

Nær ed nockr / vt aþ Gudz biþalningu / og medr ſamþycke Chriſtiligrar Samkundu verdur til eins huers Embættis kraþinn og ſkyldadr.

Aþ Predikunar
Huersu Marghattud
er kollunin ?

Tuefold/ Þann eina hun kener vt aþ Gudi álmattugum/þyre vtan alt medal/Suo sem þ Spamenn og Postular eru kallader/ vt aþ þessari kallan skrifar hinn Heilage Paall suo/Þat ecki sie hann aþ mönn/nie þyre manninn til sins Embættis kalladr.

Hin onnur kallanin/kener vt aþ gudligre til skipan/enn þ sama þo þyre medal gongu mannanna/ Suo sem at þr voru/ hueria ed ritningin kallar sonu Spamannanna/þ er/ Lærisueina/hueriar aþ Spamonnunum mentuduzt / Suo at þr þar i gen seirna meir vrdu hæfuiliger til at kenna odru Folki/Med sama hætti haþa og Postularner vtualit og innsett Biskupana / og Soknar prestana til Kircknanna / Lika suo eitinn þar epter a/enn seirna meir / vrdu Prestarner kraþder/aþ al þydunne/og til þess Embættis aþ Kirckiu soþnudunum innsetter og vtualder / Lika suo sem þ enn i dag i sumum huerium stodum at giort verdr.

Þar þyre er og þetta ein saunn Gudlig/ og rietelig kallan / nær ed einn huer vt aþ Samkundunne edr vt aþ þm sem Kirckiunnar forstiorar eru verdr kiosinn og medtekinn til þess Embættis.

Embættinu

Leyfuizt ecki at beidazt epter Embættino?

Þar gefzt ſuodann ſuar til / At ſier huort ſie þ at beidazt þar epter / edur at þreyngia ſier þar inn / Þuiat ambitio / þ er ein oleyfuelig innþreynging til Embættiſins / hun er alleinazta fyrebodin.

Huerier beidazt þar epter?

Þ ed Chriſtiligre Kirckiu frambioda ſina þionuztu / enn þo med þm ſkilmala / þ menn reyne adr / Huort hann kann ſliku Embætti ſem hann hefer till bodizt / fulla forſkodu at veita / Þar fyre / huer ed med ſuodann hætti og med ſlikre at ferd bydzt þar til / Sa inn þreynger ſier ecki medr ofrike edr nockrum vielum Helldr till teicknar þar med ſinn godann vilia / Suo framt ſem hans væri krafit / og ef at hann kynne ſliku Embætti fullnad at giora.

Þar i mot þa er þ / Ambitio / Nær ed einn huer af ofrkappe / edr vt af myckille hugargirnd / fyreſins ſialfs eiginligs auinnings og agirndar ſaker) naudgar og innþreynger ſier vti Embættid / viliandi eigi lata reyna ſig nie dæma þar til / huort hann ſie hæfuiligr

C uiligr

uiligr til þrar Embættis giordar edr ei / Hann vill og i ongum haska edr vanda vera / Helldr kemr sier vt medr þiegoþum og odrum klokligum vtuegum.

Enn ein riet heidarlig beidne edr beidzla / huer ed ecki skier þyre eiginligra metorda saker / Og er þyrer vtan vielasamliga īn þreynging / Hun er vel loþandi / Og til slikrar epterbeidzlu ættu goder gudhrædder menn at lockazt og ladader verda / Þuiat þar vt aþ kemr margt gott.

Fyrst / Þa er þ hin mesta naudsyn / at sem þlester verdi lærder og mentader / Suo at þr hinner somu mættu eirnin seirna meir Christiligre samkundu og Heilagre Kirckiu til gagns og nyttsemdar verda.

J annare grein / þa er þ nærsta naudsynligt / at þr væri eigi allþaer / Sem beiddu vm suodann Embætti / Þo suo þ Christilig Kirckia heþdi sialþ kosningin og kiorit / til at vtuelia þa menn / Sem riettiliga og til heyrreliga kynnu vti þui Embætti at standa.

J þridiu grein / þa er i þesskonar maleþne / hognærdin ein agæt manndygd / Suo at þr hino somu / Sem sig þrambioda til þessarar Embættis þiouuztu / þa leggi sitt mal vnder þra ransak og vrskurdan / Sem mest hattar menn eru i Kirckiu soþnudunum / og take sier eigi þ til misþyckis þo at onnr alycktan verdi vm þra maleþne / enn suo sem þr hoþdu hugat.

Enn i siduztu grein / þa er eirnin þessi nyttsemdin þar inne / þ þr hiner somu huerier ed bidia vm

þessa

Embættinu

þessa Embættis þionuztu / at þr til reide sig medr mikille kostgæfue og aluorugefne at veita sinu Embætti heilsusamliga fyrirsion.

Medr huerium vitnisburdum þa sannazt ꝥ at suodant sie riett ?

Paall Postule hann seiger j. Timoth iij. At ef nockr beidizt at verda einn Biskup edr Kennimadr / at sa beidizt eins godz vercks / lika suo eirnin þa seiger hann (j. Corinth xiiij.) Beidizt andligra og gudligra Embætta / Enn þo eirna hellzt þar fyre / ꝥ þier mættud Spadoma seigia / ꝥ er Gudz ord at predika.

Huad skal hann hugleida / Sem Embættid vill medtaka ?

J Fyrstu þa skal hann med athygle tracktiera med sialfum sier / huernen ꝥ hann girnizt at hafa / eitt suo mickit og merckiligt Embætti þuiat hier a Jardrike er eckirt meira dyrdmætara / og ædra Embætti / Enn suo sem Predikaranna / og fra kenne manna Embætti er / Sem Kirckiunne / ꝥ er Christinne /

goda þyre ſion veita / Og i ſtuttu male þar vt aþ at ſeigia / þa er ꝥ eitt heilagt / gudligt Embætti /. Þar þyre priſar Paall Poſtule med allzkonar vegſemd og nogligum loþſtir ſwodan Embætti / Þuiat hann kallar þa hinu ſomu ſem Euangelium / ꝥ er Gudz ſpiollin Predika / Gudz þienara / og med hialpendr Gudz etc. þar þyre / þa ættu menn þetta Embætti eigi medr lauſung / helldr hid heilagligazta og med þullre aluoru aþ allre godþyſe ꝥ vm haund at haþa og þui meſtann priſ til leggia.

J Annare grein / þa ſkal hann aþ ollu koſtgæþin hugleida vel / ſkipan og vilia Gudz allmattugs / Þuiat Gud mun heimta reikningſkap aþ Salum þra ſem hann atti þyre at ſia / Og heiter þm hordum heþndum / ſem ecki veita goda truliga þorſtodu þeſſu ſinu Embætti / Epter þui ſem at leſit verdr i Bok Ezechi. xxxiij. Cap: Og ſuo ſem ꝥ eirnin Chriſtr ſialþr vtuiſar i þre epterlikingunne vt aþ þm illzku ſamligum þienara.

J Þridiu grein / þa ſkal eirnin trackterad verda ꝥ hid myckla verdkaupit ſlicks Embættis / Þui Gud loþar og til ſeiger þm nærſta mycklum launum og verdkaupi ſem þeſſu ſinu Embætti truliga og ſanna þyre ſion veita / Erþuidis mune / hatr og amæle og mycklar haſka ſeinder lida ſins Embættis vegna / Þuiat ſuo ſeiger Chriſtur ſialþur / At Sæll er ſa þion / Aþ þui at Gud Drottinn heþer ſett hann yþuer alla hlute / Hinn heilage Petur Poſtule ſeiger

eirnin

eirnin suo lika til Prestanna og Predikaranna / þier munut audlazt eina o þorgeingeliga Coronu dyrdarinnar.

Huert er hid ædzta inne hald þess Christiligs lærdoms sem i Kirckiu Soknudunum er Predikandi?

Þat sama heper Drottinn vor Jesus Christr hid agætligazta i þaum ordum inneluckt i sidazta Capitula Lucas Gudzspialla / þar hann seiger/ Þare þier vt vm allann heim og Predikit Þolkino Ypuerbot / og Syndanna þyregepning i minu Napne.

Þar þyre er þetta su hin ædzta grein Kirckiu þionuztunnar / at kunngiora Þolkino idranar yþuer botina / og þyregepning syndanna / Og med iduligre at hygle at a minna Þolkit at þ þorbetre sitt lipuerne.

Huernen skier su hin mesta sundr skipting ritningarinnar.

Hun skier med tuennu mote / Med þui at heilog ritning hun gioꝛir annat huort / at hun bydr huat giora skal / og strapþar syndina.

 Elli

Af Laugmalinu.

Elligar þ hun er sa Lærdomr/ sem lært er af syndanna fyrergefningu. Og þessir tueir partar uer kallaz nu Laugmal og Euangelium.

De Lege/ þ er vt af Laugmalino.

Huat er Laugmalit?

Þat hid sama, er einn mickill og merckiligur Lærdomr / huer ed vtuisar / huiliker at vier eigum at vera / og huad et Gud vill at menn skule giora / og huad er vier skulum varazt og ecki giora.

Huersu margfallt er Laugmalit?

Fyrst þa skiptizt þ i two parta / Einckum suo/ þ sumt er Gudz Laugmal / Enn sumt veralldligt Laugmal.

Huad er Gudz Laugmal?

Gudz Laugmal er þ / sem Gud hefer sialfur [illegible] huertt ed ecki alleinazta / krefr þra augsyne-

ligra

ligra verckanna / helldr vill ꝥ eirnin haþa þær hinar innre hiartans til hneigingar / Og vill ꝥ vier hoþum sanna þulkomliga tru til Gudz og a honnum sialþum/ Og þleyger ꝥm ollum / med mycklum ognunar heitingum vnder Gudz reide / i huerium at ecki verdr þundin / ein saunn hiartans hlydne vid Gud.

Huad er veralldligt Laugmal?

Veralldligt Laugmal / og tilskipan / þyrebydr og bannar at eins augsynelig misbrot og lasta verck/ Suo ꝥ ein heidarlig landstiorn og ærligt sid þerdi halldit verdi i Heimenum.

Ein onnur sundrskipting Laganna?

Sumer þa plaga at þrammtelia / þrenna handa Laugmal / Suo sem er / Þat hid Naturliga Laugmalit / Gudz Laugmal / og ꝥ veralldliga Laugmalit.

Huat er nu Naturunnar Laugmal?

Af Laugmalino

Þat er ein medkenning Guds Laugmals/ huert ed vt af art og edle natturunnar og mannligrar skyn/sem inn myndat er i allra manna hiortum/ Suo sem þ vier sialfuer formerckium vel/ at þar sie einn Gud einn Skapare og stiornare allra hluta / og þ Gud sie sannarligr og riettferdugr / og þ hann riettlatum og god fuisum mõm hialpe og miskunn veite enn refse ranglatum / og þ aller vier erum skyllder til honnum hlyduger at vera/ Suo lika vitum vier þ ærligt sid/ ferdi og hreinferdugar samuister sie hafandi hia mõm/ Og þ vier eigum vorum forelldrum og yfuer mõm hlyduger at vera / Og vorum samchristnum at hialpa / og þa elska og ongum manne neinn skada edr tion at giora / Suo sem þ Heilog ritning hun lærir oss/ Huat þu vilt ecki at þig skule skie/ þ hid sama þa skaltu ecki helldr odrum giora.

Huat er gudligt Laugmal?

Guds Laugmal kollum vier þ/ huert at oss er vt gefit fyrer Moysen.

Huersu marghattud eru þau Laugin sem oss eru vtgef/in fyrer Moysen?

Þrefaulld

Aþ Laugmalinu.

þrieþaullð/ Morales/ Juditiales / et Ceremoniales.

Huat er nu Lex Moralis?

Þat er ſa Lærdomr / ſem þar bydr og ſeigir vt aþ hlydninne vidr Gud/ Suo ſem þ huernen at vier eigium Gudi riettiliga at hlyda / og huernen þ vier ſkulum med heidr og ſidſemd bædi þyre Gudi og godum mönnum hegda oſſ i þeſſum heime.

Huar þinnum vier aþ þeſſu Laugmali ſkriþat?

J þm Tiw Laga bodordunum / huer ed Jſraels Þolki eru vtgeþin þyre Moyſen / Sem er einn ſtuttr / og þo þullkemligr Lærdomr / oſſ þyreſkriþadr vt aþ þeſſu Laugmale.

Huer atſkilianleike er nu a mille naturligs Laugmals / og þeſs ſidſemdar Laugmalſins eds Tiw bodordanna?

Laugmalit Naturunnar / er ſannarliga þ ſama Gudz Laugmal / Sem vier hoþum i þm tiu bodordu/

bordunum / þ er / i þui skrifudu Laugmale allrar sido semdar og hreinferdi.

Huar fyre er þa Moyses Laugmal vtgefit / fyrst þ ꝺꝺe var natturunnar Laugmal?

Þott þ Laugmalit natturunnar / Huert edollum monnum implantad edr inngroit er / vari hia oss fyrir hrapan vorru fyrstu fedgina / Og n anzins nattura var þa enn ecki saurgut nie syndum spillt / Enn þo er hun þar epter a fyre vpprun a syndina fordiorfut / og þann iim med ollu for myrckud vordin / Og þar fyre þa hefer Gud gefit oss eitt skrifat Laugmal / Suo þ hid naturligi Laugmalit / medr gudligre raust og fyreheite auglyst yrdi / Og þ hia oss væri nu nockr vitnisburdr vt af Gudz Ordi / at þ hid natturliga Laugmalit / sie Gudz Laugmal.

Huernen mega Laugen natturunnar greineliga i sundr skiptazt?

Þat sama verdr hid hagkuæmligazta giort i þm Tiu Laga bodordunum / Og eingin sundrskipting natturligs Laugmals finzt onnur betre / Enn þ

þess

þessi Tiu bodordin vtleggizt riettiliganna / Og im myndizt suo naturunne aptur.

Lydskyllda þau Tiu bodordin alla menn?

Þott þ Moyses Laugmal sie af tekit / og Lydskyllde nu ecki hina heidni / Enn þo med þui at Swodann Bodord eru ecki annat / enn suo sem ein vtlegging og vidrkenning natturligs Laugmals / þar fyre þa blifua samt slik Bodord / Lydskyllda og vnder leggia alla menn / Enn þo ecki fyre þann skulld / þ Moyses hefer swodann bodord vtgefit / Helldr þar fyre at þau til teickna og vtleggia Gudz vilia / huer at eicki neitt annat er / enn þ sialft Laugmalit Natturunnar.

Huernen i sundr skiptazt þau Tiu.bodordin?

Þau i sundr skiptast a tweim steinspiolldum / Þatt fyrra spialldit Lærir huernen at vier skulum hafa og hallda oss vidr Gud/og vtskrifar þau verckin/ huer ed Gud sierliganna at oss heimter/ og vtskyrir þa sanniarliga Gudz dyrckunina edr þionuztuna.

Hitt Annat spialldit Lærir / huernen at vier skulum hafa oss og hallda i mote vorum Naunga

Af Laugmalinu

Og lærte eirnin vt af einne agætre Landstiorn/ og af einum Christiligum og til heyriligum lifnadi i þessum heime.

Huernen epterfylgia þau

Tiu Bodordin huert odru.

Hid Fyrsta.

Þu skallt ecki hafa annarliga Gudi samfram mier.

Annat.

Þu skallt ecki leggia Nafn Drottins Guds þins vid heigoma.

Þridia.

Minztu a ad þu þuott daginn helgir.

Fiorda.

Heidra skalltu Faudr þinn/ og Modr þina / at þu siert langlifur a Jordu.

Fimta.

Ecki skalltu mann drepa.

Sietta.

Eigi skalltu Hordom drygia.

Siounda.

Eigi skalltu stela.

Attanda.

Eigi skallto liuguitne mæla a mote næunga þinum.

Niunv

Níunda.

Þu skallt ecki agirnazt Hus naunga þins.

Tiunda.

Þu skallt ecki/girnazt hans Kuinnu / eigi hans þræl / eigi ambatt / eigi yxn / eigi Asna / nie neitt þ hans er.

Huad bioda þessi
Tiu Bodordin.

Þat fyrsta Bodordit lærir/ vt af Fre hinne innv re hiartans Gudz dyrckuninne / Einckum sem er/ þ vier skulum elska Gud allmattugann vt af ollu hiarta/ hann at ottazt/og honnum alleinazta at treysta og trua af hiartans grunne.

Hitt Annat Bodordit lærir huernen vier eigum hid ytra og augsyneliganna at hondla og handtiera vidr Gudz nafn / Einckum suo þ vier skulum a kalla Gud/ og honnum þacklater vera / og ecki at leggia hãs hid blezada nafn vidr huerskyns hiegoma.

Þat Þridia Bodordit la rer þ vier skulum hallda og i heidre hafa Gudz tilskipan og innsetning og eirnin lika þær Kirckiunnar Embattis þionuztur sem at hafa sinn grunduoll vti heilagre ritning / Og þ vier skulum allatima heyra Gudz ord/og þui giarnan hlyda / og af athygle med ollu kostgæfue idka oss þar a safnan inne.

Af Laugmalinu.

Hid Fiorda Bodordit Lærir / ꝥ vier skulum vorum forelldrum / Hofdingium / og yfuerbodurum hlyduger at vera / Og þetta Bodord inne helldr margar dygdir og mannkoste / Einckum þessar / ꝥ vier sieum hlyduger og hoglater / og fylluztu giorum vort kallan / suo ꝥ vier fram̄fylgium þui sem allþyduñar nyttsemd ar / og ꝥ huerium manne er til hins bezta.

Þat Fimta Bodordit bydr / ꝥ vier skulum Naunganum onguann skada giora / ecki at hefna sialfra vor / helldr allann fiandskap / hat og ofund at lata hia sier lida / Og inne helldr margar dygder / Einckum þessar sem er riettuise hoguæri / stadfesti / þolinmædi og godgirne.

Þat Siotta Bodordit / Lofar og prisar miog hiuskapar bandit / og bydr at hallda sig i fra samlage annarligra kuenna / Og lærir fram̄leidis ꝥ vier sieum hreinlifuer og sparneytner / og þat vier lifum ecki epter holldzins brekuisse / vti opneytzluligum lifnadi.

Hid Siounda bodordit / stadfestir og leyfuir / ꝥ huer sem eiñ meige hafa sitt eigit gotz / Og fyrer bydr at agirnazt annars eign / edr añara peninga medr tongu vnder sig at draga / Og inne helldr þessar dygdar / ꝥ vier sieum greida goder / vtuegasamer / idiufuller / kostgefner / huerium manne gott at giora / Þuiat aller letingiar og vtausendur / Okurkallar og fiarplogs meñ eru þiofar / þui þr draga bædi leyneliga og opinberliga añara maña fie og peninga vnder sig / suo at þr fullkomnat geti sitt illzku fullt idiu leyse.

Hid

Aþ Laugmalinu.

Hid Attunda Bodordit/stadþestir til heyreliga doma og laga steþnur / Og innehelldr i sier sannindin / Og þyre bydr alla vonda hreckuise/ þalsleik/ vnderhyggiu og lygar.

Þat Niunda og Tiunda Bodord / þessi bædi þau auglysa allt Laugmalit / Suo þ menn vita / at i þessum Tuo Bodordunum/ eru ecki alleinazta þau hinu ytre verckin þyrebodin / helldr iaþn vel eirnin vondar girnder og til hneigingar/og þalskligar hiartans hugrenningar.

Huer eru þau Laug sem kallazt Judiciales vel forenses ?

Þat eru Landzlaug / þau sem tala vm doma og veralldlig mala þetle sem er vm kuennagiptingar/ erþder og arþua Gedz / vm refsingar og limalat vm vigz bætr og mann drap / Vm huinsku og þioþnad og annat þuilickt / Þessi laug þau snerta ecki hina Christnu þramar enn suo sem þau sam hlioda natturunnar Laugmale / Suo sem þ vt aþ hiuskapar bandino / at menn giptezt ecki sinum þrændkonum /Þuiat suodann hreinþerdi og stilling þrændseminnar vegna / ætti alla tima mickils metin og vel halldin at vera i hia ollu Þolki/Þuiat þr Cananei voru þyrer suodann synda saker aþmader / þ þr toku sier naskyldar konr.

Huer

Af Laugmalinu

Huer eru þau laug/sem kallazt Ceremoniales ?

Þau sem bioda vm Musterit / Tialldbudina / og allz hattada Kirckiu þionustu / huer ed Gydingana fraskildu heidnum þiodum / J fra þessum Laugunum eru hiner Christnu frij og frialser / Enn Gud hann vill þo at vier tidkum sumtidis þar Kirckiu þionustur edr siduenijr / Sem hann hefer vtgefit / Og bifalat / og þ vier skulum samfunde hafa till Gudz ordz þionustu / Þuiat i þessu veralldar lifue er eckirt naudsynligra og nyttsamligra enn medr at hyggle at predika / Og suo at heyra Gudz ord.

Huer er tidkan Gudz Laugmals og huersu morg Embætti hefer þ ?

Þriu / J fyrstu neyder Laugmalit alla menn fra illu / Suo sem med nockrum augliosligum aga og at fyndne / og aptrar suo þm augsyneligum misgiordunum og lasta verckunum / Þar fyre seiger S. Paull / þ Laugmalit sie ranglatum sett / Og enn i odrum stad seiger hann / Þat Laugmalit sie einn Umuondunar madr / alt til Christo / Till þessarar augsyneligrar vmuandanar og meire sid semdar inn sette Gud veralldligt yfuer vald / Laugen / Laudzriettin / þinga/

þingsteþnur og rietta doma / Suo lika hegningar / þisller / og alskyns likamligar reþsingar.

J annare grein / þa auglyser og opinberar oss Laugmalit Syndina / Asakar / skelþuer / og þordæmer samuizkuna / Þar aþ seiger S: Paull / at þyre Laugmalit kome vidrkenningin syndarinnar / Og enn aptr þa seiger hann / Þat Laugmalit vercki reidina / Jtem at þyre Laugmalit verdi syndin enn mycklu meire synd / Jtem þ spiotz broddr Daudans, er Syndin / enn kraþtur syndarinnar er Laugmalit.

J þridiu grein / lærir þ / huer verck ed hellzt þocknazt Gudi / og bydr vissilig verck / J huerium þ þolgin er hlydnin vidr Gud / Þui þo at vier sieum þri og þrialser þra Laugmalino / J suo mycklu sem þ riett lætingunne till kemr / þa erum vier þo laugmalino hlydinna skyllduger / i suo mycklu sem þ a hrærir hlydnina vidr Gud / Þuiat huer Christinn madr / Sem þyre truna er riettlatr vordinn / hann skylldazt til Gudi hlydugr at vera.

Þær nockut madrinn vt aþ sialþs sins þormætti Gudz Laugmal þul komliga halldit?

Med ongu moti / þui Gudz Laugmal getum vier huorcki halldit nie vppþylle Þyrir vor hinu ytre og augsynneligu vercki (þott at nockrer Schola

Aꝼ Laugmalino

Merckar ſkiale ꝥ og ſkrume.) Og ecki helldꝛ eirnin ꝼyre hann hinn innra a ſetningínn og koſtgæꝼuine ſialꝼrædis vilians / an rittrar truar / og Heilags anda / þuiat Jeſus Chꝛiſtr hann er Laugmalſins vppꝼylling / þat er / at an Jheſu Chꝛiſti er Laugmalit oſſ eingin nytſeme edꝛ bate.

Kann madꝛinn nockut riettlatt at verda ꝼyre Laugmalit ?

Viſt ecki / þuiat S. Paal i burt ſuipter riettlætingunne aꝼ Laugmalino / vti þeſſare ſyndum ſpilltre manzins natturu / þuiat eingínn kann vt aꝼ ſialꝼs eiginligum ꝼoꝛmætti naturunnar / Laugmalino ꝼulnægiu at gioꝛa / þar ꝼyꝛe / huerier at ecki eru ꝼoꝛlickter ꝼyꝛe rietta tru þo at ꝥꝛ gioꝛe nockꝛ verck Laugmalſins / þa eru ꝥꝛ ecki Gudi þacknæmer/ þuiat ꝥꝛ verda aꝼ Laugmalino ætid a ſakader / og bliꝼua ſuo vesaurtuænting og eꝼuablendne.

Huar ꝼyre eru þa Laugen Moyſi aꝼ Gudi geꝼin/ ꝼyrſt at þau riettlæta ecki ?

Þar ꝼyꝛe eru þau vtgeꝼin / at þau ꝼraſkildu Jsraels ſonu og Gydinga lyd odꝛu ꝼolki / allt til hingat ko-

Af Laugmalino

gat komu vors Herra Jheſu Chriſti og ꝥ hann tok at Predika / Þuiat Gud hann villdi ſitt eiginligt Folk / fra ſkilia ollum odrum þiodum / Suo at þar være ꝥ Folk til / vt af hueriu Chriſtur hann ſkylldi fæddr verda / A medel huers Folks ꝥ varduceitazt ſkylldu Gudz fyre heit og lofaner / Og ꝥ menn hefdu ſannarliga vitneſkiu vt af Gudz ordi / Þar fyre er og ſernin Jſraels Folk fyre ſuo myckil da ſemdar verck vt leidt af Egipta lande / Enn þo at Gydingarner fyrir þuilikra laga ſaker audluduzt ecki fyregefning ſyndanna hia Gudi Þa lydſkylldadi Gud þa þo vnder ſuodann Laug ſuo ſem vnder annann Vandlætis ſtiornara / Lika ſem ꝥ Paall Poſtuli hann ſeiger / Gal. iij. At þr audluduzt Syndanna fyre gefning fyre tru na a þann til komanda Chriſtum / Huern ed Euangelium kunngiorir nu kominn vera.

Vt af Euangelio

Huad er Euangelium ?

Euangelium er ein Predikan vt af ſdranar yfuer borinne / Og eitt Gudligt fyre heit nadarinnar og Syndanna fyregefningar / hueria Predikan at eingin natturlig ſkynſeme getur hondlat / Helldr er hun at ofan af himnum opinberut / J hverri ꝥ Gud vt af ſkærri nad lofar og till ſeiger

fyre gefning Syndanna / fyre Jhesu Christi sins signada sonar saker / Og tekr oss suo til nadar / og riettferduga og heilaga / gefr oss heilagann Anda og eilifft lif / Alleinazta þar fyre / ꝥ vier truum / at oss mune þessir hluter sannarliganna fyre Jesu Christi saker veittir verda.

Huer greinar munr er a millum Laugmalsins / og Euangelij.

Laugmalit ꝥ heimter fullkomliga hlydne / sannann Gudz otta / riett trunadar traust / skelfuir hiortun / og hrædir Samuitzkunnar / kunngiorir ecki Syndanna fyregefning / helldr oss og ecki eirnin riettlata / og Gudi þacknæma vtan at Laugmalinu sie adr fullnægia gior / Og þott at Laugmalit hafue lofaner og fyreheit / þa er ꝥ þo medr ꝥm skilmala giort / at suo framt sem þu helldr Laugmalit / Og seiger / Gior ꝥ suo muntu lifua.

Enn Euangelium er ein Predikan / vt af idranar yfuer botinne / Sem oss til seiger hreina og skæra Gudz nad / fyre vtan alla vora verdskulldann og verckanna verdleik / Jesu Christi vegna / huggar harmþrungna i hiortum / fyrir gefr Syndirnar / og reicknar oss riettlata / Eirnin þo at vier giorum ecki Laugmalino fullnægiu.

Vt-

Af Gudligum fyreheitum.

Ut af þm Gudligum fyreheitum.

Huersu margar tuder eru fyreheitin J heiligre ritning?

Twefolld / sum verda Laugmalino til laugd og hafa þo nockut forord/ þat er/ þau verda alleinazta þm sonum gefin/ sem vppfylla Laugmalit.

Sum hafa onguann atskilianligan greinar mun. Laugmalsins / þat er þau lofa eckt fyre gefningu Syndanna/ fyrir full komnan Laugmalsins/ Helldr vt of skærri nad fyre Jhesu Christi verdskulldan/ Suo sem at eru þar fyreheitin Heilagy Euangelij.

Huert var hid fyrsta fyreheit Gudz Euangelij?

Epter þ er Adam var fallinn / þa sagdi Gud til Hoggormsins / Eg mun fiandskap setia millum þin og Konunnar / a millum þins Sædis og hennar Sædis/ þ hid sama skal þitt hofut i sundr meria / Og þu munt þess hælbeine vmsater veita / Fyre þetta hid huggunarsamliga fyre heitid / hressizt Adam aptur / og medkendi sig at hafa einn nadarsamligann og miskunnsaman Gud / þo at

hann Sagt sig Saurgadann og þesß ouerdugann vera.

Þetta hid sama fyrheitid vard eirnin þar epter seirna meir endrnyiad vidr Abraham / Og suo lika epter ꝥ vidr Ysaac og Jacob / þessu fyre heite hafa þr truat / Og þott at þr medkenndu sig o verduga / þa hiellדu þr sig þo / stadfastliganna at hafa einn nadarsamligann Gud / fyre sinnar miskunnar saker / og hans fyre heita.

Þar eru og eirnin i Psalmunum / og Spadomunum / margar aga tligar Predikaner vt af Christo / af fyregefningu Syndanna / af eilifu lifue / huerar ed allar saman þar at hniga / at þær vidrietti oss epter og hughreisti vti vorre barattu og efuablendne / og kenna oss at treysta a Gud / og hann sannarliga at akalla / og at dyrcka.

Eru ecki fyrcheitin Gudz Euangelij ollum sam eiginlig?

Ja vissilliganna / Þuiat lika suo sem fyre heitid Gudz Euangelij bodar nadina fyre vtan verdskulldan / lika suo eirnin er ꝥ ollum sam eiginlegt / Þat er / ꝥ lofar og til seiger ollum monnum nadina og fyregefning Syndanna / Þuiat lika suo sem Predikunin vt af idranar ifuer borinne er almennelig / Suo er og eirnin Predikunin vt af fyregefningu

Syn=

fyrirheitum.

Syndanna almennelig / Þar fyrer seiger og Christr/ Johan: i Þridia Cap: Ad suo elskadi Gud heimenn/ þ hann gaf vt sinn eingetinn Son / sua at aller þr sem a hann trua / verdi ecki fortapader / helldr hafui eilift lif / Swo lika seiger einnin Paall Postule til Roma: xj. Cap: At Gud hafi alla menn innelucke vnder syndina / Suo þ hann miskunnadi ollum / Enn þ þr audlazt ecki aller fyre heitin Gudz Euangelij / skier þar fyre / at þr trua ecki aller / Þui þo at Euangelium kunngiore ollum / an alrar forþienunar / Syndanna fyregefning / þa krefr þ þo riettrar truar / þt fyreheitin hliotu vier med riettri tru at hondla / Þui þ litla ordit / gratis / þ er fyre vtan verdskulldan / vti lykr ecki rietta tru / Helldr vti lykr þat trunadar traustid a vorre verdskulldan og verdleikum edr verckum / og þ krefr þess / at vier medtokum þa til sogdu nadinna / Og þ hid sama þær ecki odru vis skied / vtan alleinazta fyre rietta Tru;

Huer er einginlig verckan Heilags Euangelij?

At hugsuala kualradum og harm þrungnum samuitzkum / at lofa og til seigia riettruodum fyregefning syndanna / og eilift lif fyre Jhesum Christum.

Huer

Ap Syndinne

Huert er giorualt inne

hald Heilagy Euangelij?

Huer hann truer / og verdi skirdr / Sa mun Saluhialpligr verda / Marci i sidazta Capitula / Item at trua þ Jhesus Christus sie þ Lamb Guds sem allrar veralldarinnar synder i burt tekr Johann i. Capittel.

Et ap Syndinne

Huad er Syndin?

Syndin er ecki alleinazta eitt augsyniligt illzku verck / eda vondr giorningr / Helldr er hun su hræ dilliga og hin myckla fordiorfun edr spilling allrar natturunnar / Sem i manninum hneigd og sinnud er a mote Gudi og hans bodordum.

Huer eru tilepne Syndarinnar?

Diofullinn / og manzins uille / eru till epne Syndarinnar / enn ecki Gud / Genesis i Capittel. Þendr suo skripat / at Gud sægi allt huad hann hafdi skapat og þ vari med ollu gott / Og vid þm fimta

psalmi

Psalm stendr suo / Þu ert eckí sa Gud sem pocknan heper a ranglætino / Og Christr sialpr hann seiger Johan: viij. Cap. Þat Diopullinn sie einn Bader lyginnar / Og Sancte Paull hann seiger til Romanos. v. Capit. At pyre mann einn sie Syndinn inkomin i verolldina / Enn heilage Johan: hann seiger / at holldzins girnd sie ecki ap Baudrnum / helldr ap heiminum.

Pyrst at Gud er ecki til epne Syndarinnar pyrer þat Erþsins [illegible] tingenta at pera?

Gud heper enga pocknan a Syndinne / nerdir og ecki helldr manzins vilie til at Syndgaz / Swo þarp og ecki eirninn Syndin at skie vtap ó þarpligre naudsyn / Necessitate absoluta / Þuiat vor manniligr vilie heper adr pyre Syndina riettiliga prials verit / Swo epter pylger nu / þui prelsinu manniligs vilia / Ed Contingentia / Þuiat Gud hann veit adr pyre pramm allra manna giorninga / hegdan og skipan þin suo / ecki þ hann hid innpædda prelsit i burt take / helldr a kuardar hann huernen þ skule til ganga / Swo sem at hann liet þ skie / at Saul Kongr giordi og breytti epter sinum eiginligum anlia / og nerdir hann ecki til odru vis at gioura / og alyckta þat fier i hiertann þ hans vilie pordaz pra Saul / og steyppa honum.

Huad er nu
Contingentia?

Contingentia er / fyrr huería / at Fř skapader hluter / vti sumum giorningum / sem skynseminne eru vndergefner / vmskiptazt nu og odru vis hattader verda / Og kan falla suo sidan þar epter a / i þessar og adrar verckaner og till felle / vt af forblindan skynseminnar / og frelsi skopunarmmr.

Huersu marghattud er
Necessitas su Naudsyn?

Tuefolld / þann eina er o vmskiptilig naudsyn Necessitas consequentis edr absoluta / Suo sem þar hlytr einn Gud at vera / Gud hann hlytr riettferdugur godgiarn og sannarligt at vera / þ þær eigi odruuis verit / og maa alldri bregdazt.

Hin onnr er Necessitas consequentiæ Suo sem þ Jerusalem hefer hlotid nidr at briotazt / Og þ Israels rike hlaut at forganga / þetta hefdi vel matt odruuis skie / Enn fyrst þ var suo akuardat þa hlaut þ suo at vera / eins og þ hiuer framlidnu verda at endrlifna og vpp aptur at risa / Elligar vt af þm fyrrefarande till efnum / suo sem þessi / at þar hliota villudomar at vera / Huiat Diofullinn hann hatar Gud

og vpp

og vpp hnetr ætid hina o Gudligu i gegn Gudz E-
uangelio / og þr hiner o milldu er honnum klyduger
i sliku / Þar þyrr hliota nu villudomar at vera / Þetta
hid sama heiter Contingentia / og kynne i sialþu sier
vel odru vis at vera / Þui þo at suodant naudsyninnar
vegna / kunne at henda / þa er þo ecki þat med frel-
sit vilians aþtekit nie i burt suipit.

Enn huat skulum vier hallda vt aþ þm Stoico Fato?

Sa o naudsynlige / herþuilige og Sophistische
þ er vpploginn lærdomr / vt aþ þm Stoico fato / suo
sem at haþui þetta edr þ eitthuat hlotid suo at skie / og
þ haþui eigi matt odru vis vera (huad eg true at nord
menn kalle alaug edr norna skaup) Þa skal ecki i
Christiligre Kirckiu lidinn verda / Þuiat i Suo-
dann getgatum er ecki neitt riettiligt edr vissiligt /
Og þær eru ecki vtann fraleitt og o nytt orda
skualldr / Og eru Christiligum lærdome og go-
dum sidsemdum nærsta hneyckslanligar / motstad-
ligar / og Miog skadsamligar / eþ at menn stad-
þestazt i slikre ætlan edr meiningu / Lika sem þ
fordum fionuztu madr hins heidna Zenonis aþ-
sakadi sig þar med / Suo at honnum skylldi eigi
reþsat vera) þ hann haþui vt aþ þm Stoico fato / þ er

suo sem Ap: fyrir oskopun nomar/ [illegible] atwerta/
Swodann herpulig dæmi skulu hiner Christnu reick-
na fyrir vnder vert iorda inust/ og adrar lyga saugu og
varaze þier med ollu.

Huersu marghattud er Syndin?

Tvefold/ Swo sem vpprnna Syndin/ og sa giorandliga syndin.

Huad er vpprvna Syndin?

Vpprvna Syndin er ecki alleinazta þ mein. edr su skulld/ huer ed oss verdr vt af hrasan Adams til reicknut (Suo sem sumer Schola klerckar seigin þar vt af) fyre hueria þ aller menn sem af Adam Natturliga kommer eru/ þa verda fordæmder og sakader halldner/ fyre sonu synd og af brot Adams/ Helldr þa er hun og einnin lika ein hrædilig fordiorfun og spilling mannligrar natturu/ sem epter fylgdi hrasan Adams/ huer spilling natturunnar at er eitt til efne þess/ þ vier kunnum ecki Gudz bodord at hallda/ og hofum margar meinsemder/ og o leyfiligar girnder og lystingar i oss a moti Gudz bodordum og hans villa.

J sam-

Jſamre meiningu talar einnin Anshelmus og ſeiger / Þat vppruna Syndin ſie ein ſpilling þeſſa fyrſta innfloda riettlætiſins / þuiat hann kallar ꝥ eckt alleinaſta riettlati / nær ed Gud Chriſtus vegna / medtekr oſſ fyrer riettferduga / Helldr alla þa-o ſpillta natturu ſem ꝥ Adam var fyrſt ſkapadr / med ollu heilagr / vpplyſtr / og bigafadr fyrer lijf og Saal / Þa ed hans hiarta hefer verit fullt af Guddoms Anda og lioſe fullt fridar / vnadſemdar / og fagnadar i Gudi / og vti ollum hans Guddomligum verckum og vilia.

Huer er Saukin Vppruna Syndarinnar?

Ohlydne og hraſan vorra fyrſtu fordgina / Þt-epter fallit hafa þau bædi Adam og Eua miſt þann algiorfueleik riettlætiſins ſem þau var ſkapadr / og hafa ſuo audlaſt eina fordiarfuada Syndum ſpillta natturu / Suo allt huat þar epter a fædt er af Adam ꝥ er vt af vondre art og ſyndſamligu edle getid og fædt / Og hefer ſuo af Natturu innleidt Syndina yfuer alla ſina epter komendr / ꝥ þr þann inn i ſyndum fædder / eru og vnder Gudz reide.

Huert er ꝥ Materiale vppruna Syndarinnar.

Ap Syndinne.

Epne edr vnderstada vpprunv Syndarinnar er su þordiorþut manzins Nattura / þ er bædi sa brestinn edr suiptingin gudligra astgiaþua / Og su hin o leyþueliga illzku gerdin og lystingin / Þessa þordiarþuada natturu kalla / Schola klerckarner Fomitem / og seigia at sa same sie ecki ein þyredæmlig Synd / Huer þo i sannleik at er ein hrædilig synd / og ogrlig þordiarþuan / sem þar epter a gete og giorir margt illt.

Huert er þ formale vpprunna Syndarinnar?

Eiginliga þa er þ ecki neitt annat / vtan þ Gud hann til reicknar oss Syndina / þyre þulla Sauk / sienna þa þyckiu og visa þyredæming.

Huad er girndin?

Þat er ein o leyþuilig vondzlig hreyþning / elligar til hneiging / edr ein ohoþlig þysn / inn rætt i ollum manzins kroþtum / a mote Gudz vilia og hans bodordum.

Hue-

Af Syndinne.

Huertar eru þr Effectus og eflingar Syndarin/nar?

Hegningar edr ſtraffaner Syndarinnar / eru þrennar / Hin fyrſta hegningin er / ſu fordiorfut Nattura / ſu oleyfuilig vondzlig lyſting/ Og þ hid ſama er girndin af þre ſem adr er ſagt/af huerre þar epter a vt kemr allar gioranligar ſynder/aller vonder auegyter ſyndum ſpilltrar natturu.

Hin onnur hegningin/er ſa hinn likamlige Dau/dinn / og allzhattadar eymder / motlæte og ſorger/ ſem dagliga yfuer koma mann kynit.

Hin þridia hegningin er ſu / þ vier erum vn/der þm hrædiligum yfuergange Diofulſins huer ed ecki alleinazta a ſetr medr likamligum illzku prettum at fyrekoma oſſ helldr innleider hann oſſ eirnin i marghattadar hrædeligar ſynder og hofut glæpi/ Suo ſem at er til af Guda dyrckunar/ Gudlaſtanar/ villu doma / o heyriligra manndrapa/ o leyfuillgra loſtaſemda / og til allz hattadra ſkemdar vercka.

Blifur ecki vppruna Syndin/ vti Gudz heilogum ? Eda huernen verdr vppruna Syndin i ſkriptinne fyre ge/fin ?

Ap Syndinne

Nær ed þ ſeigizt/ at oppruna Syndin verdi i ſkir
ninne þyregeþin/ þa ſkulu menn þ ecki ſuo ſkilia ſem
at bliþue i manninum epter ſkirnina ecki neitt ſynd/
ſamligt ædi edr þ þyredæmiligt væri / Helldr ſkall þ
ſuo ſkiliazt/ þ i ſkirninne verdi ſkulldin þyregeþin / þ
er at Syndin verdi riettruodum ecki till reiknud./ þo
at hun bliþue enn ſamt vti þre þordiarþadre ſpilltre
Naturu/ þannin verdr þ formale oppruna Syndar/
innar/ Þer ſu ſkulldin og till reicknunin i riettruo/
dum burt tekin vti Sacramento ſkirnarinnar / Enn
þ Materiale oppruna Syndarinnar/ þer Daudinn/
og ſu þordiorþut nattura hun bliþe ſamt / Enn þa ed
Heilagr Ande verdr þyrir ordit geþinn riettruodum
mönn / þa þai þr eitt nyt opplyſt hiarta og hugſkog
ſinne / Og taka ſuo till at ſtrida i mote Syndinne /
Suo þa verdr Syndin ſuo ſem i nockurn mata linud
og þorkreinckt / Medr þeſſum hætti þramſetr einnin
hun ſæli Auguſtinus eina agæta malſgrein/ vt aþ þyr/
ragepningu / Oppruna Syndarinnar/ Og ſeigir ſuo /
At oppruna ſyndin verdi þyregeþin / þo eigi ſuo / at
hun ſie ecki meir i oſſ./ Helldr ſuo þ hun verdi ecki til
reicknut.

Huar þyrir bliþr hegningin

Syndarinnar/ ſuo ſem at er likamligr
Daude og onnr motlæti/ þyrſt þ
Syndin er þo þyregeþin?

A medan

Ap Syndinne.

A medan Syndin og su pordiorpnt Nattura blipr i manninum / pa blipr og eirnin Daudinn/ Swo sem S. Paall hn̄ seiger til Romanos viij. Cap: Pyrst at Christur hann er i ydr/pa er vissiliga likamen̄ deyddr Syndarinnar vegna. Einckum prar/sem par er enn vti pre pordiarpadre Naturunne/ Enn slik por diorpit nattura kann ecki i burt tekin at verda / vtan alleinazta pyre Likams daudann.

Huad er giorn anlig Synd?

Giorānligar synder eru pr vonder auegxter pessarar syndsamligrar / vondrar og spilltrar Natturu/ Einckum suo sem/at epter pall Adams/ p vort sinne/ hiarta og hugskot/ eirnin vor augsynelig verck og at hæpui gange og skie puert i mote Gudz bodordum/ Enn huar skulum vier til samans binda giorvallann manniñ/og suo pau verckin/pui po at nockrer o gud liger menn hapi hid ytra i manna augsyn heidrsamligt at hæpui/Eñ med pui p personunnar sialpuar eru o hlydugar/saurugar og syndsamligar / pa kunna og eigi helldr eirnin verckin Gudi packnæm at vera.

Huad giorir personuna Synduga og porglatada?

Wantruan / Miſtrauſtid a Gudz godgirne / at ottazt ecki Gud / honum ecki at treyſta / hann ecki at elſka / Þui þo at hiner ædztu tignar menn ſem var Cicero / og Pompeius etc. Haþui haþt nockra kynning Laugmalſins / Og ꝥ einn Gud ſie / og ꝥ hann ſie godgiarn og riettlatr / þa haþa þr þo / vt aþ hans nad og Euangelio / ecki neitt vitad / Einckum ꝥ hann vt aþ ſinne ſkærri nad og miſkunn / og þyre vtan alla vora verdſkulldan / þyrirgeþe ſyndirnar / þar þyre haþa þr hiner ſomu eirnin / vti ſuo mycklum þreiſtingum / angiſt / og anaudum ſuo herþuiligann dreckt verit / at þr hielldu ſig aþ Gudi þorglatada / þyrſt med þui at þra hiarta heþer eirnin ſaurugt verit / þa heþer og lika eirnin i ollum þra gioꝛningum / verckum og at hæþui ecki neitt hreinþerdugt nie gudligt verit Epter þui ſem Paull Poſtule hann ſeiger til Romanos xiiij. Capit: At allt huad ecki er vt aþ riettri tru / þa ſie ꝥ ſynd / Hin myckla og agæta hugHreyſti Achilles / heþer ſannarliga verit ein koſtulig manndygd i honnum og eitt agæt Gudz kraþta verck Og vard þo þyre þa ſyndſamligu perſonuna ſaurugt / Huer ed ꝥ eþuadi / huort Gud hann væri miſkunnſamr edr eigi / og hirte nockut vm manninn / Og heþer ſialþr þar med verit an allz gudligs otta og trunadar trauſtz till Gudz.

Huad gioꝛir perſonuna Gudi þackuæmia ?

Ein

Ein riett Christilig trua / Þui eþ at truan hun till legzt einu heidrsamligu sidþerde / og gudligu liþuerne / Og sannarligum god giordum edr miskunnar verckum / þa þocknazt suodann verck Gudi bædi truarinnar og suo personunnar vegna.

Huersu marghattadar til hueigingar eru i manzins Natturu?

Twennar / Einar eru þuert a mote Gudz bodordum / Suo sem þetta / at girnazt annars manz konu/hans godzt/edr peninga/at hata og oþunda annañ Siergodr/Dramblatr/o þolinmodr / og illyndr at vera/Gud at hata / og hiñ at mistreysta / at espazt og þuerudazt i mote Gudi og hans riettum dome / Og þessar til hneigingarnar eru eiginliganna þr illzkusamliger auegyter vppruna syndarinnar/og sannarligr auogytur þess hins gamla Adams/Og lika sem þr eru hiner allrauerstu auegyter / suo ætti og eirnin sem helzt vid þin spornat at vera/og þa at varazt sem mest.

Hinar adrar þa eru ecki i mote Gudz bodordum suo sem ꝥ/at elska konu sina og born/ og at vnna vinũ sinũ og vel giorda mõm/at stugga vid stor glæpũ og vondũ verckũ gramr at vera/Huer ed þessar somu til hneigingar vildi nu i burt taka vr manzins Natturu/sa þyrþti alla hlute i burt at taka / bædi þridinn Og þaugnudinn og suo liþuit med / Og þo at þessar

till hneigingarnar eru eirnin fyrir vppruna Syndarinna syndsamligar og saurugar vordnar / þa eru þær þo i sialfu sier ecki vondar / Og aller goder riett Christner menn skulu astundan hafa a þui / at þr late ecki ofmyckit epter sinne holldzins brekuise.

Huernen verda Syndirnar medkendar?

Wt af Predikan Laugmalsins / suo sem Sanct Paull hann seiger till Roman: vij: Cap: At Syndina medkenda eg ecki / nema fyrir Laugmalit / Þuiat eg vissa ecki girndina vera Synd / ef at Laugmalit hefdi ecki sagt / At eige skalltu girnast.

Enn huad seiger þu vt af þre Daudligre Syndinne?

Daudlig Syndin / þ er / þær sem eru verdugar eilifrar fyrredæmingar / þær somu eru ecki alleinazta þau opinberu illzku verckin / Helldr iafn vel eirnin þær vansemdirnar og fordiorfunin vppruna Syndarinnar / sem manninum inn fæddar eru epter þ ed Adam fiell / Þessar Synder fyrredæma hina vantruodu og ogudligu / Joh: iij. Capit: Huer hann truer ecki a Gudz son / sa er nu þegar dæmdr / Enn huer hann

haunde-

haundlar i riettri tru a Christum þyregeþning Syndanna / þm munu þessar Synder ecki till reicknadar verda / Þui till Romanos attanda Cap: seiger Paull Postuli / At ecki neitt þyre dæmanligt sie i þm / sem at eru vti Christo Jesu.

Enn huadan koma hinar dagligu edr minne hattar Synder ?

Su inn þædda Syndin edr vpprunna Syndin / er ecki ein suo litis hattar meinsemd / Helldr ein illzku þull eitran / huer ed idugliganna hreyþuer sier / og Syndir elur / eirnin i Gudz Heilogum / epter kenningum Pauls Postula Gatlat v. Cap: Þat holidit girnizt a mote andanum etc. Enn med þui at þessar somu till hneigingar / verda riettruodum þyregeþnar Þa mega þær vel dagligar edr lidanligar Synder kallazt / Þuiat hiner Christnu hylla ecki nie samþyckia slikar til hneigingar / helldr standa þær i mot þuilikum holldzins breyskleik / Og med þui at ein riett trua er eirnin i þra hiortum / þa verda þr reicknader þyre Heilaga menn eg riettlata.

Hueriar Synder kallar þu Daudligar Synder ?

Aþ Syndinne.

Þar eru þr nockrer stor glæpir og ill giorder þyrer huer iar ed þr hinu somu sem swodant giora / þa reita Gud til myckillar reide / og innþalla suo sidan i hans o vinattu / og verda ecki meir riettlater reicknader / helldr þyrrdæmder / eþ at þr leidriettazt ecki / og yþuerbæta sin bort i idran sinna misgiorda.

Geþ þuilicks nockr Epterdæmi?

Þat eitthuad at giora / edr þui at samsinna sem mote er vorre Samuigku / Þat er / þalsligum Lærdome samþyckr at vera / Elligar ecki at motstanda vantrunadinn og adra storglæpe / Item at drygia opinber lasta verck i mote Gudz bodordum / Suo sem at er manndrap / hordomur / og annat saurliþue etc. Vt aþ hueriu ed S: Paall j. Corinth: vj. Capit. Suo feiger / Þat huorcki Saurliþuis nie hordoms menn edr Aþguda dyrckendr / nie þiollætis menn / edr skamm drygendur æsku manna / eigi þioþar nie agiarner / eigi oþdryckiu menn / eigi ræningiar / nie Gudlastendr / þa munu Gudz Riki erþua / Og til Ephesios v. Capit. Þat skulu þier vita (seiger hann) þat einginn hornnar edr Saurliþuis madr / edr agiarn þa haþui arþtoku i Gudz Rike / Og til Galatas v. Capit. seiger hann suo Þat holldzins verck eru opinber / sem at eru / Hordomar /

þrillu

þrällu lifnadr / lauslæti / o raduendi / afguda dyr⸗
ckan / galldrar / fiandskapr / þratr / kif / sundrþyc⸗
kiur / hopa drætter / ofundsyke / mannslaug / ofnertz⸗
la matar / of dryckiar / og annat þessu lickt / Aller
þr sem swodant giora / þa munu ecki Gudz Rike
erfua.

Enn huad seiger þu af þre sundr⸗ ſkiptingu fedranna / þar med ed þr ſkipta þm gioranligum syndum / vti hinar ytre og innre synder?

þessi sundrſkiptingin er med ollu haſkalaus / ef
at þu seiger / þ sumar gioranligar synder / þa sie eir⸗
nin hid innra i hiartanu / Suo sem at eru vondar til⸗
hneigingar og hugrenningar / hueriar ed vel mega
dagligar edr lidanligar synder kallader verda / i þm
sem iafnan motstanda þær med riettri tru / og fyre
þann skulld verda riettlater reicknader / Enn þær hi⸗
nar adrar synder sem ſkie hid ytra med ordum og ver⸗
ckum / Huerier ed þær giora / þr innfalla i Gudz
reide / og verda ecki meir riettlater reicknader / Enn
þ ſkalltu vita / at huorutweggiu syndirnar / hi⸗
nar innre og ytre synder / þa eru Daudligar synder i
þm sem ecki trua riett / og þuilikum syndum stan⸗
da ecki i mot / Þui a medan þr hafa ecki rietta
Tru / þa audlazt þr og eirnin ecki Syndanna
þyrer

fyrergefning / Þar fyrer þa kann i þm hinum somum onguar lickhanligar edr dagligar / helldr ecki vtan Daudligar synder at vera.

Enn huad seiger þu ap þm Syndunum sem kallazt omissionis og Ignorantiæ adfectus? *effectus?*

Þad er / nær ed vier syndgumzt viss vitande / og vilium ecki sannleikinn vita / þ sama eru eirnin Daudligar synder / Suo sem þa / nær ed einhuerier vilia ecki heyra edr medtaka Gudz Euangelium / Edr þr sem viss vitande vilia ecki stunda sitt Embætti helldr aprækia þ hid sama / Þui likar Daud synder eru nu i morgum þm sem þar vilia huorcki heyra nie Læra edr vidrkenna Euangelium Gudz / huad þr vita þo / at þ er Gudz bod og bipalningr / og þ Gud Fader hapui suo sagt / at þessi er minn elskuligr Son honum hlydit / Enn þuilik opstækis gleymska og þuerud var eirnin i Gydingunum / og i þm hardsuirudum Phariseis / Lika suo eru og eirnin allar apguda Dyrckaner heidinna þioda Daudligar synder.

Huad heyrir til leidriettingar Syndarinnar?

Þar

Af Syndinne.

Þat menn hafue vitnisburd godrat Samuitzku/giore idran oh yferbot / og blifua ecki vti þui sem þr viss vitandi hafa brotid i mote Gudz vilia / þ er/ at þr idrizt og leidriette sig/ Þuiat suo stendr þar skrifat / Ecki vil eg syndugs manz Dauda (seiger Drottinn) helldr þ hann lifue og leidriette sig. Og enn i ødrum stad seiger hann suo / Ef at eg segda til hins ógudliga/þu skallt dauda deyia / og hann idrazt / og snyzt fra sinum syndum/og giorir sidan dom og riettuise/þa skal hann lifua/ Eñ þo skulu þr vita/ þ þesse hlydinn / hueria ed þr suo fremia / sie ecki fullkomlig/ Þar fyre skulu þr og eirnin ecki treysta a sialfs sins verck fyrir Gudz dome / Helldr skulu þr trua þ madrinn sie Gudi þacknæmr fyre Jhesum Christum/ Sidan skulu þr giora epter kenningum Paals Postula / at þr hrelli ecki heilagann Anda / fyre huern vier innsigladr erum vpp a þann dag endrlausnarinnar/ þ er/at vier skulum þañ myckla dyrindis thesaur Euangelions Jhesu Christi ecki fyrelita nie hann forackta.

Vt af Nadinne.

Huad kallazt Naden?

Þetta ordit Nad vti heilagre ritning / og sierdeilis i Pistlum Paals Postula / þar ed hann hefer spurningar framme / De Justificatione / þ er vt af riettlætingunne / þa merckir þ ecki þa algiorfue

Aþ Nadinne.

Salunne innhellta (epter þui ed ꝥ nockrer Schola klerckor þar vt aþ ſeigia) at haþa ſuo miſbrukat þetta ordit / og halldit ꝥ þyre þa aſtſeme edr kærleika ſem i oſſ er / Enn þetta ordit Nad hlytr helldr at takazt relatiue / merckir eiginliganna Gudz hylle / og aſtar þocka ſem hann ber til vor hia ſialþum ſier vt aþ huerium aſtar þocka hann til hneigizt Chriſtum / og ſinum heilogum Anda medr hans aſtgioþum yþuer oſſ at hella.

Huad er Naden?

Nadin er eiginliga þyregeþningin Syndanna / og ꝥ Gud þyre vtan vora þorþienan / aþ ſinne ſkærri miſkunn medtake oſſ þyre Jheſum Chriſtum / og yþuer helli oſſ med heilogum Anda / þyre huern ed vor hiortu vti angre og idran ſyndanna verda vid reiſt i riettri Tru / og audlazt ſuo huggan / vti hueriu huggunar trauſte þa eþlazt nyiar hugſkogins hræringar / Sem girnazt Gudz Laugmale at hlyda / og epter þui at giora.

Huernen er þeſſi malſgreinin

Poſtulans ſkiliande / at vt aþ Nadinne erum vier riettlater?

þeſſi

Af Nadinne.

Þessa malsgrein hliotum vier ecki suo at skilia / sem ꝥ nockrer Scholastici þa seigia / ꝥ vier audlunzt fyrergefning syndanna / fyrer þa algiorfue sem i oss er / Swo sem fyrir vora kærleiksins ast-semi / edr nyia vppbyriada hlydne / og verdum þar fyrer riettlater / Og þetta hid sama er ecki annat enn at formyrckua truarinnar Lærdom / og þann medal rennarann og tienadar mann Christum i burt at taka / helldr eigum vier þessa grein suo at skilia / þat vier audlunzt fyrergefning syndanna / ecki fyrir fullkomnan Laugmalsins / nie fyrir vorra vercka edr verdleika saker.

Helldr alleinazta fyrir Gudz miskunn seme / Sem oss til reicknar ecki Syndina / og helldr oss riettlata fyre Christum / Og þo ættu vier eirnin þat alla tima at vita / nær ed vor hiortu eru suo fyrertruna vidriett / hafui þa medtekit huggan og fyrergefning Syndanna / þa medtaka menn og eirnin Heilagan Anda / huer ed þar epter a verdur i þm eitt nytt lifnerne.

Þar fyre nær ed madrinn i Barattu Samuitzkunnar / og leitar at fyregefningu Syndanna / og tekr þa til medr sialfum sier at hefia spurningar vm Gudz vilia / huernenn ꝥ hann mune vidr sig sinnadr vera / Enn þa hliotum vier ecki at alita nie hugsa vppa vora algiorfue edr verdugleika / helldr hliotum vier at alita þau fyrerheitin vt af Christo / og epter þm at hallda huer at sie Gudz vilie vider oss / og vel at hondla þann medal gongu manninn Christum

 medr

medr riettri tru / Nær ed þetta suo skier / þa verdr oss Heilagr Ande geþinn / Og sa hinn same þyrir medr sier huggunar traustid / og er kroptugr oss / till at epla eitt nytt liþuerne / Þui hliotu vier nu i huorn tueggiu suo at hallda þ i oss / verdi ein þornyung liþnadarins / Og þ eirnin vor samuigka / þyre eitt orugt truadar traust alitr þn medalgongu mann inn Christum / suo þat vier þyre hans skullderum riettlater / og hoþum þyre geþning syndanna / og erum suo medtækiuger til eiliþs liþs.

Huer eru tilepnin Nadarinnar ?

Þid þremsta til eþnid er Gudz vilie / huer ed þ villdr suo haþa / þ Christr skylldr eitt oþþur verda þyrir oss a krossinum / og at vera oss suo hans vegna miskunnsamr / Þat þyre þa er alleinazta veidleikr og þorþienan Jhesu Christi / þess eitt tilepne / þ vier audlunzt nad og miskunn aþ Gudi.

Huernen audlunzt vier Nadina ?

Þyre Predikan Heilagy Euangelij / Og medrtekning Gudz Sacramenta / Þuiat Gud vil þyrir ov

dit gudzspiallzins kroptugr vera / Suo framt vier hondlum ꝥ i riettri tru / Hor eiginligr vilie hlyter einnin þar till at leggiazt / Sem ordit medteker / Þuiat i þeim sem Gudz ord motstanda þa vill hann ecki neitt fullgiora / Og lika i þeim hinum sonnum sem Gudz-ord heyra / og audlazt fo ongua nad nie miskunn / þa er ꝥ þeira eiginligum vilia at kenna / og er sialfs þeira skulld huer ed ordino i mote stendr.

Suo audlunzt vier nu Nadina / þa nær ed vort hiortu medtaka huggan vt af Gudz ordi edr fyre heitum i Heilogu Euangelio opinberut / og yfueruinnum suo marghattadar skelfingar / Og verdum vidriettir fyre rietta tru / Suo ꝥ vier truum sannarliga / Og kunnum hia oss at orskurda ꝥ vier hofum audlazt fyre gefning Syndanna epter Gudz fyre heitum Christus vegna.

Þar fyre seiger Sanct: Paull Gala: iij. Cap: At vier audlunzt þann tilsagdann Anda fyre rietta tru / ꝥ er / þa tru / Sem a þau fyreheitin af Christo grund vollut og vpp bygd er.

Hier eru þeir heimsku fuller flugu menn og illzkuandar forleggiande / Suo sem at er villu flocker hinna tuiskirdu / og adrer fleire þeira likar / Huerier ed leita Heilagsanda oppbirtingar fyre vtan og an Gudz orda / Item og þeir sem ꝥ frambera og fyremynda ꝥ heilagr Ande fyrir renne ordinu / og vppdickta ꝥ / at þeir mune þar eptira trua / ed þeir hafa þa nyia oppbirtingina fornumit.

Hier skulu og eirnin vtiluckrat verda/þær orda fyrningar / vt af Gudligre fyre hyggiu/ Þuiat vier skulum vor vpptauk hafa af Gudz ordi / þ ollum er almenneligt / Þui lika suo sem þ Lærdomrinn af i- dranar yfuer botinne / Sa ed syndina straffar er ol- lum almenneligr / Lika suo þa er fyrheitid Heilags Euangelij eirnin ollum almenneligt / Og suo þ bod- ordit Christi i hueriu hann bydr og befalar þ vier sku- lum a hann trua / þa er eirnin ollum almenneligt / Suo sem sialfr hann vottar / Matth: xj. Komet till min / aller þier sem erfuide drygit / Og þunga erut þiader / eg mun endr næra ydr.

Er þa eingin forþienan
Nadarinnar / og fridþægin- garinnar i oss ?

J oss sialfum er eingin forþienan / fyre huad oss meigi veitazt nadin / þ er fyre gefning syndanna / Og til reickningin riettlætisins / Helldr þa er þ ein tahrein Gudz ast giof / þ hann medtekr oss till nadar fyre eckirt / suo sem Sanct. Paal hann seiger / At Gudz giof sie þ / enn ecki vt af sialfum oss till / Suo þ eingin þurfue sier at hrosa / Og till Romanos vi. Capitt: Seiger hann þat giofen Gudz sie eilijfrlif / Þar fyre þa verdur vor forþienan i burt tekin i forli- kuninne / enn þo ecki suo / At vier skulum eigi neitt

gera

gott giora helldr ꝥ vier vitum fyreheitid eina af̄ gioꝛ vera / Og at ꝥ ſie ſannarligt / Einckum / þat ecki ſie komit vnder vorum verdleikum / Og þo eigum vier ſamt fyreheitid ecki at forleggia / Helldr ꝥ med ollu þacklæti at medtaka.

Huad fullgiorir Nadin?

Hun afrekar Heilagann Anda / ef at vier heyr- um Gudz Euangelion og medtokum ꝥ / Hin fyrſta og fremſta fulluerckan / er truan fyre hueria vor hior- tu verda vidriett / Og vita ꝥ viſſiliga / at Gud er oſſ nadugr og miſkunnſamr Jheſu Chriſti vegna / Fyre þeſſa hræring / ꝥ er lifgan / verdum vier varducitter / Og yfuer vinnum allar ſkelfingar Syndarinnar og Daudans / Þetta hid ſama trunadar trauſtid er eirn- nin ſuo kroptugt / at ꝥ frelſar oſſ i fra Syndinne og i fra eilifum Dauda / og vppbyriat oſſ eitt nytt Ja eitt eilift lif.

Þar nærſt epter fylgia eirnin adrar hrær- ingar / Einckum ſem er ſu vpptecka hlyd- nin vidr Gud / Akallit till Gudz / gudhradzlan / kærleikrinn / þolinmædin / Og adrar fleire mann- dygder etc. Nadin hun verckar eirnin Gudz hialp / ful- ting og hug hreyſting i moote Diofliuum / og daudanū.

Þar

Þar at auk huggan og þolin̄ mædi i Kroſſburdinum og motlætinu / og frelſar i fra Laugmalinu / Enn at lycktunum þa verckar hun i manninum eitt nytt lifuerne / og epter þetta lidit lif eitt eilifft lif.

Huernen kann Naden at frelſa fra Syndinne og Daudanum / Fyrſt at Syndin blifr enn nu ſamt holldinu / þar med eirnin ſa hin̄ Likamliga Daudinn?

Enn þo at i þeſſu lifue blifue Syndſamliger girnder i voru hollde / Þa mun þo ſlikr nalægr breyſkleike riettruodum monnum ecki til reicknazt / þo at þeſſi veyckleikinn / ſie vt af Natturu Synd i ſialfum ſier / og fyredemingar verdr / Suo lika eirnin þa verdr þetta vpptecknа lifuernit ecki algiorliganna fullkomnat i oſſ / Allt þangat til ed þetta vort ſyndugt holld ꝥ i burt deyr / og verdi ſuo algiorliganna endrnyat.

Þar fyre frelſar Nadin vt af Syndunum med twennu mote / Fyrſt þa flytr hun med ſier fyregefning Syndanna / vt af vegar ꝥ / at Gud tilreicknar oſſ ecki þa nalægu Synda ſyke / Sem oſſ er infædd / og voru holldi vid loder.

Þar næſt verdum vier eirnin fyre Nadina / frelſader i fra Daudanum / þuiat ſa hinn eilifflige Daudinn /

finn/ er allt til reidu i burtu sniptr af riettruodum/ Og þo at sa likamlige Daudinn / og adrar kualningar og mottlæti blifue samt vti þessu lifue / þa er þo þessi same Daude fyre vtan spiozt brodd / ꝥ er fyre vtan krapt og mackt / og blifr at eins einn likamligr Daude / alleinazta þar fyre / ꝥ hann i burt take þetta Syndum spillta holld/ Og epter ꝥ verdr þessi likamlige Daudinn (i vpprisu frammlidinna) erninn i burt tekinn/og veitizt suo sidan einny og dyrdarsamlig nattura/ og eilift lif.

Huar fyre at skilur Paall Postule Nadina at giofina ?

Sancte Paall kallar Nadinna fyregefning Syndanna / edr frid pægingina / og ꝥ Gud hann medtekr oss vt af sinne skærri miskunn Jhesu Christi vegna. Enn giofina kallar Postulinn/ þa innhelling heilags Anda / og eilift lif / Fyre þann skulld verdr/fyre þetta ordit / Donum / ꝥ er giof / sa kraptrin og vercken Nadarinnar fyre myndut.

Og þo at þessi twoo ordin/ sie til samans teingd/ þa atskilia þo Sancte Paall þau fyre naudsynligra til efna saker / Þui þo at oss sie naudsynligt at hafa eitt nytt lifuerne / þa skal þo vor Samuitzka vti freistingunne og i barattunne / og fyre Guds dome ecki alita vorn sialfs verdugleik/mandygd/verck edr þorþienan/þuiat þar med kunnum vier alldreige Nada-

ettinar Gudz og fyregefningu Syndarinnar Sann⸗
froder at verda / Helldr skulum vier iafnan a lita
Fyrerheitin Gudz Euangelij/og þui oruggliga at trua/
ꝥ vier audlunzt fyregefning Syndanna vt af skærre
Nad fyre Jhesum Christum / enn ecki fyre vora sialfs
verdug leika / verckeda manndygder.

Huad merckir hia Spaman⸗ninum Zacharia / Ande Nadarinnar og bænanna ?

Spamadrinn Zacharias vtskyrir i hinum xij.
Capit: sinnar Bokar hid allra liufligazta þa vel gior⸗
ninga hins Nyia Testamentisins / medr þessum ord⸗
um/ Eg mun vthella (seiger Drottinn) yfuer hwsa
Dauidz/ þinn anda Nadarinnar/ bænanna/þann an⸗
da Nadarinnar kallar hann / fyre huern vier medken⸗
num/ ꝥ Gud er oss miskunnsamr / og vilie fyregefa
oss Syndirnar/ Andi bænarinnar inne lykur i sier/al⸗
la hina innre Gudz dyrckan/og alla idkan truarinnar
hueria ed heilagr Ande hann verckar/suo sidan þat ep⸗
ter tri nær ed vier hofum huggan audlazt / og truum
af hiarta / þa hofum vier Syndanna fyregefning
fyre Jhesum Christum.

Vt af Riettlætingunne.

Huad merckir Justificari og Justificatio ?

Þetta

Af Riettlætingunne.

Þetta ord Juſtificari merckir i Ebreſku male kuittann ſeigia af Syndunum / og einn huern fyre riettlatann / ꝥ er þockann og þacknæma at medtaka / Suo ſem þa / nær ed þu ſeiger / Dauid hann er riettlætrr / ꝥ er / hann er af Syndunum kuittr ſagdr / afleyſtr / og til nadarinnar medtekinn / Suo ſeiger og S. Paull til Roma : iiij. Cap. At þm ſem med verckunum vmganga verdi ecki verdkaupit vt af Nadinne til reicknat / helldr vt af eiginligre verdſkulldan / Enn hinn annar ſem ecki vmgeingzt med verckin / helldr truer a þann ſem omilldann riettlatann gioꝛir / ꝥ er / vt af Syndum kuittann ſeiger þm ſama manne verdr ſin trua reicknud til riettlætis.

JVSTificatio ꝥ er Riettlætingin kallazt fyregefningin Syndanna / forlikun edr fridþæging Gudz þa nær ed Gud medtekur manninn / og gefr hm̃ eilift lif / Og þo ꝥ ſie naudſynligt / at i þm ſem forlickter og fridþægder eru / þa ſie eitt nytt lifuerne / Þa ſkal þo ſu ſama Juſtificatio ꝥ er Riettlætingin vti þeſſari malſgrein Fide iuſtificamur / ꝥ er / at vier verdum fyre truna riettlater / ecki ſuo vnderſtadin verda / Sem at audludunzt vier fyregefning Syndanna / fyre voreiginlig god verck / edr fyrir vors hreinferdis ſaker / Helldr alleinazta vt af Nadinne fyre Jheſum Chriſtum.

Huad innelykr i ſier þeſſi Juſtificatio ꝥ er Riettlæting?

Af Riettlætingunne

Þria hlute / Fyrst fyrergefning Syndanna / Þar næst / ꝥ Gud medtekr oss til Nadarinnar / og gefr Heilagann Anda / Og ꝥ hid þridia. / sem er eilift lif.

Huernen skier þessi Justificatio?

Hier adr fyrre er till teicknat / ꝥ vti Gudz Euangelio verdi tuenner hluter kender / Suo sem at er Yfuerbotin / Og fyregefningin Syndanna / Lika sem ꝥ Christur sialfr hann seiger / Gange þier vt og Predikit yfuerbot / Og Syndanna fyregefning i minu nafne / Þar fyre hliotum vier at vppfefia i þra Predikan / huer ed Syndina straffar / Og velgiorningin Christo til reicknar / Þar fyre er þetta form og fyremynd þessarar Justificatio / At fyrst hliote þar at vera angr og idran / Sem ꝥ vissiliga helldr / at Gud mune Syndinne reidur vera / og ꝥ madrinn skelfuizt þui aluarligar fyre Syndinne / Þar næst / Vti þuilikre skelfuing / skal Samuigkan vidriettazt aptur fyre truna / Og hondla suo fyreheitid Heilagt Euangelij vt af Christo / Og trua þui stadfastligan na ꝥ vier sieum riettlater og sanner Erfuingiar eilifs lifs reicknader / Ecki þo fyre vora sialfs idran / helldr vt af Gudz skærri Nad / og hans miskunnseme / fyrer Jhesum Christum.

Var ed

Af riettlætingunne

Nær ed vier nu (epter þessum hætti) vti yfuerbotinne / i angran og idran Syndanna / Hughreystum oss suo / þa erum vier fyre Gudi riettlater og hon þacknæmer / ꝥ er / at vier hofum þa fyrergefning Syndanna / og erum medtækiliger till eilifs lifs / Ecki þo fyre sialfs vorn verdleik edr idran / Helldr fyre Jhesum Christum huern ed vier hliotum at medtaka vti oruggre og stad fastre tru / Og nær ed vier handlum og medtokum nu suo huggunar traustid / þa audlunzt vier þar med eirnin til lika / Heilagann Anda / huer ed vor Hiortu upptendrar / Suo ꝥ vier upphefium eitt nytt lifuerne / Og idkum oss suo sidan i Gudz otta / vti hans kærleik og þolinmædi.

Huer eru til efnin þessarar Justificatio ?

Hid Fyrsta og fremsta er Heilagr Ande / Hitt annat þat er Gudz ord / fyre huert ꝥ Heilagr Ande hann verckar og kroptugr er / Hid þridia vor vilie sialfs / nær ed hann verdr hrærdr edr till knuenn af Heilogum Anda / fyrir Gudz ord / Af þui skal hann þat ecki motstanda / Helldr samþyckia / Og ꝥ sama ord medtaka / epter þui sem i versinu þess fiorda og niutigazta Psalmsins ꝥ seigizt / Hodie si vocem eius audieritis etc. J dag / Þo at

þær heyrit hans rauſt / Þa þor herdit ecki ydar Hiortu.

Giorer vor vilie ſialfs eirnin nockut til þeſſarar Juſtificatio?

Nær ed vier ſeigium / þ menn verdi vt ap Naadinne riettlater / þyre vtan verdſkulldan verckanna / Þat ſkulum vier ecki ſuo ſkilia ſem þ vor vilie ſialfs giore þar eckirt til / Og ſie ecki vtan ſuo ſem annar ſtockr eda ſteinn / Ja vel / enn med þui at vier hliotum at vpphefia i þra Gudz ordi / og epter þui ſem adr er ſagt / þa giorir vor vilie ſialfs viſſiliga þar nockut till / Þui þa ed hann verdr drifinn og till knuinn ap Heilogum Anda / Þa ſam ſinnezt hann þui og medtekr ordit / Og þeller ſig till vid þ þar þyre ſkal madrinn ecki yfuer geþa nie þorleggia Gudz ord / Edr þui hinu ſama i mote at ſtanda / Hann ſkal og eirnin þ ſtadfaſtliganna hallda / At Jheſus Chriſtus mune þull komliga enda ſin þyrheit / Einckum þ hann mune geþa riettruodum ſinn Heilagann Anda / ſuo þ hann ſie kroptugr þyre Gudz ord.

Huer er ſkilningrinn þeſſarar greinar / Þat þyre truna verdum vier riettlater?

Þessi greinin verdr med morgu moti / og sunðum vondzliga vt logd / Sumer vtleggia þtta ordit Fides / þ er truan / þyre giorvallann Lærdom Christiligrar Religion þ er andligrar stiettar / Og lika þyre þa hlydne Christiligs liþuernis / Þessir hinu somu seigia allz ecki vt aþ Christo / Og ecki helldr neitt vt aþ þui trunadar traustino a Gud sialþann / Huert ed vidrietter og huggan veiter Samuizkunum / Og haþua suo alleinazta vti Lærdominum Laugmalsins.

Hiner adrer eru nockrum mun heilbrigdare: i skilninginum / Og vnderstanda þyre þetta ordit / Fides / þ er truan ecki alleinazta vidrkenningina Historiuunar / þ er liþsaugunnar / helldr eirnin lika þ a trunadar traustid / Enn þo liþt þm sem þ i þessari greininne sie ein Synecdoche / Þyrst at truan er su hin ædzta dygd og hun vpp byrie Gudræknina / Þa verdi henne till reicknut / Su Justificatio / þ er riettlætingin / Enn þo med þui mote / þ adrar dygder / Sem er kærleikrinn / gudhrædzlan / vonin / þolin mædin etc. Þa sie þær ecki vtilykiandi nie vndantakande / Þessir þara eirnin a misf vid meining hins Heilaga Pauli Postula / og alita vora algiorþue og dægiligleika / Og meina þui þ vier verdum riettlatter eirnin nockut suo sem þyre vorn sialþa verdugleik og þorþienan.

Eñ eina riettilig og samarligr skilningur er, þessi

Ar vier.

Aþ Riettlætingunne.

At vier verdum þyre truna riettlater / ꝥ er / at vier verdum þyre miſkunn Gudz Jheſu Chriſti vegna riettlater og Gudi þacknæmer / Eigi þyre vorn ſialþs verdugleik / nie þyrir vorra vercka edr verdleika ſaker / Elligar þyre nockut ꝥ ſem i oſſ er / helldr þyre ꝥ / ſem þar oþan at hingat til vor kemr / Sem er þyre Jheſum Chriſtum / og þyre truna a hann.

Huat vtilykr þetta ordit Gratis ?

Þetta litla ordit / Gratis / ꝥ þydizt þyre ecki / vtilykr eigi Yþuerbotina / nie idruniina edr goduerckin / Helldr alleinazta vorn verdleik / Og vtſkriuar þau til eþnin Gudligrar millde og godgirne / Suo ſem at er þyregeþningin Syndanna / og Eiliþt Liþ / og reicknar ꝥ ſama alleinazta Gudz miſkunnſemi til.

Huar þyre hliotum vier Swodann Exclusiua at hallda ?

Þennann gior wallann Lærdom / hliotum vier at draga vpp a barattu Samuigkunnar þyre Gudz Dome / elligar þaum vier hann ecki þullkomliga ſkilit / þuiat vri rietteri angiſt / og ſkelþingu þinne Sam-

Samuitzkan ꝥ / at vier kunnum eigi / at ſetia vor verck edr verdleika i gegn Gudz dome og hans reide / Og kunnum eirnin ecki till fridar edr huildar at komazt / nie þa efuablendne af at leggia / a medan vier vppbyggium a vorar mann dygder og god verck.

David Konungr þo at hann hefdi margar og agætar manndygder / verck / Og verdleika þa kann hann þo ecki ꝥ ſannarliga at vrſkurda / at Gud hafui honnum fyrer þeſſ ſaker ſinar Synder fyrer gefit / Þuiat allar ſlikar manndygder / Og verdſkulldaner verda vnder þryckt ar og nidrkæfdar / fyrer eina hofut Synd / Þar fyrer ef madrinn ſkall audlazt eina fridſama Samuitzku / þær hrygdaner og ſkelfningar at yfueruinna / Og ꝥ re efuablendne i burt at koma / þa hlytr hann at leita ſkærrar Gudz miſkunnar / elligar fær hann viſt / eigi adr huorcki huild nie ro / fyrir enn ꝥ hann getr hondlat og yfuer komizt / þeſſa rauſt Heilagz Euangelij / þat honnum verdi vt af Nadinne / fyrer vtan alla hans verdſkulldann / Syndirnar fyrregefnar.

Þar fyrer hlytr þeſſi greinin / at vier verdum vt af Nadinne riettlater / fyrer Gudz miſkunſeme Christus vegna / vel at handfeſtazt / Vpp a ꝥ / at velgiorningrinn ſie viſſeligr / Og ſu harme þrungen Samuitzka meigi hafa eitt orugt hugguniat trauſt / Og ꝥ ſu efua blendinn mætti yfuer vinnazt / fyrer riettlatum

Aþ Riettlætingunne.

Og þetta ordkornit / Gratis / ꝥ er þyre ecki giøvir sierdeilis þann atskilianligann greinar mun / a millum Laugmalsins og Heilagy Euangelij / Þuiat Laugmalit heþer eirnin sin þyreheit / Enn ꝥ þyregeþr þo ecki Syndina vt aþ Nadinne / Helldr krefþr vors verdugleika / hlydninna / og vppþylling bodordanna Og þetta er ꝥ þyrsta till eþnit / huar þyre vier hliotum at hallda þessar Exclusiuas / Einckanliga / suo ꝥ þyreheitid sie sannarligt.

Hitt annat tileþnit er þetta / ꝥ Christo veitizt sin till heyrelig dyrd og heidran / Einckum sem er þesse / at vier holldum ꝥ vissiliganna at oss mune hans vegna veitazt þr velgiorningar Heilagy Euangelij / Og lære at haþa hann þyre vorn medal gongumann / Þui huer hann helldr ecki þennann Gudzspiallzins lærdom / þr hiner somu ræna Christ / sinne tilheyriligre dyrd og heidran / og hallda hann ecki þyre sinn tienadar mann.

Geþ vitnisburde þessara
exclusiua vt aþ ritningunne?

Sanct: Paall hann seiger til Roman: iij. Cap: At þr verdi riettlater an þorþienunar / vt aþ hans nad / þyre þa Endrlausnina / sem er i Christo Jesu.

Item til Ephes: ij. Capit: Vt aþ nadinne eru þier Salu hialpliger, vordner þyre truna og ꝥ sama

ecki

ecki vt aþ ydꝛ till / Gudz gioþ er ꝥ / ecki vt aþ verck-kunum / suo ꝥ einginn hrose sier.

Item Galat: ij. Vier vitum ꝥ madꝛinn verdꝛ ecki riettlatur / þyꝛe verckin Laugmalsins helldꝛ þyꝛe truna a Jhesum Christum.

Item till Titum iij. Capitt: Oss heþer birst godgirne Gudz voꝛs Hialpara / ecki þyꝛe riettlæsins vercka saker / Sem vier hoþum gioꝛt / Helldꝛ vt aþ sinne miskunnsemi / heþer hann gioꝛt oss Saluhialpliga.

Er þa su greinin saunn / og o bꝛigdi lig / at vier verdum alleinazta þyꝛe truna riettlater ?

Þessar tuær greiner / At vt aþ Nadinne an þoꝛþienunar verdum vier riettlater / Og alleinazta þyꝛe truna verdum vier riettlater / Þa eru einslika badar / Þo Coꝛrelatiue tecknat / mega þær bett skiliazt / Einckum suo / ꝥ alleinazta þyꝛe miskunnsemina verdium vier riettlater / ꝥ er alleinazta þyꝛe skæra Nad og Gudz miskunnsemi / Huer at oss er 20
i Chꝛisto þyꝛe heitinn / Þa verdum vier þyꝛe Gudi þꝛomer / Og riettlater / Ja þo at eirnin þetta litla oꝛdit / Alleinazta / yrdi þar ecki till set / Þa er þo samt þessi greinin (Þyꝛe truna verdum vier riettlater) Ein exclusiua / Huiat ꝥ er eigi odꝛu vis nie a adꝛa

 leid

leid talat (fyre truna verdum vier riettlater) enn suo mickit sem at ecki sie ꝥ fyrir vorar forþienunar/ vercka edr verdleika saker / Helldr alleinazta fyre skæra Nad og Gudz miskunsemi/ Jhesu Christi vegna / verdum vier riettlater / Og ꝥ sama er ein talhrein Contradictio/ ꝥ er motstadlig rædar / Sem ꝥ seigia / at verdum vier fyre truna riettlater/Og i mynda þo ꝥ/ at vier verdum eirnin fyrir verkin riettlater / og audlunzt Syndanna fyregefning/ og eilift lif.

Frammsettning og vppleysing

Nockurra Argumenta/ ꝥ er Spursmal og Andsuara ?

Hier finnazt nu nockr þau Argumenta / þuiat eirnhuer mætti suo seigia/ Hier adr fyrre hefer þu sagt/ ꝥ til Riettlætingarinnar heyrdi yfuerbotin og idrun / þar fyre þa verdum vier ecki alleinazta fyre truna riettlater.

Andsuar / þetta litla ordit / alleinazta / vti lykr ecki Yfuerbotina edr Jdrunina / vill og eirnin ecki/ at i ꝥm / sem at nyiu endr fædder eru / þa sie truan alleina / og ecki neinar adrar manndygder / Helldr vtilykur ꝥ vorn sialfs verdugleika / verck og forþienan / Suo sem at fyre þau til efni Sattmalans edr forlikunarinnar / Seigium suo / ꝥ vier verdum ecki/ fyre vorn algiorfuigleika / vercka / edr forþienunar

saker

saker riettlater / Helldr alleinasta / fyre Gudz miskunseme Jhesu Christi vegna / Og i stuttu male at skyra / þa skal og hlyta eirnin / Yfuerbotin / Jdrunin / nyte lifuernit / og vpptekin hlydnin i oss at vera / Enn fyrre þ þo ecki fyregefning Syndanna / Helldr alleinasta fyre truna a Jhesum Christum.

Eitt Annat Argumentum.

Fyre truna erum vier riettlater / Truan er eitt verck / Þar fyre þa eirum vier fyrir verckin riettlater / Hier vill þ andsuar fra ecki Duga sem þar segia / at truan sie Gudz verck / Þuiat kærleikrinn / gudhrædslan þolin mædin / og adrar dygder eru eirnin Gudz verck i oss / þo verdu vier ecki fyre þær hinu somu riettlater.

Þar fyre skal vp a þetta Argumentum edr spursmal / suo suarazt / Hin fyrsta Propositio (at fyre truna eirum vier riettlater) skal ecki suo skilin verda / sem at sie truan eitt verck / edr algiorfuigleike i oss / fyre hueria algiorfue at vier kunnum fromer og riettlater at verda fyre Gudi / Helldr hlytr þ Correlatiue at skiliazt / einckum suo þ vier fyre Gudz miskunsemi / hueria ed truan hondlar og vpp a bygger / þa verdum riettlater / og þacknæmer / Þui þo at truan i oss sie eitt verck og nyr giorfuigleike / þa verdum vier þo / fyre þann sama verdugleik ecki riettlater / þuiat su sama truan er o fullkomlig / Suo sem eirnin þær adrar dygder / Helldr

…um vier riettlater vegna þeſs / ſem ſu ſama truan handlar og medteke / Einckum ſem er þyꝛ Jheſum Chriſtum.

Þyꝛſt vier uerdum ecki riettlater þyꝛe verckin/huar til er þa nytſamligt god verck at gioꝛa?

Andſuar / Sa allr velgioꝛningr / Riettlætingarinnar heyꝛir alleinazta Chriſto til/ og ꝥ er ecki komit vnder voꝛum verdugleik / Suo at ꝥ ſie ſtodugt og viſſiligt / Enn þo ſkal i oſſ eitt nytt liþuerne/ og vpptekin hlydni verda / Þui nær ed vier i trunne audluzt þyꝛe geþning Syndanna þa ſkier og til lika i oſſ ein þoꝛnyung liþnadarins/huert at er eitt vpp haþ eiliþs liþs / þuiat vpphaþit þeſſa hins nyia liþnadarnis/ þa er ſu nyia vpptekna hlidnin / og ſu hin ſams er miog naudſynlig i ꝥm ſem riettlætter eru.

Huort er þa hinn heilage Pall/ epter vmſnuningina / alleinazta riettlatr þyꝛe truna/eda þyrir verckin og truna/elligar þyꝛe þa nyin vpptecknu hlydnina?

Aud-

Aꝼ Riettlætingunne

Andſuar/S. Paull er alleinaſta ꝼyre truna riettlatur / þui þo han heꝼdi eitt nyrt liꝼuerne / og þa vpptecknu hlydninna / og adrar ꝼleire ꝼrabærar dygdir/ þa kunne hann þo ecki viſſiliga at alycta/ ꝥ hans ſialꝼs perſona væri ꝼyrer ſlikra dygda ſakers Gude þeck og þacknæm þuiat hann ꝼann og ꝼormerckti/ ꝥ þuilia ſin vpptekin hlydni / þa giordi ecki Laugmalins ꝼullnægiu / Swo kunne hann og eirnin ſlikar ſinar dygder ecki at ſetia i gegn Gudz ſtrengum Dome/ epter þui ſem ſialꝼr hann ſeiger j. Corinth.: oc /. Eg em mier ſialꝼum ecki ſamuitanligr / enn ē þui er eg þo ecki riettlættur / Þar ꝼyre er hiñ þarꝼligt / ꝥ hann alyckti ꝥ ſuo / þat hans perſona ſie Gudi þeck og þacknæm / eigi ꝼyrir ſinar dygder edr verdugleika / Helldr ꝼyrir einn annann / Sem er ꝼyrir Jheſum Chriſtum / Med þui nu at truan ſetr alleinaſta ſitt trauſt / og vppbygger a Gudz miſkunſemi / Og alycktar ꝥ ſuo / at madrinn ſie alleinaſta ꝼyre þuilika tru Gudi þacknæmr / Þa kann hann þo ecki ꝥ at ſeigia/ at hann ſie til lika ꝼyre truna og verckin riettlatur / Þuiat ꝥ væri ein auglioſ Contradictio / ꝥ er motſtadlig rada / at treyſta til lika vpp a Gudz miſkunſeme / og vpp a eiginligann verdugleika / og ſina ſialꝼs ꝼorþienan.

Ut aꝼ Godum Verckum

Gud

Af Riettlætingunne

Huad er seigianda vt af godum verckum?

Þar eru margar spurningar till vt af godum verckum / J Fyrstu huad er Gud heimter fyrer god verck / og huer god verck eru.

J annann mata / Huernen at þau skule skie.

J þridia mata / Huort at god verckin giora full nægiu Laugmalino.

J fimta mata / vt af foidsenan verckanna.

Huada godum verckum heimter Gud / og huer eru god verckin?

Gud hann heimter eckj alleinasta þau hinu ytre augsyneligu verckin / Huer eru / ein kurteislig sidsemdar vmgeingne / medal hæfuerskra / Og sidgodra manna / og ein likamlig edr veralldlig riettuise / Huer ed eirnin i hia hræsnorunum / og odrum ogudligum verdr fundin / Þuiat suodan hollðzlig riettuise kann manzins vilie at fremia og fullkoma / eirnin an Heilags Anda / Og Gud hann vill suodant riettuisligt at hæfi eirninn hafa af þeim / sem ecki eru riettlætter og Helgader af Gudi / Helldr heimter Gud iafn vel eirnin þær hinar inztu hiartans hræringar / þau

Jnn

Jnu hædztu og beztu goduerckin / So sem at er saunn gudhrædzla / riet trua / riettiligt bæna a kall i ollum naudsinium / Sannr kærlæike / þolin mædi / og adrar dygder / Epter þui sem Gud sialfur hann seiger / Eg vil inngefa mitt Laugmal i þra hiortu / Og Christur hann seiger swo / Vtan suo sie at ydart riettlæti sie betra / enn ꝥ þra Phariseis og Skriftlærda / Þa munu þier ecki innkoma i Himnarikit / Suo eru nu god verckin ecki alleinazta / þr hiner ytre og augsyneligu giorningarner / Helldr iafn vel eirnin þær hinar innre andligu hræringarnar / Enn vier kollum Goduerck alleinazta þau sem af Gudi eru bodin / Huer ed oss verda bodin og tilteicknut / vti þm Tiw Gudz Bodordum / huar þyre nær ed nu verdr atspurt edr vmtal hapt af godum verckum / þa skulum vier alika þau Tiw Bodordin / Og vita þyre wist / at ꝥ sama eru vissiligannagodwerck / huathellzt i þm bodit og bifalat er.

Wier hliotum sannarliga vitnisburde at hafa vt af Gudzordi / Huada verckum ed Gud hann krefr / og huer goduerck ed hm̃ þocknazt / Suo kunnum vier ꝥ eirnin alldreigi þyre full sanninde at orskurda / at þau verckin sie Gudi kær / Sem onguann vitnisburd hafa vt af Gudz ordi / Swo sem at eru þau verkin Mannanna innsetninga / og þrar vppdicktadrar Gudz þionuztu / Ja heilog Ritning hun þorleggr opinberliga þau hinu somu werck / og seiger augliosliganna ꝥ þau þocknizt ecki Gudi / Lika

sem

ſem þ Chriſtr ſialfr hann ſeiger eirnin / Matth: xv. Till forgefins þiona þr mier / a medan þr kenna ſuodann lærdoma / þr ed ecki eru / vtan mannanna bodord.

Framtel og vtſkyr þau

god verckin / vr þm Tiu Bodordinum ?

J þat fyrſta Bodordit heyrir / Sannarlig yfuerbot / riettiligr Gudz otte / einriet trua / Og eitt orugt a trunadar trauſt milldinnar / Nadarinnar / Og Gudz miſkunnſemdar / huer ed oſſ er lofut og till ſagd fyre Jheſum Chriſtum / Jtem ſannr kærleike / hlydne / þolin̄ mædi i ollum yfuer liggiande a naudum og harmkuælingum.

J þat annat Bodordit heyrir / Ein rot fauſt bæn af hiarta / a kallit Guds nafns / þacklætid / Gudz ord at kunngiora og vtbreida / Og þ hid Heilaga Euangelium Gudz opinberliga og ſtadfaſtliganna at medkenna.

J þad þridia Bodordit heyrir / viliugligt og koſtgæfiligt vpphelldi þrar gudligrar Kirckiu þionuztu og riettilig varduelting allrar Chriſtiligrar till ſkipunar / Og ein til heyrilig lotning / virding / og vegſemd vidr Gudz ord / og þeſſ þienara.

Til hins fiorda Bodordzins heyrir / þ menn ſie valldzſtiornnne hlyduger / og eirnin lika at þr veite /

Sinum forelldrum / og yfuer bodurum til heyriligañ heidr og ſkylduga lotning / Og ꝥ huer ſom eiñ ſtundi medr dygd og athygle ſina ſtiet / embætti / og kallan.

Til hins Fimta Bodordzins heyrir / kærleikiñ frid ſemin og vinfeingit vidr naungann / ſuo lika ſidſamlig breytne og falſlaus handtieran / eirnin ſinum ſamchriſtum giarnan til hialpar at koma / hiñ ecki neit ofriki at veita / og onguann breſt nie van paurf lida lata.

Til hins Siette Bodordzins heyrir / hreinlifue / trauſtligt trygdar band hiuſkaparnis / ſparneytne og hofſemi i ollum hlutum.

Til hins Sionda Bodordzins heyrir / ꝥ vier ſkulum onguañ thiofnad fremia / eingin ranginde giora / Onguann at falſa / nie ſuikia i kaupſkap neinum / Enn ſins rietfeingins fiar vel og Chriſtiliga a neyta / Og fatækum giarnan aulmoſur at gafa.

Til hins Attvnda Bodordzins heyrir / ꝥ vier ſieum ſannorder / og forum eigi med neinar lygar og huldr / og forunzt allann falſleika / vnderhyggu og precuiſe vti allzhattadre breytne og malefnum / Helldr verum godfuſer / milder / og miſkunnſamer.

Til hins Niunda og Tiunda Bodordzins heyrir / ꝥ vier ſkulum vondum girdum / lyſtingum / og tilhneigingum i moteſtanda / og gefa þm eckirt radrum medroſſ. /

Hin oñr Spurning

Aþ godum Verckum.

Huernin ſkulu God⸗ verckin̄ ſkie ?

Vier hliotum vier þyrſt þeſſa Reglu at hallda at omoguligt ſie / ꝥ Laugmalit verdi halldit / an riet⸗ trar truar / Þui þyrſt at ꝥ þullnægir ecki / at giora þau hinu ytre og augſyneligu verckin Laugmalſins / helldr ꝥ / at þær hinar inztu hiartans hræringar heyre þar eirnin til / Swo kunna menn og ecki ſlika ſan⸗ narliga hlydne at veita / an truarinnar / og ſannrar vnderſtodu heilag̃ Euangelij vt aþ Chriſto.

Enn þeſſa Reglu (þat an truarinnar / er Laug⸗ malit omoguligt) hana hliotu vier med twennu mo⸗ te at ſkilia. J Þyrſtu aþ þre andligre hlydinne hiar⸗ tans / Suo ſem at adr er ſagt / þui þo ut menn gio⸗ re nockr augſynelig verck / Þa kunna þau þo ecki i barattu Samuizkunnar / vti Daudans angiſt ſto⸗ dug at ſtanda / nær ed hiortun þau þinna og þor⸗ merckia Gudz reide og heþndar Dom / þui þa taka þau til eþuablandin at vera / þlyia og þordazt Gud / auruænta ſier miſkunnar aþ honnum / elſka eigi Gud / akalla og eirnin ecki Gud ſier til hialpar / Þar þy⸗ re þullkomna ꝥ og eigi helldr / þa ſannarligu hly⸗ dinna.

Jannan mata þa ſkal eirnin þeſſi Regla ſkilin verda / aþ Gudz medtekningu / og hans gedþeckne / Þuiat ꝥ huad madrinn giorir / an riettrar truar / ꝥ

ſama⸗

sama þocknazt Gudi ecki/ aꝼ þui at ꝥ skier ecki vte saunnu a trunnadar trausti / a þann medal gongu manninn Jhesum Christum / Þuiat at an og ꝼyre vtan Jhesum Christ þocknazt Gudi einginn hlutr/ Þar ꝼyre seiger og Christr suo/ At an min kunne þier ecki neitt gott at giora / Huar ꝼyre ꝥ naudsynligt er at samteingia ꝥm Lærdominum Laugmalsins / ꝥ Euangelium vt aꝼ Christo Jhesu / Og ein riettꝼerdug trua er eirnin miog þarꝼlig þar til/ at ꝼullkomna med Laugmalit.

Enn goduerckin þau ske suo / nær ed hiortun verda huggut og vidreist ꝼyrer Gudz Euangelium/ medr til werckan Heilagz Anda / og vors eiginligs vilia / Sie swo verdr oss til lika heilagr Andi geꝼinn / og þær andligar hræringar hiartans/ Þuiat epter ꝥ ed hiortun mannanna ꝼyre Heilagann Anda vona sig at haꝼa einn nadar samligann Gud ꝼyre Jhesum Christum/ sa ed alite þa og bænheyrer/ Þa suo medkenna þr eirnin Gud Faudr / og lata sidan alla skelꝼuing og alla eꝼuablendne i burt lida/ Od taka þa til at elska Gud sannarliganna / og at akalla hann riettiliganna vti allre angist og armædi / Og at treysta vpp a Gudz hialp og ꝼullting / eirnin lika medr þolin mædi at vm lida allar hormungar og motlæte / Og eru suo Gudi hlyduger / þiona og eirnin sinum samchristnum Naunga giarnan / vpp a Gudz vegna / stunda og ꝼrammꝼlutia Embætti sinnar kallanar medr allre at hygle og ꝼull kenna suo

 milldi

mælldi verckin / hreinlijfnit og hoguærdina / og nidur kepia i ſier þær vondar girnder / tillhneigingar og loſtaſemder / Þetta hid ſama er nu velgiorningr/og nytſeme Euangelij Lærdoms / Nær ed kent og Predikat verdr / vt af riettri tru / Einckum ſuo / ꝥ vier Lærum huernen at heilagr Ande verdr medtekinn / hann ſem i oſſ vpptendrar og verckar allzhattadar nyar hræringar / Og ꝥ vier þaum at ſkilia / Huerſu omaugligt ꝥ oſſ ſie Laugmalit at hallda/ an riettrar truar. Lika ſem ꝥ S. Paall hann ſeiger eirnin/ Þad Laugmalit verdi ſtadfeſt fyrer truna.

Hin Þridia Spurning.

Huort ꝥ ſu hin nyia vppteckna hlidnin giore full nægiu Laugmalino/og ſie fyrer vtan Synd?

Þo at i riett Chriſtnodum mōnnum/ nær ed þr medtaka Heilagann Anda/ þa ſie ein ny hlydne/ ſem ꝥ adr er ſagt / Þa ſkulu vier þo vita / ꝥ ſwodan hlydne er o fullkomlig / og ecki fyrer vtan synd/ helldr lode þar enn nu mickill breyſkleike og noglig Syndalyte / eirnin i þeim ſem helgader eru / Þar fyrer i ſuo micklu ſem þa vppteckna hlydnina a hrærir / ſo giorir hun ecki Laugmalino fullnægiu Þær og eirnin ecki ſtadizt fyrir Gudz reide / og hans

Dome/

Dome/ þuiat i heilogum er ennnu eirnin vondzlig girnd / huer at i sialfre sier er synd og dauda verd/ Og su hin sama er eirnin ecki med ollu idiudaus i manninum / Helldr elur hun alla tima vondar til hneigingar / lystingar og losta semder/ þar fyrer kunna hiner heilagu þ ecki vissiligarina at orskurda / þ þr fyrer saker sinnar hlydne sie riettlater og Gudi þacknæmer / helldr hliota þr at leita Gudz miskunnar/ og trua þui þ þr þocknizt Gudi faudr alleinazta fyrer Jhesum Christum/ Og vita suo / þ Gud heimter at þm eina iduliga idranar yfuerbot / og þ þr hafui haurf iduligrar Syndanna fyrergefningar / Lika sem þad Christr sialfr hann heimter at ollum mönnum yfuerbotina / swo at þr forhefie sig ecki i sinum eiginligum verdleikum / verckum / og forþienan / þuiat suo seiger Christr Luce xv. Capit. At þar mune faugnodr vera a himnum yfuer einum Syndugum þeim yfuerbot giorir / meir enn yfuer niu og niutige riettlatum.

þar fyre er hier forlagdr sa Lærdomr voera motstodu manna sem þ kenna / At hiner heilogu hier i Heime / sie fyre vtan Synd / og seigia at su Concupiscentia þer girndin / Hueria ed þr kalla Fomitem þer oppkueiking / sie edelig / og i sialfre sier eingin Synd / Og hallda suo at hiner renouati þr endr Nyudu Christner menn / sie Heilager og riettlater fyre sina hlydne / og Laugmaſ-

tuo

ins vppꝼylling / i burttaka suo Christum med ollu / og ꝼormyrckua lærdomin Heilagy Euangelij.

Geꝼ hier ꝼram nockra vitnis- burde Heilagrar Ritningar / ꝥ Syndin bliꝼue enn nu i Heilogum ꝥ er i liꝼande Chri- stum mōm?

Hinn Heilage Johannis hann seiger i hinum ꝼyrsta Pistle j. Capitt: Eꝼ vier seigum ꝥ / at vier hoꝼum ongua Synd / þa villum vier sialꝼa oss / Og sannleikrinn er ecki i oss.

Sanct: Paal hann seiger till Romau: vij. Capit. Eg heꝼui lysting a Gudz Laugmale / epter hinum innra manninum / Enn eg sie eitt annat Laugmal i minum limum / ꝥ sem i mote stendr minu hugskotz Laugmale / Og leider mig herteкinn i Syndarinnar Laugmal / huert at er i minum limum.

Item till Romanos xj. Capit: seiger hann / Þad Gud haꝼui alla menn innelucкt vnder Syndina / vpp a ꝥ hann miskunnadi ollum.

Dauid i ꝥm cxliij. Psalmi seiger suo / Drottinn inngacк þu ecki i riettlætis dom vidur þræl þinn / Þuiat i þinu auglite er einginn liꝼuande mann riettlatur.

Psalmurinn C xxx / Drottin / eꝼ at þu vilt syndirnar till reikna / huer mun ꝼyrer þier stadizt geta.

Psalm xix. huer þæt skyniar huersu opt hann misbrytur / þyꝛe geþ þu mier Drottinn þær duldar Synder.

Psalm xxxij. Sæler eru þr / huerium ed misgioꝛdirnar eru þyꝛegeþnar / og þm sem Syndirnar eru skyldar / Og þar strags epter a seiger hann / þyre þ munu þig aller Heilager til bidia i þægilegann tima.

Og aller Heilager menn þr viderkenna eirnin sinar Synder / bidia Gud og seigia suo / Þader þyꝛe latu oss voꝛrar skulldar.

Hin Þiorda Spurning.

Þyꝛst at i Heilogum eru enn nu Synder / huernen kann þa þra vpptekin hlydni / Gudi at þocknazt?

Þessi vpptekin hlydne þeckizt Gudi ecki / þyꝛe sialþs sinnar verdugleik / edꝛ þullkomnan / helldur Jhesu Chꝛisti vegna / þyꝛe huern vier erum voꝛdner Gudz boꝛn. Johan: i. Capit. Þuiat lika suo sem madꝛinn audlazt þyꝛegeþning Syndanna / og þocknazt Gudi Þaudꝛ þyꝛe Jhesum Chꝛistum / Swo lika þa þocknazt hm̄ eirnin su epterþylgiande hlydnin og god verckin / Og þo at þar sie enn nu Synder nalægar þyꝛe hondum / og sialþ verckin med Syndum

 þleckut /

verckut / þa þocknazt þau, so samt Gudi Baudꝛ þyꝛe Jhesum Chꝛistum / þui huat hellzt þ enn nu eirnin er syndsamligt i riettruodum / þa verdꝛ þm þ þyregeþit vegna þess medalgongu manzins sem er Jhesus Chꝛistus / sie svo skulum vier vita þ hædi madꝛinn og suo verckin þocknazt Gudi þyꝛe Jhesum Chꝛistum / Og þ su oþþreckna hlydnin sie þacknæm þyꝛe miskũsemina Baudꝛsins Jhesu Chꝛisti vegna / og verdi þui reicknut suo sem þ giore hun Laugmalino þullnægiu / þuiat vier erum nu Gudz boꝛn / og sam arþuar Jhesu Chꝛisti.

Geþ hier þramm vitnisburdi Heilagrar Ritningar / þ þssi vpptekinn hlydni þocknizt Gudi?

S. Paall hann seiger til Roma: At þar sie ecki neitt þyꝛedæmiligt a þm / Sem at eru i Chꝛisto Jhesu / Og seigir suo þramar / Eþ at þier deydit þyꝛe andann holldzins gioꝛninga / þa munu þier liþa.

Til Galat. v. Cap. J Chꝛisto Jhesu er huorcki vmskurdꝛinn nie yþuerhudin nockꝛs verd / helldꝛ su trua sem þyꝛe kærleikinn verckar.

Til Romano: xiiij. Gudz Rike er eigi matur og dꝛyckr helldꝛ riettuise / og þridꝛ / og þaugnudꝛ heilogum anda / huer ed Chꝛisto þarinne þionar / sa er Gudi þægr / og mõm gedþelldꝛ.

Petur

Aꝼ godum Verckum.

Petur Postulí i sinum ꝼyrra Pistle iij. Capit. Seiger swo vppbyggit ydr sialꝼua til andligs Mustie ris / og til heilagh kenne manzskapar / til at opꝼra andligar ꝼorner / þær sem at eru Gudi þacknæmar ꝼyre Jhesum Christum.

Johannes i sinum ꝼyrsta Pistle iij. Capit. seiger vier holldum hans Bodord / og giorum ꝥ huad hm̄ er þacknæmiligt / Swo þocknazt nu vor kærleike allmattugum Gudi / enn þo nær ed hann ꝼramm ꝼlytur vt aꝼ riettri Tru / huer ed i ꝼyrstu hondlar og medtekr / þann medalgongu manninn Jhesum Christum.

Hin Fimta Spurning.

Aꝼ verdugleik / og til eꝼnum God werck at giora?

Þessi Lærdom̄ prísar og vidꝼrægir nærsta miog Gudz miskunnseme / nær ed wier vitum / ꝥ vor hlydne / þo at hun sie enn saurug / og med syndum ꝼleckut þocknazt Gudi ꝼaudr ꝼyre Jhesum Christum / og verdi reicknut ꝼyre eina vppꝼylling 20
Laugmalsins / og ꝼagut suo med mycklum loꝼstir / Sem er þessum ꝥ hun verdr kollut / eitt riettlæti / ein Gudz dyrckan / eitt opꝼur þar ed wier vegsomum og dyrckum Gud med / og audlunzt suo eirnin eitt mickit og dasamligt verdkaup / Þar ꝼyre skulu vier þau hinu sannarligu god verckin eigi ꝼormiucka / helldr

helldr þau hæt forhefia/ Wppa þ/ at suodann lofstír vpptendre i oss eina aluarliga kostgæfni till at fremia og god verck at giora.

Huersu morg eru þau till

efnin sem oss skulum lada till/ god verck at giora?

Fimm / Sem er Naudsynn / Werdugleikinn / Verdlaunin / Idkan Truarinnar / Og hialpen Heilagy Anda.

Huert er hid fyrsta

tilefnid?

Þuingandi naudsyn godra vercka / Þuiat truan hlytr i oss / fyre iduliga idkan / i akallinu / i yfuerbotinne / i haskasemdunum at þroazt og vagxa. Suo sem þ Johannes Baptista hann seiger Matth: iij. Capittel. Gioirt verduga auogxtu yfuer botarinnar / Suo lika kann truan og einnin ecki at vera nie stadfaust at blifua i hia einna vondre Samuigzku / Þuiat truan er þ sama a trunadar traustid / At Gud sie oss nadugr og miskunnsamr / Enn einn vond Samuigzka dæmer þar þuert i mot / Item Þr. huerier ed ecki giora neina yfuer bot / helldr liggia vtí

gia vti stor syndum og illzku verckum / og epter fyl/gia vondum girndum / Þr ed suo giora hafa eckí riet/ta tru / Þuiat Truan leitar at fyrregefningu Syn/danna / Og hefer ecki gedþeckni neina a misgiordu/num / Suo blifr og Heilagr Ande eirnin ecki i þm hinum somum / Sem at enn nu liggia vti syndsam/ligum girndum / Lostasemdum og lastauerckum / Suo sem þ Sanct: Jahannes hann seiger / At sa huer ed Syndina dryger / At hann sie af Diofli/num / Þuiat Diofullinn syndgadizt þegar i fra vpp/hafui / Og hinn Heilage Petur i sinum fyrra Pi/stle j. Capitt: Aminner oss / Og seiger / hafit sdu/liga a stundan a þui / ydra kallan og vtualning stad/fasta at giora. etc:

Huert er hitt annat
Tilefnit?

Werdugleike godra vercka / Þui þo at wier i slikum vorum breyskleik / eigum ecki at hallda mickit vt af sialfum oss / nie rikilater at vera / þa a þo samt vor kallan mickils metin at vera / Og þo at vorar dygder og god verck sie / enn saurug / Þa heyra þau þo samt till Christi dyrdar / Þar fyre eru þau ecki fyrelitandi / Enn suo at vier megum vel vita at þau þocknizt Gudi / Þa heidrar Gud þau sialfur / medr sæmdarnofnum / og fraegum lof/

skir/ Med þui ed þau verda kollut eit helgi offur þ er riettilig Gudz dyrckan / Huer ed Gudi þocknazt vel / Og Christr hann seiger sialfr Matth: v. Capitt þat Gud Fader verdi prisadr fyrir vor god verck/ Og Petr Postuli hann seiger/ At vier sieum sa hinn Heilage kennemanzskapurinn kallader till at offra andligar forner / Sem Gudi Faudr eru þacknæmar fyrer Jhesum Christum.

Um fram allt þetta med þui at god Verckinn eru giafuer Heilagy Anda/ Ha væri þ og eitt o þackat og o gudligt Manz hiarta/ huert ed ecki þeckia villdi vpphefiarann þuilikra godra vercka /Suo eru eirnin goduerckin þau teicknin sem oss aminning giora / vm Gudz vilia/ Og þ vita/at vier audlunzt fyre gefning Syndanna/ og adra goda Gudz velgiorninga/ Suo sem þ Christr sialfr hann seiger / Fyrirgefit fa mun ydr fyregefazt.

Huert er hid fridia tilefnit?

Verdlaunin andlig og likamlig/ Huer ed goduerckin forfiena. / Og þo at morgum verdi i þessu lifue launin endrgolldin / Enn med þui þ Gudz Christne er motlætis Krossinum vnderlaugd/ þa gefr Gud þau hinu ædztu verdlaunin epter þessa lidna lifdaga/ Suo sem Christur sialfr hann seiger Matth: v. Cap:

v. Capitt: Yduart verdkaup er mickit a himnum/ Og S. Paull hann seiger j. Timoth iiij. Þat gudrækinn edr milldi verckin haþue þyrerheit bædi þessa og sins hins tilkomanda liþsins.

Huert er hid þior=da tileþnit?

Jdkan truarinnar/ Þuiat þar þyre heþer Gud þyre heitid verckunum till lagt / Wpp a ꝥ vier idkudum truna þyrer þuilikra hluta saker / Og hugleidum suo/at þyre þui geþum vier aulmosu / at Gude þocknazt slik verck/ Og truum þui / ꝥ Gud muni oss þar i gen goda aumbon giora Suo sem ꝥ Eptérdæmit aþ þre Eckiunne till Sarepta vtuisar iij. Reg: xvij.

Huert er hid þim=ta tileþnid?

Hialpen Heilagx Anda/ Suo at þr hiner somu sem a stunda at giora god verck / þae þar hialp og styrck til aþ Heilogum Anda/ Og verdi aþ honum vardueitter / Suo ꝥ andskotinn innleidi þa eckí i skadsamliga villudoma / Nie i adra storglæpi edr hoþut synder / Þar þyre seiger suo Christur til sinna Lærisueina / Eg vill eigi lata ydr Baudr lausa/ Og þennann Gudz velgiorning kann vissiliga eingin manneskia rauft þull komligann vt at skyra / Þuiat

eingin mannlig vizka / þa kann fullkomliga at fordazt Dioꝼulsins slægar vmsater edr hans suikrædi at umfly / an heilags Anda fulltings / þar fyre skulu uu þessi til efnin locka oss og lada til godra vercka.

Enn huad seiger þu af þin vondum verckum / huort skada þau nockut eirnin ?

Wissiliganna þa skada þau / þuiat þau forþiena fyrst Gudz reide og eilifa fyredæming / Þar nærst giora þau Euangelio Gudz eitt vondt o ryckti og formincka suo Gudz dyrd / og nidra hans heidran.

J Þridia mata þa hreppa þau nalæga hefndar refsing / Eirna helltz Dioꝼulsins yfuergang / huered hefer hina o gudligu i sinu walldi / og innleider þa i allzhattada stor glæpi hofut synder og villu doma.

J Fiorda mata / þa epter fylger þm eirnin likamligar hefnder og refsingar / sem er strid og styrialldir og adrar hormungar / þar at auk / þa verdr forhindrut i manninum aull andlig idkan og god astundan þuiat truen hun forgeingr / og vtslocknar i þm sem at ligga vti storsyndum og hofut glæpum.

Sidazt (þ sem enn er þo herfiuligazt) at þa epter fylger þar forhardnan hiartans / og syndinne verdr suo med syndinne refsat / Þessi til efnin skulum wier med godre gaumgiæfne vel imiñe leggia / suo at

wier

wier liþum ecki vti oþ mycklu athugaleyse helldr lærum at ottazt Gudz reide / og at venia oss sialþa til godra wercka.

Þorþiena eirnin þau goda Verckin eiliþt liþ?

Sumerkuerier/ þo at þr bere þ fram/ þ goduerckin þorþiene ecki þyrergeþning Syndanna/ þa vilia þr þo / þ goduerckin i þm sem eitt nytt liþuerne haþa v̄ ptkit/ veidskulldi eiliþt liþ / Enn þad megu vier med ongu mote tilstædia / þ oss skule þyrir vors hreinþeidis og verdugleika saker geþit verda eiliþt liþ/ helldr alleinazta vt aþ skærri nad þyrer Gudz miskunnsemi Jhesu Christi vegna / Og þessi er Saukin / þat vor hlydne er ætid o hreinþerdug / og þocknazt ecki Gudi vorra vegna sialþs / helldr alleinazta Jhesu Christi vegna.

Og eingin heiluita madr er suo maningæzkulaus og dulinn at sier / nær ed hann ransakar sialþs sina eiginliga Samuizku / þ hann dirþuizt at seigia sin goduerck verdug at wera eiliþs liþs/ Þuiat suo seiger S: Paull j. Corinth. iiij. Eg ein mier ongua neinn Samuitugr / enn i þui em eg þo ecki riettlattr. Þyrst at Paull Postuli suo heilagr merckiligr mann þullur godra vercka þarþ at seigia/ Þat ecki verdi hann þyrer sin verck riettlattr. Myklu

midr

midꝛ mundi hann þa ſeigia ꝥ hann villdi þyre ſín
goduerck audlazt eiliþt liþ/ Þar til ſeiger eirnin Chri-
ſtus ſuo Luc. xvij. Nær ed þier haþuit giort allt ꝥ/
huad ydꝛ er ſkipat / þa ſeigit þo / at wier erum o ny-
ter þionar. Og Sancte Paull til Roma: xj. Ca-
pittel ſeiger/ ꝥ Gud haþe alla hlute inneluckt vnder
ſyndinna / ſuo at hann miſkunnadi ollum.

Wier vilium hier og eirnin ecki ꝥm hlyda / ſem
þar ſeigia (Per Synechdochen) ꝥ er þo at goduerc-
kin þorþiene ecki med ollu eiliþt liþ/ þa þorþiene þau
þo enn nockut/ og ſtyꝛcke þar til/ þuiat ꝥ ſama er ein
Contradictio/ þat er ein motſtadlig / Eirna hellzt þui/
ſem ſuo innehelldꝛ / þad vier vt aþ Nadinne þyre
Gudz miſkunnſemi Jheſu Chꝛiſti vegna audlunzt ei-
liþt liþ. Og at hallda þar eirnin iaþn þramme at
menn meigi yþuerkomazt ꝥ ſama / þyꝛir voꝛrar hlyd-
ne/ vercka og þoꝛþienunar ſaker. Og þo at þar væ-
ri enn nockr þoꝛþienan til i voꝛum verckum / þa
kynne ꝥ þo i barattu Samuigkunnar vti Daudans
angizt ecki at ſtandazt/ wier mundum alla tima þeſſ
viſer verda / ꝥ voꝛt liþuerne og hlydne / væri ecki
i allanmata ſwo hattad / ſem ꝥ med riettu þyꝛir Gu-
di vera ſkylldi.

Og i ſtuttu male at ſeigia / þa kann voꝛ þoꝛ-
þienan ecki at ſtandazt þyꝛe Gudz dome/ Þuiat Laug-
malit a ſakar oſſ alla tima/ og helldꝛ oſſ ſeka og ſyn-
duga / Swo ſem ꝥ S. Paal hann ſeiger j. Corint:
xv. Það kraþtr Syndarinnar þa ſie Laugmalit/ En

lop

loꝼ sie þm Gudi sem oss heꝼer Sigruinnigina geꝼit ꝼyre Jhesum Christum.

Enn ꝥ skulum vier vita / þo at vor hlydne hun ꝼorþiene ecki eiliꝼt liꝼ / og ꝥ vier verdum ecki eirnin þar ꝼyre Saluhialpliger / Helldr alleinasta vt aꝼ Gudz Ꝼaudrs nad / milldi / og miskunn / Jhesu Christi vegna / þa erum vier þa samt skylduger til swodan hlydne Gudi at veita / og hun hlytur riettri tru epter at ꝼylgia / Þanninn þa ꝼorþienar madrinn bædi andlig og likamlig verdlaun. Huer ed sum verda i þessu liꝼue / og sum annars heims endrgolldin. Epter þui sem Christr sialꝼr hann seiger / Geꝼit þa mun ydr geꝼit verda.

Enn huar ꝼyre verdr þa eiliꝼt liꝼ verdlaun kollut / Suo sem at þar seigizt / ꝥ einum sier huerium mune hann geꝼa sin laun / epter þra til verckn adi?

Þetta er Laugmalsins ordtæki / og suo plagar þad ordum vm at ꝼara / og vtskriꝼar suo huernen at þr hiner somu skule i lage vera / Sem audlazt vilia eiliꝼa Saluhialp. Og vill suo mickit seigia / Þat eiliꝼt liꝼ verdi riettlatum at gioꝼ geꝼit / Þui nær ed Laugmalit getur verckanna / þa vnderstendzt þar ꝼyre eins sier huers riettlæti /

edr hans ranglæti / ꝥ Laugmalit kemr hier suo or-
dum at vm þetta efne / sem at kynnu vier sialfuer
Laugmalino fullnægiu at giora / Og lika sem at væ-
rum vier riettlater / lofar og till seiger suo þm riett-
latum eilijft lijf.

Enn þar iafn framme skulu vier þo vita / vt
af Gudz Euangelio / ꝥ alleinazta fyrer rietta tru þa
verdi oss riettlætid til reicknat Jhesu Christi vegna /
Lika suo sem ꝥ hefdum vier sialfuer Laugmalinu
fulnægiu giort / Med þui at oss verdr nu vppfyl-
lingin Laugmalsins og riettlætid till reicknat / þa
verdr oss eirnin eilijft lijf lofat og tilsagt Suo sem
riettlatum / Ecki vpp a ꝥ / At vier hofum suo myc-
kla velgiorninga forþienat helldr suo / ꝥ þr eru oss
til sagder og lofader Jhesu Christi vegna / Og
þessi somu Launin / er ecki ꝥ verdkaup sem med
sialfskylldu er heimtanda / helldr ein ast giof Gudz.

Vier plagar eirnin at seigiazt vt af atskilian-
leick Daudligra Synda / Og nadaligra edr Dagli-
gra Synda / þui fyrst at þar blifua enn nu Synder
vti Gudz Heilogum / þa er vel naudsynligt at atski-
lia þær Syndirnar sem enn nu blifua i þm sem hel-
gader eru / Og huertar þat standazt mega / med riettri
tru / og godre samuitzku / Og huertar eigi standazt me-
gä medr riettri tru / helldr eru suo hattadar / at huer ed
þær giorir / ꝥ sa hiñ same frafalle Gudz nad / og sie
ecki sidan Heilagr / þar til hann idrazt / Suo sem ꝥ
Dauids horan og Manndrap var / Vt af huer
ium

Af yfuerbotinne

kunn atſkilianleika þ adꝛ fyꝛre er nog af ſagt.

De Pœnitentia

Huad er Yfuerbotin?]

Yfuerbotin er ecki annat / enn ſuo ſem idꝛan og angꝛ / otta og ſkelfuing at hafa / yfuer þeim Syndum ſem framdar og fulkomnadar eru / Og þo þar eirnin med at trua heilogu Gudz Euangelio / og Aflauſninne / þ Syndirnar ſie viſſiliganna fyꝛegefnar Jheſu Chꝛiſti vegna / Eñ ecki fyꝛe voꝛan ſialfs idꝛa og angr ſemi / helldꝛ alleinazta fyꝛe ſaker Gudz miſkunnſemdar / ſem ollum mõm er tilſaugd Jeſu Chꝛiſti vegna / Þar fyꝛe kallazt at bæta / idꝛan og angr at hafa / at forbetra ſig / og nu odꝛu vis ſinnadꝛ at vera enn ſuo ſem þ adꝛ til foꝛna / og at ſpoꝛna vid Syndunum / og at aſetia ſier at yfuer bæta ſit lifuerne.

Huerſu marga parta þa hefer Yfuerbotin?

Two parta / Jdꝛunina og Truna / ſa hiñ þridie partrinn maa þar og eirnin vel till leggiazt / Einckum ſem er eitt riett Chꝛiſtiligt lifuerne huert at er einn auogytr / ſannrar yfuerbotar.

Af yfuerbotinne
Huad er Idran og
Synda angr?

Hiartalig idram er su hrygd og skelfuing i Hiartanu/nær ed samuizkan fornemr Gudz reide og sinar synder/ Og angrar sig vm þ / at hun hefer suo fiarliga syndgazt.

Vt af þessium partinum/edr hluta malsins eru marger vitnisburder vti Heilagre ritning / Christur sialfr hann seiger Marci i fyrsta Capitula / Giorit yfuer bot og truid Euangelio / Item Johelis ij. Ca: I sundrslitid ydar Hiortu / enn ecki ydar klædi / Og snuid ydr till Drottins Gudz yduars / I bok Isaia Spamanz seigir Gud suo Eg a lit hinn farada/Og þann sem er eins sundurslitins Anda/Og þann sem hrædda er fyre minu ordi / Og vti hinum fyrsta Capitula Isaie seiger hann / Hreinsid ydr / Latid i burt ydra vondzliga breytne fra minum augum.

Þessi idran og Synda angr/skal froazt og vaxa medr manninum/Suo þ vier ecki alleinazta vidrkennum hinar augsyneligu syndirnar / Helldr iafnvel eirnin þann hinn innra o hreinleika nn / Þar fyre þa er og eingin saunn yfuerbot i þm hræsnorunum / Þuiat þr hafa ongua idran nie Synda angr i sier / Ja þr hafa mycklu helldr eina gedþeckne a sinni vondzligu lifuerne / Lika sem at hefdu þr allz onguar Synder giort / Og þennann siergædingskapinn

þinn straffar Christur optsinnis miog hardligama/ Sierdeilis / Lucas xiij. Capitt: þar hann seiger / Ef at þier forbetred ydr ecki / þa munu þier aller fyre gioraꝫt.

Huadan kemr nu suodann hryg og skelfuing i vorn hug?

Wt af Gudz ordi /huert ed Syndina straffar suo sem þar seigiꝫt til Romanos j. Capit: þ Gudz reidi verdi af himne opinberud yfuer allt o gudligt athæfui og illzku verck mannanna / Og Christus hann seiger sialfr Johan: xvj. Capit: þ Heilagr Ande mune straffa heimenn Syndarinnar vegna.

Enn huad er truan/ sa annar parturinn Yfuerbotarinnar?

Hun er þ trunadar traustid/ medr hueriu at huer sem einn truer þui þ honnum verdi Syndirnar fyregefnar an sinnar forþienunnar fyre ecki Jhesu Christi vegna / Af þessum partinum þa eru eirnin marger vitnisburder vti Heilagre ritning / Acto: x. Capittula seiger Santt: Petr suo: / Af þessum vitna aller Spamenn: / þ fyre hans nafn skule aller þr/ Sem a hann trua audlaꝫt fyre gefning Syndanna

Og til Roma: v. Capit. seiger S. Paall/ þyrst vier
eirnin nu riettlater vordner þyre truna/ þa hoþum vier
þrid hia Gudi/ þyre Drottinn vorn Jhesum Chri-
stum.

Og Syndirnar verdi þyregeþnar vt aþ Nad-
inne/ eirnin o verdugum/ þ sama vottar Sancte
Paall til Romano: iij. Capit. Exxo seigiandi. Al-
ler saman eru þr synduger/ og þata a miss þrar hro-
sunar/ sem þr ættu at haþa þyre Gudi/ og verda an
þorþienunar riettlater/ vt aþ hans Nad/ þyre endr-
lausnina/ þa sem vordin er þyre Jhesum Christum.
Og til Ephes: ij. Capit. Vt aþ Nadinne eru þier
Saluhialpliger vordner þyre truna/ og þ sama ecki vt
aþ ydr/ Gudz gioþ er þ/ ecki vt aþ verckunum til.
Og til Roman: v. Capit. þyre huern vier hoþum
eina at gongu i trunne til þaudrsins. Roma: iiij. Ca-
pit. Þar þyre hlaut riettlætid at koma þyre truna/ suo
at þ sie vt aþ Nadinne. Og til Roman: viij. Capit.
Þat sem Laugmalenu var omoguligt/ þ sama full-
giordi Gud/ og sendi sinn Son i likingsynduge holl-
dz etc. Psalm xxxj. Eg sagda Eg mun iata Drot-
ne min brot/ þa þyregeþr þu mier misuerckan min-
na synda.

Þessi sama Truan giorir einn atskilianligann
greinar nu a millum idrunar Peturs Postula og
Judasar/ a millum idrunar Dauidz og Sauls/ Jd-
ran Petrus og Dauids heþer þm hialpat/ þt þr haþa
haþt orugga tru a þui þyreheitinu Nadarinnar/ þar

þyre

fyre hafa þr audlazt fyregefning Syndanna / Og huggan feingit / Enn Judase og Saul þa hefer ecki þra idran þm hialpat þt þr hafa ecki haft truna a þui fyreheitinu Nadarinnar / Þessi truan giorir eirnin einn at skilianligann greinar mun a millum sonarligs og þrældomligs otta.

Enn huad er þrældomligr ottr?

Þrældomligr ottr / er ein hrædzla an truarinnar

Huad er Sonarligr otte?

Þann er ein suodan hrædzla / i huerre at þo er i Hiartanne ein saunn trua a Jhesum Christum / huer ed handlar fyre heitid Gudz Nadar / Og sig midr i skelfuingunnm hughreystir aptur medr Nadinne og miskunn Gudz.

Enn huad seiger þu vt af Jatningunne og fullnadargiordinne?

Jatningin edr Skriptar malin og fullnadar giordin eru vpprunnen suo sem af nockrum siduenium kirkiunnar / vegna opinberligrar Yfuerbotar

ſuo innſett og til fundit / Þuiat i vpphafui kirckun- nar vrdu þr hiner ſomu ſem fundnzt i opinberligum laſta verckum / og ſtor Syndum i bann og i forbod ſettr / Og vrdu ecki fyri medtekner aptr / enn þ þr hefdi adr fyrre til ſkripta geingit / þ er / ecki fyrr enn þr hefdi adr giort opinbera iatning fyrer ſinum Paſtor og Soknar preſti / Og bedizt litillatliga af honum ſinnar af lauſnar / Og þui lofat at þr ſkylldu yfuerbæta ſit lifuerne / Þar epter a / vard þm vpp a lagt ein fullnadar giord / þ er ein opinber almen- nlig ſkript edr hirting / odrum mōm till epterdæ- mis og viduorunar.

Enn þeſſi ſiduanenn ſkriptar gangſins og o- pinberligrar yfuerbotar / er nu aftekinn i auſtr al- funum og i Grickland3 kirckiunum / hellz fyre þeſſ ſaker þ einn Diakne ſkylldi i leyneligu ſkriptar ma- le hafa ſkammat eina kuinnu / Þui ef at þ væri nu af Gudi bodit / Þa hefdi mennirner ecki haft mackt til / at taka þ af.

Huad er venuligt ſkrip tar maall / Sem vid pre. ſtinn ſkier ?

Þad er ein framtalning Syndanna / ecki vtaf Gud3 Bodordi till tekin / Enn þo er þ ſama miog naudſynligt / þ ſkriptar gangrūn verdi ſamt halldin i Kirckiu.

Af yfuerbotinne

Kirckiu sofnudinum / Fyrst fyre Aflausnarinnar saker/Þar nærst fyrir godrar augsyneligrar sidsemdar saker/ꝥt fyre þa somu siduenia mega hiner o lærdu þess betur og bikuæmiligar i Christiligum lærdome mentader og leidretter verda / Og at venia sig suo til kostgæfuiligrar idkunar þess hins sama lærdoms.

Þar at auk þa er ꝥ eirnin ecki suo tilheyriligt at lata þa menn ganga til Heilagx altaris/Sem ecki hafa adr til skripta geingit / Og ecki eru vnderuisader i Catechismo / Enn ꝥ einazta mega menn vita/ Og vel formerckia / ꝥ samuitzkan skule ecki þyngiazt medr framtalningu Syndanna / Þuiat algiorlig edr fullkomlig framtalning Syndanna er o mogulig Suo sem ꝥ hinn xix. Psalmrinn hann seiger / Huer þær skyniar/huersu opt hann syndgazt /og misgiorir / Fyre gef þu mier Drottinn þær Duldar Synder/suo lika kann ꝥm sem til skripta ganga / Christilig huggan/heilrædi god / Og Aflausnin med at skiptazt / nær ed ꝥr framtelia og i liose lata nockrar þær Synder/hueriar ed ꝥm þickir þa þuinga sem hellzt sitt hugskot.

Nu seiger þu suo.

Dommarinn kann onguann kuittann at seggia / vtan madrinn vidrkenni fyrst sina sauk/ Þuiat vti iatninguñe og skriptar gongunne verda meñ afleyster og kuiter sagder/þar fyre hlytr fyrst syndin fram̄talin at

verda / og vidrkenningin þar yfuer at koma.

Andsuar.

Vti Kirckiunne er tuenna handa walld til / fyrst Predikunar Embættid edr curam animarum / Og ꝥ sama Embætti ar hrærir Samuizkuna / og er eitt þionustu samligt Embætti / Sidan þar nærst ein opinber augliosꝫ medkenning misuerckanna / Fyrir huerra storbrota saker ꝥ Kirckian forbodar hina o hlydugu og þriozku fullum. Enn vti Skriptar malinu er alleinazta eitt þionustu Embætti / Huiat Kirckiu þienarinn / sem er Presturiñ afleysir ecki sem einn Domare / Helldr suo sem einn Gudz þienare / Og anguann bifalning hefer hann þar til at hann skule allar Synder med eiginligu nafne framtaldar heyra / og þar Dom yfuer at seigia / Helldr heyrir hiñ alleinazta til at kunngiora fyregefning syndanna / og til seigia Nadina fyre Auflausnina.

Hit annat valldit / er su hin ytre Juris dictio edr Laugsaugninn / Huer ed ecki er ein heimoglig vrskurdan yfuer Samuizkunne / Helldr yfuer ꝥre augliosligre breytninne / þui athæfuinu manzins og lifnadinum. Og heyrir alleinazta vt yfuer þau opinberligu Lasta verckin og stor brotin / Huiat su sama Laugsaugnin edr Juris dictio hun forbodar og i bannsetr þa hinu somu sem fundner verda vti opinberum stor syndum. Og medtekr þa aptr / sem sig vilia yfuer bæta / og sinar misgiorder yfuer gefa.

Hua

Huad er Fullnadar giordin?

Fullnadar giordin er ein augsynelig Laga hirting og piäning i Kirckunnar Laugmale / af monnum til fundin og innsett / odrum til epterdæmis og viduorunnar / til at burt skelfua þa i fra stor syndum og allzkyns illzku verckum / Eda huort þr hugleiddu aluarliganna / at yfuerbæta sitt maal edr eigi / Þui fordum i vpphafui Christninnar þa hafa ecki opinberliger stor brota menn verit medtekner aptr / fyre vtan opinberliga yfuerbot medr fiegiallde og odrum laga hirtingum. Og huilika yfuerbot kolludu þr eina fullnadar giord.

Huersu marghattud. er fullnadar giordin?

Twefolld / þann eina er / Fullnadar giordin opinberligrar Yfuerbotar / Sem fordum daga i vpphafui Kirckiunnar hefer halldin verit. Hinn onnur er af þm Scholasticis innsett og vppdicktud.

Huer er fullnadar giordin opinberligrar Yfuerbotar?

Af yfuerbotinne.

Hun er ein opinberlig Laga hirting / huer ed þm vard af Kennimanninum vpp a Laugd sem leidriettazt villdi / vegna þra opinberligra storsynda ed hann hafdi i fallit. Og til at reyna þa hinn somu þar med / huort at þm væri ꝥ eirnin hugleikit at yfuer bæta sig aluarliganna. Og huernen þr hegdudu sier vti þuilikri yfuerbot og i þm skriptum / Sem i þann tid voru af Biskupinum þm vpp a lagdar. Sidan þar epter a vard þm lofat aptr til inngongu heilagz Altaris / og Sam neytis Christinna manna / Þessi fullnadar giordin var med morgu moti / epter mala voxtum og mickilleik Syndarinnar. Og lika suo sem at misgiordirnar voru til / lika suo þa hofdu þær sinar Canones / og Lagasetningar eiginliga þar vppa giordar.

Huer er fullnadar giordin af þm Scholasticis til fundin?

Nær ed madrinn giorir opera indebita / ꝥ er þau verck / Sem hann skylldazt ecki til at giora / og þeincker sier þar med at bitala / og at afleysa pinuna hreinsunar elldzins / edr annarra stundligra refsinga / Þuiat þr Scholastici seigia suo ꝥ Syndirnar verdi fyregefnar per absolutionem ꝥ er fyre aflausnina / Enn su eiliflig pina huèria ed madrinn ætti

at

at lida Syndanna vegna / þa verdi hun omſkipt i ſtundliga pinu hreinſunar elldzins / Framar meir þa ſeigia fr enn / ꝥ einn partr fuilikrar pinu fyre valldit Lycklanna / og ſuo nockru part fyre vor vppdicktud verck / þa verdi aftekinn / Þanninn þa kenna fr ꝥ eilifleg pina verdi forminckut og fyregefin fyrir vora ſialfs fullnadar giord / Huert at er einn mickill og ogrligr villu domr.

Huadan er ſu fullnadar giordin vpprunninn / Sem kallazt Canonica?

Fordum fyrſt i vpphafui Chriſtiligrar Kirckiu (Suo ſem adr er ſagt) medtokuzt ecki opinberliger ſtorbrota menn / fyre vtan opinberliga yfuerbot / og til ſettar ſkripter. Þeſſi Yfuerbot kalladizt ein opinber fullnadar giord og var ein augſynelig Laga hirting af monnum til fundin. Ecki þo i þa meining / at hun ſkylldi fullnad giora fyre Gudi / eda ꝥ hennar vegna ſkylldi Syndirnar fyregefnar verda. Þar epter a ſeirna meir a timum þa þeſſi Ceremonian var af tekin / bleif þo ſamt ꝥtta ordit Satiſfactio i tidkan / Af hueriu ed hiner o Lærdu hafa giort einn Andligann hlut af einum veralldligum / Suo ſem naudſynligann til Syndanna fyregefningar.

Enn

Enn huad helldr þu af fyrere latningu ſtundligrar pinu / Huort kunna lycklarner piſlina vpp a at leggia edr hana i burt at taka?

Fyrſt þa hliotum vier at vita / ꝥ fyrer gefningin ba di Syndarinnar / Og ſuo pinunnar / þa ſie einn Chriſtz velgiorningr / oſſ vt af Nadinne veittr og gefinn / Huer ed til lika þa frelſar oſſ / bædi vt af Syndine og ſuo eilifum Dauda.

J annare grein þa hliotum vier i ſundr at ſkilia þa fyregefningina eilifrar pinu i burt fra ꝥre fyrelatningunne ſtundligrar / Þuiat þau Heilog Gudz born / hliota eirnin med at bera þann þunga / Og þa hefndar plagu / Sem Gud lætr ſtundum koma yfuer þeſſ heims veralldar menn / Suo og eirnin lika ſtraffar Gud nockrar ſynder / medr eiginligu og ſierligu motlæti og refſingum / Lika ſuo ſem ꝥ Dauid hlaut ſtroffun at lida / vegna þeſſ hordomſins ed hann drygdi / Enn þetta er ecki eit vniuerſale / ꝥ er at ꝥ ſkier ecki ſuo almennliganna yfuer alt / Og hender ecki alla menn / Þuiat ſyndirnar verda optſinnis fyre gefnar fyre vtan ſierliga refſing og ſtraffan

J Þridiu grin þær hegningar og alogr ſem Gud hann leggr vppa / kunna ecki fyrir valldit Lycklanna fyrelatnar at verda / ꝥr hafa og eirnin on-

guann biþalning til/ slikar hegningar edr alogr / vppa at leggia/ edr i burt at taka.

J þiordu grein/ þa skulu vier vita / þ þyrir vora yþuerbot / verda slik kualradi edr hegningar/ optsinnis mycktar og þorminckadar /eda med ollu i burt teknar / Lika suo sem þ/ bædi smaar og storar heþndar plagr / huort ed þær snerta helldr eitt heillt Kongarike / edr nockra menn i Rikinu / þa eru þar optsinnes þyre yþerbotina / mycktar og þorminckadar/. Swo sem þ S. Paall hann seigir j. Corinth: xj. Eþ at vier Dæmum oss sialþuer / þa verdum vier ecki aþ Drottne Dæmder.

J þimtu grein / þianingar og motlæti heilagra manna og riettrnadra / eru ecki alla tima heþndar plagr edr reþsingar Syndanna / Swo sem þ varhormung og meinlæte hins heilaga Jobs / og annara Gudz heilagra manna. Jtem motlæti og oþsockner Postulanna og pislaruottanna/ voru ecki pisler nie reþsingar þm til sendar / vegna sialþs þra misgiordä. Helldr voru þ sierlig Gudz verck / þyre huer ed truan Christinna manna væri i þui meire idkan/ og Gudz dyrd og hans vegsemd yrdi þui augliosare.

Hiner Christnu skulu / i þuilikum harmkuælum og hormungum eirnin vita / þ at ecki sie þr eitt teinckn Gudligrar reidi/ Helldr skulu þr alita Gudz godgiarnan vilia / Einckum / þ Gud vilie þyre slikar þianingar aþ ma Syndirnar i oss/ og deyda holldzins girnder/ Sud at þar proizt og vagxe medr oss

ein

ein andlig þornyung/ Þiner godþusu skulu sannarliga ꝥ hallda / at ecki sie ꝥr aþ Gudi þyre þann skulld yþuergeþner nie aþ honum þyrelitner / þa at ꝥr hliote hier i heime mycklar hormungar og motlæti at liida/ Suo sem ꝥ Sanct: Paall hann seiger / ꝥ vier verdum aþ Drotne tycktader / Suo at vier verdum ecki medr heimenum þordæmder.

Huad er ꝥ Aplatid?

Þat sama er ecki annat/ enn suo sem ein þyrelaating opinberligrar Laugmalsins reþsingar / Og ein þullnadar giord/og ein aþleysning. edr kuittan epter þornum reglu bokum Canones edr lagasettningum / Enn med þui at suodan Canones og reglu hald /haþa ecki verit vtan mannanna innsetningar/ þar þyre haþa ꝥr og þyre Gudi huorcki pinuna nie saukina kuittad/huar þyre at slikar indulgentiur og aþlatz giaþuer mattu med riettu vel aþtakazt/ Þyrst þær voru ecki aþ Gudi bodnar/helldr aþ mōnm innsettar.

De Absolutione

Ut aþ Aplausninne

Þuad er Aplausnin?

Þui

Ut af Aflausninne

Þun er ein sannarlig stadfesta þess hins sama / ꝥ þier eru þinar Synder vissiliga fyregefgar / Og ꝥ Gud vilie þier Jhesu Christi vegna nadugr og miskunnsamr vera / Þuiat Christur sialfr hann seiger suo Matth: xviij. Huad þier vppleyset a Jordu / ꝥ skal eirnin a himnum vpp leyst verda / Og allt huad þier bindit a Jordu / ꝥ skal eirnin a himnum bundit vera / Og Johan: xx. Huerium þier fyregefit Syndirnar / þm eru þær fyregefnar / Og huerium þier aptr halldit þær / þm eru þær aptrhaldnar.

Man nockut Aflausum opt sinnis fraum verda?

Ja vel / Þuiat lika sem Sancte Petr hann spurdi Christz Drottinn vorn at Matthei xviij / Huersu opt sagdi hann / hlyt eg at fyre gefa minum brödr þm ed misgiorir vid mig? Þa suaradi honnum Jhesus Christr lausnarinn sialfr / siotigi sinnum siau sinnum / Og Sanct. Paal hann seiger til Gal: vj. Cap Ef at madrinn verdr forhindradr vti einhuerium glæp / Þa leidrietid hann med hoguærum Anda / þier sem andliger erut / Og Heilog Christilig Kirckia / Hun bidr eirnin Dags dagligannа / Þad fyre gef þu oss vorar skullder suo sem at vier fyregefin etc. Og Jhesus Christus hann seiger Luc: xv. Capittel

Ut af Aflauſninne.

Þad fagnadr mune a Himnum vera yfuer einum Syndugum þm ſem yfuerbot giorir.

Giora þa þr villu menn Nouatiani og Cathari eirnin riettliga / þ þr afſeigia þm monnum fyrergefning ſyndanna / ſem epter ſirnina inn falla / i Syndirnar aptr?

Þr hiner ſomu þa giora miog ranliganna / og eru ogrliganna villter / Hũ þ maa med morgum epter dæmum bædi hins Gamla og Nyia Teſtamentiſins beuiſazt og Sannprofad verda / þ þr hiner ſomu ſem i Syndinar voru falliner / þa hafui audlazt fyrergefning Syndanna / og ſina aflauſn feingit vt af Chriſto og heilagre Kirckiu. Einckum ſem var Dauid Konnungr / Manaſſes / Petr Poſtuli. Og allr ſa frafallinn Kirckiu ſofnudrinn þra til Galatas / hann var af hinum heilaga Paale medtekinn aptr til yfuerbotarinnar / Og ſuo bydr Paull Poſtuli eirnin þ þr i Corinthiu ſkule medtaka þann ſaka maſ̃ til Nadarinnar aptr ſem leigit hafdi hia ſinne ſtiupmodr / og ſanna yfuerbot giort. Lika ſuo ſeiger og eirnin Gud ſialfr fyr munn Spamanzins Ezechiel i xxxiij. Capittel. Swo ſannarliga ſem eg lifue (ſeiger Drottinn) þa hefe eg onguann vilia a Dauda Syn-

da Syn-

da Syndugs manz / helldr þ hann lifue og leidriet-tizt. Hier sannar Gud sitt heitt med eidi / suo þ Samuitzkan verdi þui hughraustare / nær ed hun ecki alleinazta heyrir fyrrheitid/helldr iafn vel eirnin þ hid sama medr einum eide stadfest vera og ofluge-giort.

Enn huad seiger þu af þm mals-greinunum i Pistlenum til Ebreos vj. Capit. At þ sie omoguligt þ þr sem eitt sinn vpplyster eru etc. Og i þm x. Cap. Ef at vier Syndgunzt motþrounar samliga etc.

Þessar greiner afseigia ecki þm sem fallnær eru i nadina Gudz og velgiorninginn Christi / Hin fyrre-greinin seiger vt af þm Gudlostorum / og illzku-fullum hadungar mönn / huerier helldzt ed offækia Gudz ord i mote sialfs þra eiginligre Samuitzku/ og fyrrelita suo þa aminningina til Yfuerbotarinnar/ at þr eirnin suo gætzku lauser ganga fram i sinne offtæke og verralldar vitzku / og hæda Gud sialfan/ Þessir hiner somu / a medan þr blifva suo samer og iafner / hafa Christum Jhesum at hade og Krossfesta hann/ og hlyda ecki Gudz Euangelio þa kunna þr ecki fornyader at verda / Hin onnr greinin / varar oss vid/ þ ver missum ecki Gudz nad og Christi

 vele

velgiorning/ þui huer hann misser Christi Nadar og velgiornings sa er Domsins sekur.

Er þa og eirnin su Synd sem ecki verdr fyrergefinn?

Ja Christr giorir einn atskilllanligann greinarmun a millum þar fyrergefanligrar og o fyrergefanligrar Syndar Matth: xij. Capit. Suo seigiande/ Huer þar talar nockut a mote manzins Syne / þm mun þ fyrergefazt. Enn huer hann talar nockut a mote Heilogum Anda / þm mun þ ecki fyrergefazt / huorcki þessa heims nie annars. Og Johann: hann seiger suo/ Huer hann sier sinn Brodr syndgazt ecki til Dauda/ sa ma vel bidia / Enn þar er ein Synd til Dauda/ fyre þre seige eg ecki þ nockr bidie.

Huad er Syndin a mote Heilagum Anda.

Hinn heilage Augustinus helldr þ fyre Synd a mote Heilogum Anda / Suo sem þa / nær ed nockrer / vilia med ongu motti yfuerbot giora/ og eru suo forsmaanar og offsocknar menn Gudz Euangelij/ Item og þa ed oruænta sier Gudz nadar od miskunnar/

nar / Þuiat þessar Synder strida skiedliga helltz i mote nadinne og Gudz milldi / og i burt reka hana þra sier / Allar adrar Synder huersu storar og myck-lar at þær eirnin eru / Nær ed vier bidium vm N.d og miskunn / þa verda þær þyregeþnær / Þar þyre leggr hinn heilage Augustinus þa malsgrein Christi suo at / At huer hann talar nockut a mote Heilo-gum Anda / ꝥ er / Huer sem ꝥ Ordit Nadarinnar / Huertt ed Predikar / og þyre vitnisburdi Heilage Anda stadþest er / þullkomliganna i þra sier rekr og sui vindir ꝥ / at ꝥ hid sama sie su Synd / sem ecki verdr þyregeþin.

Er þa og eirnin / ein sier huer

hrasan epter vidrkendann sannleikinn / ein Synd a mote Heilogum Anda ?

Nei þiarre er þui / þar þinnazt morg epter dæ-mi og vitnisburder vti Heilagre ritning (sem ꝥ kenn-na) at swodan Synder verdi þyregeþnar / Swo lika skulu vier og eirnin ecki eina sierhuerja oþsokn Hei-lagy Euangelij hallda þyre þa Synd sem ecki verdr þyregeþin / Þuiat Manasses og Paall Postule / og adrer þleire / Sem Gudz ordi oþsokn veittu / þa haþa audlazt þyregeþning Syndanna / Huar þyre at huoru tweggia er wel merckiande: J þyr-stu ꝥ allar Synder þa verdr riettruodum monnum

þyre

þyregeþnar/Huiat þyregeþningin Syndanna og nadin Gudz er ecki alleinazta einum eda tueimr / edr sumum huerium/helldr er hun ollum mõnnum þram bod in og till saugd / Lika sem ꝥ ordin Gudz spiallzins þau hlioda till Johann: i þridia Capitt: ꝥ aller þr sem a Jhesum Christum trua / Þa verdi ecki þorta þader / Og till Roman: xj. serger hann ꝥ Gud haþui alla menn inneluckt vnder Syndina suo ꝥ hann miskunnadi ollum / Og j. Johann: j. Christur hann er þorlikun / ecki alleinazta þyre vorar Synder Helldr iaþn vel eirnin þyrir allrar veralldarinnar Syndir.

J annare grein/þa skulum vier eirnin vita / at þar er og ein Synd till Dauda / Huer ed ecki verdr þyregeþin / Enn þr menn huerier ed þa somu Synd haþa / er oss ecki leyþuligt at dæma / Enn a posteriori ꝥ er/ aþ þm seirna hlutanum / þa kunnum vier vel at orskurda / ꝥ suodan Synd sie ecki i þm sem leidriettazt / Og sier snua vmsider aptr til Gudz Euangelij. Lærdoms/Og su Synd sem ecki verdr þyregeþin / snertr alleinazta þa/ Sem i vantrunne stadþestazt/allt till sins enda dægurs edþr deyia/ Og onga yþuer bot giora / Þar i mot þa verdr nadin og þyreegþningin Syndanna þram bodin ollum þm sem till Christo Jhesu og till Truarinnar aptr huerþa/og sanna yþuerbot giora.

Huern

Ut af Aflausninne.

Huern auogxt giorir yfuer botin?

Yfuerbotin giorir marga goda auogxtu med manninum / Einckum / eitt kostuligt gudligt sidferdi / og fornyung allz Christiligs lifnadar / Þuiat i þm sem fyre Jhesum Christum eru forlickter og i frid þægder / þa hlytr eitt Christiligt lifuerne epter at fylgia / þar at auk einn sannr auogxtr truarinnar / og ein god Samuizka / huar vt af at seiger hinn Sæle Johannis baptista Matth: iij. Capit. Siaed til at þier giorit (seiger hann) riettiligann auogxt yfuerbotarinnar. Og huersu naudsynligt at er eitt swodant lifuerne / er adr nog af sagt.

De Fide.

Ut af Trunne.

Huad er Truan?

Truan er ecki alleinazta / ein medkenning verckanna og frat Historiunnar vt af Christo / Helldr er hun eitt hiartaligt og orugt trunadar traust a Gudi og til Gudz allmattugs / og a hans fyreheitum og til sognum / Enn sierdeilis þa er truan ecki annat / enn suo sem eitt orugt at huarf og trunadar traust

til

til Gudz miskunnsemdar / Huer ed oss er lofut og til saugd fyrer hans elskuliga Son Jhesum Christum.

Pui þo at Fyrerheitin sie marghattud og þann Obiecta truarinnar / þar inne ed truan idkar sig og auglyser / lika suo sem þ med sinum hætti þa birtist huer sina tru / einn i þessum hlutum / hinn annar i odrum mala þerlum og manhættum / Swo sem þ Moyses hann hafdi sina kallan og sierligt starf / Lika eirnin Dauid / Þar epter a seirna meir a timum þa hafdi Sancte Paull eirnin sin a Syslan og eiginliga handtieran / þar inne ed hans trua vard idkut. En þo er þetta hid fremsta Obiectum truarinnar / þar med hann hefr at giora / þ vier treystum af ollu hiarta Gudz miskunasemi / þ vier truum oruggliga at oss eru Syndirnar fyrergefnar / og þ vier sieum Gudi almattugum packnæmer / fyrer Jhesu Christi hans elskuliga Sonar saker / sa ed oss gefur fridþægt og þoliclt vidr Gud vorn Himneskan Faudr.

Ein swodan trua skal alla tima forgang hafa og birtazt fyrst vti vorum bænum og akalle / Og fyrer þessa somu tru þa bidr og vænter sier eitt godfust hiarta / hialpar og fulltings af almattugum Gudi / vti allzkyns a naudum / freistingum / og harmkuælingum. Þar i mot / an þessarar somu truar / og trauste miskunnarinnar / kann eingin riettlig a kallan at skie / og onguar hafkasemder yfuervinnar at verda / Þui nær ed ein swodan orug og

rotþauſt trua er ecki i hiartanu / Þa þellr manzins ſinne vti miſtrauſt og eþuablendne / og er vidr Gud a þreiſtingar timanum þrioſku þullt og þolin mæ-dſſlauſ.

Huernen þa ſkier ein ſuodan trua vti hugſkotinu?

Heilagr Ande hrærir og vpptendrar hiortun mannanna þyrin heilagt Gudz Euangelium / huert ed kennir oſſ / þ vier audlunzt þyregeþning Syndan-na þyrer Jheſum Chriſtum / huer ed Dauda heþer li-dit / og oþpradr er þyrer vorar ſaker / Enn ſuo eþler ſig hellzt þeſſi trua / nær ed vier heyrum ſwodan huggu-nar ſamlig Gudz þyrheit og alitum alleinazta Chri-ſtum vorn þrelſara / og truum þui oruggliganna / þ Gud hann medtake oſſ þyrer ſaker ſins elſkuliga So-nar Jheſu Chriſti / og þ hann bænheyre oſſ / og þ at vier ſieum hm̃ packnæmer / Þeſſi truan er ein liþgan og endr næring hiartans / og yþueruinnr allar ſkelþ-inngar Daudans og Syndanna / og þlytr medr ſier eina mykla og merckliga huggan / ſtyrckir oſſ i allz-hattudum harmkuælum / bidr og audlazt alla hlute aþ Gudi almattugum.

Siuiſa þ / at truan ſie eitt atrunadar treuſt / gudligrar mi-ſkunnſemdar?

Ap Trunne

A þessum timum hallda marger lærder menn / ꝥ þetta ordit (fides ꝥ er truan) kallizt ein medkenning Historiunnar / edr framtalning Articulis truarinnar / Hiad er og eirnin vel vera kann i hia ꝥm o Gudligum / Og apseigia suo ꝥ truan sie eitt atrunadar traust gudligrar miskunnseme / Þar fyrer hliotu vier nu vm hond at hapa þau sannarlig og orug Argumenta / ꝥ eru skilrike / Þad i þessari malagreininne / At fyrer truna verdum vier riettlater / At þa kallizt þetta ordit (Truan) eitt orugt a trunadar traust gudligrar miskunnsemi.

Hid fyrsta skilrikit.

Sancte Paall helldr till samans huort vid annat ꝥ fyrer heitid Nadarinnar og Truna / Þa sem fyrerheitid hondlar / Roman: iiij. Capitt: Þar hann seiger / Fyrer þann skulld þa hlytr riettlætid fyrer truna at koma / Suo at ꝥ sie vt ap Nadinne / og ꝥ fyrerheitid blipue stadpast / þar med hann vill visa ꝥ fyrerheitin mundu till forgepins vera / Ep at þau yrdi ecki medtekin i riettri tru / Enn med þui nu ꝥ Truan verdr sett og samlogut till fyrerheitzins / suo sem till sins Obiectio correlatiue / þa hliotu vier naudsyniarinnar vegna suo at skilia ꝥ hinn Heilage Paall hann seige ap þre Trunne / Fyrer hueria vier

aud-

audlunzt fyrerheitin Gudz og truinn i þm / Enn ein suodan trua / Þa er hun eitt orugt a trunadar traust Gudligrar Miskunnsemi / Enn ecki at eins kyn-ning / edr medkenning Historiunnar af Christo / Lika sem þ Sancte Paull hann seiger eirnnin till Galat: iiij. Capittel. Þad Ritningin hafue alla hlu-te innelukt vnder Syndina / Suo at fyrerheitid kæ-mi fyre truna a Jhesum Christum.

Hid Annad

Till Romanos iiij. Capit: seiger Sanct. Paull vt af Abraham / þ eigi væri hann veykr i Trunne / Og hefdi eirnin ongua efuablendne a Gudz fyrerhei-te fyre vantruna / Helldr þ hann væri styrckr og stad-fastr i riettri Tru / Þar i þm stad seiger Sancte Paull skilmerckiliganna vt af þre trunne sem efua-blendninne og vantrunne i mote stendr / Og su ed Syndanna fyregefning audlazt.

Hid Pridia

Sanct: Paull hann seiger ecki af einne pual-kre Tru / Su at sie ein slett obreytt idulaus med-kenning Historiunnar / Helldr seiger hann af þre sem þar verckar, fyregefning Syndanna / Og till

Ap Trunne

leggr hynne suodann krapt / þ hun vid riettet / hugge og hugskeyti, hugsiog Hiortun i skelfuingunum / Og hrede samuizkunnar ypilekunnne Syndinna og Illgiordanna / till Roman. v Capittel seiger Sancte Pall suo / Fyrst vier erum nu riettlater vordner fyrer truna / Þa hofum vier frid hia Gudi fyrer Drottinn vorn Jhesum Christum / Item þar ed Christur seiger suo till þrar Syndugrar kuinnu Luce vij. Capittel. Þin Trua hialpadi þier / Þa seiger hann vissuliga vt af eirne þuilikre Tru / Sem þui sannarliga Truer / Og þ medkienner at henne muner Syndernar fyrergefnar vera / Suo sem þ Christur hann seiger og eirnin / þ þinar Synder eru þier fyrergefnar / Eins lika suo, þa hliotu vier eirnin adrar þuilikar malsgreiner Christi at skilia / Suo sem þar / Ed Christur hann seiger till þrar Cananeskrar konu Mathei xv. Capittel Og till þrar kuinnu sem i grædzlu kaup hafdi alla sina peninga lækningsmeistorum vt gefit / Matthei ix Capitt.

Hid Fiorda

Þinn Heilage Petr Acto: xv. hann seiger suo þ Gud hafui hreinsat Hiortun heidinna manna fyrer Truna / þ er / at þr hafa audlazt fyrergefning Syndanna / Og eina fridsama Samuizku / Nu er þ augliost / At fyrer eina saman medkenningina.

ningina historinnar ap Christo(Huer ed eirnin vel kann vera i [illegible] og o gudligum) þa verdr eckt huortun hreinsud/ Þar pyrer hlytr vissulega eitt vort trua at vera/eit sannarligt trunadar traust a Gudz miskunsemi. Sem þar þær og audlazt pyrergepning syndanna.

Hid Pimta.

I þm malagreinum vt ap bæna akallinu/ er þ vel augliost/at pyrer þetta ordit(Truan) meigi eckert annat skilizt verda/enn suo sem þ trunadar traustid a Gudz miskunnsemi/pyrer huerria þ madrinn truer þ Gud vilie honum nadugr vera/og hans bæn og akall heyra/Suo sem þ Christr seiger Marci xj Cap: Alle huad helzt þier bidiet i ydvare bæn/þa trued at þier munit þ medtaka/ og mun ydr þa veitazt þ hid sama/ Og Jacobus hann seiger i sinum Pistle Fyrsta Capite Ep at einnhuern a medal ydar brestr visdom/ Þa bidie sa hans ap Gudi/ Enn hann bidie i trunne/og ecki epablandinn.

Lika suo eirnin i hinu gamla Testamentum kallazt þetta litla ordit (Truan) þ trunadar traustid a Gudz miskunnsemi/Suo sem þ vt ap Abraham seigizt/ Genes: viij. Þat Abraham hapui Gudi truad / Og þ sama sie honum reicknat til riettlætis/ Item Josaphat Konningr hann/sagdi ij. Paral: xx Cap: Hlyd þu Juda/True þier a Gud/Drottin ydvarn Gud / þa munu þier orugger vera.

Huers

Huer er riettr skilningr þessarar greinar / hinn riettlate lifuer i Trunne?

Hellog Ritning til leggr sannre Tru twoo hlute / Einckum sem er Riettlætingin / og lifgunin / ꝥ er frelsunin aþ Syndunum og Daudanum / Og Lærir oss / ꝥ vier verdum fyre truna riettlater / og þacknæmir. Og audlunzt eitt swodant huggunar traust / fyre huert vier yfueruinnum eilifann Dauda / og getum feingit eilift lif / Þar fyre hliotu vier i þessare grein Spamanzins / fra hid litla ordit (Truan) ecki at skilia fyre eina toma / og idiulausa medkenning Historiunnar aþ Christo / Helldr fyre eitt sannarligt trunadar traust a Gudz miskunnsemi fyre Jhesum Christum huert trunadar traust ed audlazt fyregefning Syndanna / Huggar og hreyfir Samuitzkunnar / og frelsar i fra allre skeluing / og giorir menn sannfroda eilifs lifs / Med slikum hætti hliotu vier nu þessa mala grein Prophetans at skilia.

Huad er þa medkenningin Historiunnar aþ Christo og aþ Trunne vti Lykianꝺe?

Nei med ongu moti / vier vtlyklum ecki kynningi

ningina edr medkenningina Historiunnar a Christo þuiat þ er naudsynligt at menn true ollum Articulis Truarinnar. Enn þ nægir ecki / at vier hondlum alleinazta Historiuna / helldr hliotu vier eirnin þangat at venda sem er hennar grunduollr / þ er vpp a Syndanna þyregeþning.

In Symbolo stendur suo / Eg true þyregeþning Syndanna / þ sama er ein riett tidkan Historiunnar at Christus Sonr Gudz haþui þyre þann skulld madr vordit / pindr verit og Krossþestr / Dauda lidit / og vpp aptr risiit / vpp a þ / at þu skyllder suo audlazt Syndanna þyregeþning / og eiliþt liþ.

Huer er Jatningin Christiligrar Truar?

J veniuligre tidkan Heilagrar Christiligrar Kirckiu / þa eru þiorer Symbola / þ er Jatning þra Articulis Christiligrar truar. Hinn þyrste Symbolum þa er Postulanna / Hin annar er þess Concilij til Nicena / og þn kalla sumer messu Credo: Hinn þridia er hins heilaga Athanasij / Sem er Psalmrinn Quicunqz vullt. Hinn þiorda / þa er Te deum Laudamus / huer ed þm Heilogum þorþedrum Ambrosio og Augustino verdr til reicknadr.

Seig

Af Trunne,

Seig fram þann Symbolum Poſtulanna.

Eg trua a Gud Faudr almattugann ſkapara Himnis og Jardar.

Og a Jheſum Chriſtum Son hans eingetinn Drottinn vorn / Huer getinn er af Heilogum Anda Fæddr af Mariu meyiu / Pindr vnder Pontuerſkum Pilato / Kroſſfeſtr / deydr / og grafuenn / Nidrſtie hann til heluitis / A pridia deige reis hann vpp aptr af Dauda / Vpp ſtie hann til Himna / Situr til hægre handar Gudz Faudrs almattigs / Hadan er hann koma ſkulandi til at Dæma lifuendr og Dauda.

Eg true a helgann Anda / Og þar ſie Heilog Chriſtilig Kirckia / ſem er Samneyti heilagra / Syndanna fyrregefning / Holldzins vppriſu / Og eilift lif Amen.

Seig fram þann Symbolum Nicenum.

Eg true a einn Gud / Faudr almattugann / ſkapara Himinis og Jardar / og allz þeſs / huad ſyneligt og o ſyneligt er.

Og a einn Drottinn Jheſum Chriſtum / Gudz eingetinn Son / Huer ed fyrer allar heimſins allder er af Faudrunum fæddr / Gud af Gudi lios af lioſe /

Sann

Sannann Gud / af Sonnum Gudi / Faddan ecki Skapadann / med Faudrnum i ſamhattadre veru / Fyre huern aller hluter eru ſkapader / Huer ed vorra vegna mannanna / og fyrir vorrar Saluhialpar ſaker ofan ſtiginn er af Himnum / Og holldgan tekit fyre heilagann Anda / af Mariu meyiu / og er madr vordinn / og fyrit oſſ Kroſſfeſtr vnder Pontio Pilato / Pindr og grafinn / Og a Þridia deigi reis hann vpp epter ritningunum / Og ſtie vpp til Himna / ſitr til hægre Handar Faudrſins / Og er hingat aptr þadan komandi til at dæma lifuendr og Dauda / huers rikis þ eingin endi mun verda.

Og a Drottinn heilagann Anda þann lifgiafara / hann ſem af Faudr og ſyne fram̃ geingr / Huer ed medr Faudr og Syne vnder eins til bedinn / og tillika dyrckadr verdr / hann ſa ed talat hefer fyrir Spamennina / Og eina Heilaga Chriſtiliga og Poſtuliga Kirckiu at vera. Eg iata eina ſkirn til fyrergefningar Syndanna / Og eg vona epter vppriſu fram̃lidinna, og eit lif i epter komanda heime AMEN.

Heig fram̃ þann Symbolum

hins Heilaga Athanaſij / Sem er Pſalmrinn Quicunque vult.

Ap Trunne.

Huer hellzt ſem Saluhialpligr vill verda / þa hlytr hann vm fram alla hlute / at hallda retta Chriſtiliga tru.

Huer hann helldr ecki þa hinu ſomu aligiorda og oflecka / Sa verdr an efua / eilifliga fortapadur.

Enn riett Chriſtilig trua er þeſſi / ꝥ vier heidrum einn Gud i þrenningu / Og þrenningina J eining i Guddomſins.

10 Og ſamanblandi ecki ſkilningar greinunum / Nie i ſundr adſkilia ſamuerunna Guddomſins.

Þuiat onnur ſkilningar grein er Faudrſins / einn onnur ſonarins / Aunnur Heilagy Anda.

Enn Faderinn / og Sonrinn / og hinn Heilage Ande / er þo einn Gud / ſamliker i dyrd / ſam iafnet i eilifu tignar velldi.

Huilikr Faderinn er / þuilikr er Sonrinn / þuilikr er og eirnin Heilagr Ande.

Faderinn er ecki ſkapadr / Sonrinn er ecki ſkapadr / Heilagr andi er ecki ſkapadr.

Faderinn er ometanligr / Sonrin er o metanligr / Heilagr Ande er ometanligr.

Faderinn er eilifur / Sonurinn er eilifur / Heilagr Ande er eilifr.

Og þo eru ecki þrir eilifuer / helldr er einn eilifur.

Suo ſem ꝥ eirnin þrir eigi ſkapader / nie þrir ometanliger / helldr er ꝥ einn ecki ſkapadr / Og einn ometanligr.

Lika

Lijka suo sem / Faderinn er almattugr / Sonrenn er almattugr / Heilagr Andi er almattugr.

Og eru þo ecki þrir almattuger / helldr er þ einn almattugr.

Lijka sem Faderinn er Gud / Sonrenn er Gud / Heilagr Ande er Gud.

Og eru þo ecki þrir Guder / Helldr er þ einn Gud.

Suo sem þ Faderinn er Drottinn / þa er Sonrenn Drottinn / þa er Heilagr Andi Drottinn.

Og eru þo ecki þrir Drottnar / Helldr er þ einn Drottinn.

Þuiat lijka suo sem vier hliotum epter Christiligum sannleika / eina sierhueria stilningar greinina ꝭ sialfu sier / at iata einn Gud og Drottinn.

Suo kunnum vier og ecki vti Christiligre tru / þria Gude / og þria Drottna af kalla.

Faderinn er af ongum / huorcki giordr / nie skapadr / nie Fæddr.

Sonrinn er alleinasta af Faudrnum / ecki giordr nie skapadr / helldr fæddr.

Heilagr Andi er af Faudrnum / og Synenum / ecki giordr / ecki skapadr / ecki Fæddr / helldr framfarandi.

Suo er nu / Einn Faderinn / ecki þrir Fedrner / Einn Sonrinn / ecki þrir Synerner / Einn Heilagr Ande / ecki þrir Heilager Andar.

Og i þessum þrennum stilningar greinunum / er ein

er ein

er einginn hinna fyrste / einginn hinn sidazte / einginn hinn stærste / og einginn hinn minzte.

Helldr allar þriar skilningarnar / eru i sier sameilijfligar og samiafnar.

Suo at i ollu (Suo sem nu adr er sagt) at þrennar skilnings greiner i einingu Guddomsins / Og einn Gud i þrennum Skilning / ad greinum verdi heidradr.

Hver hann vill nu Saluhialpligr verda / Sa hlyti suo / af þeim þrennum skilningar greinum i Gude at hallda.

Enn þetta hid sama er og einninn naudsynligt til eilijfrar saluhialpar / þ mann truliga þat true / at Jhesus Christr Drottinn vor sie sannr madr.

Suo er nu þetta ein riett Trua / at vier truum og Jatum / þat Drottinn vor Jhesus Christus Gudz Sonr / sie Gud og madr.

Gud er hann / vt af samuerandligu edle Fødursins fæddr fyrir heimsins alder / Og madr er hann vt af samuerandligu edle Modurinnar i heiminn fæddr.

Fullkomligr Gud / Fullkomligr madr / med skynsamligre Salu / og likamligu holdi.

Samiafn er hann Faudrnum epter Guddominum / minne er hann enn Faderinn epter mandomenum.

Og þo at hann sie Gud og madr / þa er hann þo ecki tueimr / helldr er hann einn Christur.

Ecki þ Guddomrinn sie vmskiptr i mandominn helldr þ Guddomrinn hafi mandominn a sig tekit.

Ja ein

Af Trunne.

Ja einnen er hann / ecki i Sammenigann komner anligs edlis / Helldr i þui þ hann er einn offþ-skilingar grein.

Huiat eins suo sem þ Salen og likamenn er einn madr / Lika suo er Gud og madr / Einn Christr.

Huer at pindr er / Fyrer vors hialpradss Saker / Nidrstie till Heluita / A þridia deige reis hann vpp aptr fra Daudum.

Vppstie hann till himna / Sitr nu til hægre handar Gudz Faudrs Almattugs.

Þadan er hann koma skulandi till at dæma lif-uendr og Dauda.

Og i mot hans till komu hliota aller menn vpp at risa medr sinum eiginligum likomum.

Og verda reikningskap at giora / af þui huad þr hafa giort.

Og þr sem gott hafa giort munu inganga i eilift lif / Enn huer sem illa hafa giort i eilifann elld.

Þetta er ein riet Christilig trua / huer hann tru-ar ecki stadfastliga og oruggliga þre hinne sonnu / Sa kann ecki Saluhialplegr at verda.

Seig nu fram hann Sym-
bolum / sem þm Ambrosio og Augusti-
no till eignadr er.

Þig Gud lofum vier / þig Drottinn prisum vier.

Þig eiliffligann Faudr /heidrar oll verolldin.

Aller Einglarner / fyr Himnarner/og aller vollduger.

Cherubin og Seraphin/ Syngia þier hatt lof med o af latanligre raust.

Heilagr/ hellagr/ heilagr er Gud / sa Drottinn alz herlar.

Himnar og Jord eru full Tignar velldis þinnar dyrdar.

Þig lofar sa dyrdarsamligr Folcke Postulanna.

Og sa lofligr fiolde Spamannanna.

Ernuin sa skinande skare Pislar vottanna.

Þig prisar heilog Kirckia/ vti allre verolldinne.

Þig Fader / sem ert o metanligs Tignar velldis.

Heidrar eirnin þinn sannann einicka Son.

Og þann huggarann heilagann Anda.

Þu ert / O Christe / Konungr dyrdarinnar.

Þu ert eiliffligr Sonr Faudrsins.

Þu sluggader ecki vidr Meyiarinnar kuide suo at þu madr yrder / til at endrleysa oss.

Þu hefer Daudans brodd yfuerunnit.

Og rietruodum Himnarikit vpplokit.

Þu sitr til hægri handar Gudz/ vti dyrd Faudursins.

Og munt koma einn Domare / suo sem þu truum.

Þa-

Af Trunne.

Þar fyrer bidium vier þig / at þu komer til hialpar þinum þienorum/ hueria ed þu hefer endrleyst medr þinu dyrdarsamligu blodi.

Frelsa þu þitt folk Drottinn / Og blessa þina arfleifd.

Stiorna þu þm / Og vpphef þa eilifliganna Vm alla daga þa lofseigium vier þier.

Wier prisum þitt nafn/ vm allder allda / og at eilifu.

Wirdztu Drottinn þennan dag oss nadar samliganna fyrer Syndunum at vardueita.

Miskunna þu oss Drottinn / Miskunna þu oss.

Lattu Drottinn þina miskunn yfuer oss vera.

Epter þui sem at vier vonum a þig.

Wpp a þig Drottinn vonum vier / Lat þu oss alldreigi til skammar verda.

Af Gude.

Huad er Gud?

Gud hann er ein Andlig / eilif Samuera edr Substantia / skynsamligur/ Skapare og varduei̇tare allra hluta / oendaligs visdoms / mackta(r) ualldis og godgirndar/ rettlætis og miskunnsemdar.

Af Gude.

Seig þu vitnisburde Heilagrar Ritningar af þre einingunne Gudz?

Deutro: vj. Capit. seiger Gud swo / Heyr þu Jsrael Drottinn Gud þinn/ er einn Gud.

Esaiæ xliiij. Capit. Þa seiger Gud fyre Spamanzins munn. Eg er hinn fyrste og hinn sidazte/ og fyrevtan mig er eingin Gud.

Jtem xlv. Capit. Eg em Drottinn/ og þar er einginn annar.

Og S. Paall j. Corinth: viij. Capit. Hann seiger swo/ wier vitum ꝥ Afgudinn er eckirt i Heroll dinne / og at þar sie einginn annar Gud vtan einn.

Og til Ephe: iiij. Capit. Þar er einn Gud Fader wor allra / huer at er yfuer ydr ollum / og fyre ydr ollum.

Og til j. Timoth: ij. Þar er einn Gud/ og einn medalrennare/ a millum Gudz og manna / Einckum sa madr Jhesus Christus.

Huersu margar Personr ꝥ er/ Skilningar greiner / þa eru i Guddomenum?

Þar er alleinazta ein Guddomlig Samuera/ enn þriar skilningar/ Fader/ Sonr/ Heilagr Ande / huerriar Personr at eru einnrar Gudligrar Samueru/ allar eins o endiligar/ sam eilifligrar/ iafns tignar vell Dia

Huad

Af Gude.

Huad kallazt hier Persona edr Skilningar, grein?

Persona edr Skilningar grein kallazt hier ein Guddomlig Nattura og Samuera / suo sem ꝥ Gud Fader er ein Persona / Gud Sonr er ein Persona / Gud heilagr Ande er ein Persona / ein sier huer i eine o vmskiptanligre / eilifligre / Guddomligre Samueru / og er þo einn Gud.

Huar vt af villtu ꝥ biuisa at þar eru þriar Personr?

Jhesus Christus sialfr hann bydr at skira allar Þioder i nafne Faudr / og Sonar / og Heilags Anda Matthei i sidazte Capit. Þar verda nu med skyrum og audgliosum ordum þriar Personur framtaldar / hueriar at eru einnrar Samueru / og hafa hid sama Guddomligt macktar velldi / iafna dyrd og vegsemd.

Item þr Tolf Articuli Christiligrar truar / vitna swodant eirnin / J huerium at vier Jatum þui / ꝥ vier truum a Gud Faudr / Son / og heilagann Anda. 20

Item Matth: iij. Capit. Werda þessar þriar Persone greineliganna atskilldar / Heilagr Ande

hann birtezt i Dufu like / Raudsins raust hun heyr-dizt af himne / Huer ed af synenum suo vitnadi / Þessi er minn elskuligr Son/a huerium eg hefe þock nan / honum heyrit.

Item Johan: xv seiger Christr / Nær sa hug-garinn kemr / Huern eg mun senda ydr af Faudr-num Ande sannleiksins / Þar verda enn nu aptur þriar Persoñr till greindar / Sa huggarinn sem sendr verdr/ Sonrinn sa ed hann sendir / Og Fade-rinn sialfr.

Og j. Johann: j. Þrir eru þr sem þar vitna Faderinn / Sonrinn / Heilagr Ande / Og þr þrir eru einn till samans.

Huad er Faderinn?

Faderinn er hin Fyrsta Persónan edr skilning ar greinin i Guddomenum / einn eilifr / Ovm-rædanligr / eigi Fæddr / Og o endanligr Gud / huer ed af ongum hefer sina samueru / Og gefr ol-lum hlutum at þr sie þ / huad þr eru.

Huad er Sonurin?

Sonrinn er hinn onnur skilningar greinin edr su Persónan i Guddomenum / Af Faudrnum fæddr fyrir

þyrit allar hemisins allder / Samuerandlegr Faudernum / Sameiliþligr og mattugr.

Huad merckir þetta Jupphaþui var ord?

Ord edr logos kallar Johannis son Gudz / huer at er su onnr Skilningin edr Personan / Og er su meiningin / J vpphaþui var ord/þ er / Gudz Son hann var i vpp haþui / og i þra eiliþu.

Huar þyre kallazt hann þa logos edr ord?

Þar þyre þ hann er su Personan Guddoms sins sem alla tima / þegar i þra vpphaþinu / þa heþer talat till þedranna.

Sanna þ/at Logos / edr ord kallizt su Persona sem aþ natturu er Gud?

Þinn Heilage Johannis seiger suo / Vt aþ þessu ordi / At þ sama væri i vpphaþui / þ er eiliþligt / Fyrst þ sama ord var nu i þra vpphaþ

 ui/þyrr

ud / Fyrer enn allar skepnr voru skapadar / Þa er þ eingin skepna / Helldr er þ sama Ord / Lika sam eilifligt Faudrnum framar þa seiger enn Johannis / Þat sama Ord var hia Gudi / Þar med atskilur hann greineliganna Personunnar edr Skilningarnar / Einckum þ einn onnr Skilningar grein edr Persona er Faudrsins / Og ein aunnr Ordzins / Enn þa seiger Johannis / Og Gud var þ Ord / Þar med hann biuisar medr skyrum og skilmerckiligum ordum / at þ sama ord sie naturligr Gud / Þuiat Logos edr Ord / Stendr þar suo sem Subiectum / Og Gud suo sem annad Predicatum / epter þui sem sa hinn Girske articulis klarliganna vtuisar.

Og enn framar seiger Johannis af þessu ordi / Þat ord var i heimenum / Og heimrinn er fyre þ sama giordur / Þessar greiner vtuisa skilmerckiliganna þ i Christo sie og blifue / Ein eilifflig Guddomlig samuera og Nattura / Fyre huer ia þ allar skepnur eru skapadar / Þuiat þ er augliost at heimrinn og allar skepnr eru ecki skapadar fyre þa manz Natturu Christi / Þar fyre seiger Sancte Pauli till Collocenses j. Capittel. Fyrir hann er alt skapad þ a himnum og a Jordu er / Alt saman þa er þ fyre hann og af honum skapad / Og aller hluter stadfestazt i honnum / Jtem till Collocenses ij. Capittel. J honnum byggier aull fylling Guddomsins likamligannа.

Item till Ebreos vti Fyrsta Capitula. Þar stendr suo fyrē huern hann hefer verolldina giort / Huer at er geisle hans dyrdar / Og Jmynd hans Samueru / Og ber alla hlute medr sinu kroptu-gu orde / Item j. Johannes j. Þad ed var af vpphafui/ ꝥ vier hofum heyrtt / ꝥ vier hofum sied med vorum augum / ꝥ vorar hendr hafa vm þreifat / Af ordi lifsins / ꝥ kunngiorum vier ydr / Og i Gudzspiollum Johannis vj. Capitt. stendr suo Huad. Nær ed þier siaednu Manzins Son vpp fara þangat sem hann var adr.

Item Johannis xvij. Capit. Auglys þu mig Fader hia sialfum þier / medr þre dyrd / Sem eg hafdi hia þier / Adr enn ꝥ heimeurinn var / Item Johannis viij. Sannliga seige eg ydr/fyrr enn Abraham var þa em eg / Item Johannis v. Capitt. Lika sem Faderinn vppueckr Dauda og giorir þa lifuandi suo lika Sonrinn / lifgar ein-nin þa huería ed hann vill / Og. Johannis x. Capitt: Eg gef þm eilift lif / Og i xv Capitt: Lofar hann at senda þann Heilaga Anda og sei-ger / Nær sa huggarinn Heilagr Andi munkoma þann eg mun senda ydr af Faudrnum / Og i xx. Capittel. Kallar Sancte Thomas Christum einn Gud / Og seiger suo / Gud minn / Drot-tinn minn / Og Sanct: Paull till Rom: x. Capit. seiger suo/Christr/Sa ed þar er / Gud yfuer ollum hlutum / blezadr at eilifu.

Huad

Af Gude.

Hvad er Heilagur Ande?

Hann er hin Þridia Skilningar grein edr Persona i Guddomenum / lika eilifligr / likrar Samueru med Faudr og Syne / huer eg fram farandi er af Faudr og Syne.

Hvrig fram vitnisburdi vt af Heilagre Ritning sem þat Sanna / þ heilagr Ande sie einn Gud af Nattu‑ ru?

Hier adr Fyrre er sagt / Þat Personunnar verdi greineliganna atskildar / Þar ed Christr hann bydr at skira i nafne Faudr / og Sonar / og heilagß Anda / Matthei i sidazta Capitula / Lika suo eirnin Matthei iij. Capit. og Luc: i Þridia Capit. Þa verda þær þriar Personunnar greineliganna atskildar / Faderinn seiger til Sonarins / Þessi er minn elskuligr Son / a huerium eg hefe þocknan / Hier eru nu tvær atskiliauligar Personr / Faderinn huer ed talar / og vottar Soninn sinn vera / Þar at auk / Þa birtizt heilagr Ande i Dufu like / sa huorcki er Faderinn nie Sonrinn.

Og Johan i xiiij. Capit. seiger Christr / Eg mun bidia Faudrinn / og mun hann gefa ydr einn

annann

annann huggara / Og enn þramar ſeiger hann / ſa huggarinn Heilagr Andi / huern ed Þaderinn mun ſenda i minu naþne / hann mun læra ydr alla hlute. Item vti xvj. Capit. Hann mun ecki tala aþ ſialþum ſier / Helldr huad hann heyrir / þ mun hann tala.

Sancte Paull ſeiger til Roman : viij. Capit. Þier erut ecki Likamliger / helldr Andliger / Suo þramt Gudz Andi hann bygger med ydr. Enn huer hann heþer ecki Chriſtz Anda / ſa heyrir ecki hm̃ til / Og enn þramar / Eþ at Andi hans / ſem Jheſum heþer vppuaket aþ Dauda byggir i ydr / þa mun ſa hinn ſame eirnin / ydra Daudligu likame liþande giora / Og þar i þm ſtad ſeiger hann / ſa ſame Ande ber vitne vorum Anda / þ vier erum Gudz born / Þeſſar greiner atſkilia greineliganna þann heilaga Anda / i þra Þaudrnum og Synenum.

Og S. Petur hann ſeiger j. Pet : j. Epter huerri Saluhialp þa haþa leitad og ſtundat Spamennirner / Sem vpp a ydr aþ þre til komandi nad haþa þyreſpad / og ranſakat a huerium og huilikum timum / ſem at Andinn Chriſti ſa ed med þm var tilteicknadi / og adr þyre þram̃ vottadi / þær piſlaner ſem at eru i Chriſto / Hier verdr auglioſliganna til teicknat þ heilagr Andi hann være / adr enn þ Sonur Gudz haþui manz natturu a ſig tekit / Og kallar hann Chriſti Anda / Og enn þramar i þm ſama ſtad ſeiger S. Petr / huad ydr er nu kunngiort / þyre

 þa/

pa /Sem ydr hafa Gudzspiollin bodat fyre Helga gann Anda/af honnum sendann.

Item Actorum. ij. Epter bok Ioels Propheta pa stendr suo skrifat / Eg mun (seiger Drottinn) vt hella af minum Anda yfuer allt holld / Hier vti uisar Prophetinn augliosliganna / Pat Heilagr Andi (Huer ed hiortum helgar og vpplyser / Pa sie ecki Personan Faudrsins / Og i pui hann seiger / Af minum Anda / pa gefr hann par med nogliganna till at skilia / Pad Heilagr Ande / Sa ed sina verckan hefer i riettruodum / hafui eina Guddomliga samuern og Natturu.

Huadan villtu þ biuisa/
at Heilagr Ande / til lika fram gange af Faudr og Syne?

Ihesus Christr hann seiger sialfr / Sa huggarinn Heilagr Andi huern at minn Fader mun senda i minu nafne/ Og vti xv Capitt: Nær ed huggarinn kemr/ Huern eg mun senda ydr af Faudrnum/ Hier verdr skilmerckiliganna til teicknat / þ Heilagr Andi verdi sendr bædi af Faudrnum og synenum.

Vt af Skopuninne

Vt af Skopuninne

Huad er Skopunin?

Hun er þ hid myckla og merckiliga Gudz daſemdar verck/ fyre huert hann hefer ſkapad himin og Jord/ ſiafuar hafuit/ Og allt huad þar er inne/ Einglana/ og allar Syneligar/ og o ſyneligar ſkepnr vt af ongu/ fyrir ordit/ Og ecki alleinazta þ/ at hann hafui ui þ ſkapat/ helldr eirnin þ hann o aflatanliga ſie nalægr/ ſtiorne/ ſtyrcke/ og vardueite alla hlute/ Geneſ: j. Capit: J vpphafui ſkapadi Gud himin og Jord/ þ er allar ſkepnr J vpphafui þ er/ þa at enn eingin ſkepna var til.

Huad er Skepnan?

Hun er þ giorualt daſemdar verckſmide/ og ſkopun himens og Jardar/ allra o ſyneligra anda og ſyneligra hluta/ Parfyre af Gudi ſkapat at þ ſkyldi vera ein liking edr mynd a huerri þ vier ſægum og kendum Gud/ þ hn̄ ſie einn eilifgr/ voldugr/ o endanligr gud/ Sa ed ſkapar/ ſtiornar/ ſtyrcker/ og vardueiter alla hlute a himnum og a Jordu/ Vt af huerri kynningu þ madrinn lofue og priſe þadan i fra Gud þann ſkapara/ Og vardueitara allra hluta/ og þacki honnum vt af ollu hiarta.

Huer vardueiter Skepnunnar?

Þann.

Vt af Skopuninne

Þann Articul Christiligrar Truar vt af Skopuninne / Þa skulu vier ecki suo skilia Sem Gud sie nu ecki meir hiedan i fra sinum skepnum nalægt / Helldr suo till at iafna sem þa einn husasmidr vppbygger eitt huss og bue þ till sem vera skall / Og gangi sidan þadan i burt / Suo lika þa hafui Gud eirnin sin verck yfuer gefit / Og gæti þra nu eigi leingr / Nei fiarri er þui / Gud hann er alla tima / Ja eilifliganna nalægr med sinum Guddomligum krapti / stiornar / styrcker og vardueiter allar skepnr / Hann er sa sem þ giorir / At Jordin gefr huert aar sina friofgan vt af sier / Og lætr vagxa Korn og Win og allzkyns alldine / Þar med veidiskapin vr sio og votnum / Hann gefr og bædi mõm og fienade og ollum kindum lifuit / hræring / Og andar dratt / Þar fyre seiger Sanct. Paall Acto: xvij. J honnum lifum / hrærunzt / Og erum vier / Og till Collocen. j. Capittel: J honnum standazt aller hluter / Psalm c. iij. A þig vona Drottinn aller hluter / þ þu gefer þm fædzlu i tillsettann tima / Og Psal xxxvj. Drottinn þu biargar bædi mõm og fienadi.

Huernen verdr Gud i skepnunne þeckt?

Utan Skopunninnar.

Allar ſkepnr / Og aull verolldinn / Himin og Jord ſiaþuar hauþuitt og allt huat þar er inne / Þa er eitt Gudligt teickn og ſtormercki / Þar med einn Sannarligr vitniſburdr / At þar ſie einn eiliþligr Almattugr Gud / og þ / at hann ſie godgiarn / miſkunſamr / vitr og riettlatr / Item oll hræring himins / Soll / Tungl / Og Stiornr haþui einn ſuo viſſann gang / At ꞇ tilſettann tima þa verdi vetr og ſumar / Suo þ allar kindr aukizt þa / huer epter ſinne tegund / at þat verdi ſuo huert aar þornyad / Þetta allt þa veuiſar nogliganna / þ werolldin ſie ecki vordin ſuo ſem þyrir nockrſkonar til burd / helldr þ hun ſie þyre eitt eiliþt Gudligt lios og viſdom ſkoput / verdi og eirnin lika ſuo ſidan ſtiornut og vardueitt og / Vm þram allt þetta þa megum vier eirnin alita vora ſialþs natturliga ſkynſeme / Suo ſem eina Mynd Gudligrar vizku / Og ſuo ſem annat Sionar gler / i hueriu þ Gud lætr ſuo ſem ꞇ nockrn mata ſia ſig / Þad Gud ſie i verolldinne nalægr / og vardueite allar ſkepnur / Þa tilteicknazt og med þui / þad Gud hann ſtydie og ſtyrckie Politiam þ er Landzſtiornar valldit / og geþui godann þrid og gott ſamþycki allra manna a mille / alþydunne til gangs og nyttſemdar / At auk allz þeſſa þa ſiaum vier eirnin / þ mord og manndrap / og aull onnur illzku verck verda þyrir Gudz merckiliga til ſkipan viſſiliganna vmſider reþſut.

Ut af Skopuninne.

Huernen þa eigum vier at neyta Skepnanna?

Þat er ein riett Christilig og þacknæm Gudz þionuzta / at vier neytum suo skepnanna / og oss i nyt færum / swo / at vier iatum og medkennum þar inne Gudz milldi og velgiorning / hans Rad og miskunnsemi / Og hin̄ þar fyre þackir at giora medr gladuærri Samuizku / og hann at heidra lofa og prisa / Og þr huerier / þ eigi giora / þa eru þr hiner somu gudlauser Epicurei / Sem hafa þann Sannan lifuanda Gud med ollu yfuer gefit og eru suo vordner sem onr leidilig Suin / og adrar herfiligar hrækindr.

Ut af þm Menneligum Formætti og frialsligum vilia?

Huad er sa Frialsligr viliennn?

Hann er ecki anngat / enn suo sem sa manzins vilie / huer ed samhliodar / og helldr eitt medr Skynseminne / Huiat i manninum er Skynsemin / huer ed grein kann godz og illz / þar nærst er sa viliennn / sem Skynseminne epter fylger / edr henne i mote stendr

og

Ap þin prialsligum vilia.

og aptrar suo þin vondum girndum og tilhneigin=gum / Nu er þessi Spurningin.

Huernen helltzt er manzins vilie þrialf / og huernen kann hann Gudz Bodordum hlydu=gur at vera ?

Wppa þessa Spurning kann ecki andsuar at geþazt / vtan vier vitum adr / huersu mickil og ogr=lig þ Syndin er / sem yþuer alla menn heþer at erþd þallit / og oss um þædd er. Item nema vier vitum eirnin lika / þ Gudz Laugmal kreþie ecki alleinazta þra hinna ytre og augsyneligu verckanna / helldr þa kreþie þ eirnin allz hiartans / Sinnisins og Hugskot=zins / Þui eþ at giozuoll manzins nattura væri ecki þy=rir manzins Syndir spillt og þordiorþut / þa væri þar=ein mycklu meire og skærare kynning aþ Gudi i all=ra manna hiortum / Vier mundum þa og eirnin=ongua eþuablendne haþa a Gudz godgirne og na=darsamligum vilia / Helldr ottazt Gud / vt aþ allre aluoru / og setia suo allt vort hop og trausk vpp a hann alleinazta / Og haþa eina hiartaliga ast og lysting / gledi og vnadsemd a Gudz vilia / Hans Laugmale og Bodordum / Lika sem Gudz Heilager Einglar a Himnum / Enn med þuiat þ mannlig Nattura er þordiorþut þyrir

Af þm frialsligum vilia.

vpptuna Syndina / þat fyrer þa er i manzins hiarta eim nærsta mickill breysleike / skelfuing og efuablendne a Gudz vilia / þar er og eingin saunn Gudhrædzla / eckirt riett trunadar traust til Gudz / helldr ogurligt blindleike / myrckr og villu domr / Af þessum breysleikanum kemr nu Spurningin til.

Huad forma su fordiorfut Manzins Natura?

J fyrstu grein þa suara eg þar suo til / Epter þui þ madrinn kann at formerkia i þm hlutum sem skilningar sinnunum og Skynseminne eru vndergefner / og þar grein a at giora huad illt edr gott er / þa hefer eirnin madrinn þ frelse edr sialfrædi / hid ytra edr augliosliga þ eitthuad at giora / sem gott edr illt er / Þar fyrer forma nu madrinn fyrer þann frialsliga villann edr sialfrædit / suo sem i nockrn mata at fremia og fullkomna þau hinu ytre og augsyneligu verckin Laugmalsins / Slickt hid sama seigia og lika Philosophi / Og heilaug Ritning hun Lætr þ og eirnin suo vera / Þuiat ritningin lærir suo og vtuisar / at þar inne sie holldzins riettlæte / Og þ mennirner fyre vtan fornyung Andarins / vt af sinne sialfs natturligre Skynsemi þa meigi giora þau hinu ytre edr augliosu verckin Laugmalsins / Enn fetta frelsit edr sialfrædis viliann / suo sem i manna augsyn

Af Þm Frialsligum vilia.

Þm nockut gott at giora / þa verdr optsinnis vt af mannligum breyskleik yfuerunninn/ og fyre Diofulsins vmsatur og illgirne forhindradr / Þui epter ꝥ ed manzins nattura spilltizt fyre Syndina/ þa er hun full med breysleik og vondar girnder/ Swo lika epterfylger og eirnin madrinn optsinnis ecki þm a serninge / vilia/ og bodi Skynseminnar/helldr þm vondum girndum og a eggian Diofulsins / Suo sem sa hinn heidne Poetinn in persona Medea hefer til ticknat þar hann seiger. Video meliora proboquæ/ deteriora sequor / Eg sie og formercki huad gott er/ enn eg epterfylge þo þui sem verra er.

J Annare grein/ þat hid Heilaga Euangelium kennir suo / at fyrir Adams fall / þa sie manzins nattura suo algiorliganna og herfuiliganna fordiorfut / Swo ꝥ aller menn/ vt af art og edle natturunnar / vegna þrar innfæddrar fordiorfunar / þa eru þr Bodordum Gudz heisker ouiner / og fyreclita suo ecki alleinazta Gudz Bodord/ helldr hata þau eirnin hid geysiligazta / Og þessa herfuiliga fordiorfun/ kunnum vier ecki (vt af vorum sialfs eiginligum krafti) at yfuer gefa / nie af at leggia / Eins a mynt og ꝥ ess o mugeligt er / af vorum krapti / þm natturliga og likamliga Daudanum i burt at koma/ Og hier at auk / þa er i vorre natturu enn nu einn slikr blindleike / ꝥ vier kunnum ecki at formerckia nie medkenna, swodann spilling og fordiorfun / Þar fyre staum vier og eirnin ecki / huriu breysk / blind

og herfuilig þ manzins Nattura hun er / Hui ef at vier skyniudum þ og skildum riettiliga / þa mundum vier þess skiotliga viser verda þ eingin madr a Jordu (vr af sinum sialfz eiginligum formætti) þa kunne at hallda edr vpp at fylla Gudz Laugmal.

Huar fyre kunna menn eckt fullnægiu at giora Gudz Laugmale?

Vt af krapti sialfrædis vilians / formegum vier eckt neitt gott / vtan Heilagr Andi hann gefui og giore oss eitt swodant hiarta / og hugskot / þ sem hefdi eitt orugt a trunadar traust og einn Sannan Gudz otta / medr inneligre packar giord og hiartaligum kærleika til Gudz / J huerium þ eirnin fundin verdr Sannarlig holin mædi / og audmiuk hlydne riettelig trua / og adrer huiliker auegyter / lios og krapte heilags Anda.

Seig fram nockra vitnisburde vt af Heilagre ritning?

Sancte Paull seigir til Roman: viij. Capit. At þr sem af Gudz Andaleidder verda / þr eru Gudz bom/

born/ Item huer hann heþer ecki Christz Anda / sa heyrir ecki Christe til. Item j. Corinth: ij. Likamligr madr hann skyniar ecki neitt vt aþ Gudz Anda.

Johan: iij. Capit. seiger Christr/ Nema suo sie/ þat madrinn verdi endr fæddr aþ vatne og Anda/ þa kann hann ecki inn at koma i Gudz rike. Item Johan: vj. Capit. Einginn kann til min at koma/ vtan minn Fader leidroge hann. Item aller verda þr aþ Gudi lærdir. Item Johan: xv. An min kunne þier ecki neitt gott at giora.

Ep at suo verdr kent/ þa verda menn fraskelþder gott at giora og at idka sig i riettri tru/ og i Sannre hlydne?

Miog fraleiter / herþuliger / og rangsnuner eru þr skyndi domar og þær vondzligar vmrædr suma manna / þui þa ed oss verdr vor bresklekr og eiginligr kraptr audsyndr / og hialpen heilags Anda til saugd / þa verda menn myclu slemmare og tregare til nockut gott at giora / Sem þo Lærdomr heilags Euangelij skylldi myclu framar vpptendra oss og a eggia / til at a kalla Gud / og aþ hm̄ hialpar og fulltings at bidia.

Enn

Af þm frialsligum vilia

Enn vti þuilikre barattu / þa skulu nu godfus hiortu og Gudhrædder menn a minter verda / At þr halldi sig fast vidr ordit nadarinnar / Og þo at Gudz Bodord sie oss omoguligt at hallda þa skal þo einginn fyre þ fraskelfdr verda / Suo sem at skylldi hann ecki þar fyre idka sig vti Ordinu Nadarinnar / Og riettri Tru / helldr þa ætti þm suo kent at verda þ Gudz fyreheit þau sie vniuersales / þ er / at þau kome ollum till / Og þad huer sem einn verdi fyre þau amyntr og ladadr till riettrar Truar / Þuiat Sancte Paall hann seiger suo til Romanorum viij. Capittel. Þat andinn veite vidrietting vorum breyskleika / Og Sanctus Basilius hann seiger / Nær ed þu sialfr vilt / Þa vitiar Gud vor fyrre / kallar oss / Og hialpar oss / Enn vier eigum suo till at sia / þ vier motstondum hann eigi / Suo eigum vier og med allre athygle og hlydne at heyra Gudz ord / Og vera ecki efuablandner / Og eigi helldr suo gægkulauser / Þat vier villdum vorum breyskleika / Og innfæddum slenskap i neinum hlutum till stedia sinum framgang at naa.

Formaa þa madrinn nockut gott at giora / vt af sialfs sinum krafti till ?

Þo at mickill veykleike og van mattr sie vti hans

Af þm frialſligum vilia

hans Heilogum godfuſum og Gud hræddum mōnū Þa er þo ſuo ſem í nockurñ mata / enn nu eitt frelſe í vorum vilia / Nær ed Heilagr Andi ſtyrckir hann till / At fordazt og vmfly Syndir og Suiwirdingar / Þar fyre ſkall og eirna hellzt / Naden med ſ hialp og fullting Heilagz Anda þriſut verda / Og þar iafn framme a minna Folckit at þ lettezt ecki vpp nie verdi gleymſkuſamt edr athugalauſt / Epter þui ſem Sancte Paall hann radleggr oſſ þar hann ſeiger / Varitt ydr vid þui / At þier hafit ecki Gudz nad till forgefnis medtekit / Og Chriſtur ſialfr hann lofar at gefa Heilagann Anda / Ecki idiulauſum / Ecki forſmanurum / Eigi ofſocknorunum ſem honnum á moteſtanda helldr þm ſem hann bidia / Luce xi. Og Gud hann foreyckr eirnin ſina Nad og ſuaſtgiafuernar / Vidr þa hinu ſomu ſem þra neyta vell / Og Gudliga / Huers ed Chriſtur gefr eina epterliking í Gudzſpiallinu / af þm trulyndum þienara / Sem ſinu punde hafdi radſtafat og vell till vegar komit Matthei xxv Capittel.

Enn huad helldr þu vt af meningu fra Manicheorum ?

Onguan Veginn

Ongua neinn þocknazt mier hofut orar / og heimſkuſamligt orda mas fra Manicheis / Huers-

Af þui frialsligum vilia

ier ed ꝥ læra at Manzins vilie formeige ecki neitt / Þo at Heilagr Ande hann hialpe oss þar eirnin till / Lika suo sem ꝥ være Skynsemin og vilie. Manzins ecki utan einn stockr eda steinn / Jhesus Syrach sem a Latinu kallazt Ecclesiasticus hann seiger xv. Capittel. Þat Gud hafui þegar i fra upphafui skapat Manninn / Og vnt honum kiorsins / Hier til þa seige eg / ꝥ Manzins vilie skule ecki tomr og idiulaus vera af godum Gudligum verckum / Og honum verdr þa eirnin till hialpat af Heilogum Anda / einat meira og fleira gott at giora / Og þar verdr þa frelsit sialft / enn mycklu frialsara.

Sancte Hieronimus framseter twær greiner og þann eina vtskyrer þa adra / hin fyrre hun hliodar suo / At boluadr sie sa huer sem ꝥ seiger / Þad Gud hafui oss o mogu liga hlute bodit / Hin onnr huer ꝥ seiger at vier kunnum upp at fylla Gudz Bodord / an Gudz nadar / sie sa boluadr.

Enn nockrer eru og þr sem atskilia og i sundrgrena þann frialsliga viliann / J þann sialfrædis viliann Manzins fyr enn hann fiell / Og i þann viliann epter ꝥ Adam fiell.

Huad er sa frialsligr vilienn fyre fallit?

Ædr fyrre enn ꝥ Adam fiell var i Manninum ecke

fullk

fullkomligt og algiort frelse til at giora bædi got og illt Gudz bodord at halda/ edr þau ecki at halda/ Epter þetta og godþeckne þess frialsliga vilians/ sem Gud hafdi manninum i skopuninne gefit/ þar vt af seiger Jesus Syrach i xv Ca: Hañ setti fyrer þig eld og vatn tak þinne hendi til huors þu vilt/ Þessi frialsligr vilieñ var i manninū fyrer enn Adam fiel/ Lika sem ꝥ hañ er enn nu i dag vti Gudz heilögū Einglum/ Enn nu sidan er madrinn (fyrir syndarinnar saker) suiptr þui frelsinu Christiligra audæfa/ til at hondla edr feingit geta nadina og giafuernar/ suo sem S: Paul hann seiger/ j. Cor: ij: Þad likamligr madr bere ecki neit skyn a ꝥ/ sem er af Gudz anda/ Adam hefer kunnat i sliku frelse at giora got og illt/ at elska Gud edr at hata hañ/ Lika suo sem ꝥ eirnin Einglarner huerier helzt/ þann tid þr kioru hid vonda/ og þad fullkomnad höfdu/ þa hraupudu þr/ og voru fallner.

Huad er sa frialsligur vilienn epter fallit?

J þre Syndum spilltre Natturu Mannzins sem giordizt vti hrapan Adams/ þa er enn nu epter blifuiñ suo sem nockr vskurdā/ og eitt skilnings grein laug malsins/ suo ꝥ madriñ hañ veit vel huad hañ hæfer at giora/ eñ at fulkomna ꝥ sama þa kann hann ecki/ vtā Heilagr andi hann styrcki edr vpp vekia og hialpe vorum vanmætti/ J veraldligum hlutum þa forma vel

vilienn

Allenn eitt huad nockut fyre vtan fornyung Anda-tins / Huad er þo optsinnes verdr af Dioflinum forhindrat.

Huad forma þa vor fri-alsligr vilie i andligum hlu-tum?

Þad formar hann / at hann kann at orskurda ep-ter Gudz Bodordum / huad vier eigum at giora / hann kann vel at stunda tractiera og þeinckia þar vpp og alla aluoru gefne frame at hafa til at giora no-ckut gott epter megne sem hann fær hellzt orckat / Enn allt saman þa kemr þ til einskis / ef at heilagr Andi hann hialpar ecki / og styrckir manninn þar til / Huarfyre Sancte Paall hann bidr i ollum stodum / og æskir þm Christiligum Samkundum til huerra hann skrifar / at Gud vilie þ hid goda sem hann hefer vppbyriat medr þm / hid luckusamligazta full-komna.

Ut af þre eilifligre Gudz fyre hyg-giu.

Huad er su Gudz fyre-hyggia?

Hun

Aꝼ Gudz ꝼyre hugan.

Hun er ein viſſilig Gudz ꝼyreſkipan og til æt/lan / ꝼyre hueria ꝥ aller hluter / bædi hinar innre hugrenningarnar / og ſuo þau hinu ytre verckin / i ollum Skepnum ſkule ſuo ſkie epter rade rg aſetninge hans Guddomligs vilia.

Huad er þa vtual-ningin?

Vtualningin er eitt Gudz verck / ꝼyre huert ed hann heꝼer vtualit oſſ i Chriſto Jheſu / adr enn ꝥ veralldarinnar grunduollr var lagdr / ſuo at vier ſkylldum vera heilager og oſtraꝼꝼanliger ꝼyre hm̄ vti kærleikanum / at hann arꝼleidde oſſ ſuo til Sonarleiꝼdarinnar i ſialꝼum ſier ꝼyre Jheſum Chriſtum epter godgirne ſialꝼs hans vilia. Eph: j. Og Matth: x. Kaupazt ecki tweir Skogar ꝼreſtir ꝼyre einn pening / þo ꝼellr einginn ꝼra himnu ſemu til Jardar / an yduars Ꝼaudrs vilia.

Huar aꝼ ſkulum vier vppheꝼia þa Gudz ꝼyre hig-giuna? 20

Ecki vt aꝼ Laugmalino / ecki eirnin vt aꝼ mann/ligre Skynſeme / Helldr vt aꝼ Gudz Euangelio / huert ed Vniuerſaliter / ꝥ er almenneliganna yꝼuer

alt / Onguann mann vtilykr nie vndan tekr. þann sem Truer a Jhesum Christum/ Og tilseiger Naidna og þyregeþning Syndanna þyre Christum alleina / Huer ed vpphaþsins þrar eiliþrar þyre hygginnar a annan veg leitar / vtan vti þui heilogu Gudz Euangelio / Sa þer miog aþuega / og er herþuiliganna villr Lika suo eirnin / Huer hann vilde Gudz þyre heit þyrda alleinazta vpp a summa hueria (puert i mote Gudz ordum og innsetninge) Sa hinn same giorde þyre heitin med olluønyt / Og i burt snipte riettri tru / Þar þyre hliotum vier þa Gudz þyre hyggu at orskurda vt aþ Gudz þyreheitum / Huer ed a hræra alla menn og eru ollum till saugd / Eþ þat skier / þa haþa menn þess eckirt till eþne at þeir þurþte leingr at angra sig vm þ / huort vier erum þyrehugader edr eigi / Og huort vier heyrum vti taulu vtualdra manna edr eigi.

Seig þram þa vitnisburde

vt aþ Heilagre ritning / Sem þ vitna / At Gudz þyreheit eru almennelig / og a hræra alla menn?

Sancte Paall vottar suo till Roman: iij. Cap: Eg seige vt aþ þui riettlætinu sem þyre Gude duger / Huert ed kemr þyre truna a Jhesum Christum / til allra / og yþuer alla þa sem trua.

Till

Till Roman: x. Capittel. Þar er einn Drottinn allra / rikr yfuer ollum / þm sem hann a kalla / Þui huer hann a kallar nafn Drottins / samun Saluhialpligr verda Item j Tim: ij. Capit. Gud vil (seiger hann) þ aller menn hialpizt / Og kome til sannleikfins vidrkenningar / þuiat Gud vil ecki Syndugs manz dauda / heldr þ hann lifue og leidrietti sig.

Og Christur hann seiger Mat: xj Cap: Komit til min aller / þier sem erfuide drygir / og þunga erut þiader / Eg vil endrnæra ydr.

Og Joh. iij Cap. Suo elskadi Gud heiminn / þ hn̄ gaf yt sin eingetin son / suo at aller þr sem a hn̄ tru a verdi ecki fortapader / heldr þ þr hafui eilift lif. Item hia Gudi er eckirt manngreinar alit.

Suodann huggunarsamligar greiner / skulu vier nu vti þuilikum freistingum fastliga halda og vel biuara / i gen vorum inn fæddum breyskleika / og vantru nadi / Og styrckia suo vora samuizku þar med / vti alzkyns harmkuælingum og motlæti og fyrst þ Syndin / og þ hid vonda er vt af sialfum oss til / Þa skulum vier vara oss og vackta vid þui af fullu og ollu kostgæfui / þat vier leyfum ecki sialfuer viliugliganna / nie tilstedium neit grandit vorum innfæddum natturligum breyskleika / at vier suo fyrelitum og frasnuunzt Gudz fyre heitum og þre hans til sagdre nad / fyre vãtruna / heldr þa skulum vier myckla framar / vti einum forbetrudum lifnadi / fastliga at trua Gudz fyrrheitum / og þm med iafnadi at treysta.

Aþ atſkilianleiki hins

Si ſuſceperimus Verbum/ erimus filij Dei/
Si non damnabimur.

Vt aþ atſkilianleik hins
Gamla og Nyia Teſtamen-
tiſins.

Huer er atſkilianleikinn hins Gam-
la og Nyia Teſtamen-
tiſins?

Þad Gamla Teſtamentum var Laugmalit/og allr veralldligr Landzſtiornar riettr Moyſi / Huer ed Bodord / ſkipaner og laga ſettninga haþde inne at hallda/ vt aþ kennemanzſkapnum / aþ Gudz þionuz-tunne / og þre Rikiſtiorninne/ Sem þui Iſraels þol-ki var aþ Gudi geþen.

Þat Nyia Teſtamentum þa er ecki eitt Laug-malſins Embætti / Helldr heilagt Euangelij / Ein-ckum einn Gudz ſattmale / aþ þui Andligu og eiliþ-ligu rikinu Chriſti / og heþer inne at hallda þyrhei-tin þrar riettlætingarinnar/og þeſſ eiliþs liþſins/ſem Gud vill geþa oſſ þyre Iheſum Chriſtum.

Huar þyre kallazt þeina hid
Gamla Teſtamentid/ og þannat
hid Nyia?

Þat

Þat sama skier ecki fyrir þierar hegdunarinnar/ nie þess epterfylgiandi timans saker/ suo sem at heyrdi þ Nyia Testamentid ecki forfedrunum til/ Helldr mest saker þess at skilianleikans / sem er Embættisins og fyrerheitanna vegna / þuiat þ Gamla Testamentid var eitt Embætti Laugmalsins / og inne hiellt margar sidueniur/ Kennemanz þionustur og Embættis giordir / og þan Landzstiornar riett sem Jraels folki var gefinn/ og hafdi morg fyrirheit vt af fre þinne somu Rikistiorn inne at hallda.

Enn þ Nyia Testamentum er eitt Embætti Andarins / og hefer þau fyrerheitin eilifligs riettlætis / og eilifra lifdaga inne at hallda / Og er ecki folgit i augsyneligum Embættisgiordum / helldur krefr þ einnrar andlligrar Gudz dyrckunar hid innra i hiartanu / Sem at er einn sannarligr Gudz otte/ ein Riettferdug trua/ brodrligr kærleike/ orrug von Saunn folin mædi / og audmiuk hlydni vidr Gud.

Hefer þa hid Gamla Testamentid einn enda tekit?

Þo at Moyses Laugmal/og allr sa Landzstiornar riettr/Sem af Gudi var bodinn i Moyses Laugum / hafui nu i til settann tima einn enda tekit / sidan þ Christr er kominn / og þ slikar Embættis giordir og Laga stiornan Moysi þurfue nu ecki leingur

at vera nie ypuer at standa / Enn þo med þuí at leges morales / þ eru þau Laug sem Læra sidsemder og manndygder / í manzins Natturu innskripadar / og eru ypuer allt ollum mönn bodnar / Swo heyra og aller þr í þ Gamla Testamentid sem ecki vita Gudz Laugmál / og eirnin þr sem ecki vita vt aþ þui heilogu Euangelio at seigia / eru og ecki þornyader aþ Heilogum Anda / þar í mot þa snertur þ Nyia Testamentid (huert ed til seiger þyregeþning Syndanna) ecki alleinazta þa sem vm eins manz alldr lipua / helldr alla menn í þra verallddarinnar vpp haþuit allt til heimsins enda / Lika suo sem þ Heilogum Patriorchum og þorþedrum voru eirnin geþen þyrcheitin vt aþ Christo.

Aþ þeim Anda og Bokstaþnum.

Huad meinar S. Paull medr þessum ordum Anda og Bokstaþ?

Þyrr þetta ordit Bókstaþ / geþr hann at skilia / allar hugrenningar þancka og verck / og allann godann asetning / erþuidismune og athygle / og allt huad mannlig skynseme a þormar / og þ sama án heilagt Anda / án Sannarligs Gudz otta / og án riettrar truar a Jhesum Christ.

Enn

Af Anda og Bokſtaf.

Enn fyre þetta ordit Anda / þa gefr hann at ſki-
lia vppbirting og verckan heilagꝩ Anda vit hiartanu
Swo er nu ſa Bokſtafrinn / þ Moyſes Laugmal
lika ſem þa nær ed vier fyre vtan Sannarligann
Gudz otta / an riettrar truar / og fornyunar Hei-
lagꝩ Anda i hiartanu giorum hid ytra god verck i
mannanna augſyn / og ſynum oſſ ſuo i lioſre hlydne
Laugmalſins.

Euangelium þ er og eirnin Bokſtafr / nær ed
þ verdr ecki medtekit fyre Anda giftina / og rietta
tru / þ er þa / nar ed Sannarligr Gudz otte / og
ein orugg trua a Christum er ecki i hiartanu.

At auk allz þeſſa / þa er Laugmalit eitt Dau-
dans Embætti / þuiat þ til ſeiger oſſ ecki / fyre-
gefning Syndanna / vt af Nadinne / flytur og eir-
nin ecki þann Heilaga Anda medr ſier / Enn þ hid
Heilaga Euangelium þa er eitt Embætti Andarins
og lifſins / þuiat þ til ſeiger oſſ fyregefning Syn-
danna / vt af ſkærri Gudz Nad / og gefr Heilag-
gann Anda og eilift lift / Þar fyre þa verdr hier
forlaugd ſu rangſnuen meining Originis / huer
ed Bokſtafinn kallar þa Hiſtoriuna ſialfa / þær
augſyneligu Embættis giordirnar / edr þann ſkil-
ninginn og leturs hattinn Textans ſialfs / Enn
Anda kallar hann þa Allegoriam ſem er þann heimu-
gligann Skilninginn.

Aþ burt tekningu Laugmalsins

Ut aþ Burt tekningu Laugmalsins.

Huad er i burt tek-ning / eda enda teckt Laugmulsins?

Hun er eckirt annat / vtan þ / at su boluan / Og þyremæling Laugmalsins er nu i burt tekin vid Jhesum Christum / Suo þ aller þr sem Trua a vorn Herra Jhesum Christum / eru þrelsader vt aþ allre a sakan Laugmalsins / Huert Laugmal ed alla tima og o aþlatanliga aklagar vorar Samuigkr Og þordæmir oss þyre Gude / Saker vorra misgiorda / Þar þyre seiger og Sancte Paall till Galat iij. Capittel. Þad Christur haþui þrelsat oss vt aþ boluan Laugmalsins / Þa ed hann vard boluan þyrir oss / Og till Romanorum viij Capittel. At ecki sie neitt þyrdæmiligt i þm / Sem at eru i Christo Jhesu.

Eru eirnin hiner ogud-ligu þrelsader aþ Laug-malinu?

Ecki / med ongu mote / Þuiat Sancte Paall

hann

hann seiger/ ꝥ riettlatum sie ecki ueitt Laugmal sett helldr ranglatum og o hlydugum / þm o milldum og Syndugum / ꝥ er vantruodum / og þm sem at enn nu eru ecki vnder Nadinne / þr ed nu hafa ecki hondlat Christum i riettri tru / og ecki hafa heila-gann Anda medtekit / Sa ed þm stiorne og vmsion veite. / A þessum hefer Laugmalit enn i dag on-gu minna riett til / at idka sitt valld og Embættis þionuztu / medr a sakan og fordæmingu fra Sam-uizkum / Enn suo sem ꝥ hafdi fordum daga vnder Moyse sialfum / Huiat Laugmalit var vor Typtu-uar meistare allt vpp a Christum.

Huer eru þau til efnin/ huar fyre ꝥ Laugmalit er af tekit ?

Hid Fyrsta til efnit þa er Gudz Fyreheit / ꝥ Gud hefer sialfr lofat og til sagt / ꝥ hann villdi i Christo Laugmalit aftaka / og seiger swo Je-remi: xxxj. Eg mun giora vidr Huss Jraels einn Nyann Sattmala / ecki suo sem sa Sattmalenn var/ huern ed giorda vid fedr fra.

Hitt Annat til efnit er / vor sialfs breyskleike þar fyre seiger og hinn Heilage Petr Acto: xv. Ca-pit. Huar fyre freiste þier Gudz / Leggiandi ock

yfuer

Ap burt tekningu Laugmalsins yþuer Lærisueinanna halsa / ꝥ huorcki vier nie þedur vorer gatum borit.

Huort er þa allt Laugmalit aþtekit?

Þm mõm sem riett trua / þa er giorualtt Laugmalit aþtekit / Swo ꝥ Laugmalit heþer onguann riett til at aklaga edr at þordæma þann sem a Christum Jhesum truer / Þuiat hann heþer eitt annat mycklu ædra og meire hattar þyre huad hann verdr riettlatr / enn ꝥ Laugmalit er / Einckum sem at er ꝥ Heilaga Euangelium Jhesu Christi.

Huar þyre mega þau Tiu Bodordin ecki yþuergeþazt?

Þad hid heilaga Gudz Euangelium þlytr medr sier eitt andligt og nytt lyþuerne / Þar þyre bihelldr ꝥ og þn hluta Laugmalsins / huer ed þar Lærir huernen ꝥ vier skatum eitt Swodant nytt liþuerne vppbyria / Og kemr suo yþuer eitt medr þui naturunnar Laugmale / huert ed i sier eirnin innehelldr þau Tiw Bodordin / Þar þyre hliotu vier ꝥ ecki suo atskilia / ꝥ þau Tiw Bodordin / sie suo med ollu / aþtekin / sem at skylldi þau nu ecki leingr halldin

verda /

verda / Lika sem hinar adrar greiner Laugmalsins/ Sem at eru þær Ceremonia edr Embættis giordir og Juditialia / þ er af Domum og Laga riettindum / hueriar ed nu verda ecki meir halldnar/ þær ed og ecki voru vtan veralldligar Laga settningar / og heyrdu til augsyneligs sidferdis og lifnadar. Enn i þm sem riettlættir verda / og medtaka Heilagann Anda / verdr nytt lifuerne / og ein andlig hlydne vppbyriud/ huer at i þm Tiu Bodordunum/krafin verdr / eda in Lege morali / huer Laug ed þar Læra eitt heidrsamligt Sidferdi og agætann lifnat.

Vt af þui Christiliga frelsinu.

Huad er þ Christiliga frelsit?

Þat er einn Sannarligr Lærdomr / sa ed þar vtuisar / huar inne þ Christiligt riettlæti sie komit/ Huernen þ vier verdum vidr Gud forlickter / fromer / og riettlater. Og huad vier eigum at hallda af þre hinne ytre og augsyneligre Gudz dyrckuninne / og Embættisþionuztunne.

Af Christiligu prelsi

Huersu marga gradus

edr palla þa hefer ꝥ Christiliga frelsit ?

Fiora/Hinn fyrste er/Þat vier ecki fyrir Laugmalsins skuld / Og eigi fyrir nockra annara augsyneligra vercka saker / Helldr fyrer eckirt og an alrar verdskuldunar fyre Jhesum Christum /Þa audlunzt vier Syndanna fyregefning / Og verdum vt af Gudz Nad riettlater reiknader Jhesu Christi vegna/ Þetta er sa hinn ædzte pallr Christiligs frelsis / Er med ollu andligr / Og snertr ecki ꝥ hid veraldiga lifuernit/ Heldr alleinazta þa huggun hiartans i barattu samuizkunnar/Nær ed hun skelfuizt fyre Gudz dome/Og er i mickille angran hugskogins / Suo at god fus og Christilig hiortu þurfa þa vel vid slikrar huggunar / Vt af þessum grado edr palle Christiligs frelsis/ Seiger Christur suo sialfr Johan: viij Fyrst at Sonrinn giorir ydr frialsa / þa eru þier sannarliganna frialser.

Hinn annar Pallrinn þa er su vppbirting og huggan Heilagy Anda/Nær ed vier verdum fyre þann nadarinnar Anda Christi / fornyader/ endrfæddder/hughreyster/ verndader og vardueitter i mote þre oseigianligre slægd og mickille orcku / Þess hins hrædiliga og grima Ouinar / Diofulsins/ Sem er imote hans grundar yfuer gange / ofsocknum og skelfin-

skelþingum / Vt aþ þessum Palle Christiligs þrelsis seiger Sancte Paall ij. Corinth: iij. Capitt. Huar Gudz Ande er/þar er þrelsit.

Hinn Þridie Pallrinn er sa / at þ hid Heilaga Euangelium giorir oss þrialsa / Vt aþ ollum Embættisgiordum og veralldligum laga setningum Moyses Laugmals / Þessi Pallrin a hrærir i nockrn mata þ hid ytra og id augsyneliga liþuernit / Enn þrelsit i sialþu sier þram þlytr aþ þm hinum þyrsta Palle og Lærdome truarinnar / Þuiat Euangelium þ kreþr ecki þra syneligra Embættisgiordanna / þess kenne Mangskaparins hins Gamla Laugmalsins / Helldr lærir þ / at wier audlunzt Syndanna þyre geþning / þyre vtan alla vora sialþs verdskulldan Og verdum suo riettlater reicknader vt aþ Gudzþaudrs miskunnsemi Jhesu Christi vegna / Enn ecki þyrir vorra vercka sialþs edr nockrskonar augsyneligrar Gudz dyrckunar saker.

Hinn Þiorde Pallrinn Lærir / Huad wier eigum at hallda vt aþ þm Kirckiunnar Embættisgiordum og augsyneligum siduenium / Huekiar ed Biskuparner og adrer kenniþedr haþa innsett og vpp dicktat. Nu med þui at i þessu veralldligu liþue / þa kunnum vier ecki at vera/ þyre vtan augsyneliga til skiþan/ Og vissiligs tima i sierligum stad / þar till einckudum/huar þionuztu giordin skal skie / aþ skiluisum kennemöm þar till skiþudum / Sem Predikunar Embættid og Sacramentis þionuztuna eigu þram

 at þly-

at þlyꝛia / Þar þyꝛe þa leyþer og till ſtedꝛ þ Heilaga Euangelium / þ innſettar verdi laugligar ſkipaner / Og adꝛar ſidſamligar Kirckiu þionuſtr og Embættis giordir / Suo þ aller hluter i Kirckiu Soþnudunum mætti vel og till heyriliga þramþlutter verda / Suo hogliganna og ſidſamliganna / þyꝛe vtann alt vpphlaup og ſundꝛ þycki / Þar þyꝛe verda og ſier liger Hatidis dagar till ſetter / Suo at alþydan vite nær ed menn ſkulu till ſamans koma til at heyra Gudz ord / Slikar til heyꝛiligar ſkipaner og innſettningar / eru vel lidandi þyꝛir þridarins og godz Samþyckis ſaker / Enn vier ſkulum ecki þaar Juſtificatio þer Riettlætingarinnar / þar inne leita.

Huar till er ſa Lærdomrinn vt aþ Chriſtiligu þrelſi Nytſamligr ?

Till margra hluta / Þui nær ed ſa Lærdomrinn vt aþ Chriſtiligu þrelſi / verdꝛ ecki halldinn vti Kirckiu Soþnidunum / Þa þylger þar optaſt marguiſligr ſkadi og mickil hneyckſlan epter.

J þyꝛſtu grein / verdꝛ allr ſa Lærdomr Heilagy Euangelij vt aþ Chriſto nidꝛ þryckt og ſa Lærdomurinn aþ riettlætinu truarinnar vm kringuelltr / Nær ed vier leitum þrar þoꝛlikunar og

þrid-

Fridþægingar vidr Gud / Fyre mannanna vppfylninga og vor eiginlig verck / Huad er vier audlunzt þo alleinazta fyre Jhesum Christum / Þuiat þa nær ed menn þ meina / at þr hliote medr suodan verckum og Siduenium at forþiena Syndanna fyregefning / Og fyre þ sama riettlater at verda / þa missa þr þ Sannarliga huggunar traustid sem þr hafa vt af Christo / innfalla sidan i aurvilnan og efuablendne / Missa þar med rietta tru / Og sannarliga vidrkenning Jhesu Christi / Og setia suo epter þad sialfs sins verck i Christus stad.

J Annare grein / Þa vpp dickta hiner o lærdu þ suodann synelig verck / Sem er Klaustra lifnadr og onnr hræsne / Þa sie riettilig Gudz dyrckan / og vissilig fulnadar giord / Huad þo at er hinna dztre og sannarligaztre fullkomligleike / einn sannarligr Gudz otte / Ein rietfetdug Trua / Hiartgroinn kærleike vidr Gud og þ huer sem einn hand tiere og breyti Christiliganna vti sinne kallan og til settu Embætti.

J Þridiu grein þa verdr fridrinn forreyddr og samþyckit þar med i sundrslitid / Vti Christiligre Kirckiu / Suo sem at skied er vm Pascha hatidar haldit i sudr londunum.

J Fiordu grein / med þui at hiortun og samuitzkurnar / feinckia nu þ suodan Kirckiu fionuztur

og auga

og augſynelig verck / mune naudſynlig og þarflig vera til Saluhialparinnar / þar fyre þa kunna þr ecki a medan til fridſamligrar huilldar at koma / Þui huer hefer nockrn tima / ſuo algiordr fundizt Sem ſuo hafui halldit allar þær mannanna innſetningar (klauſtra reglur / Stantutur / Decretur / og onnr þuilik Kirckiu Laug) epter þui ſem hann ſkylldi þ hallda / Huar vt af ſuo margar / mycklar og þyckar bækr Canoniſtarum et Summiſtarum ſkrifadar eru / þat varla verdr taulu a komit.

Hier mætti nu einnhuer ſeigia/

huort hlydnin vidr Lærifedrna og yfirualldit/ i Kirckiu ſofnudunum ſkylldazt at hallda/ þo at valldzmadrinn / hefdi ſinne ſtiornan rangliganna / af þui at Chriſtr ſialfr hann ſeiger/ Þad a Moyſes Stole ſitie Skriptlærder og Phariſei/ allt huad þr ſeigia ydr/ at þier ſkulet hallda / þ halldit etc.

Andſuar.

Mz ollu þui ſem Gud hefer bodit i ſtuttum Ordum/ þa ſkulum vier þm innſettum Kennemonnum og Paſtoribus hlyduger vera /(Epter þui ſem Chriſtr ſeiger Matth: x. Huer hann heyrir ydr / ſa heyrir

rkr mig / Enn þau Kirckiu Laug og mannanna innsetninga / erum vier ecki framar skylduger til at hallda / enn suo sem þ Christiligr Kærleike hann krefr og skylldar oss / til at varazt hneyckslaner / Enn Samuizkunar eiga a'la tima at blifua frialsar og vggalausar / Swo at menn leite ecki vti slikum verckum og Laga setningum riettlætingarinnar / Eda hallda þau naudsynlig vera til Saluhialparinnar / Enn nær ed þ eitthuad verdr bodit / sem Gudi er a mote / þa skulu menn hugxa epter þui sem Postularner sogdu / Þad meir hæfui Gudi at hlyda / helldr enn monnum.

Enn huad seiger þu vt af þm Embættis giordum / Hueriar ed Christr sialfr hefer innsett?

Allar þær Ceremoniur Kirckiu þionuztur edr Embættis giordir / Hueriar Christr hefer sialfr insett (suo sem at eru þau Heilogu Sacramenta) þa eru vier skylduger til at hallda / þuiat þ sama er Gudz til skipan og innsetning / Enn þo larir oss samt þ Christiliga frelsit / þ vier verdum ecki (an riettrar truar) fyrer þær hinar somu Embættisgiordirnar / riettlater fyrer Gudi. Item þad fyrer hiner somu sie skulldalauser / sem hamlat verdr / suo at þr

meigi

meigi ecki komazt til slikrar þionuztu giordar / enn trua þo Sannarliga Hans þyre heitum og Jhesu Christi ordum / Lika sem þa / nær ed einhuer væri suo þaddr / vti ein hueriu sierligu til þelli / og kynne ecki þarþyre at yþuerkomazt Skirnina / enn trydi þo a Jhesum Christum / sa hinn same (þyre vtan þionuztu (Embættid skirnarinnar) yrdi vissiliganna Saluhialpligr.

Ut ap þeim Concilijs edr Radum.

Huort eru þar eirnin nockr Rad vti Euangelio ap Christo bodin?

Sumer menn haþa ꝥ dicktad og vppkueickt / at þær greiner vti Euangelio / Aþ heþdinne / aþ þa tæcktinne / hreinliþuinu / Meydominum / og odru þuiliku / þa væri eigin Gudz Bodord / helldr alleinazta hans rad / Seigia og þat at auk / at þra hid sama sie verkin þullkomligleikans / Enn þessi þra saugn og muingialþr er ecki vtan villudomr og hræsne / Þar er ecki vtan ꝥ eina Gudligt Laugmal / Huert ed eigi heþer annat inne at hallda vtan Bodordin ein / Og su hin langa Christi Predikan Matthei þimta Capit. vtskriþut / er ein vtlegging þess Gam-

Af þm Concilijs edr radum.

Gamla Laugmalsins / Þuiat Christr vill þar i þm stad til teickna / ꝥ i Laugmalinu verdi krafit / riettrar fullkomligrar hlydne / og allz hiartans / Þar fyre / nær ed Christr fyrebydr / hat og hefnder / vondar girnder og lostaseme etc. Þa fram ber hann ecki nema ny Rad / Helldr vtskyrir hann Laugmalit / og innsetr Bodordin / Hann til leggr þar eirnin refsing eilifrar fyredæmingar / og seiger at huer hann reidizt sinum brodr / sa sie Domsins sekr: Item huer hann litr eina Kuinnu til at girnazt hennar / sa hefer þegar hordom drygt i sinu hiarta.

Vt af Hefndinne.

Huad bydr Christr af Hefndinne?

Hann fyrebydr ꝥ nockr skule sin hefna / edr hefnda girnazt / ꝥ er þa hefnd / sem skier fyre vtan Yfirualldz macktina / og til settann laga riett / En̄ þo i burt tekr hann ecki at helldr / nie forleggr þa hefndar refsingina / hueria ed Walldzstiornar madrinn skylldazt til at giora / Þuiat fyre Euangelium verdr ecki Yfiruualldzstiornin af sett / edr i burt tekinn / Helldr mycklu framar styrckt og stadfest / Epter þui sem Sancte Paall hann vottar til Roma: xiij. Capit. Þar fyre skulu vier

 þennan

þennann o till heyriligann lærdom med ollu þorleggia / Sem ꝥ lærir / Hefndina eigi at fremia / Þa sie eitt rad / enn ecki neitt Bodord / Og einn skiluisligr greinar munr er hafandi a millum þra tueggia hefndanna / Sem yfirualldz stiornarinn hann skylldazt at fremia / Og þrar nær ed vier hefnum vor sialfuer / Þuiat Gud hann seiger suo / Min er hefndin / Eg vill endrgiallda.

Enn huad seigir þu af þre greininne / At leyfuiligt sie medr valdi at veria sig fyrir ofriki og agange?

Þessi grein er ecki i mote Gudz Euangelio þuiat medr mackt og valdi at veria sit og vernda/fyrir ofriki og agange o mildra manna / Þa Lærir hid naturliga Laugmalit/Enn ꝥ sama eigu vier at skilia vt af þre hefndinne/Sem Landstiornaranum ber at hafa i mote ræningium og odru ill þyde / Huad skie hlyter med heruopnum og stridzfolcki og odru macktar velldi till landhreinsunar/ Og landuarnar fyre hernadi og a hlaupum vondra vikinga / Þui huad þyrfte þa landzstiornarinnar og laganna vid ef huer madr mætti hefna sin sialfr.

Af Fatæcktinne
Ut af Fatæcktinne

Huad bydr Christur af Fatæcktinne?

Hid Heilaga Euangelium bydr ecki ꝥ/og gefr
eigi helldr suodant rad vt / ꝥ nockr skule sin audæfu-
yfuer gefa / Og allre sinne eign medr alþydunne vt
skipta / edr allt sit odrum sameiginligt at giora / Ja
ꝥ stadfester mycklu framar Landzstiornina / Og
Laga riettinn / Suo at huer meige hafa sitt ei-
git / Og sinu eigine vtskipta / Og sinu fie veria
sem bezt hann kann medr godum hagsmunum /
þad Heilaga Euangelium bydr og eirnin ꝥ vier
skulum med godfyse Fatækum gefa / Og lofat
þar i gen nogligu verdkaupi / Bædi stundligu
og æfuinligu / Ollum þm sem þurftugum till-
goda giora / Og voludum till hialpar koma /
Epter þui sem Christur hann seiger / Luce vj.
Capittel. Gefit þa mun ydr gefit verda / Og
Sancte Paull hann seiger ij. Corintheorum ix.
Huer hann Sæer sparliga mdr / Sa mun spar-
liga vpp skiera / Og Salomon in prouerbiis ꝥ.
Fimta Capittel. þar ed hann eitt gudligt lifuer-
ne / Og ærligt heimilis vpphelldi fagrliganna
af malar suo seigiande / Dreckttu vatnid / Af þi-
num vppsprettu brunnum/og lat þina brunna og vag-

felldꝛ vt pliota a strætin / Enn vertu einn þín sy⸗ ver Herra / Og eingin framandi medꝛ þier.

Medꝛ þessum oꝛdum vill Salomon vtuisa / þ huer sem einn vt af sinum eignum og odali / inn⸗ tecktum og allzkyns auegyti etc. Skule patæckum þar med til hialpar koma / Og þm þar af gefa sem þurfuandi eru / Enn þo suo at hann vt ause ecki nie fyrrekome sinne aleigu þar med og verdi eigi skalfꝛ þurfuandi / Epter þui sem hinn Heilage Paull hann seiger ij. Coꝛinthꝛ viij. At vier sku⸗ lum suo gefa / þ vier komum ecki sialfuer vti neyd og volædi / Og mættu suo þau dꝛeingmenne nyta voꝛar eigner / Og kallza voꝛa giafmilldi / þat huer meigi hafa sit eigit / vtuisa oss margar gremer Heilagrar ritningar / Þuiat Chꝛistur til teick⸗ nar og eirnin sialfꝛ vti Euangelio / þ menn meigi vel hafa rikdom og audæfui / Og Sancte Paull hann till stedꝛ og þ menn meigi kaupa og Selia / Og stundlig audæfui eignazt.

Huad er Patæcktin?

Þessi patæcktin er ecki su aumlig husgans vm⸗ ferd / Þuiat aulmusu giafuer at þiggia er koskum heilbꝛigdum / Og vinnufærum letimôm hin mesta Synd / Epter þui sem Paull Postule hann vottar ij. Tessalon: iij. At huer hann vill ecki erfuida / Sa

skule

skule og ecki matar neyta / Enn Gudzspiallzins fatækt / er ein Andarins fatæckt / Enn ecki i burt at kasta sinne eign at gegndar lausu / Helldr sins vel feingnis fiar sem Gud hefer honnum gefit medr hofsemd og stillingu at neyta / Fyre vtann Dramb og agirne / Og treysta ecki vpp a sinn rikdom nie at leggia sit Hiarta þar a / Helldr reidubuenn vt vera till at yfuer gefa allar sinar eigner fyre vidrkenningar Saker Heilagy Euangelij / ef at þess giordizt faurf / Fyrr enn ꝥ vier skylldum afneita Gudz ord / Medr suodan hætti hafa nu i mycklum rikdome / Andliga fatækir verit Abraham / Iob / Dauid / Og marger adrer / Suo eru nu aller þr Andliga og riettiliga fatækir i huerium at er ein suodan Sannarlig þolin mædi / þo at suo sie / At þr kunne at missa þessi sin stundlig audæfui fyre nockrs hattar vondzligann till burd / Þa mogla þr þo ecki nie hafazt ꝥ neitt at sem Gudi er a mote / Helldr vmlida þr giarnan vti Christiligre þolin mædi / sinn feingunn skada / sina forsman / og fyrelitning / vpp a Gudz vegna.

Huersu marghattud er su yfuergefning audæfanna ?

Tvefolld / Hin fyrsta / Nær ed einn huer yfuer gefr sinar eigner / Fyre vtan Gudz til skipan / og kala

og kallan / Og ein ſwodan yþuergeþning þa verdr ecki loþut nie priſut vti Gudz Euangelio / er og eirnin eigin Gudz dyrckan nie þionuztu giord / Sem Chriſtr ſeiger Matthei xv. Capit. Þr þiona mier til þorgeþins / medr mannanna vppſetningum.

Hinn onnr / er ein ſwodan yþuergeþning audæþanna / huer ed heþer Gudz tilſkipan og kallan / Swo ſem þa nær ed vonder yþuergangs Vikingar burt reka menn aþ ſinum eignum og odulum / edr vilia þuinga þa / til at aþneita Gudz Euangelium / Þeſſa yþuergeþningina loþar Chriſtr Marci x. Capit. ſwo ſeigiandi. Huer han yþuer geþr / huſſ edr akrlond / minna edr þeſſ Euangelions vegna / Sa ſkal Hundrat þallt aptr þaa / Lika ſuo ſem ꝥ Chriſtr hann loþar ecki þa / huerier ed ſina þorelldra / Konu og Born yþuergeþa / edr ſier ſialþum þyreþara viliande / i mote Gudz til ſkipan / Einſlika ſuo þa loþar hann og eirnin ecki þa hinu ſomu ſem ſinar eigner yþuergeþa / þyre vtan Gudz biþalning.

Vt ap Hreinlipuenu,

Huad bydr Chriſtr vt aþ Hreinliþuinu?

Gudz Euangelium ꝥ bydr ecki alleinazta mennſkum hreinliþuit at haþa / Helldr laþnuel eirnin ꝥm

ſem

sem kuongader og gipter eru / Þui hiuskaprinn er af Gudi innsettr / og aller þr menn sem ecki geta hreinlifue halldit / þm er skipat af Gudi at gipta sig / og inngefa sig vti hiuskapar bandit / Þar fyre seiger S. Paall j. Corinth: vij. Til at varazta horaner og frillulifue / þa hafue huer sem einn sier eigin konu.

Huad er Hreinlifue?

Meydomrinn er ecki alleinazta hreinlifue / helldr iafnuel eirnin hiwskaprinn / nær ed hann verdr Christiliga og ærligan̄a / med godre sidsemd halldinn / þa er hann eirnin lika eirn hreinlifuis lifnadr / Þar fyre seiger Postulinn til Ebreos / Þad hiuskaprinn skule heidarliga halldinn verda i hia ollum / og hiona bandz Sængin o sarur gut / Enn frillu lifuismenn og hor kalla mune Gud dæma.

Þo seiger Sancte Pall sig eckert Herrans Bodord hafa / vt af Meyiunum / Enn hann gefui vtt sitt Rad / þar til? 20

Paal Postule hann meinar ecki / þ nockr madr verdi ædri / riettuisare og Heilagare fyre Gude og hafe meira verdleik fyre sinn Meydom / helldr enn

fyrer hiuſkapar lifuerner / Þuiat þo at þu ſiert ein hrein Jungfru / edr ein onnur heidarlig hreinlifuis Persona / Þa gieter þu ecki fyrer þina meydom / frid-þeigit þig vidr Gud / Vtan alleinaſta fyrer Jheſum Christum / vt af hans Nad / Ai þuiat ſialfs þou-þienunar / Og ecki fyrer þinn hreinlifuis Heilag-leik / Nie fyrer þins hiuſkapar bandz ſaker.

Huar fyrer forhefia þa þr Kluſtra menn ſinn bindindis lifnad ſuo miog ?

Alla tima hafa þar verit falſliger læri-fedr / Og vondzliger flugu andar / þr ed þ hafa lært / Þad hiuſkaprinn væri Christnum mõn fyrer bodinn / Sem voru þr Tatianus / Hierax og adrer ſliker etc. Og þo þ ſumer Reglu brædr vilie eigi lata þat a ſiadzt / Sem at fyrebiode þr hiuſkapinn / Þa giora þr honnum þo hina meſtu vanuirdu / Þuiat þa dreymir þ / At þr forþiene mycklu framar medr ſinum reglulligum lifnadi og Celibatu / Syn-danna fyregefning og riettlætid / Helldr enn adrer menn / Og vppdickta þar med / þ ſuodann fra Celibatus / þ er / Reglu halld / edr bindinde / þa ſie ein ſtiert algiorfuileikans / Og einn ſierligu hreinlifuis lifnadr / Vti huerium lifnadi þr vill-azt herfuiligana og hafa medr ſier margra manna

Sam-

Samuitzkr afuega leidt / Huiat vti hiuskapar bandinu hafa marger agætir Heilager menn fullkomner verit enn þr hiner adrer i hreinlifuis bindindinu / Sem var Abraham / Isaac / Jacob ect. Sa Celibatus ꝥ er bindindis lifnad / er eingin stett fullkomligleikans / Enn Gudzspialligr fullkomligleike er sa / Nar ed vier vidrkennum vora aumadu vorn breyskleik og Synder / Og skelfunzt suo i þre eymd / Enn formerckium po þar i mot vti riettri Tru huggunar traustid Heilagx Euangelij / J þuilikre reynslu og barattu Truarinnar / stendr nu Gudzspiallzins fullkomligleike / Fyrst vier vilum nu vm algiorfuigleikinn tala.

Huar fyre lofar Sancte Paull / Meydominn / og ꝥ hreinlifuis bindindit suo miog?

Þat sama gioꝛir hann fyrir nockrar augsynelígrar nyttsemdar saker / Einckum sem er þessi / Þat þr menn sem ecki eru i hiuskapinn bundner / Hafa einatt meira radrum og fleire tomstunder till at kenna og Gudz Euangelium at Predicka / Þar med eirnin færri fratafer og a hyggiur fyrir stundligu vpphelldi / at þr meige þess betre \ fyrrehugxan hafa i ollum andligum Kirckiunnar mala ferlum / J samre meining lofar

og eirnin Chriſtir hreinlifuis bindindit Matthei xix. Capittula. Þar hann ſeiger / at þr ſie nockrer ſem gellda ſig ſialfuer fyrir himnarikiſins Saker / ꝥ er Gudz Euangelions vegna / Suo at þr þat þeſſ betr og rauckſamligar ſinu Embætti fram fylgt Og Gudz ord predikat / Þui ſanninde eru ꝥ ſem Paall Poſtuli hann ſeiger j. Corinth. vij. At huer hann er eigi kuongadr / Sa beri a hyggiu fyre þui huad Drottne till kemr.

Aller þr ſem a ſetia ſier nu hreinliga at lifua / Og i ſinum Meydome at blifua / ꝥ hiner ſomu ſkulu vel ranſaka ſialfua ſig / Og vita adr huort þr treyſta ſier till riettiligt hreinlifue at hallda / Suo ſkulu þr og varazt allt idiuleyſe / Vera ſparneytnir i Mat og Dryck / Og ſtunda vel med godre athygle ſinn lærdom og erfuidi / Enn þr hiner adrer ſem ſig vt gefa i allzhattada lauſung / Sæl lifue og loſta ſemi / i mote Gudz Bodordum / Þa hinu ſomu mun Gud viſſiligana ſtraffa / Þuiat ſaurlifuis menn og hor Karlar munu ecki innganga i Gudz Riki / yfuer botarlauſt / Og fyrir ſlikra manna vonzligs lifuernis Saker / Þa ſtraffar Gud optſinnis Heillaund og Konga riki / Huad Gud vtuiſade nogliganna medr þui epterdæminu Noaflodzins / Og medr þre fordiorfuninne / Sem kom yfuer Sodamam og Gomorram / Item Gud hann heitadizt Miog vid at afma hina Can-

uerſku

uerſku þyrir allzhatta dra þrændſemis ſpella og ſaur/ liþuis Saker / Sem Þr drygdu / Swo vottar og eirnin Paall Poſtuli ꝥ Gud vilie ſtraþþa Saur/ liþnadinn / Medr ogrligum blindleik og ſinnu ley/ ſe / Romano: j. Capittell. Og medr likamligu- at hugaleyſe. Ephe: iiij. Og Oſeas Spamadr hann ſeiger / ꝥ Horaner / Vinit / og oþdyrckian / ta/ ke Hiartad i burt / Þar þyre eru Þr hiner huit/ þagudu ſkinandi Celibes / Og hoþud hræſnarar margs Manz þyre mynd till illz / Og vpphefiende margra o toluligra Synda og ſuiuirdinga.

Aþ Kirckiunne.

Huad er Kirckian?

Þad er ein Samkund allra Þra / Sem medken/ na Gudz Euangelium og naþnit Chriſti / Og ecki- eru vti opinberligu banne og þorbodi / Vti huerri Samkundu þa eru alla tima bæde goder og von/ der / Suo ſem ꝥ ſu Epterlikingin Gudzſpiallzins vt aþ netinu þui ſem i Sioenn var kaſtad Matth: xiij. Capittel. Nogliga vtuiſar / Þar vt aþ verdr Heilagre ritning till greint tweggia handa þolck, edr tuennar Kirckiur / Ein ſannarlig / Og onnur hræſninnar ſu þals kirckia.

Huenar vpphofzt su Kirckian fyrst?

Sannarliganna er þ / at Kirckian vpphofzt fyrst þegar ed Adam var / Og epter Adams tid / i hia ollum þm sem Heilagt Euangelium medken du / allt til þessa dags / þa hefer hun stadit / Og stendr enn nu i hia ollum þeim sem trua a Jhesum Christum / og hans ord heyra / þ medtaka og vidr kenna.

Huersu marghattud er Kirckian edr Samkun dan?

Twefolld / þann eina er Hræsninnar falskirck ia. Hin aunnr er ein Sannarlig riettilig og Chri stilig Kirckia / edr Abels Kirckia.

Huer er su hræsnin nar Kirckia?

Þat er hun / huer ed alla tima ofsæker rietta Sannarliga Kirckiu / Swo sem þ Gydingarner of sockta Spamenninna / og epter þ Christum sialfuann þessa hina somu kallar Dauid / Kirckiu o milldra manna / Og Esaias hann vtskyrir hana medr þess um ordum vti xxxix. Capit. Og Christr sialfr Matth.

Matth: xv. Capit. þar hann seiger / Þetta folk nalæger sig til min / med sinum munne / og heidrar mig medr sinum vaurum / Enn þra hiarta er langt i burt fra mier / til forgefins þa dyrcka þr mig / a medan þr kenna þa Lærdoma / sem ecki eru annat enn mannanna Lærdomar og Bodord / Þessa Kirckiu kunnum vier med augum at sia / Þuiat oll þra verck a Gudz dyrckan / þar med þr þeinckia Gudi at þiona / er ecki vtan ein augsynilig yfuermynd / og skuggsion Sannarligrar Kirckiu / Og i stadin Gudligra kenninga / þa hafa þr innsett mannanna Lærdoma / huar med þr þiona Gudi / alleinazta medr sinu vara skrafe / og huiskre munzins / an allrar godfyse hugarins / og a trunadar traustz hiartans.

Huer er su hin riettiliga og Sannarliga Kirckian?

Þat er Samkundan allra riettruadra og Heilagra / þra sem Sannarliganna trua a Jhesum Christum / og fyrir Andann Christi helgader eru Af þessare Kirckiunne seiger S. Paull j. Timoth: iij. At hun sie stod og stolpe Sannleiksins / Þessi hin sama Kirckian kallazt Catholica / þ er ein almennelig Kirckia / Þui at hun er ongum sierligum stad swo vidbundin / eigi neinum Personum / nie

nie þíonuztu gíordum / edr nockrum odrum augſyneligum hlutum vnder geþin / helldr er þar inne komit Samhalld og eining Kirckunnar/ſuo þ hiner Chriſtnu og Gudz heilogu Huarhelltz ad þr byggia edr bua i verolldinne / þa halldi aller eitt og ſie Samþycker / i þm Lardome heilagy Euangelij vt ap Chriſto Jheſu.

Þeſſa Kirckiu vtſkriþar hinn Heilage Paull til Epheſ: i þimta Capit. medr þeſſum ordum / Þat Chriſtr elſkadi Kirckiu ſoþnudinn/ og gæþui ſig ſialþann vt þyre hann / vpp a þ hann helgadi hann / og hreinſadi þyrir Skirnar vatnid i ordino/ſuo at han til reidde ſier ſialþum eina dyrdarliga Kirckiu Saþnan/ ſem ongua þleckan nie lyte / edr þeſs konar heþdi/ Helldr þ hun ſie heilog og oſtraþþanlig etc. Þeſſi Kirckia er ecki ſwo þyre augſyn / Helldr truum vier og iatum hana vti þm Articulis Truarinnar / Eg true heilaga almenneliga/ Chriſtiliga Kirckiu / ſem er Sam neyting heilagra / Enn þo heþer hun ſinar Sannar audkenningar / vt ap huerium hun þeckizt vel / Einckum þeſſar / ſem er hreinþerdugr Lærdomr Heilagy Euangelij vt ap Chriſto Jheſu / og þa riettiliga handtieran Heilagra Sacramenta / Og ſuo Lycklanna / þ er Syndanna þyregeþningar / Hueriu ed þr tidka i Predikunar Embættinu / og þramgeþningu Heilagra Sacramenta.

Enn

Enn huad seiger þu ap þm sem þorbodader og i bann eru Setter?

Þr sem bannþærder verda þyrer þullar Saker / þa eru þr ecki limer Heilagrar Christiligrar Kirckiua medan þr eru i banninu / Swo sem þ Christr seiger / Matth: xviij. Capit. Ep at hann heyrir ecki Samkundunne / þa halldit hann sem annann heidingia og Tollheimtu mann.

Huer atskilianleike er a millum Kirckiunnar þra hræsnaranna / og þrar Sannarligrar Christiligrar Kirckiu?

Swo mickill greinar munr sem er a millum Sannleiksins og hræsninnar / Lika suo mickill atskilianleike er og eirnin a millum þrar Sannarligrar Kirckiu / og hræsnis Kirckiunnar / Satt er þ / at Hræsnaranner / þr hapa hid sama Euangelium / og þau hinn somu Sacramenta / Enn þr lata sier þ ecki nægia / Helldr vppdickta þr marghattada mannanna Lærdoma og innsetninga hueria þr Samlikia Gudz Euangelia / Ja þr þorhepia optsinnis sin Kirckiu Laug vpp yþuer Gudz Euangelium / og þor- 20

leggia suo þyre þann skulld / og þyrelita med ollu Gudzspiallzins ord / Þessir hiner somu hapa ecki neina riettþerduga tru i hiartanu / treysta og eirnin ecki aluarliganna vpp a Gudz ord / þar þyre þa þra þalla þr a þreistunar tirna / og þar ecki stadizt.

Swo er þa og eirnin i hia hræsnorunum / ein o til heyrelig med þerd Heilagra Sacramenta / Swo haþa þr og eirnin eitt annat hoþud enn Christum / aþ hueriu þr riettlætisins og Heilagleikssins vænta / og Saluhialparinnar bidia / Heilagann Anda haþa þr til yþuer hylmingar og þagunar sins þalstigs Lærdoms / medr huerium þr skelþua og þorarga þata kar Samuigkr / Huad þo i Sannleik at ecki er neitt Heilagy Anda verck / helldr vidreittir hann og hug hreystir Samuigkunnar / Og i stuttu male at seigia / Þa er su hræsninnar Kirckia ecki vtan einn skugge / edr Sionhending / eitt þegurdar alit / og skinande hræsnis yþueruarp / i hia þre Sannarligre / riettþerdugre og Christiligre Kirckiunne.

Vt ap Valldinu Kirckiunnar edr aþ þm Lyckulunum Kirckiunnar.

Huad eru Lycklanner edr þ valldit Kirckiunnar?

Af valldi Kirckiunnar.

Þat er ein naduglig og faudrlig heimilis fyrekon og ſtiornan / vti huerri ꝥ hirtingin ſkier ecki medr veralldligum ſtiornar vendi / Helldr alleinaʒta medr vmuandan og aminningum fyrir ordit Chriſti / og ꝥ Predikunar Embættid þar til ſett / Þuiat rikit Chriſti / er eitt andligt riki / i hueriu ecki verdr ſtiornut medr refſingar Swerdinu / og eigi medr heruopnum og þm odrum hlutum ſem veraldligre Rikiſtiornan / til heyra / Þuiat Chriſtr ſa ſem þetta Kirckiunnar valld hefer innſett og til ſkipat / hann hefer allt veralldligt yfuer valld af ſagt ſier og ſinum Læriſueinum / og ꝥ ſama i hendr feingit Hofdingum og Landzſtiornar mōm þeſſarar veralldar / Sier afſagde hann ꝥ / þa ed hann villdi ecki til Kongs tekinn verda / Helldr veik ſier i burt vpp a eitt fiall Iohan : vj. Capitula. Enn ſinum Læriſueinum afſagdi hann ꝥ Luce xxij. Capit. Þar ed hann ſeiger ſuo / Weralldliger Hofdingiar þr Drottna og vollduger Kongar kallazt naduger Herrar / Enn med ydr ſkal ꝥ ecki ſuo vera.

Huerſu marghattad er Kirckiunnar Valld?

Tuefallt / ꝥ eina valldit er Predikunar Embættiſins / hitt annat er eitt valld Laugſagnarinnar.

Aþ Kirckiunnar valldi.

Huert er valldit Predi- kunar Embættisins?

Þat er ein skipan til at Predika Heilagt Euan-
gelium og at kunngiora Syndanna þyre geþning /
þyre Jhesum Christum / Og i Kirckiunne at veita
og þram geþa huerium sem einum þionuztuna Gudz
Sacramenta.

Hier hliota nu Biskuparner / edr Predikar-
anner onguann nyiann lærdom at kungiora / Epter
þui sem þm lügz sialþum / Helldr skulu þr þrambe-
ra þyre al þyduna Christi ord / Og hans Lærdom /
Og þ sama truliganna og hreinþerdugliganna at
giora / Epter þui sem Christr sialþr hann bydr
Matthei i sidazta Capittel. Þar hann seiger / Ken-
nit þm at hallda alt huad eg baud ydr / Og Sanc-
te Pall til Galat j. Capit. seiger suo / Hwort at
wier / edr einn Eingill aþ Himnum / Predikadi ydr
eitt annat Euangelium / Enn suo sem þ wier ho-
þum ydr adr Predikat / sie sa boluadr.

Huert er valldit Laug- sagnarinnar?

Þat er eitt walld og skipan til at bannþæra /
þorboda / og vt aþ Kirckiunne at setia þa hinu
somu / sem i opinberar stor synder og hoþut glæpi
haþa

haꝼa ꝼallit / Og at medtaka. þa hinu ſomu aptr/ og þa at aꝼleyſe / nær ed þr vidrkenna / ſina miſgiord ſkrazt og yꝼuer bæta ſitt liꝼuerne / og beidaz Lauſnar.

Þeſſi macktin ſkal ecki vera eitt Herwikingſ/ yꝼuer walld / Helldr ſuo ſem Chriſtr ſeiger / Matthei xviij. Capit. Heyrir hann ecki Samkundunne / þa hallt hann ſem annann Heidingia / Og Sancte Paall hann ſeiger ij. Corinth: ij. Ecki ꝥ vier ſieum Herrar yꝼuer ydvare tru / helldr erum vier til hialpendr ydvars ꝼagnadar.

Huer atſkilianleike er a millum Kirckiunnar valldz og veralldligrar valldz ſtiornar?

Yꝼuer valldz menn og Landz ſtiornarar i verolldinne / haꝼa þm Laugum at rada / ſem hliꝼer og veitir vernd bædi liꝼue og godze manna / og þm ed haꝼa vm erꝼder og odala ſkipte at klaga / at ſelia og kaupa / og allz hattudu veralldligu ſtarꝼue þa eiga þr yꝼuer at dæma / Og yꝼuer þm heꝼndar reꝼſingum opinberligræ illzku vercka og odru þuiliku.

Enn Kirckunnar valld / heꝼer at giora yꝼuer eiliꝼligum og andligum maleꝼnum / Og ſtiornar med einum andligum Lærdome og hirtingar

wendi / Eigi medr neinnre heiptar girnd / Og oþi makt / Helldr med heilſuſamligum kenningum og Gudz ordi / Þar þyre gioꝛir Kirckiu valldit / Þui veralldar yþuer valldinu ongua hamlan / Helldr ſtyrcker ꝥ myckl̄u þramar / Bydr og biþalar eirnin þm ſem Chriſtner eru / At þr ſkule Yþuervalldinu hlyduger vera.

Hucnar heþer Kirckian Lycklana medtekit ?

Þann tid Chriſtus hann ſagdi till Peturs Matthei xvj. Capittel. Þier mun eg geþa lycklana himnarikiſins / Og Matthei viij. / Allt huad þier bindit a Jordu / ꝥ ſkall eirnin a himnum bundit / vera / Og allt huad þier uppleyſit a Jordu / ꝥ ſkall a himnum leyſt vera / Og Johann: xx Cap: ſeiger hann / Medtake þier Heilagann Anda / huerium þier þyregeþit Syndirnar / þm eru þær þyre geþnar / Og huerium þier aptur halldit Syndirnar / þm eru þær aptur halldnar.

Eru og eirnin Sacramentin Kroptug / þo at þau verdi aþ vondum og ranglatum Kirckiu þienorum þram geþin ?

Þeſſaug

Heilaug Sacramenta eru ecki þyre þann skull kraptalaus / Þo at þr Kirckiunnar þionuztu menn sem þau fram gefa sie ecki goder og riettlater / Þuiat þ Ordit og þau Heilaug Sacramenta / eru ecki þess þienarans / Sem Embættis þionuztuna giorir / Helldr vors Herra Jhesu Christi / Huer helldr / ef at þau verda epter riettum hætti / Og Gudz til skipan framgefin / Þa kann oss ecki þ illzku fullt at hæfui / Þess hins ogudliga þienara at skada / Enn þetta eigum vier ecki at skilia vt af þm o milldum og o gudligum i Kirckiunne / Sem at eru opinberir Gudz Hadungar menn / Lika sem adrer Gydingar og Tyrckir / Huerium þ Christillig Kirckia skipar ecki neitt Embætti nie Sacramentis þionuztu at fremia.

Skulum vier og þm þionuztu mönnum Kirckiunnar hlyduger vera?

Lika suo sem vier erum skyllduger till at hlyda Gudz ordi / eins þa erum vier eirnin skyllder at hlyda / Kirckiunnar þionuztu mönnum / Nær ed þr kenna og Predika Gudz Ord / Suo sem Christur seiger Matthei x. Capittel. Huer hann heyrir ydr / Sa heyrir mig / Og Matthei xviij. Capittel. Huad þr seigia ydr þ giorit.

Af Kirckiunnar valldi.

Þessar Gudspiallzins greiner/ seigia vt af Embættinu /og krefia þrar hlydnu / hueria vier erum skyllduger Christo og hans Euangelia at syna / Enn þær gefa ecki Kirckiunnar þienarum neitt nytt walld edr Rikistiorn/ an heilagy Enangelio eda þar fyre vtan/Þar fyre eru menn skyllduger Kirckiunnar þienarum at hlyda / nær ed þr hafa þa Laugsaugn i framme/ sem er at straffa opinbera storbrota menn/ Epter fyresaugn heilagy Euangelij / Suo sem þa nær ed þr forboda edr bannsetia þa hinu somu / Semfundner verda vti opinberum stor syndum og illzku verckum yfuer botar laust / Enn fyrst skulu þr heyra þ adr af skiluisum wottum talat vera / og straffa þ suo sidan þar epter a.

Nær ed Kirckiunnar þionuztu menn innsetia nockrar nyiar Sidueniur/ Huort erum vier þa eirnin skylduger til / þm at hlyda?

Ja vissiliganna / Þuiat Biskuparner/þr Pastores og Lærifedr/sem eru Kirckiunnar þionuztu menn hafa mackt til Sidueniur og þionuztu giordir inn at setia/ i þann mata/ þ aller hluter mættu þui helldr med riettre skipan/ og godre hægdan til ganga i Kirckiu Samkundunum / Swo sem at Sancte Paull

hann

hann innsetti og tilskipadi / þ Konunnar skylldi ecki ber hoþdadar vera i Samkundunne / Og Kirckian sialþ heþer þegar þyrst i vpphaþuinu til sett Sunnudaginn og nockra adra helga daga / Suo at menn heþdi vissiligann dag og til greindann tima at heyra Guds ord / Ehn þess skipaner og innsettar Kirckiu þionustur / skulu menn ecki hallda suo þrekliganna eda þær þormyckit naudsynligar vera til Saluhialparinnar/ Þuiat swodan þionustu giord og Siduenivr / giora menn ecki riettlata og þroma eru og eirnin ecki til þess nyttsamligar / at menn gete þyre þær audlazt riettlætid og Syndanna þyregeþning / helldr eru þær Adiaphora þ er þr hluter / Sem bædi mai haþa / og an vera at Syndlausu / nær ed þ giorizt þyre vtan hneyckslan / Þar þyre eru menn plicktuger til vti slikum innsettningum og Kirckiu Laugum hlyduger at wera / nær ed Christiligt Kærleike hann skylldar oss þar til / at wier mættum suo þui helldr þordrazt allar hneyckslaner vidr hina breyskodu / Eñ eþ þ mai vel skie þyre vtan alla hneyckslan / þa eru Samuitzkurnar þar þri og þrialsar vt aþ.

Ap Hneyckslunine.

Huad er hneyckslunin?

Hneyckslunin / er ein hamlan edr kreincking / huar med eins annars hiarta / edr Samuitzka verdr

 suo

ſuo hrelld / at hun þar med i burt ſkelfizt/i fra Gudz Euangelio / Elligar þ hun epter fylger ſwodan hneyckſlunar verckum / Huor þ rer helldr ein kreincking Chriſtiligs Lærdoms / Truarinnar / Kærleikſins / og allz annars Chriſtiligs lifnadar og at hæfuis.

Huerſu marghattud

er hneyckſlunn ?

Twefolld/ Þann eina kalla þr acceptum hina adra datum.

Huad er ſu Hneyckſlunin

ſem þr kalla acceptum ?

Nær ed Phaeiſei edr ouiner Gudz Euangelij/ Hneyckſla ſig at riettferdugum Lærdome/ edr a þm millde verckum ſem hiner Chriſtnu þr giora / og þar ſuo eitt Daudligt hatr og illuilia i gegn Gudz Euangelio / Lika ſem þ Phariſei þr hotudu Chriſtum og Poſtulana / og ſkāfyllduzt vpp i mote hans Lærdome / Slika hneyckſlan Phariſearanna og hræſnaranna þurfua menn ecki at varazt / þuiat Gudz ord / og ſkipan þa afſakar oſſ i þre grein/ Enn þar vpp a eigum vier ſterckann vara at hafa / þ Lær-

Ap Hneyckſluninne.

Lærdomrinn ſie hreinþerdugt / Sanur / ſkyr og ſkil- merckiligr / eirnin til heyraligr / og heilagre rit- ning Samlikianligr / og Chriſtiligre Kirckiu nytt- ſamligr / Þuiat þ er hinn meſte hoþut glæpr / at þorvilla Gudz Chriſtne og godra manna Samuitzkur- aþuega at leida medr o ſkynſamligum Lærdomum o nytum orda ſpuruingum.

Geþ þeſs hins ſama nockr
Epterdæme.

Phariſei og Skriptlærder ſkam̃ þylldust þa nær ed Chriſtr giordi ſiuka menn heilbrigda a þuott do- gum. Item þ Lærisueinarner þwodu ecki ſwo opt ſinar hendr epter ſiduenin Hræſnaranna. Item þa ed þr neru auxin aþ korninu a þuottdeiginum etc. Einſlika ſuo þa ſkam̃þyllazt og eirnin adr er Phariſei/ nær ed þr ſia þ ecki verdr nu leigt huorcki wigt ſallt/ vatn / nie vidſmior / Enn hier inne þa aþſakar Gudz bodord hina Chriſtnu / þuiat þm er þ bodit og ſkipat / at þr ſkule þram̃ bera riettþerdugann og heilſuſamligann Lærdom/ Þar med eirnin at giora og vm haund at haþa Sañarlig god Chriſtilig verck / ſinum Samchriſtnum naunga þar med hialp atweita / Og i ſliku til þelle / Skulu menn ecki alita þa Hræſnaranna / Helldr ſkulu

Af hneycksluninne

Gudz ord og hans ſkipan fyre ganga / Epter þui
ſem Poſtularner þr ſogdu / þ meir hæfui Gudi at
hlyda enn mõm Actorum v.

Huad er ſu hneyckslunin
ſem kallazt Datum?

Þar er falſligr lærdomr / edr þau wondzlig
epter dæmi ſem odrum mõm eru ſkadſamlig / Huort
ed þr epter fylgia þm hinu ſomum / Elligar ver-
da þar fyre fraſkelfdar Gudz Euangelio / Suo-
dan hneyckſlaner eru aller falſliger Lærdomar / aull
afguda dyrckan / fleſtar ſtatutur og mannanna inn-
ſetningar / Hueria wier kunnum ecki at hallda /
fyre vtan Synd / Suo ſem at eru hellzt Muncka
reglur og annat þuilickt ſkualldr / Og þr ed ſuodan
hneyckſlaner fra ſier gefa / þm Sweiar Chriſtur
Matthei xviij. Capittel. Suo ſeigiande / Wie þm
manne fyre huern þ hneyckſlunin kemr / Og ſuo-
dan hneyckſlaner þa ſkulu wier af allri athygle wa-
razt / Suo at wier a heingum ecki neinum falſli-
gum Lærdome / Nie honum ſamþycker verda /
Og eigi helldr at medtaka þa gofgan edr Embæt-
tis þionuztu ſem ecki er vtan af Guda dyrckan.

Enn

Af Hneycksluninne

Enn huerneu skulum vier breyta in differentibus / ꝥ er / i ꝥm hlutum sem bædi ma hafa/ Og an vera ?

Hier inne hliotu wier at hallda oss epter reglu og fyrer saugn Pauls Postula þar ed hann seigir vt af ꝥre riettiligre tidkan frelisins / Þuiat suo bydr hann till Roman. xiiij. Capittel. At ꝥr sem styrckuer eru i trunne / Skule vmlida hina weyktruodu / Item ꝥ aller hluter skule skie till forbetrunar / Þuiat vier eigum ecki at neyta þess frelsisins i hia ꝥm sem ecki hafa enn nu feingit at heyra Gudz ord og Heilagt Euangelium / Og ecki i hia ꝥm worum samchristnum brædrum / Sem enn eru ecki fullstyrckuer wordner i riettri Tru Og eigi suo fullkomliga mentader vti Gudligum Lærdome sem vera skyllde / Þar fyr eigum wier ecki sliku frelsi frekliga fram at fylgia / Helldr þui dæme Pauls Postula epter at fylgia þar ed hann till ꝥra i Corinthiu suo seiger / Weyckum var eg/ Sem wæri eg veykr / Item till Romanorum xiiij Ef at Broder þinn sturlazt vpp fyre þinnar fædzlu Saker / Þa geingr þu þegar ecki epter kærleikanum / Enn huar ed Euangelium hefer opinberliganna og riettiliganna Predikat verit / Og

þar ed Chriſtiligar kenningar hafa vm nockrar ſtunder kunngiordar verit / þar þa þurfua menn ecki ſuo grant at fara at ſlikum innſetningum / Nie lata þa þuinga ſig / Helldr at neyta þeſſ Chriſtiliga frelſiſins / Lika ſuo ſem þa ed Paull Poſtule hann villdi ecki lata vinſkera Titum / Og Chriſtur ſialfr afſakadi Poſtulana / þa ed þ͛ bruttu þuottdags Helgina / Og þann innſetning fedranna / Og ſagdi ſuo vt af þ͛m Phariſeis / Latid þa fara / þ͛ eru blinder / og blindra leidtogarar.

Hueria hlute ſkulu menn varazt i Kirckiu Sofnudinum / Suo at þar vppkueikizt eingin hneyckſlan ?

þria hlute / Hinn fyrſta þat eingínn ogudligr o nyttſamligr og lygiligr lærdomr verdi framborinn nie Predikadr.

Hinn annar / ꝥ einn Sannarligr / ſkyr og ſkilmerckiligr lærdomr verdi Bodadr og Predikadr / Suo ꝥ till heyrendrner meigi onguann hlut odruwis formerckia / Enn ſuo ſem ꝥ riet og til heyreligt er / Suo at þ͛ fae eigi þar vt af neina ſkadſamliga meinnig edr ſiduenio / Og hierſkulu menn allt kappa leggia / ꝥ aller hluter verdi riettiliga / ſkyrt og ſkilmerckiliga framborner / fyre vtan allt ſkuall-

ſkualldꝛ og klokligar ordhnotter / Þar þyꝛe will og Sancte Paall ꝥ einn Biſkup ſkule vera hneigdꝛ og vel þallinn till at kenna / Og till at Predika / ꝥ er / at hann ſkule kunna riet og ſannarliga / ſkyꝛt og ſkillmerckiliga þram at bera Chriſtiligann Lærdom Og Chriſtur hann ſeiger / ꝥ huer ſem einn Lærimeiſtare / þa ſkule vera lærdꝛ vel / Og lika ſuo ſem ꝥ einn godꝛ huſbuandi / hann till ſamans les / vr ſinum þiarſiod garnalt og nytt / Þui eþ at Lærimeiſtaranner / Haþa ecki neina goda a ſtundan a ſinum Lærdome / Þa verda þar margar Samuigzkr hrelldar og ſturladar / Og þar ſuo þait vt aþ eina ſkadſamliga meining og ſiduenin ſem mycklu illu mai till vegar koma / Og eigi allitla hamlan giora Chriſtiligum Lærdome huar vt aþ ed ſundꝛþycke / Hneyckſlaner / Og allzkyns illrædi mega vppkuikna.

Hinn þridie hlutrinn / ꝥ menn ſkulu ecki vanaligar og nyttſamligar Siduenur / og kirckiu þionuztr / at naudſynialauſu aþ taka edꝛ vmſkipte a giora a þm ſem vel mega medꝛ godre ſamuigzku halldnar vera / Þuiat ſlik vmſkipte a godum og gomlum ſiduenium / vpp kueikia optſinnis mycklar ſundꝛþyckiur og ſtyrialldꝛ.

Item ꝥ eingínn med ſínu vondu epterdæmi Og þyꝛe mynd leggi odrum neinn ſkada till / Og ꝥ þꝛ aþeggie eigi neinn mann got at giora / Suo þat Predikaranner / Edꝛ þꝛ ſem Gudz Euangelion

medken-

medkenna/ þa gefui þar ecki neitt efne til / þ nockr o fridr og sundrþyrkia meige yppkuikna af þra wolldum / at ollu naudsynia lausu / Þui aller þr sem hier a mote giora og godar lofligar Siduenior briota / þr misgiora vissiliganna vidr Gud/ og vidr sinn Samchristin naunga.

Ut af þeim Heilogum Sacramentis.

Huad er Sacramentum?

Þat er eitt augsyneligt teickn Gudligs fyrrheitz Huert ed Gud sialfr hefer innsett/ Enn þar heyra tueir hluter til / Þat Elementid sem er þ augsynliga teicknit / Og þ ordit fyrr heitzins.

Huersu maurg eru Sacramentin?

Þriu/ Skirnin/ Kuelldmaltidin Drottins/ og Aflausnin / þessi hafa helldz sierdeilis fyrrheitid Gudz Euangelij / vt af fyrrgefningu Syndanna.

Huort eru þar og fleire Sacramenta?

Efat wier kollum aull þau verck Sacramenta/

ta / Sem Gudlig fyrerheit verda til Laugd / þa kunnum vier morg Sacramenta fram at telia / Suo sem þ kallit til Gudz er þa eitt Sacramentum / þuiat þ sama er eitt Christiligt og Gudligt verck / og hefer næsta hugganar samligt fyrerheit / þui Christur seiger suo. Joh: xvj. Huers þier bidiet Faudurinn i mijnu nafne / þ mun hann gefa ydr / Swo eru og harmkuælingarnar / kross burdurnn / og elmusu giafuernar þa eitt.in lika Sacramenta / þuiat þessi sömu werck hafa sier Samteingilig hin merckiliguztu Gudz fyrerheit / þuiat Christr hann seiger / Gefit þa mun ydr gefit verda. Item fyrer margar harmkuælingar byriar oss inn at ganga i Gudz riki / Epter hinum sama hætti þa eru þær badar stietturnar yfiruealldzins og hiuskapar bandzins eitnin Sacramenta / þuiat þ eru bær veralldligar stietter / Huerier ed Gud hefer prydt og fagat medr sinu ordi og fyrerheitum.

Enn nær ed vier ateins þær Embættis þionusturnar i Euangelio innsettar kollum Sacramenta / og þau augsyneligu teicknin sem þar eru vtgefin / og Samteingd Gudz fyrerheitum vt af Syndanna fyrergefningu / þa eru þar ecki vtan þriu Sacramenta sem er Vatz skirnin / Kuelldmaltijd Drottins / og Aflausnin.

Eru þar eirnin marghattadar meiningar vt af þin Sacramentis?

Af Sacramentunum.

J vissiligana / þar eru sierdeilis fiorar opiniones og meiningar vt af þin Sacramentunum.

Hin Fyrsta / þr Scholastici læra suo ꝥ þr hinir som i sem neyta Sacramentanna alleinasta vt af þui sialfu verckinu þess augsyneliga giorningarins / ex opere operato / þa verdi þr riettlater / þo at hiartad sie þar ecki nalægt / Þennan hræsins Lærdom skulu vier vt af allre aluoru gefne vpp ræka og i burt reka vr Christinna manna Samkundum / Þuiat hann er þuert i mote Gudz Euangelio / og i mote riettri tru / þt slikr hræsnis Lærdomr / ꝥ madrinn skule alleinasta fyrer ꝥ verckit / og fyrer þa handtiering Kirckiu þionustunnar riettlatr verda / eirnin þo at hann true ecki riett / en þo at hann hafui ecki neitt gott hiarta og astundan / alleinasta ꝥ hann gefui ecki neinn Obicem ꝥ er / at hann asetie sier ecki at giora neina Daudliga Synd.

Hiner adrer þr seigia / ꝥ Sacramentin sie ecki þau teickninn Gudz nadarsamligs vilia vidr oss / helldr alleinasta þau audkenningar mercki / huar med ꝥ Gudz folk verdr audkent i burt fra odrum þiodum / lika sem ꝥ klaustra menn verda audkender af sinum buninge i burt fra odru folki.

Af Sacramentinu.

Þiner Þridiu / Sem eru þr Twiſkirdu / þa ſeigia / ꝥ Sacramentin / ſie alleinazta teicknin godra vercka / Og vtleggia ꝥ ſuo / at Skirnin ſie eitt teickn til þeſſ ꝥ hiner Christnu hliote at lida hier i verolldinne allzkyns motlæte / haſkaſemder / og oþſokner / Og at ꝥ ſama til teicknizt þar med at þr verdi i vatnid dyþdir edr þui yþuer hellter / Lika ſuo eirnin ꝥ Sacramentum Kuelldmaltijns þa ſeigia þr vera eitt teickn brodurligs og Christiligs Kærleika og Samhelldis / Af þui at þat ſie i hia ollu þolki eitt winſkapar mercki / at etha og drecka huer med odrum / þar med eirnin teickn til eins godz Kærleika og ſamþyckis / þr ſeigia og eirnin lika / ꝥ vmſkurdar ſkirnin hafui veritt eitt teickn til þeſſ at menn ſkylldu temia holldit / og vondar girndir / Og þeſſar badar meiningarnar / eru og eirnin þorlegiandi / Þuiat þær læra ecki riettа vdkan Sacramentanna.

Hin Þiorda meiningin / er riettr grunduollr / ſemer þeſſi / Þad þau Sacramentin hins Nyia Testamentiſins / ſie eirnahellzt þar þyre innſett / at þau ſkule vera ſyneligt teickn Gudz vilia vidr oſſ / ſuo at þau ſtandi oſſ þar þyre augſyn / radleggi oſſ og aminne at trua Gudz þyrheitum / ꝥm ſem i Heilogu Euangelio verda Predikut / Hinn heilage Augustinus hann ſeiger / ꝥ Sacramentid ſie eitt ſyneligt ord ꝥ er / lika ſuo ſem ꝥ ordit er

eitt hliod / Hvert ed mein þar medtekit med heyrninne / Suo lika þa sie og eirnin þ Sacramentid / ein mynd / edr eitt minnis teickn þyre augsyninne / Suo sem þ Ordit er nu eitt verk þære / þyre huert þ Heilagr Ande hann verckar og kroptugr er / Epter þui sem Paull Postuli hann seiger till Romanor: j. Capitul. Lika suo eirnin þa verckar Heilagr Ande og kroptugr er / þyre þ hid syneliga teicknit / nær ed wier in drokkin þ i riettri Tru / Huiat þau hin syneligu teiknin eru þar þyre vtgeþin / Og oss þyrir Sioner sett / At þau skule i mote worum breyskleika / styrckia og eþla Truna i Hiartanu / Lika suo sem at Ordit þ hærit vppkueikir og a minnir oss at hiþa riettra tru.

Huar þyre heþer Christur

innsett þau Sacramentin?

þyre wora breyskleika saker / Huiat Manzins hiarta / Sidan Adam hann braut / Er mickil till oþueyckt / At þr skule alleinazta Trua berum ordum þar þyre heþer Christur (vorum breyskleika suo bott at radit) Samlagat Teicknin Ordinu / þ wier suo bædi þyre Teicknin og ordit kynnum at Trua Gudz þyre heitum / Suo seige / hinn sæli Augustinus / At þyre Syndina / þa hapui madurinn fied Gud / þecke hann / Og traust hapt a honum / Enn epter þallit

þa kun-

þa kunne mãdurīn ecki at þeckia Gud / nie a honum neitt skyn at hafa / vtan honum verdi fyrer nockrt medal þar til hialpat / Og þ sama skier fyrer Ordit og Sacramentin / Þui nær ed ordit kemr till Ele/mentisins / Þa verdr þar vt af eitt Sacramentum / Suo sem Augustinus hann wottar.

Vt af Vatzskirnīnne.

Huad er Vaz/skirnin?

Hun er eitt augsyneligt teickn / edr þionuztu giord af Christo sialfum innsett / Einckum suo / þ vier verdum þuegner og hreinsader fyrer vatnid og Heilagan Anda / Og verdum af Gudi til nadarinnar medteckner / forlickter og fridþægder.

Huar er Vatzskirnin innsett?

Matthei og Marci j sidazta Capitula seigir Christur fare þier vt vm allann heim / Lærit allar þioder / og skirit þær i nafne Faudr / og Sonar / og Heilags Anda / huer hann truer / Og verdr skirdr / Sa mun Saluhialpligt verda / Enn huer hann truer ecki sa skal fyrerdæmdr verda.

Af Vatzſkirninne.

Huar til er Vatzſkirnin innſett ?

Þat vier ſkulum þar fyre Sannarliga Trua / Og i þui orugger vera / at oſſ eru Syndirnar fyregefnar / Þuiat vatzſkirnin er vitniſburdr og eitt teickn till þeſſ / ꝥ oſſ eru Syndirnar fyregefnar / Og veittr Heilagr Ande / Af þui kalla hiner gomlu Sacramentin / Nadarinnar teickn / ꝥ er / teicknin Gudz nadarſamligs vilia vidr oſſ.

Huad merckir Vatzſkirnin ?

Han merckir Yfuerbot / Og fyregefning Syndanna / Elligar ſuo ſem Sancte Paall hann ſeiger / þa Endrfæding / edr eina nyia fæding / þui ꝥ at vier verdum inn dyfder i vatnid / þa merckir / ꝥ ſa hinn gamle Adam og Syndin i oſſ / Mióte at dreckiazt og deydazt / Enn ꝥ vier verdum i burt aptr tekner vr vatninu / þa merckir / ꝥ vier erum nu fuegner og fornyader / fyre vatnid og Heilagann Anda / Og erum ſuo vidr Gud Faudr i Chriſto Jheſu forlickter / Faderinn medtekr oſſ fyre ſonarins ſaker / Og veiter oſſ Heilagann Anda / Fyre huern hann oſſ fornyar / lifgar og riettlætir / hughreyſtir / og heilaga gioꝛir.

Huer er riettlig tidkan vatzſkirnarinnar ?

Þeſſ

Af Vatzskirninne.

Þessi / þ wier skulum / vm alla lifdaga wort ørugger vera i þui / þ Gud take oss i saatt / Og fyrer gefui Syndirnar / fyrer Jhesum Christum / Þui þo at wier follum þar epter a i Syndir / Þa blifr þo samt sa Gudligr sattmale stadfastr / huern ed Gud hefer adr fyrer longu vidr oss giort / Þuiat Euangelium þ wottar suo / At þm sonnum / Huerier yfirbot giora / verdi Syndirnar fyregefnar.

Maa vatzskirnin ecki igentakazt og lata menn skirazt vpp aptr i annat sinn?

Nær ed skirnin er eitt sinn medtekin / Þa skal hun ecki optar hinum sama manne gefin verda / Þuiat þetta syneliga teicknit þarf ecki optar enn vm sinn at medtaka / Og nær ed Watzskirnin er eitt sinn medtekin / Þa er hun eitt eilift lifs sattmals teickn og innsigle nadarinnar / Lika suo sem þ vmskurdar skirnin skiedi eitt sinn / Og war sidan þar epter a eitt eilift teikn Gudligs sattmala skrifat a þra likamum sem vmskorner voru / Lika suo skulum wier nu þau ordin fra huggunar samligra fyrerheitanna vel i minne at leggia / Og wora Tru þar inne at idka / oss þar med at hreysta og styrckia i allzhattudum freistingum / Og þau stadfastliganna at wardueita æ medan wier lifum / þar a af seigizt og þ

Ap Vatz ſkirnínne.

Huer botín ſie ecki annar / enn ſuo ſem eín minning Dagſkirnarinnar.

Huer atſkilianligr greinar

munne er a millum Johannis Skirnar / og Poſtu-lanna?

Huoꝛu tueggiu Skirnin / þa eru badar eitt augſyneligt teickn og vitniſburdr / Hins Nyia Teſtamentiſins / og krepia þar trúar ſem er a lauſnarann Jheſum Chriſtum / Skirnin Johannis hun vitnadi Chriſtum koma ſkulande / Enn Skirnin Poſtulanna hun vitnadi vpp a Chriſtum ſem nu kominn og auglyſter er / Og þuí þa ſomu tru / eru til lika Helgader og Saluhialpliger voꝛdner badi þr ſem ap Johanne / og ap Poſtulunum voꝛu ſkirder.

Enn þ Johannis hann ſeiger / eg ſkyre ydꝛ med vatne til Yprerbotar / Enn hann ſa ed epter mig kemr mun ſkira ydꝛ med Heilogum Anda og elldi / Þar med at ſkilur ecki hinn Sæli Johannis Embættis edꝛ þionuſtu giordina / Helldꝛ at ſkilr hann Perſonunnar þienaranna / i burt pra Chriſti ſialpſ Perſonu / Og will þar med til teickna at Chriſtr ſie ſialpr ſa Herrann og hialparinn / þuí huern þ Skirnin heper Gudligann krapt og verckan / Og þ hann ſialpr munne gepa Heilagann Anda og eiliptt lip / Og Jo-

hann

Hannls hann medkendi sig / þ hann væri ecki vtan einn þienuztu mann, þar til settr / sa ed alleinazta liod ytra teickhit vatzins ætti mönnum at veita / og þ ordit at Predika.

Ap Vngbarna Skirninne

Sanna þ at ap Heilagre Ritning þ Vngbörnin eigi at skira?

Fyrst / þa seiger Christr suo Johan: iij. Nema suo sie þ madrinn verdi endrfæddr vt ap Vatne og Anda / þa kann hann ecki inn at koma i Gudz Riki / Þessi greinin seiger ecki vt ap sumum mönnum / helldr vt ap ollum / Og vottar at aller þr / Sem Saluhialpliger vilia verda / þa hliote þr at endrfædazt vt ap vatninu / Þad er / i vatninu at skirazt / Þar fyrer hliota og eirnin vngbornin at skirazt / suo at þau verdi Saluhialplig. Item þ Gudz bedord og tilskipan / Fare þier vt / og skirit allar þioder / þat seiger ecki sumar þioder / Helldr allar þioder / Þar fyrer eru eirnin i þre somu grein Vngbornin lika tilskilin og innelucktr.

J Annare grein / þa skripar Origines / sietta Capitula til Roman: Þad Kirckian hafi ap Postulunum þennann Lærdom medtekit / þ Vngbornunum

num ſkule eirnin vatzſkirnin veitazt / Þuiat þ. hiner ſomu / Þuctium i hendi þeingner voru leynder domar Gudligra maleþna / þa viſſu vel / þ vpprunа Synden hun væri i ollum monnum / Og ein innþædd ſaurgan huer þyre vatnid / Og Anda hlyte aþ at þuodze Med ſama hætti þa votta þr eirnin hinn Heilage Auguſtinus og Ciprianus þ vngbornin eigi at ſkira.

J Þridiu grein / Þa ſannazt þ / vt aþ nockrum ſkilrikium Heilagrar ritningar / Þuiat viſſ iliganna er þ / At þ Gudz rikit hid heilaga Euangelium / Og þau þyre heitin Nadarinnar / eru eirnin lika vngbornunum till ſaugd / Og heyre þm till / Enn þyre vtann Chriſtiliga Kirckiu þa er eingin Salu hialp nie Syndanna þyregeþning / Þar þyre hlitu twier eirnin þau vngborinn at ſamteingia Heilagre Kirckiu og at geþa þm þ hid ytra teicknit / Huert ed vtuiſar þ þyregeþningin Syndanna og þyreheitin Nadarinnar Heyre eirnin vngbornunum till / Og eige þm at veittazt.

Hinn þyrre partinn þeſſa ſkilrikiſins er viſſeligr / Þuiat Chriſtur ſeiger ſialþr / Marc x. Capittel. Latid vngbornu koma till minn / Þuiat ſlikra er himnarikit / Jtem þ er ecki wilie mins Þaudrs ſem a himnum er / þ ein vt aþ þm hinu minztu ſkule þordiarþazt / Jtem þra einglar ſia alla tima auglit mins Þaudrs ſem a himnum er.

Hinn

Af vngbarna ſkirninne.

Hinn annar parturinn þeſſa ſkilrikiſins er og eirnin ꝛiſſiligt / Þuiat fyre vtan Chriſtiliga Kirckiu (Þar ed eckirt Gudz ord er / Og eingin Sacramenta) Þa er eingin Saluhialp / nie Syndanna fyregefning Þuiat Kirckian er eitt Chriſtz rike / J huerre ed Chriſtur er kroptugr fyre ſitt ord/ Og ſin Sacramenta/ Þat fyre epter fylger nu ſa orſkurdr þ vngbornin ſkule ſkira / Suo at þau verdi ſamlimer Heilagrar Kirckiu / Og þ Gud Almattugr hann giore vngborninn ſuo hlut takendr ſinna fyreheita.

Hier i mot þa ſeigia hiner

Twiſkirdu þ vngbornin ſkilie ecki Gudz ord / kunne eirnin ecki at trua/ Þat fyre þa hialpe þm þau Sacramentin ecki neitt

J mote þeſſum þra framburdi er fyrſt ſettandi þ Epterdæmi af þm bornunum ſem vmſkorinn voru / Þau vnderſtodu og eirnin ecki þ ordit fyre heitzins / Og vmſkurdar ſkirnin / Dugdi þo fullt i hia þm / Vegna Eudligs ſattmala / Og þau ſemu ſina bornn voru Gudi þeck og þægilig / fyrir ſattmalans ſaker.

J annare grein þa ſuorum wier þar ſuo till / Þo at vngbornin kunne ecki Gudz ord atſkilia / Þa er þo wiſſiligt at Gud hann verckar i þm / Og oſſ hæfuer ecki epter at grenſlazt huernen/og med

huerium hætti þ Gud hann verckar i þra hiortum / þui þ næger / Ar wier vitum þ till sannz at Gudz Riki og þyregefningin Syndanna heyre einin vngbornunum till / þar vr aþ kemt og þ / at Gud hann er kroptugr i þm.

Aþ þre kueld maltid Drottins.

Huad er þ / Kueld maltid Drottins Jhesu Christi ?

Þad er eitt Sacramentum aþ Christo sialþum innsett / J hueriu þ hann gefr oss till at etha og drecka vnder braudi og vine / Sinn sannarligann likama og Blod / vpp a þ / Suo framt wier truum hans ordum / Og þessari Gudligre tilsaugn / þ fyrer ydr verdr gefit / Og vthellt / þa audlunzt wier Syndanna þyregefning.

Medr huerium nofnum verdr þetta Sacramentum Drottinligrar Kuelldmaltidar helltzt kallat ?

Þetta hid Heilaga Sacramentum verdr med fleirum nofnum enn einu nefnt / Sancte Pall hann kallar þ Kuelldmaltid Drottins j. Corinthe. rj. Capittel/

pittel/ þ verdr og eirnin Synaxis edr Communio kallat / Þar fyre þ suodan Kuellduerdr var einn samfundr Christinna manna vti Kirckiu Sofnudunum/ Þat verdr og eirnin Eucharistia kallat/ þ er ein þackar giord/ þar fyre/ þ þr hiner somu sem þess villa neyta / skulu medkenna þa o vm rædiliga velgiorninga og miskunnseme vors Herra Jhesu Christi / Og honum þar fyre þacker at giora / Þad verdr og eirnin eitt Testamentum kallat / J Hueriu oss verdr gefinn og veitt Syndanna fyrergefning / Christi vegna / Huers dauda þ vier eigum og eirnin at kunngiora / þangat til ed han kemr/ Suo sem þ hann sialfr seiger/ Gioꝛit þetta i mina minning.

Seig hier fram ordin drottins Kuelldmaltidar

Drottinn vor Jhesus Christus / a þre nott ed hann var suikinn / Tok hann Braudit / þackadi / og braut þ / Og gaf þ sinum Lærisueinum / Og sagdi / Medtakid og etlyd / þetta er minn Likame sa sem fyre ydr verdr vt gefinn / Gioꝛit þetta suo opt 20
sem þier gioꝛit þ / J mina minning.

Somuleides tok hann eirnin Kaleikenn / epter Kuelldmaltidina / þackade / gaf hm þm / og sagdi Medtakit og drekit aller þar vt af / Þesse Kaleikr er þ Nyia Testamentid i minu blodi / þ fyre ydr/ og fyre marga vthelliz / til Syndanna fyrergefningar / Gioꝛit þetta / suo opt sem þier drekit þ/ i mina minning.

Ee iij Huar

Huar til er þessi Kuelld-maltidin Drottins innsett?

At hun aminne oss a þa velgerninga og nadarsamliga endalausn vors Drottins Jhesu Christi / og vppuekie i oss þa truna sem er a Jhesum Christum / Þui nær ed Christr hann gefr oss sinn Likama / þa tekr hann oss at sier / suo sem sina Samlime / og vottar. þ suo hugar katliganna / þ oss heyre sucodan dyrindis flodr til / Þuiat huernen matte Gud oss sig nalægare giora / medr sinne nad og godgirne enn suo sem þa nær ed Christr gefr oss sinn Likama / og þ wier verdum suo Christi limer / Eingin nærkuæmare sameining kann at wera / enn þessi / þ wier medtokum hans Likama til andligrar fædzlu / Hann gefr oss og eirnin sitt blod / at hann suo opinberliganna vtuise þ vier verdum vt af ollum Syndum þuegner og hreinsader.

Þetta er ein riettilig tidkan þessa Sacramentisins / sierdeilis at þ sie eitt teickn Gudligs fyrerheitz / huert ed oss skal minna vpp a þa nadina og velgiorningana Christi / þar fyre þienar þ og þar til / at þ vppuekr og kroptuga giorir truna i oss / Sidan skal þar og framleidis epterfylgia / þ wier skulum Gude þacker giora / fyre suo mycklann og merckligann velgiorning. Item og þ at wier verdum vppuackter

ter og a eggiader til at giora vockur gott / og at vaxtazt Syndirnar / Þui wier heyrum / þ vier erum nu vorder Christi limer / Og þ Christr hann wilie nu eirnin kroptugr vera i oss / Naar þyrer þa skulu og eirnin þar epterþylgia / þr auegster truarinnar / þau verckin kærleiksins / þ huer vor odrum audsyne / og tiae werckin kærleiksins / suo sem adrer Samlimer i Christo Jhesu.

Huer er nu riettilig tidkan þessarar Kuellmaltidar Christi?

Naer ed wier neytum hennar i riettri tru / og truum stadþastliganna / þ oss werdi / fyrir Gudlig fyrerheit / Jhesu Christi vegna / Syndirnar fyregefnar / og þ vier Sannarliganna Samlögunzt suo Christo / Og þ hann vilie i oss / suo sem i sinum limum / audsyna sinn krapt og matt / þessi sama truan hun giorir þ / at brukan þessa Sacramentisins er oss nytsamlig / og huggan veiter Samuitzkunum / Og an þessarar somu truar / er su handtieran Embættis þionustunnar til einskis nytsamlig / þo at nockrer olærder menn þr meine allt annat / einkum þ þr fyre eina saman medtekningina edr bergingina / þessa Sacramentisins / þa audlist þr Syndanna fyregefning / Suo sem þ og eirnin þr Scholastici hafa Lært / þ Messurnar / ex opere operato / skule hialpa.

Huers

Ap Kuelldmaltid Drottins.

Huernen kann su tidkan Kuelldmaltidarinnar at hughreysta Samuitzkunar / og at styrckia truna / med þui at hun er eitt augsyneligt verck?

Þad sama heyrir alleinasta Heilagum Anda til / Og þo at ꝥ sie fullkomlig Sannindi / at Heilagr Ande hann hughreysti alleinasta Samuitzkunar / og styrcki truna / Þa brukar hann þar þo til / þau augsyneligu teicknin / Suo sem omir werckfæri / medr huerium hann a minner oss / og lika sem fyre adra vitnisburdi og insigle upphuetr / Epter suo sidan og Forliker þa truna sem i oss er / Eigi odru vis/ enn suo sem ꝥ hann fyre ꝥ minningis ord / aminne / hræri og uppuekie vor hiortu til truarinnar.

Huer medtekr þetta Sacramentum Drottinligtar Kuelldmaltidar verdugliganna?

Þr medtaka ꝥ verdugliga / Sem yfuerbot giora/og þeir sem idrandi og angrãdi hiortu og skelfdar Samuitzkr hafa / Huerier fyre Gudz streingum Dome þa skelfuazt / og epter nad og huggan andvarpa og trua þui ꝥ þm verdi fyre utan sialfs þra forþie-

nan

hann Syndinar fyrergefnar / Jhesu Christi vegna / Og neyta suo þessa Sacramentisins / at þr styrcke sina tru þar med / Suo sem at sie þ eitt teickn þar til/ at þm eru þra synder fyrergefnar/ Og med þui at þr sem yfuerbotina giora ætu þetta Sacramentum umhaund at hafa / Þar fyrer hefer Kirckian fordum daga sett þa hinu somu vti fullt bann og Christiligt forbod / sem opinberliga lifdu vti stor syndum / og illzku werckum / Þuiat þetta Sacramentum attu þr hiner somu ecki at medtaka / sem eigi giordu yfuerbot / þ er/ þr sem ecki forbetrudu sitt lifuerne / og blifu samt liggiande vti opinberum storsyndum.

Huer atskilianleike er a mille þessara orda / Sacramentum og Sacrifitium?

Sacramentum er ein Ceremonia edr augsynligt teickn Gudligra fyrerheita / fyrerhuert ed Gud hann lofar / edr heiter oss nockru/ Lika suo war umskurdar skirnin eitt teickn / fyrer huert ed Gud lofadi og hiet þui / þ hann villdi þa hinu somu sem umskorner woru/ medtaka til Nadarinnar / Einslika suo er vagskirnin eitt teickn/ fyrer huert ed Gud til seiger oss fyrergefning Syndanna / og medtekr oss til Nadarinnar /og suo sem at skire hann oss sialfr þr kienarinn eda Prestrinn han skirir i Christus stad.

Aß Oßßrunum.

Enn Sacrificium ꝥ er helgi oßßr/er einn Ceremonia / edr eitt wort eiginligt werck/ ꝥ wier oßßrum Gudi/ og giorum honum þar heidran med/ ꝥ er/ at wier vottum þar med / ꝥ wier vidrkennum holldum þann hinn sama / sem vier audsynum swodan hlydne og dyrckann / ßyre einn Sannann Gud / og þar ßyre þa veitum vier hm̄ slika lotning og þionuztu.

Aß Oßßrunum.

Huersu morg eru Oßßren ?

Two / þad eina er eitt Helgi oßßr / Hitt annad er eitt þacklætis oßßr.

Huad er ꝥ Helgunar Oßßrit ?

Þat er eitt swodant werck / sem skier ßyre adra/ og ßorþienar ꝥm ßyregeßning allra Synda / eirnin kuittan pinunnar og skulldarinnar / Þat sama er og ein ßorlikun edr ßridþæging Gudligrar reide / og i burt tekr suo ꝥ nadar leysit / enn ßullnad giorir ßyre þa eilißligu pinuna og Saukina / Enn i Sannleik þa er þar ecki vtan eitt helgr oßßr edr ßorlikunar oßßr ßyre Syndirnar / Sem er Pisl / Daude og blodugr dreyre.

Af Offrunum.

dreyre Drottins wors Jesu Christi / Suo sem þ Postillinn til Ebreos vtuisar i ix. Capit. J Gamla Testamentinu voru sumar forner Synd / offr eda forlikunar offr kalladar / eigi fyrer þann skulld þ menn forþienudu þar fyrer Syndanna fyregefning hia Gudi / Helldr þar fyrer þ þau merckti / þ hid dyrdarsamliga epterkomanda offrit / sem er Drottinn worn Jhesum Christum.

Huad er þ þacklætis Offrit?

Eitt þacklætis offr er þ / Huar med ecki verdr forþienud Syndanna Fyregefning / Helldr skier þ vtaf þm Sonum / Sem adr eru forlickter vid Gud / suo sem þa nær ed wier þockum Gudi fyrer sina velgerninga / og audsynum vora hlydne fyrer veitta nad / og Syndanna fyregefning.

Huer eru þau þacklætis Offrin?

J gamla Laugmalinu woru þessi þacklætis offrin / Sem voru matarforner / Dryckiar offr / Loffsins offr / Allar frum forner / Tiundin / og annat þuilickt / Enn nu eru þacklætis offranar Christinna manna / ein saunn trua / Gudz ordz Predikan / þackar giordin / þolin madin i hormungunum /

Af Offrunum.

Morlætis Krossinn / Jatningin Gudz Euangelij / Bæn a kallit / Item aller goder auegxter truarinnar / Og aull god werck Christinna manna.

Þessi þacklætis offrin eru ecki at helldr ein fulnadar giord / Edr werdlaun fyrer Syndirnar / edr nockut suodant ꝥ fyrer odrum sie giort / till at fridþægia þar med adra / Eda Syndanna fyrergefning at forþiena ex opere operato / Helldr þocknazt þau Gude fyrer truarinnar saker.

Vt af þessum þacklætis offrunum / finnazt margar greiner i Spamanna bokunum og Psalmunum / Psalm lj. Þau offr sem Gudi þocknazt þa eru einn harmþrunginn Ande / Og sundrat hiarta / Item Psalm l. A kalla þu mig a ꝥm hormungar tima / Item Psalm xlvj. Fornfær þu Gudi offrit lofsins / Og Sancte Petur hann seiger i Petri ij / Þier erut ꝥ erut ꝥ vtuallda slecktid / Sa Konungligr kennemanzskaprinn / Hin heilaga þiod / Folk eigindomsins / Suo at þier skulut offra andligar forner / Sem Gudi eru þacknæmar fyrer Jhesum Christum / Og till Ebreos xiiij. Latum oss offra fyrer hann ꝥ lofsins offr Gudi alla tima / þad er / auegxtur varanna / Sein hans nafn widrkenna / Hann a kalla / lofua og prisa / Huar med hann opinberliganna till teicknar / þad Euangelium at Predika / at tillbidia / Og Gud at a kalla / Og annat þessulickt / Þa sie eitt agætligt þacklætis offr / Huer ed ecki vt af þui

einu

einu saman verckino / Sem þar gioꝛizt (ex opere operato) þocknazt Gudi / Helldꝛ þyꝛe þa Truna sem er a Jhesum Christum / Þuiat vti hinu Nyia Testamentino þa eru allar þær þionuztu giorder/ Og oþþraner Moyses Laugmals aþ settar / Og eiga nu at wera andligar oþþraner hiartans / ꝥ er ein riettþerdug Tru/Og adꝛer augsyneliger auegæter Truarinnar / Suo sem Christur seiger Johann: iiij. Capittel. Þat sannarliger till bidiendꝛanum all bidia Þaudurinn i Anda og i sannleika.

Ut aþ þein Molætis Krossinum.

Þuad er sa Krossinn ?

Hann er einn þianing edꝛ motlæti / Oss aþ Gudi vppa lagt / eigi till þordioꝛþunar / Helldꝛ ꝥ hann leide oss suo till Yþuerbotar / Og reyne wora Tru / Elligar suo / ꝥ Krossin er huer sem ein þianing / Sem oss werdꝛ vt aþ Gudz nadarsamligum wilia vpp a laugd / At hann suo reyne Tru sinna Heilagra / Og ꝥ Gudz kærleike verdi medkendꝛ i ꝥm / Og ꝥ hiner godþusu vt aþ Gudligre hialp og hiastodu i motlætis Krossinum auglioser werdi i hia ꝥn oþsockiurunum / Motlætis Krossinn og þianingarnar eru eirnin þacklætis oþþur / Epter

þui ſem adr er ſagt / Enn þo eru þær ecki odrum mönnum till reicknandi / ſuo at þær meigi þeim i nockru hialpligar vera / Þuiat Paall Poſtuli hann ſeiger / Þad huer ſem einn mune taka werdlaun epter ſinu erfuide / Og Spamadrinn Abacuc ſeigir / Þat hinn riettlate lifue vt af tru ſinne.

Huernen ſkulum vier hug hreyſta oſſ i þeim Motlætis Kroſſinum / og plaagingunum?

Vid allzhattadre hormung / plaagingum og motlæti þa ſkulum wier alla tima / fiorar ſierligar hugganer fyrer augſyn hafa.

Hin fyrſta huggan / þad oſſ kome ecki ſuodan hormung / freiſting / edr motlæti / Suo ſem vt af neinu luckuleyſe till / Helldr werdi þat vt af Gudz wilia og rade oſſ till ſent / Hier till heyra nu allar þær greiner vt af þeire eilifligre Gudz fyrerhyggiunne / Suo ſem Mattheus x. Capitel. At þar falle ecki einn titlingr a Jord / fyre vtan ydvars himneſka faudrs wilia / Ja eirnin / Aull haar a ydar hofdi eru talen / Og j. Regum ij. Capit: Drottinn hann deydir / Og lifgar aptur / Hann leidir i vniderdiupin / og i burt þadan aptur.

Hinn annar huggan / Þat Gud hann ſtraffe oſſ ecki i þann mata at hann wilie fyre fara oſſ

helldr

helldr ꝥ hinn kalle oſſ ſuo till yfuerbotar / Og at
reyna wora Tru þar med / Suo ſeiger Sancte
Paull j. Corinthe: xi. Capittel. Nær ed wier dæ-
mum oſſ ſialfuer / þa verdum vier ecki dæmder /
Enn nær ed wier dæmunzt þa werdum wier af
Drottne typtader / Suo at wier fyre dæmunzt ecki
medr þaſſari werolld / Og Salomon hann ſeigir
Prouerbiorum iij/ Huern ed Drottinn elſkar þa agie
hann þann hinn ſama mann/ Og i Piſtlinum till E-
breos xij. Capittel. Þad Drottinn typte huern ſem
einn ſon/ þann ed hann medtekr/ Og Apocal. iij. hue-
ria eg elſka / þa ſomu aga eg / Og Dauid i Pſalmmū
ſeiger/ Þad war mier fyre godu/ Drottinn/ at þu lite
lættir mig / Og Chriſtur hann ſeiger Matthei v. Ca.
Sæler eru þeir ſem harma/ Og Luce vj. Capittel.
Wei ydr/ þier ſem nu Hlægit.

Hin þridia huggan / Nær ed wier ſiaum hina
o gudligu lifua vti allzkyns Sælgæti / wel lyſtin-
gum / Metordum og rikdome / Og þar i mote
hina Chriſtnu i vtlegd / Fatæckt og armædi /
At wier follum þa ecki vti o þolinmædi / Suo at
wier fyllunzt reide og moglum a moti Gudi hel-
dr þa med godu gedi Gudi hlyduger at wera/ Wi-
tandi ꝥ vel /at ſuodan hormungar og motlæti/eru ein-
gin mercki Gudligrar reide/ edr ꝥ hann wilie oſſ yf-
uer gefa/ Helldr ſuo ꝥ wier werdum þar fyre ſam-
liker limer þui woru hofdi ſem er Chriſto / Epter
þui ed Pall Poſtuli hann ſeigir til Rom: viij. Cap.

Þad

þad vier hliotum samliker at werda Gudz Sonar imynd / Og enn aptr/ Fyrst at wier lidum med/ þa munum wier og eirnin medrikia / Og Sancte Petur hann seiger / Þat Domrinn vpphefiezt fyrst a Gudz Huse / Og Christr hann seiger / Huer hann will mier epterfylgia / sa take sinn Kros a sig / og fylgie mier suo epter / Og S. Paull ij. Tessalon iij. seigir at aller þr sem gudliga wilia lifua i Christo Jhesu / þa hlote þr offsokn at lida / Og Dauid i cxxv. Psalm / Aller þred med grati nidr saa / þa munu med faugnudi vppskera.

Hin fiorda huggan / þ wier i ollu motlæti og harmkuælingum skulum akalla Gud / i riettri tru / og þui stadfastliga trua þ (Gud) sie oss nalægr/og hafui wmsion yfuer oss/ at þ hann wilie / epter sinum Guddomligum wisdome / godfyse / frelsa oss og hialp weita / Og i þessare somu tru þa skulum wier akalla Gud / Þui wier w erdum opt af Gudi straffader vppa þ at vier hofum suo fulla naudsyn og efne til at idka wora tru / og at akalla Gud.

Medr þessum hætti þa verdr þ liosit Gudligrar widrkenningar i vorum hiortum einatt skærara / og truan hun froazt suo medr oss Epter þui sem þ hid merckiliga Epterdæmit af Konunginum Manasse vtuisar ij. Paralip: xxxiij. þar ed suo seigizt / Þa Manasses var miog angrbitinn / bad hann Drottinn/og Gud Drottinn heyrdi hans bæn / þa medkendi Manasses þ Drottinn væri Gud / þessi widrken

kenningin ſlocknat optſinnis i hiartanu / vti idiuleyſinu / giaꞇliþuinu / og vel lyſtingum þeſſara liþdaga / Huad er Epterdæmi þra Jraelſ Sona vtuiſar ſlickt hid ſama / Suo ſem Moyſes wottar i ſinne annare Bok xxx. Capit. At þolkit ſettizt nidr til at etha og drecka / og ſtod vpp at danza.

Huar til þyrer helldr oſſ Heilog Ritning / þeſſar huggan, ner ſuo Koſtgæþuiganna?

Þat vier venium oſſ ſwo vpp a og Lærum þolinmodliga at lida allzkyns hormungar og motlæti / Og þ vier idkum ſuo vora tru þar med / Og ſierdeilis þ wier latum ecki neina wolþbud / og o þolin mædi yþueruinna oſſ / þo at wier kunnum bradreider at wier þo ecki Langrækir og heþneſamer wera / Þui ſuo ſeiger Eſaias Spamadr xxx. Capit. vti ſpaklæti og godre won verdr ydar ſtyrckleike at meire / Og Chriſtr hann ſeiger. J þolinmædinne þa eignizt Saler ydrar / þ er Latid ydrar Saler ecki o þolinmodar verda.

Ut aþ þolin mædinne.

Huad er Saun þolinmædi og hlydne?

Og

Aþ þolin mædinne.

Riett Chriſtilig þolin mædi er ecki alleinazta þa hormung og motlæti i hirdne widr Gud / þolin⸗modliga at wmlida / Helldr eirnin þre þuerud / mot þroa / og o þolin mædi vors hiarta i gegn Gudi / at hamla / henne at weria / og aptran at giora / og þui ollu illzku mogle i mote at ſtanda / Og þeſſi hin ſa⸗ma heidarlig Chriſtilig manndygd / ein ærſta naud⸗ſynlig vti Chriſtiligre Kirckiu / og i veralldligre Valldzſtiorn / ſwo ſem at lata ecki tæla ſig nockrn ſiet⸗ligann þiedratt / og eigi mickil metord nie mannuir⸗dingar / eda hirda miog heþne ſamr at wera / Helldr at hugya Kirckiunnar hoþdingianna Landzins / og alþydunnar hid bezta / Swo at vt aþ worum woll⸗dum og til ſtoþnan / mættu eigin wandrædi ſkie / Þar þyre ſkulu hiner Chriſtnu helldr ſuo ſinnader wera / ꝥ þr wilie ſinn ſkada / ſina ſman / ſorg og motgang / eymd og armædu / anaud og vtlegd / og huad ſem yꝫuer þa kann at koma / ꝥ ſama med þolin mædi at vmlida / helldr enn ꝥ þr hirde ſialþuer ſin at heþna / og þyre ſinnar reide ſaker vpp byria ſuo vti Chriſtili⸗gre Kirckiu / og a millum almugans eigi allitlar a⸗greiningar og ſundr þyckiur.

Enn huern ſkada giorir o þolin mædin?

Aller þr ſem lata Dioþulinn a ſig medr o þolin mædi / þr þruitna vpp aþ reide og mogla a mote Gu⸗di / og

Af Þolinmædinne.

di/ og yfuer gefa i fyrstu þa hlydnina / þar nærst eirnin þa truna til Gudz / Huad nærsta hryggiligt er / þuiat þau hinu o þolin modu og þriozku fullu hiortum hugya þ/ at Gud hann skeyti ecki vm þau/ Þar fyrer kemr nu af slikre o þolin mædi/ vti þm mycklu freistingunum / ein herfuilig Gudlastan og aurueilnan / suo at þr leita sier sidan hia monnum hialpar og fulltings i mote Gudz bodordi/ Lika sem þ Saul Kongr hann giordi/ þa ed hann witiadi þrar galldra konu/ Þar at auk þa kemr eirnin o þolin mædin af stad illre hugyan/ hatre og ofund / og grimmum hefndar hug / Huar vt af þ optsinnis þa koma eigi allitlar sundrþyckiur /fiandskapr/ og misgreiningar/ þar med wig og wandrædi/mickel eymd og hiartans angr /eirnin willudomar / og morg onnr illrædi / Fyre hueriu þ hiner Christnu skylldu sig vel til wara taka.

Af Audmyckt og Litelæte.

Huad er audmyckt edr Litelæti ?

Audmyckt og litelæti fyre Gude/er sannr Gudz ótte/fyre huern þ mennirner / nær ed þr skelfuaze

Aþ Litelætino.

þyre Gudz reide og hans heþndar Dome i sinum samuitzkum / Þa aþleggia allt a truadar traust sinna giorninga / Sinnar þorþienunnar wisdoms / Klokinda / riettlætis / enn hondla alleinazta Gudz miskunnsemi / Þess hins sama hoþum wier eitt epterdæmi aþ Dauid Konunge / Þa ed hann warda taldr aþ Nithan Spamanne / Og sinna synda wegna a sakadr / þa treysti hann ecki wppa sialþs sins walld / wisdom og krapt / Helldr litelætti hann sig / þyre Gudi / Og bad sier audmiukliganna miskunnar / Vt aþ þessu hinu sama Litelætinu seiger Esaias i lxvj. Capitttel. Huern skal eg a lita / Nema hinn þarada og litelata / Og a þann sem einn harmeþrunginn Anda heþer / Og hræddr er þyre minu ordi Og Christur hann seiger / Huer sig sialþr nidurlægir / Sa mun wpphaþinn werda / Og Luce i. Capitt: Þa syngr hin sæla Maria suo / þ hann haþui sett wolldiga aþ Stole / Og vpphaþuit litelata / Enn þ sumra huerra klaustra manna Litelate edr audmyckt / Sem þr i sinum reglu buninge / Siduenium / og augsyneligre hegdan haþa / Er ecki wtan hræsne / Suo þat maa well mycklu þramar kallazt einn andlig drambsemi / Helldr enn Gudligt litelæ.i.

Vt aþ Bæninne.

Huad er Bænin?

Bænin

Aþ Bæninne.

Bænin er ein wpphaþning hiartans till Gudz/ einſ huers godz aþ hm̃ at bidia/ Og Gudi þyre medtekna welgiorninga / Þacker at giora / Þar þyre er at bidia ecki annat enn ſuo ſem wid Gud ſialþuann at mæla / Og nockrs godz aþ hm̃ at beidazt / Og þar þyre þacker at giora.

J huerſu marga ſtade
werdr Bæninne ſkipt ?

J twenna ſtade / J akallit/og þackar giordina/ Akallit ꝥ kallazt / at bidia Gud nockrs godz/aþ riettu Hiarta / Og hier till heyra aller bæna Pſalmar. Þackar giordin kallazt Gud at loþa hann at priſa / wegſama / og wid kenna / ꝥ hialp og hugſuolun oſſ aþ Gudi weitt / og at þagna ſuodan welgiorningum/ Hier til heyra aller þacklætis Pſalmar.

Huerſu margar greiner
heyra einne Chriſtiligre Bæn till ?

Þiorar ſierligar greiner / Sem er Gudz tilleſkipan/ Gudligt / þyrreheit/ Ein orug Trua / Og ſu naudſynin edr þaurþin / Sem þa hliotu wier Gud vm at bidia.

Huer er hin pyrsta Greinin?

Gudz Bodord sialps / Huer ed oss heper skipat / At wier skulum sig bidia / og hann a kalla / Wier skulum og þ læra at wita / þ ecki sie alleinazta manndrap / hordomar / þioþnadr ect Syndir / Helldr iaþnuel eirnin / þ hina mestu og herþuiliguztu Synd at wera / At bidia ecki sinn Gud / Og at a kalla hann ecki i sinum naudsynium / ongrar hügsualanar / Hialpar nie þulltings sier aþ honnū at wænta / Og hm̄ ecki þacker at giora þyre sina o wom rædiliga welgiorninga / Jtem at þ sie ecki vnder voru sialps walldi komit / Huort wier vilium bidiazt þyrir eda eigi / Helldr þa erum wier skyllduger till at akalla Gud / Og aþ honnū hialpar at bidia / þyre saker hans Bodordz og tilskipunar.

Nu seiger þu / min vantrua og ouerdugleike / skelþua mig i burt þra at bidia?

Þar geþ þu suodan suar till / Nær ed oss will wor wantrua i burt skelþua þra bæninne / Þa skulum wier þar i mot setia Gudz ord Matthe: vij. Capittel Bediet þa mun ydr geþin werda / þui huer ed bidr / þm mun weitazt / Og i Psam: xlix. A kalla þu mig (seiger drottinn) a þm hormungar tima / Og mun eg bænheyra þig.

Enn nær ed wor o werdugleike hann will ꝥ burt ſkelfua oſſ / Þa ſkulum wier ſuo þeinckia / þ Gudz Bodord ſem oſſ ſkipar at bidia / Skule mycklu ædra og dyrdmætara halldit wera / Enn ſuo ſem þ wor ouerdugleike er till / Þui huada-heimſku manne wæri þ / Sem i odrum gudligum Bodordum willdi eirnin ſuodann fauiſliga ſpurning wpahefia og ſeigia / Eg em þeſſ eigi werdugr / At eg ſkule Gudz Bodordum hlydugr wera / Suo ſem at er: þeſſum / Þu ſkallt ecki Mandrepa / Þu ſkallt ecki ſtela etc. Item þ wæri einn Farwis þio-nuztu mann nær ed hans Huſbonde ſkipadi honnū at giora ſina ſkylldugu þionuztu / Og hann affſakadi ſig medr þeſſu og ſegdi / Eg er ecki werdugr at giora þina ſkipan / edr þier hlydugr at wera.

Huer er ſu onnr Greinin?

Gudz fyrrheit / Huert ed oſſ hughreyſtir / og o:uiſar / at Gud hann wilie Bænheyra oſſ / Og a worum bænaſtad ſkulle einginn breſtr werda / Swo ſem Chriſtur ſeiger Johan: xvj. Capittel. Sannliga Sanliga ſeige eg ydr / Huers þier bidiet Faudrinn i minu nafne / þ mun hann gefa ydr / Og Luce xj. Capitt: Mycklu framar mun þa ydar Himneſke Fader gefa þm Heilagann ande / Sem hann bidia etc. Taulerus hefer talat eina aga-ta malſgrein ſem ſuo hliodar /

hliodar / Animum hominis/nunquam tam auidum eſſe poſſe ad accipiendum / quin Deus manzins hugr ſie alldreige ſuo auiliugr til at medtaka / þ Gud ſie ecki mycklu þuſare og reidubunare til at geþa / þuiat hann er einn Sannarligr Gud / og helldr ſina loþan og þyreheit ſtadþaſtliganna:

Huer er ſu hin þri-dia Greinin?

Þat er Truan/ at wier truum þui ſtadþaſtlig-anna/ þ oſſ eru Syndirnar þyregeþnar þyre Jheſum Chriſtum/og þ Gudi þocknizt vel wor bæn/og þ hun werdi aþ hm̄ heyrd Chriſtus vegna / Og þ hun ſie ecki til þorgeþins/helldur audlizt hun ſina willd / og þ viſſiliga þa weitizt henne hialp / þrelſan og þull-ting vt aþ þre nalægre haſkaſemd / ſem þa þreynger manninum hellzt / og eirnin ſuo ſem linum edr væ-ging a Gudz Dome og hans hegningu þyre Syn-dirnar.

Wti nalægum haſkaſemdum og yþuer komande a naudum / þa eigum vier at haþa þann ſkilmala og þorord i worum bænaſtad og akalle / og ſeigia / Eþ þ likar ſuo Gudi / og þ er hans wilie / og ſwo þrame ſem Gud helldr oſſ þ nyttſamligt vera þyre liþ og Saal / Epter þui ſem Dauid hann giordi ij. Reg: xv. Þann tid hans Son Abſalon rak hann aþ Riki-

nu/þa

uu/ þa ſagdi hann ſuo / Ep at eg þinn nad i auglite Drottins/ þa mun hann innleida mig aptr / Enn ep hann ſeiger / þu þecktzt mier ecki/ þa em eg nu hier/ giore hann widr mig ſem hm̄ ſialþum bezt likar/ Suo ſeiger og eirnin ſa hinn likþrae madr Matth: viij. Capit. Drottinn ep at/ þ er ſuo þitt wilie/ þa kantu mig hreinan at giora / Og Chriſtr hann ſeiger ſuo ſialþr / Fader / ep at moguligt er þa tak þennann Kaleik ap mier / þo eigi ſem eg wil helldr ſuo ſem þu willt.

Wier ſkulum og eirnin Gudi worum Herra huorcki ſetia neinn ſkamt nie tima til/ med hueriu mote hann ſkule helltzt hialpa og þrelſa oſſ helldr at trua/ epter þui ſem Paall Poſtule ſeigir til Epheſios/ þ Gud hann kunne mycklu merckiligar at giora/ þram̄yþuer allt þ huat wier bidium / edr ſkyniat getum.

Eirnin lika nær ed Gud giorer ſuo ſem þreſt a þui / edr dregr þ vndan þyre oſſ vm ſtundar Saker/ huad wier bidium hann vm / lika ſem at lietizt hann ecki wilia heyra wora Bæn / þa ſkulum vier þo ecki at helldr vpp geþa / nie aþlata / edr tregare werda til at bidia hann / Helldr þa ſkulum wier þ wita / at Gud hann vilie medr ſwodan Dwol og vndan drætti reyna wora tru / og hana Kroptugre giora/ Lika ſuoſem þ hann gaþ Abraham þann loþada og tilſagda ſem longu þar epter a/ hid þyrſta i elle a þui hans.

Af Bæninne.

Huer er hin Fiorda Greinin?

Naudsynin / edr sa hlutrinn / sem vier villium þa vmbedit hafa / Þuiat bænin skal ecki wera eitt o nytt ordz skualldr/edr eitt pafeingeligt munn huisker og wara skrap/ þ auag ytarlaust vt geingur i tomann wind suo at seigia / Helldr þa skulu wier bidia Gud inneliga og af hiarta / og tia fyre hm̄ vor wankuædi / eda huers wier þurfum vid / Og hm̄ þackirat giora fyre sina o wmrædiliga velgiorninga / Og þ sama er hans gudligre dyrd og blezudu nafne þægiligt lof og riettilig dyrckan.

Enn huers eigum vier at bidia af Gudi?

Heilaug ritning hun bydr/þ wier skulum bidia Gud bædi vm andligar og likamligar giafuer/ Ecki so alleinazta vm vorar sialfs naudsyniar / helldr fyre allzhattudum naudsynium allra Christiligra Kirckna / og suo fyrir Werallдligum walldz mǫnn/ Fyre þann skulld þa aminna eirnin Postularner suo kostgæfuiliganna/ þ vier skulum bidia fyrer Kirckiu sofnudunum / þ er fyre ollum Christiligum Samfundum / þ Gud hann vardueite þær fyrir allre villu/ rongum a trunade / Sundr þyckium/ og a hlau-

pum

fum Diofulsins / suo at marger mættu Saluhialpliger werda / og til Gudz Euangelio komazt / Hinn Heilage Paull hann bydr þ bidia skule fyre Yfuer walldinu / sem er fyre Konungunum / hofdingiunum / og Landz domurunum / suo þ Gud wilie gefa oss fyre fra yfuer sion / almenniligann frid / goda og gæfusamliga laga stiorn / sanna og rietta Gudz dyrckan i Lande suo at heidr og sidsemd mætti vardueitazt. Jtem þ wier skulum bidia vm likamligt vpphelldi og stundliga næring / og vm allar adrar þarfligar naudsyniar / Epter þui sem Drottinlig Bæn hun innehelldr.

Ut af Drottinligre Bæn.

Huad er Drottinlig Bæn?

Hun er ein Slett fyremynd edr form til at bidiazt fyrir / huer ed Lærisueinunum og ollum Christnuodum mönn var kend og gefin af sialfum Christo Matthei vj. Capit. þar ed hann seiger suo / Nær þier bidiet / þa seigit Fader wor / huer at ert a Himnum.

Seig fram þa Drottinliga Bæn.

Af Drottinligre Bæn.

Fader wor/huer ert a Himnum.
j. Helgizt nafn þitt.
ij. Tilkome þit Rike
iij. Verdi þinn vilie lika sem a Himne/suo a Jordu
iiij. Gef oss i Dag wort dagligt braud.
v. Og fyrergef oss worar skullder / Suo sem wier fyrergefum worum skuldu nautum.
vj. Og innleid oss ecki i freistne.
vij. Helldr frelsadu oss fra illu Amen.

Þessi Bænin hefer einn formala/ Siw Bæner/ og eina malsending.

J Formalanum kollum wier þann Gud / Faudr vorn/sem a himnum bygger/huadan vier væntum ecki Jardneskrar ætleifdar / Heldr himneskra fagnada/og eilifs lifs.

J hinne fyrstu bæninne/bidum vier þess/ꝥ Gudz dyrd/og hreinferdugr lærdomr werdi wel haldin/ og ꝥ heilog Christilig Kirckia vt aukizt alla tima / Og Gudz heilagt nafn/fyre Euangelium / werdi auglioft/hia ollum mōnum/Huat ꝥ er hin mesta gudlastan at till leggia þa heidran og wegsemd skepnunum og werckunum/sem Gudz nafne og hans dyrd til heyrir.

J fre annare Bæninne/ bidum wier vm auaxtarsamliga vt breiding Heilags Euangelij / Og ꝥ Gud hann stiorne og radi fyre oss / Einckum suo /

Þat

Þat hann vppbyrie i oss sitt Rike / Fyre sinn Heilagann Anda / Og ꝥ Diofulsins Rike werdi nidurbrotid/og i eydilagt.

J þre hinne þridiu Bæn / þa bidium wier / ꝥ aller biskupar / og Pastores / Konungar / Hofdingar / Og aller Yfuerbodarar / Lærifedr / Og Predikarn eirnin aller lægristiettar menn / Og tilheyrendr / Sem hier a Jardrike eru / þa standi i þui Embætti truliga fyrir / Sem þm er a hende folgit / Og suo i sinne stiett at standa at Gude mætti wel lika Eins og ꝥ Einglarner a himnum eru Gude hlyduger/og hm̄ wel þecker.

Swo innehallda nu þessar þriar Bæninnar alt ꝥ Huad Gudi til lofs og dyrdar/ Og til mannanna heilsugiafar og Saluhialpar heyrir / Enn þær epter fylgiande Bæner vtuisa wora eymd og armædu/ Og bidia vm Gudz hialp og fullting.

J þre hinne fiordu Bæn / Bidium wier ꝥ Gud wilie gefa oss gott og ærligt vpphelldi / Frid og farsælu / Sina werud og wardueiglu / lucku og hamingiu i Landz stiorninne / Þui vngu Folki med aga og sidsemd ærligt wpp fædi / Eirnin welferd i ollum worum vtuegum og erfuidis monnum þessarar æfui / Og i ollu þui sem oss er nytsamligt bædi fyre lif og saall.

J þre hinne fimtu Bæninne / bidum wier / ꝥ Gud vilie fyre gefa oss worar synder / Og ꝥ sama munne wissiliga suo skie / þa skipar hann oss / ꝥ

wier skulum eirnin þyregeþa worum skulldunautum / Þar þyre lærir þessi Bænin/ þ i ollum bænum og akalle / Þa skule su truan nalæg wera / Sem þui stadþastuiga Truer / þ wier hoþum Syndanna þyregeþning þyre Jhesum Christum / þ er / Aller vier sem hondla og medtaka Jhesum Christ / þyre worn Biskup og tiennadar mann.

J Þre hinne Siettu Bæn/ bidium wier þ Gud wilie wardueita oss þyre þm hrædiligum vmsatrum Dioþulsins / Suo at wier werdum ecki innleidder i blindleik og willudom / Eda þ wier þyre mickillar a hyggiu saker innþollum i wantrunad / Og mistreystum suo hans miskunn og godgirne.

J Þre hinne Sioundu bæninne/ bidium wier þ Gud vilie þrelsa oss aþ ollū Syndum/ i burt þra allre o lucku/ hugar angre/ eymd og armædu þessara liþdaga/ og geþa oss æþuinligt rietlæte og eiliþt liþ.

Enn malsendingin og þ alyckringar ordit Amē er ein stadþesting hiartans og samuigkunnar / Suo þ vier truum þui orugliganna/ þ Gud wor Þader/ haþa ui wissiliganna bænheyrt oss.

Aþ Þre verallдligre
Ballds stiorn.

Huad er Ballds
stiornin?

Af veralldligu vallde

Hun er ꝥ walld sem af Gudi er till set/ at halld inn verdi fridr og sidsemd / enn refsat o milldum og sokudnm/ Og weite wernd godum og saklaussum / Hueriu yfueruälldi wier eigum hlyduger at vera / eigi alleinazta fyre reide og ognar saker / Helldr eirnin samuitzkunnar wegna/ Sem Sancte Paull skrifar til Roman: xiij. Capittel.

Huad er Tyrannas.

Þad er einn yfuergangs wikingr/sem er einn vondr ranglatr valdzmadr/sem ecki wil stiorna epter laugunū/heldr epter sinū rangsnunū vilia og grindar gedi.

Hefer yfueruálldit eir-
nin sina grunduallan vti Hei-lagre ritning?

Ja wissiligauna er ꝥ grunduallat og tillskipat bædi i hinu gamla og nyia Testamentinu Genes: ix. Cap. seigir Gud suo/huer sem vt heller mannligu blode/ Þess blode skal og af mōm wt hellt werda / Og Exodi xxi. Ef at nockr vomsitur sinn Naunga / Og drepr hann af settninge / Þa skalltu taka þann sama mann i fra minu altare / Till þess at hann werdi drepinn/Og S: Paull seigir suo til Roman. xiij Cap:

Þad

Af Veralldligu vallde.

Þad aller eige yfueruralldinu vndergefner at wera/ þuiat ecki er walld nema af Gudi etc. Og Petur Postuli seiger i fyrra Pistle odrum Capitula / Weri þier vnder gefner allri mañligre skepnu/ vpp a Gudz vegna / ꝥ sie Koningiunum suo sem yfuerboda / edr hertugunum suo sem af hm̄ vt sendum. Item Mat-thei xxvj. seiger Christr til Petrus/ sa sem med swerdi wegr / skal med Suerdi farazt / Og Luc: iij. Capit. Sagdi Johannis Baptista til Hermannanna/ rænit onguann / helldr latid ydr nægiazt ydart kaupgialld.

Er þa yfueruralldit Gudz tilskipan?

Ja vissiligaina / þa er yfueruralldit eitt Gudz werck og til skipan / Enn eigi suo af Gude vpp a lagt / sem ofridr / Drepsotter / Hallæri / og onnr motlæti verda mõm af Gudi vpp a Laugd / helldr er yfueruralldit eitt Gudz werck / og huert ed Gud sialfr hefer innsett / og medr sinu Ordi stadfest / og dagliganna þa stydr og styrcker / likiande vidr him in tungla ganga/og adra þa goda hlute sem hann hefer skapat mõm til gangs og nytsemdar.

Huar fyre þa taka suo marger iller og oradvander menn at hallda walld og Yfuerbod?

Wall-

Ap Veralldligu valldi.

Valldit edr Embættid er atskilianligt hlute widr þa Personuna sem þ heþer at hallda / Enn þ er þo samt gott og aþ Gude sett / þo at sa heþdi þut rangliga sem helldr / suo sem Nero / Julianus og adrer þra likar.

Huersu marga hlute skal walldz madrinn alita.

Þria hlute / þyrst Gud / þa sialþuann sig / og suo sinn vnder geþinn lyd.

Huar þyre a Gud ?

Swo at þr meigi sierdeilis vita / huert at þra Embætti er / Og huers ed Gud kreþr aþ þm / Enn einckanliga þessa þiora hlute heimter Gud at ollum yþueralldz mõm.

Hinn þyrste er / Gudz widrkenning / Einckum suo at þr vidrkenne þ / og haþui wit mune a þui / at Gud er sa einn i huers hendi og valldi aull wellde eru / hann skipter rikum og skipar yþuerbodum / Sem Moyses vottar Deutro : x. Capit. Þar hann seiger Himinn og Jord / og allt huad þar er inne / þa er þ Drottins Gudz þins / Og i þyrstu Bok Cronikunnar xxx. Capit. seigir Dauid suo / Loþadr siertu Drottinn Gud Jraels Þaudr vors / þier heyrir allt

walld/ huad a Himnum og a Jordu er / þ er þitt/ Og Daniel i Fiorda Capit. seiger / Sa hinn hædzte Drottnar i Rike manzins og gepr þ huerium hann will Kónung Babilonar þeckti ecki Gud Drottinn/ þui war hann burt rekin ap rikium / og hlaut vm langa tima / sem ein skynlaus skepna hia willu dyrum at wera / og suo sem annat naut gras at etha allt þangat til ed hann vidrkendi Gud.

Hinn Annar/ er Gudz otte / suo at þr i ollum hlutum Ottizt Gud/ og gange iduliga i hans Laugmale / suo sem Moyses radleggr þm / Deuto: xvij. Capit. Nær ed Konungrinn / edr walldz madrinn situr i tignar sæte sins Konungs rikis/ eda ypuerbodunar / þa skal hann hia sier hapa Laugmal Drottins/ og þar inne lesa vm̃ sina lipdaga / suo at hann læri Gud at ottazt / Og Dauid seiger i odrum Psalmi/ Latid leidrietta ydr þier Konungar / Og latid aga ydr þier domendr a Jordu/ Og i hinum lxxxij. Psalm. Huersu leinge wilie þier rangliga dæma / Og Personu hins o gudliga pram̃ hallda / Pharao Konungr Egipta Landz pyrr þui hann hræddizt ecki Drottinn / war hann lostinn æ sottum / og hardliga plagadr ap Gudi / Og at siduztu nidrsocktr i hapuit rauda / Saul Konungr ap þui hann porsmade Gudz Bodord / þar pyrr vard hann burt sleginn ap rikinu / Og Gud vtualdi Dauid til Konungs i hans stad.

Hinn Þridie hlutrinn/ er vísdomr / Og þess sama uísdoms skulu þr bidía aþ Gude / suo at þr meige wita / huad þr skulu giora edr warazt / epter sliku sinu Embætti / Lika sem ꝥat Salamon Konugr hann bad og skriþat stendr iij. Regum iij. Capit. Drottinn Gud minn (sagdi hann) þu heþer sett þinn þion til Konungs / i stad mins Þaudrs Dauidz / enn eg eitt litid vngmenne weit huorcki mina vt gongu nie inngang / Og þinn þion er a medal þessa þolcks / ꝥ þu heþer wtualit suo margt ꝥ einginn þær tolu a komit nie vppskriþat þyre þiolda Saker / huar þyre þu willdir nu geþa þinum þion / hlydugt hiarta / suo at hann mætti riett dæma / þitt þolk / og skynia huad gott edr illt er/ Þui huer þorma at dæma þetta þitt hid myckla þolk.

Hinn Þiorde hlutrinn / er domr og riettuise/ suo at þr dæmi riett hier a Jardrike / þarandi ecki at neinum mannuirdingum / Suo sem Moyses bydr Exodi xxiij. Capit. Þu skallt ecki beygia aþ riettum Dome / suo at hinn þatæke hann nae sinum riette etc. Og Jeremias hann seigir xxij. Capit. Giore þier riett laag/ og dæmit riettuisliga / og þrelsit hinn nidrþryckta / vt aþ walldi hins illzku þulla/ Og Deutro: xxvj. Cap. Domendr og yþuer mañ skalltu setia / suo at þr dæmi þolkit med riettum dome/ þu skallt og ecki halla riettum dome/ þu skallt og ecki at mannuirdingum þara / nie giaþuer þiggia / þuiat giaþuer og mutur blinda augun wisra mañа/

Af veralldligu valldi.

Og vmſuna ordum riettferdugra / Og Eſaias ſeiger x. Capittel. Wie ſie þm / Sem rangſnunar laga ſetningar ſamſetia / Og Sapientiæ vj. Capitt. Heyre þier Konungar / Og hyggit at þui / Læri þier domendr á Jordu / ydr er valldit af Gudi gefir / og mackrin af hinum hædzta / Og hann mun ſpyria af ydr huad þier hafezt at / og ranſaka huad þier a ſetied etc. Achab Konungr Jsraels lydz / Fyre þui at hann framdi wid Naboth o riettuiſe / þui war hann ſtraffadr af Drottne / Sem ſeigir i þridiu bok Regum i ſidazta Capitula etc. Cambyſes Konungr liet flaa ſiſammes ranglatann Domara / till þeſſ at adrer domarar ſkylldu ſlickt fordazt.

Huar fyre ſkulu Valldzmenn hyggya at ſialfum ſier?

Swo at þr meigi vita / og ſkyn a hafa / nær ed þr kunna at rata i ein huerja neyd og angiſt / huert þr ſkulu huggunar leita / þa þr kenna ſig / vti ſlikre valdz ſtiorn mickils til wanmattuga / at geyma gudligra riettinda / i mote ſuodann valdi ouinarins / ſem iafnan a ſtundar at fyrekoma og drepa allre rikiſtiorn og riettu valde / Ef at Gud hann ſtyrckti þ ecki.

Enn þeſſi hugſuolun er komin i fiorum hlutum?

Aþ veraldligu valldi

Þyrst i kosningunne edꝛ vtualningunne / ꝥ þꝛ vite at eigi hafui þꝛ innþreyngt sier med wallde / edꝛ þie gioþum till þessa Embættis edꝛ Valdzstiornar / Helldꝛ sig laugliga þar til kiorna og kalladæ vera Þat er hin mesta hugsiolun / þar kann madꝛinn med godꝛe samuitzku aull sin maleþne Gudi almattugum ath biþala / og i hendꝛ at selia / Absalon setti sig ranngliga i Riki sins Þaudꝛs / þui þyreþorst hann illa.

J annare grein med þui / at þꝛ wite Gud sialþann wera giornings mann og stiornara Laugmals sins / Og ꝥ walldzmenninna hafui hann suo sem sin werck þære þar til / Ja hann elskar sina þionuztu menn / Og skipar Einglunum till werndar og geymslu widꝛ þa / Sem Daniel wottar vij Capitula / Og i bok Josua og Judicum skriþat stendꝛ.

J þridiu grein / at þꝛ wita / ꝥ Gud wirder suo mickit þessa steitt Valldzmannanna / at ꝥ kallazt hans hinn dyrdligazte þiesiodꝛ a Jordu / Swo wirdezt Gud sialþꝛ at kalla þa sinu naþne / Sem seiger / i Psalminum lxxxij / Eg heþui sagt at Guder eru þier / A Ebꝛesku Elohim / Swo og bydꝛ Gud at biedia skule Konunginum / Og ollum walldamonnum / Sem Paall Postuli seigir i Timoth ij.

J þiordu grein / þa skulu walldz menn æ iaþnan a lita / Og sier þyre augum haþa / saugr og Epterdæmi hins gamla Testamentsins / huersu Gud heþer dasamliga med þa heyrdum atburdum werndat sit rietsinda walld i þra nalægum ranngindum / Og þui

hialpat vr morgum og myrklum haſka ſemdum/Sem dæmi till þinnazt / aþ Abraham / Joſeph / Gedeon/ Dauid /Ezechias og odrum þleirum / Suo og huerſu Gud heþer hegnt og þyreþarit þm ſem ſig haþa rangliga ſett vpp i mott valldinu / ſem war Chore/ Dathan / Abſalon / Judas / Galilæus/Teudas / Og nu ſidazt þ vpphlaupit almugans i þyduerſkunne.

Enn huar þyre ſkulu þr gætur geþa at ſinum vnder geþnum lyd ?

Suo at þr wite / med hueriu mote þr ſkulu ſtyra og ſtiorna ſinum vndergeþnum lyd med þride og ſpeckt/Med odru hugſkoz auga þm at lita og gaumgæþa at Gudi /og hans Bodordum/Suo at þr halldi ecki ſitt vnder þolck ſem ſkynlauſar ſkepnur eda wille dyr/Helldr ſuo ſem þoſtbrædr og ſamerþuingia med ſier til eiliþs liþs / Og þ þr verndi þatækar eckiur og þaudrlaus born/vanþæra/þarada / og þurþtuga/ Og þa ſem oþrike eru borner / huerra þaudr og domanda Gud kallar ſig ſialþuann wera / Wppa þ at þr ſem wolldumun ſtyra/vite ſig og haþa Drottinn yþuer ſier a himnum ſem Paull Poſtuli ſeiger Colloſſ: iij Cap.

Enn med þui odru hugſkoz auganu ſkulu þr lita till ſinna vndergeþinna manna / Suo at þr meige þm till werndar og hliþdar wera/og ſtiorna þm i godum

Aþ verallldligu vallde.

dum þride / Og þarſælligre yþuerbodan / Vonda menn og ranglata ſkulu þr ſtraþþa / Enn wera godum till ſtyrckingar og vppheþdar / ſuo ꝥ heidr og ſidſemd og ſannarlig Gudz dyrckan verdi iaþnan halldin / epter Gudz wilia ſialþs / Og hans þyreſkipan / Enn hegna ſkulu þr ſem wolldin haþa med hoþue og godre ſkynſemd / ſuo at þr þyrine ecki vondri ſodſleiþ / Enn dyrindis kerin med þotum trodi / Og lata eigi helldr alla þeſſ giallda / þo ath einn madr miſgiore i þra vmdæmi / Þui ſuo ſeiger i ordzkuidenum Neſcit regnare qui nequit diſſimulare / ꝥ er / Sa kunne ecki at ſtiorna / Sem ecki kann at ſtilla edr at wagia / ꝥ er med hyggindum ath heþga ſtiorninne / Dauid villdi ecki drepa lata Joab þann Manndrapara at ſier liþuanda / Huer edþo haþdi / At hans o uilia i helſleigit two agæta Hoþdingia / Sem woru þr Abner og Amaſa / Og Keiſarre Auguſtus hann plagadi at ſeigia / Bellare eſt aureo hamo piſces comprehendere / ꝥ bardagar og oruztur væri ſa hlutr / Sem iaþnadizt wid ꝥ med gull aunglinum þiſkinn at þanga / Huar ed varla mun ſuo mickit verda med þeingit ſem ꝥ veidar þærit er wert til / eda ꝥ ſkadinn er verdr / eþ miſſazt kann.

Huad eru Valldzmenn ſkyllduger at hallda vidr ſit vnderþolk ?

Vellg

Af VerallDligu vallDi.

Hellz þria hlute/ Hinn Fyrsta/ at þr hlyde med goduilia þra maale / Einckum þra sem sialfuer eru wan mattuger til at fram̄ bera sin Eyrinde / Sem eru Ekkiur/ Faudurlaus born / og fatækir menn þessa ber þm at styrckia til riettinda / og dæma þra maal epter Laugum.

Hinn Annar / at þr verndi sinn vndergefin lyd/ halldi þa med Laug og frid / Refsi wondum og ranglatum / enn verndi godfusa / og vel sim̄ada/ Og þ Christiligar kenningar/ eirnin heidur og æra medur godre sidseme verdi allt vel halldit / i godre Politia / þ er Veralldligre stiorn.

Hinn Þridie / þ þr halldi at Folkinu / og a eggie þ / med heilrædum at ottazt Gud / suo at menn hafui kynning Gudz nafns / og breyte þ fremst þr geta epter Gudz bodordum / Og þessi werck pryda miog þra walld / og lika Gudi sem best.

Enn huad eru þegnarner Valldz monnunum skyll-duger?

Þria hlute/ sem er skatt og skylldur at giallda/ þm hlyduger at wera med at huga/ Þa at elska og i heidrum at hafa.

Af skattgialldinu seigir Sancte Paall suo til Roman: xiij. Capit. Gialldit huerium sinar skull-

der/

Aþ Veralldligu vallde.

der/ꝥm skatt/sem hann a at taka etc. Christr seiger sem Mattheus skriþar xxij Capit. Gialldit ꝥ Keisaranum sem honum heyrir.

Vt aþ ꝥm Ottanum seigir Postulim eirnin suo til Roman: xiij. Ottizt þann þier eigit at ottazt/ Og Prouerbior: xxiiij. seiger Salamon / Ottazt þu Gud og Konunginn / og meinga þig ecki med manndraþurum / ꝥt ꝥra ogæ þua mun bradliga yþuer þa koma / Vt aþ ꝥm heidrinum seiger eirnin S. Paall suo til Roman: xiij. Heidrit þann þier eigit at heidra/ Og Sancte Petur hann kennir / Ottizt Gud(seiger hann.) og heidrit Konunginn.

Er þa valldit yþuerbodanna stillingarlaust / suo at ꝥr mega giora huad ꝥr vilia?

Nei ecki/ ꝥr skulu ecki ꝥ neitt skipa edr giora sem Gudz ordum er a mote og natturligu Laugmale/ Swo syndgazt ꝥr og eþ at þr skipa a mote Landzins Laugum og þormeran sins yþueralldz / edr giora ꝥ 20
nockut sem Rikisins riettr bannar / og a mote er godum og gomlum siduenium / Saker þess at ꝥ mat horþa til mickillar tuidrægne med morgum Landzins innbyggiorum / Swo sem ꝥ Achab Konungr matti ecki taka wingard Naboth bonda i mote hans

Kk vilia

vilia þui mega ecki helldꝛ valldzmennirner epter ſinne willd rãgliga gripa þra mõm/þui huer er herra yþuer ſinne eiga/og a henne at rada/ Johannis Baptiſta hñ ſeigir till riddarann̄a latid ydꝛ nægiazt ydart kaupgiald/Og þui ſkulu ꝥꝛ ecki taka þrekara þau ord / De Jure regni/ſem ſeigir aþ Konungligum rietti i bok Samuelis/þui ecki ſkipar þar huorcki Konungũ nie hoþdingum nie neinum yþuervalldz mõm/ at taka aþ eignum og peningum ſinna vnder manna / ſuo mickit ſem ꝥꝛ ſialþuer vilia/helldꝛ er ꝥ ſuo at ſkilia / at ꝥꝛ take aþ þiar hlutum ſinna vnder manna til heyriligann ſkatt/og bæriliga tolla ſem ꝥꝛ mega med riettu haþa/ Og laugmalit loþar ꝥm til landuarnar og almugans naudþurþtar.

Enn eþ Valldzmenn ſkipa nockut ꝥ mote er Gudz riettindum?

Þa er þar ſuodant ſuar til geþanda /ſem Poſtuſkarner ſogdu/Act. v. Cap: At meir ha þuir at hlyda Gudi enn mõm/Og at dæmũ Danielis og ꝥra þriggia ſaklauſra ſueina / Sem ecki vildu til bidia likneſkiuna þa ſem Konungrinn i Babilon liet vppſetia/og at dæmum ꝥra Machabeorum ſem ecki vildu briota a mote Gudz Laugmale/Og þui eru Valldzmennirner ey aleinazta ſkylduger til at þramþylgia ꝥm bodordunum/Sem ſtanda a þui odru Laugmals ſpialldinu:

dinu Moysis / Helldr iafn vel eirnin þm sem standa a þui hinu fyrra / ꝥ er suo at skilia at yfuerbodum hæfer ecki alleinazta at vernda sinn vnder gefinn lyd med fride og speckt/edr hegna ranglæti / helldr myc- klu framar at sia suo fyrir ꝥ haldizt lærdomr gudli- gra Bodorda / og med godre a stundan þar at fylgia ꝥ Gudz Ord werdi riettiliga Predikat/Og ꝥ Kirc- kiu þionuztan werdi framin og fluc epter gudligre fyreskipan / Þui eiga werallдliger Valldzmenn at fyrebioda falsligann Lærdom / Rangann a tru- nad / Rangar kenningar / Gud lastaner / Mein- særi / Og allar adrar straffaner Gudligra og andligra riettinda / * Swo sem at giordu eigi al- leinazta Konungar Jraels lydz / Helldr og eir- nin Konugar Heidinna þioda / Sem Naba- gudonosor / Og Darius Konungr þr giordu huerier ed ꝥ almenneligt bod lietu vt ganga vm allt ꝥ Rike / J hueriu þr fyre budu at nockr segdi Gud lastan vid Gud Jraels lydz / Og þr sem suo giora eru riettiliger Valldz menn / Þa somu mun Gud styrckia / þm sina Nad og blezan gefua / Sem hann sialfr seiger / Þa sem mig dyrcka / mun eg heidra.

Þocknazt eirnin Gudi þau werckin Verallдligrar valldz stiornar ?

Aull

Af veralldligu vallde.

Aull suodan werck og erfuidis muner / þyrerhugvan / a hyggia og armædi i veralldligre Valdzstiorn / Og aull þarflig syslan i buskapar hætti etc. ed huer sem einn epter sinne kallan giorir / þa eru þ agæt Christilig god werck / Og Gudi packnæmilig pionustu giord / Þuiat suodan werckshættir eru af Gudi bodner / þar fyre prisa og lofua Spamennirner optsinnes / Swodan weralldliga werckshætti fram yfuer allar fornfæringar og brenne offr / Og þar i mot þa forleggia þr med ollu allat þær innsettningar sem af mönnum eru vppdicktadar / huersu Heilagligar sem þær synazt.

Enn suo seiger Esaias i fyrsta Capitt: Af fornfæringunum / Huer krefr slicks vt af ydar hondum etc. Enn þar i mot / af werckum gudhræddra / Valldzstiornara seigir hann suo / Hialpit hinum nidrþryckta / giorit Laug og riett himnum fodurlausa / Styrckit ecknanna malefne etc. Og Spamadurinn setr þar till eitt Gudligt fyrerheit af agættu werdkaupe og seigir / Þo at ydrar Synder væri suo raudar sem Blod / Þa skulu þær huitar werda sem snior / Og Oseas hann seiger vj. Capittel. Miskunnsemina wil eg / Enn eigi offraner.

Og þm Embættis pionustunum i buskupar hættinum leggr Paull Postule j. Timoth iij. Einn dyrdligann lofstir / Sierdeilis Hiuskapar bandinu (Huert ed sumer Klaustra menn fyre lita og weraldligt kalla) Og seigir þ kuinnan werdi hialplig fyre

barn-

barnburdinn/ef at hun blifur i riettre Tru og Christiligum kærleika / Þar setur Postulenn Truna og þau verckin Christiligrar kallanar huorutueggia tillsamans/Þuiat þau heyra og eirnin til samans.

Huar fyre forhefia þr hræsnaranner þau klaustra werckin suo hart ?

Þr giora ꝥ sama ranglíganna / hrella og angra þar med margs manz hiarta/Þar fyre þa skulu hiner Christnu ꝥ wita mega / at Embættis þionuztr og werck hærtir veraldligra stetta/Sem er yfuer valldzstiornir/hiuskapar bandit/Predikunar Embættid etc. Og annar þuilikr þra lifnadr/ er halldandi langt um ædri og agætare/enn suo sem ꝥ Klaustra lifnadrinn er. Og ꝥ sama fyrir þriggia hluta saker:

Fyrst þar fyre/at þr hafa Gudz Bodord / Og kallan/og hans tilskipan sins lifnadar.

Þar nærst fyre ꝥ/at ꝥ sama eru þær stietter og Embættis þionuztr / i Hueríum at framin werda Christiligs Kærleika.

J þridia mata fyre ꝥ/at þær eru lydskylldadar vnder almennilig þyngst og þrautingar/ hliota eirnin dagliga at wænta eins huers motlætis / harmkuæla / sorga og mannrauna/Þar fyre þa hafa þr menn sem þar inne lifua og eirnin nogligt til efne at idka sina Tru widr Gud / Og þau kærleiks werckin widr sinn Samchristinn.

Aþ Veralldligu vallde.

Þar i mot þa heþer sa Klaustra liþnadrinn/med sinum siduenium/reglu holldum / og hræsnis werckum ongua kallan aþ Gude / eigin Gudz bodord / nie hans til skipan / þar þyre er sa þra liþnadr ein o nytt samlig Gudz þionuzta / Sem Christr seiger Matth: xv. Capit. Til þorgeþins dyrcka þr mig/ med þui þr læra ecki annat / enn mannanna Lærdoma og bodord etc. Þar at auk med þui at þr kenna huorcki nie Predika / veita ongum sina þionuztu/ og lata eigi neitt gott aþ sier leida / liþua þanninn athugalauser / i sinu idiuleyse / haþandi suo sier þyre Gud þeite magann sinnar oþneyglu Romano: xvj. Capit. Vera og eingin þingsl med riettu Kirckiunnar Valldi / eda med odrum stiettum i verolldinne / þar þyre skulu wier þa Christliga wercksihætti yþueralldzins / Hinskapar bandzins Predikunar Embættisins etc. Hallda langt vm ædri og mycklu betre / en suo sem þan Klaustra liþnadinn/ þau hræsins werckin,

Vt aþ Kirckiunnar Vallde.

Enn huad eigu wier at hallda vt aþ Kirckiunnar Vallde og hennar innsettningum?

Lika

Af Kirckiunnar vallde.

Lika ſuo ſem at wier holldum allt Veralldligt yfuerualld / ſem adra Gudz tilſkipan / i myckllum heidre og wirdingum / og eigum þar alla a ſtundan a athafa / ꝥ goder og nyttſamliger laga ſettningar / og vel ſamſett Landzſtiorn werdi halldinn / Swo lika eigu wier og eirnin (Politiam Eccleſiaſticam / ꝥ er / þa Verallldliga Kirckiunnar valldzſtiorn / Huered til vpp helldis Predikunar Embættinu / og ſre ſannarligre Gudz þionuztunne / er hellzt innſett) ecki at ouirda nie at fyrirlita / Helldr ꝥ ſama Kirckiunnar walld af hiarta miog virdiligt og heilagligt at hallda / og i ollum heidre at hafa.

Huerſu marger hluter heyra til ſre hinne Verallldligu Kirckiu Stiorninne ?

Tweir hluter / hinn fyrſte er Predikunar Embættid / huert ed Gud ſialfr hefer innſett.

Hinn Annar / þær nockrar augſynelegar godar ſkipaner / ſem af odrum godum Gudhræddum Biſkupum edr Prelatum / og af Chriſtiligum Samkundum þar fyrir innſettar eru / at ꝥ mætti þui ſidſamligar til vegar ganga vti Samkundunum.

Til Predikunar Embættiſins heyrir / ꝥ Chriſtilig Kirckia hefer Gudz bod ord til þeſs at hun meige kalla ordzins þienara / og þa hinu

ſomu:

ſomu til at ſkipa / ſem Euangelium ſkulu opinberliga Predika / Heilaug Sacramenta fram̃ gefa / Syndanna fyrergefning alment at kunngiora / edr fyrir Aflauſnina einum ſier huerium / ſier i lage hana til at ſeigia. Item ꝥ Chriſtilig Kirckia hefer mackt til / at forboda / og i bann at ſetia þa hinu ſomu ſem liggia vti opinberum ſtorſyndum / og vilia ecki yfuerbæta ſig / Þetta Predikunar Embættid og Kirckiu þionuztan / ſkal med allre aſtundan / i hædztum heidre og wirdingum halldit werda / Huar fyre ꝥ hinn xxiiij. Pſalmrinn hann ſeiger ſuo Vppluke þier hlidunum / og latid dyrnar vpp a gatt / Swo ꝥ Konungrinn dyrearinnar inngange / þuiat ꝥ ſama er ſa hinn koſtuligaztæ og hin̄ dyrdarſamligazte gimſteinn / J hia huerium vier ſkulum alla hlute yfuer gefa / og kaupa þann hinn ſama.

Enn hinn annar hlutrinn ſa þar til heyrir / er þeſſi ꝥ Predikunar Embættid mætti med ſpeckt og ſidſemd riettann fram̃gang fa / og fyre þann ſkulld hliotu vier eirnin nockrar augſyneligar ſkipaner og ſiduenier at hafa / Og med þui at þær hinu ſomu ſiduenier og Embættis þionuztr eru nu nytſamligar til ſpakligs og ſidſamligs lifuernes / þar fyre þa ſkulu þær eirnin i heidre halldnar wera / Og þo at þær augſyneligar Skipaner vr af Helgi holldum og hatidis dogum / og af þm til greindum takmorckum ſem er ſtund og ſtadr / huar ed Predikaner ſkulu heyrazt / af til einckum Perſonum ſem Gudz þionuſtuna

ſkulu þar þram̃ þlytia etc. Og þa at þ ſama ſie ecki
þau millde werckin þyꝛe huer ed Chꝛiſtelig hioꝛtu
werda vidꝛ Gud þoꝛlickt / þa eru þau ſo lika ſem þær-
widiur edꝛ baund / ſem oſſ Sambinda Gudz Euan-
gelio / þyꝛe huert wier werdum Chꝛiſtiligre Kirckiu-
innplantader / Enn nær ed nu ſwodan godar og
gagnſamligar ſkipaner werda herþuiliganna i ſundꝛ-
ſlitnar / þa epter þylger þar eitt mickit og o ſeigian-
ligt ſkadꝛadi / ſuo þ menn koma þa vti eitt wondzligt
illzku þullt og athugalauſt gialiþue / ſuo at warla
verdꝛ þm aptr a rietta leid komit / huar vt aþ þ myck-
lar og o telianligar hneyckſlaner koma.

Þar þyꝛe ſkylldu Biſkuparner og þr ſem eru
þoꝛſtioꝛar Kircknanna / ſia ſuo til / at þr liete ecki
innleida neina o gudliga laga ſettninga / og ran-
gann a trunad iaþn þramt þm godum gomlum og
nyttſamligum ſiduenium / þuiat rangſnuner / og
obæriliger Laga ſetningar ſtandazt ecki a leingdar /
Og nær ed þr ſomu werda aþtekner / þa gioꝛa þr þra-
bærliga mickinn og herþuiligann ſkada / og i burt
ſuipta medꝛ ſier naliga ollum godum og nyttſam-
ligum ſettningum / Þar þyꝛe ſkulu aller Chꝛiſtili-
ger Kenneþedꝛ og ſanner Lærifeduꝛnar Gudz Euan-
gelij / aþ taka allt þ / huad Heilagre ritning er
motſtadligt / Enn hallda þ allt / huad gudligt og
naudſynligt er / Og þ nyttſamligt er til Chꝛiſtili-
grar ſidſemdar / Þuiat S. Paull hann bad þm i
Coꝛintheo eirnin ſuo / þ aller hluter ſkylldu ſkie og

Af Kirckiunnar valldi.

til vegar ganga epter riettri og til heyrrelígre ſkipan.

Af hiuſkapar Sandinu.

Huad er Hiuſkaprinn?

Hann er ein Samteinging Hionabandzins/eitt heilagt reglu halld og laugligt Sam band a millum Karlmanz og kony/ af ſialfum Gude innſettr og til ſkipadr/ o atſkilianligr til þeſſ at geta born/ Enn fordazt o heyrilígann Saurlifnad.

Hvad er Hiuſkaprinn fyrir eitt werck?

Hann er eitt Gudz werck/Þuiat Gud ſialfr hefer hann innſett og til ſkipat (epter þui ſem adr er ſagt) J Fyrſtu þa ſkapadizt madrinn medr Gudz rade og wilia/ ſem ſkrifat ſtendr Geneſ: j. Capi. Þar Drottinn ſagdi/ wier ſkulum giora mann epter worre mynd. J Annare grein þa ſtendr og þar ſkrifat i ſomu Bok/ ꝥ kuinnan ſkapadizt og medur Gudz rade/ og ꝥ manninum wæri eigi gott at wera einum ſaman/ þui munum wier giora (ſagdi Drottinn) hm̃ nockra atſtod/ þui ſuæfdi Gud Adam.

Adam og tok rif hans / og giordi þar af konu. J Þridiu grein leidde Gud þeſſa konu til Adams/ bleſzadi þau og ſagdi / Vagxit og margfalldizt / og vppfyllit Jardrikit.

Huerſu langt vtbreidir ſig hiuſkaprinn?

Yfuer Manninn og kuinnuna / þuiat Hiuſkaprinn er eitt logligt Samband Manzins og kuinnunnar/ Og þo at nockr Dæmi hins gamla Laugmalſins vtuiſe ꝥ/ at fordum daga hafue ꝥ ſiduenia verit/ ꝥ einn madr hafui haft fleire eigin konr / enn eina/ mat vera fyre nockra merckiligra til efna ſaker / þa fyre bydr þo / ꝥ Nyia Teſtamentit allt ſwodant/ Þuiat Chriſtr ſialfur vt ſkyrir ꝥ Gydingunum Matthe: xix. Capit. Huernen ꝥ Hiuſkaprinn war i fyrſtu innſettr / Og ſeiger / Hann ſem ſkapadi manninn i vpphafinu / hann giordi karlmann og konu/ Og Geneſ. i odrum Capit. þa ſeiger Gud / At þau two ſkule wera eitt holld/edr eitt likame.

Huar er Hiuſkapar bandit innſett?

Wti Paradis/ i enum fegurſta ſtad.

Af Hiuſkapnum.

Huenar var Hiuſkapar bandit innſett?

Þegar ſtrax i vpphafui heimſins / a þeim ſakleyſis Dogum / fyrr enn þ nockr ſynd war.

Huar fyre er hiuſkaprinn innſettr af Gudi?

Fyrir þriggia greina ſaker / Fyrſt till barngetnadar / Suo þ mannkynit halldizt wid / Epter þui ſem Gud ſeiger Geneſi j. Capitt. Vagxit og margfalldizt og vppfyllit Jardrikit.

J annare grein / till at fordazt hordoma og ſaurlifnat / Suo ſem Sancte Paall hann ſeiger i. Corint. vij. Saker þeſſ at menn fordezt horaner / þa hafui huer madr ſina eiginkonu / Og huer kona ſinn eiginn mann.

J þridiu grein er hann ſettr til þeſſ at fordazt leti / þui hionunum ber at winna fyre ſier og ſinu affſpringe / Suo at þau ſyndgizt ecki med leti.

A hueriu ber hionunum a ſtundan at hafa?

J fyrſtu ber þeim at hafa ſtoduga Tru og ørugt trauſt till Gudz / og hugga þ / at hann hafui þeim hiuſkapinn

ſkapinn ſkapat og ſett/ Swo ſkulu þau og liꝼa ſamþyckiliga og ꝼridſamliga ſin a mille / Swo ber þm og ſin born og winnu ꝼolck wpp at ꝼæda / og hoꝼſamliga at aga till þeſſ at þ elſki Gud og hrædizt Gud / Og ſinum eignum og penningum ſuo at hegda /at Gudi werdi till loꝼs og þurꝼtugum til hialpar/ enn odrum mōnn til einſkis ſkada nie ogagns.

Huern motgangs Kros

heꝼer Gud hiuſkapnum vppa lagt ?

Epter Bodorda brotid ſagdi Gud manninum Geneſ. iij. J ſueita andlitz þins ſkaltu neyta þinnar ꝼædzlu/Enn konunne ſagdi hann / J ſorg ſkaltu ſonu þina ꝼæda/Og þin wilie ſkal þinum manne vnder geꝼinn vera/og hann ſkal þinn herra vera.

Enn þo leggr Drottinn iaꝼn ꝼramt þui motlætinu þm badum nockra hugſualan/Þui ſuo ſeiger hañ til manzins/ J ſueita þins audlizt ſkaltu neyta þinnar ꝼædu/Þar til ed þu huerꝼr aptr i þa iord ſem þu ert aꝼtekinn /Sem at vildi Gud ſuo ſeigia/ þit motlæti ſkal ecki eiliꝼligt vera / Og til konunnar ſagdi hann / Viſſiliga þu ſkaltu born ꝼæda/ Enn i ſorg ſkaltu ꝼæda Pal Poſtule ſeigir j. Timothij. Þat konan hialpizt ꝼyrir barn burdin / Eꝼ at hun er ſtödug i trunne till Gudz/og kærleikanum til Naungſins / Og i helgunne med hreinꝼerdi.

Aþ hiuskapnum.

Maa nockut skilia hiuskapinn Laugliga bundinn ?

Nei/ þt Christur seigir suo Matth. xix: Capittel. Huad Gud heþer til samans teingt/ þ meigi einginn madr atskilia/ Enn eþ annat huort hiona helldr eigi sina truloþan / Og drygir hordom/ þa er laust band hiuskaparins / og brakut su truloþan / þui maa þar skilia hiuskapinn at Gudz bodi/ og Christi kenningum

At huerium hlutum ber þm at gæta sem giptazt wilia ?

Þyrst þa skal þar wera samþycke þorelldranna/ edr þra manna sem þra laugligt umbod haþa / Item samþycki beggia þra sem samanbindazt / Item þa skal og þra hiuskapr settr og samenn wera / epter Landzins Laugmale/og logligum siduana.

Item suo skulu gipter Menn og wita / At su stiett likar Gudi well / og þ Gud sialþr haþue þa so mu stiet tilskipat og sett / Prydt hana og þagat medr sinu ordi/og þyrrheitum / og þm bædi Andliga og weralldliga sina nad og blezun geþit sem hiuskapinn hallda / Suo sem sa/Cxxviij Psalmrinn seigir/ Beati omnes/At þu skulir neyta erþuidis handa þinna/ og

na / og ertu sæll / Og well mun þier werda / þin kuinna mun wera sem þrio samt winuidar Tre i þinu Huse / Born þin suo sem Oleu kuister / kring vm þitt matbord etc. Þar med er hiuskaparbandit eitt mercki / eda heimoglig vtskyring þess andliga braudkaupsins / Sem er a millum Herrans Christi / Og almenneligrar Christne / Sem Sancti Paall seiger Eph. v. Capitt.

Er hiuskaprinn heimill og þrials ollum mõm ?

Ja i hinu gamla Laugmale þyre hingat burdinn war þorbodit at nockr skylldi hallda sinum Jungþrurdome / Saker þess at þm war ouitanligt ap huetri sa getnadr skylldi koma / Sem þrelsa mundi Mannkynid / Þui war þ i þann tima boluan Laugmolsins at geta ecki born a J Jsrael / Enn nu sidan hingat burdinn er hiona bandit ollum þrialst og heimillt þm sem þ wilia / At þra skildum þm gelldingum sem Christur tekr vndan / og Mattheus skriþar xix. Capit. Þad eru þr sem gelldir eru þæddir aþ modr kuide / þr adrer sem geldirer aþ mõm / þr þridiu sem sig gelda sialþuer wilianliga þyre himnarikit / Og þr sem þ geta giort / true eg þm þ wel giort / Enn ollum odrum skipazt at giptazt.

Ap a kalle Heilagra.
Ut ap a kalle Heilagra.

Mega nockut Heilager a kallazt / ſuo ſem medal gongu menn ?

Nei þuiat Sancte Paall hann ſeiger j. Timo: ij. Capit. At þar ſie ecki vtan einn Medal gongu madr a millum Gudz og manna / Einckum ſa madr Jheſus Chriſtr / Og til Roman: viij. Capit. ſeiger hann þat Jheſus Chriſtr ſie hier ſem Daudann heþer lidit / Hüer at er til Gudz Faudrs hægri handar / og bidur þyrer oſſ / Og j. Johann: ij. þo at nockur ſyndgizt / þa hoþum wier einn tienadar mann hia Faudrnum Jheſum Chriſtum / þann riettlatur er medr þeſſum greinum Heilagrar ritningar verdr i burt tekinn / ſa onytur atſkilianleike / edr a greiningr Paþuans Preſta / ſem þ kenna / at tuenner ſie Medal gongu menn / Einn ſie Endrlauſnarinnar / og þ ſie Jheſus Chriſtr / Og annar ſie ſa ſem bidie edr forþiene þyrer oſſ / Og þ ſama ſie nu Heilager menn. Jtem alla a kallan þra ſem ecki eru nærverandi / geþui þm ſomum / ſa almattrinn / þ þr þecki huerſ manz hiarta og þra andua rpan / Enn Gud er alleinazta allmattugr / Hann ſialþr reynir / ranſakar og þeckir huers manz hiarta / þar þyrer ſkulum wier a kalla Gud alleinazta.

Me-

Ap a kalle Heilagra.

Megu vier nockut til bidia Heilaga menn?

Nei/ þuiat Christr seiger suo Matthei iiij. Capit. Drottinn Gud þinn skalltu til bidia / og hm̄ einum þiona / Og hinn Heilage Augustinus i bokinne de vera religione hann seiger suo / Honorandi sunt Sancti propter imitationem / non adorandi propter religionem/etc. Heilager menn eru i heidre hafande/og fra tru epter fylgiande/Og Eingla Gudz þa heidrum wier med Kærleikssins astseme/enn ecki med gofganinne / wier vpp byggium þm og eingin Mustieri / þuiat þr wilia og eirnin ecki med swodan hætti af oss heidrader wera / þui þr wita / nær ed wier erum goder/ þa erum vier sialfuer þau lifuande Mustierin Gudz hins hædzta/ þar fyre stendr suo skrifat Apocal: xvj. þat Eingillin segdi til Johannis/ þann tid hann willdi hafa lotid hm̄ og til bedit hann/ Sia þu til / þu giorer þ ecki/ þuiat eg em þin̄ Sam þion og broder / Til bid þu Gud.

Jtem hinn Heilage Chrisostomus homilia vj. de profectu Euangelij / hann seiger suo / Non opus est Patronis apud Deum neque multo discursu vt blandiare alijs/ sed licet solus sis etc. Þer wiet þurfum ecki fyre bonar manna wid hia Gude / eirnin ecki helldr margar gongr hingat og þangat til at hafa þagr mæle wid adra / þui þo at þu siert einn / og

Mm hafuer

hafuer onguann fyrer bonar mann / Og þo bidr Gud fyrer sialfum þier / Þa muntu wissiliga bænheyrdr werda / Þuiat Gud er ecki suo fus till at weita / Nær ed adrer bidia fyrer oss / Suo sem þa nær ed wier bidium sialfuer / Eirnin þo at wier sieum haldner af allzkyns Syndum / Suo sem þ Epterdæmit vt af þeire Cannerskre heidinne kuinnu nogligan̄a vtuisar / Matth. xv. Capitt.

Vier hliotum þo medalgongu edr fyrer bonar menn at hafa / Nær ed wier wilium ganga fyrer Konunga og adra stor hofdingia ?

Þessa epterliking forleggr hinn Heilage Ambrosius i þre vt skyringu sem hann skrifar yfuer Pistlenum till Roman: j Capit. Þar hann seiger / Lika suo sem at sa hinn same madr hann falle med riettu / in arimen lese Maiestatis / þ er i þann laust / Sem yfueruall dinu horfuer til hneisu / Swo sem þa / Nær ed nockr tilleggr þann heidr edr wirding þrælum edr werckmonnum / Sem Konunginum edr hofdigiannum ber at hafa / Einslika suo falla eirnin aller þr i suodan laust / Sem dyrdina og heidran Gudz nafns / till leggia nockre skepnu / Yfuer gefa suo þann sannann Herra og hofdingia / Og till bidia þionuztu mann.

manninn/Enn ꝥ wier ſuo ſem þyre tulck / Og tiena-dar menn gongum þyre Konunga og veralldar hoþ-dingia / Eer þeſſi Sauken / Þat Konungrinn er madr Daudligr/Og weit ecki Manzins hiarta/Enn hia Gude/þyre huerium ꝥ ecki neitt leynizt / Þa þarþ ecki tienadar manna wid / Helldr alitr Gud ſialþr / eitt godþuſt og litelatt hiarta.

Enn huernen eigum vier
þa at heidra Heila-ga menn ?

Heidarliga og hid wirdiligazta ſkulu wier tala vm Gudz Heilaga menn/ og hallda vt aþ ꝥm huad till heyriligt er / Þuiat hueria ed Gud ſialþur heþer i heidre/Þa will hann wiſſiliga at ꝥr ſkule eirnin aþ oſſ i heidre haþder wera / Gud Þader medkennir þa þyre ſin born / Sonr Gudz kallar þa brædr og ſam arþua / Heilagr Andi kallar þa ſin Muſtie-ri og i bygging / Huer hann heþer ecki Gudz Heilaga menn i heidre / Sa þyrelitr eirnin ſialþ-uann Chriſtum i ꝥm / Og wanuirder þa Gudz nadz Þyre hueria ꝥr eru Heilager wordner / þui huad maa ſa kunna nockut gott att hallda vt aþ Chri-ſtiligre Kirckiu / Sem at ecki heþer i heidre wo-ra ſamlags brædr / ꝥr ed nu medr Chriſto i þridi / Og medr eiliþre Saluhialp ſtadþeſtir eru /

Af akalle Heilagra

Hin fyrre Kirckian hefer miog heidarliga halldit minningar Heilagra manna / Og Gudi inneligar packer giort fyrr fra frelsan / Og fyrre pa milldi og miskunnsemi og Heilsugiof ed hann hafdi þm weitt / Og fyrre þær da samligar aſt giafuer / hue-riar ed Gud hefer vt hellt fyrre sina Heilaga menn yfuer Christiliga Kirckiu.

Wier siaum eirnin a Heilogum mõm / Huad Gudz nad hun formar / Þui nær ed vier heyrum þ fr hiner somu / Sem oſſ woru samliker / Hafa suo wollldugliga yfuerunit / Diofulinn / Daudann / Syndina og Heluitid / Þa werdum wier og eirnin vpphuatter og a eggiader till at hafa eitt gott / o-rugt / Og hiartaligt a trunadar traust a Gudz god-girne og hans miskunnsemi / Sem oſſ er lofut og til saugd J Christo Jhesu / Suo werdum wier pa vpptendrader og till lockader af epterdæmum heila-gra manna / at bidia Gud vm eina suodan og þui-lika Tru / Og epter fylgium suo / huer epter sinne te-gund / Og kallan / Tru / kærleika / Og þolinmædi Gudz Heilagra manna / Sie suo verdr þa Truan a Christum medr oſſ styrckuare / kærleikrinn heita-re / Og wonen eilifrar Saluhialpar oruggare og stadfastare / Suo at wier hugysum þa / At eigi ho fum wier mist fra / Helldr þa vndan farna og sen da wera fyrre oſſ til eilifs lifs.

Swo heidrum wier nu Gudz Heilaga menn lidna / med þre somu heidran / Þar med wier heid-

rum

rum þa aſtuine Gudz/Sem at enn eru i þeſſu ver-alldar lifue / Einckum med brodrligum og Chriſtiligum Kærleika / Og heidrſamligum wirdingum / Enn þ lærum wier ecki / þ nockr ſkule till bidia eder akalla þa / Þuiat ſuodan heidran heyrir alleinazta / Gudi einum ſaman till / Þuiat Einglar Gudz og hans Heilager menn þr wilia ecki þ menn ſkule giora ſier þa heidran og Lotning / Sem alleinazta Almatugum Gudi einum ſaman til heyrir.

Ut af Likneſkiunum.

Megu wier nockut hafa Likneſkin i Kirckiunum ?

J annare bok Moyſi xx. Cap. Fyrre bydr Gud med ollu/ þ eingin likneſke ſkule giorazt þau ſem dyrckut eda til bedin werda/ Þuiat þ ſama er ein opinber ſkurgoda dyrckan/ Sem ſtrider þuert i mot þui hinu Fyrſta Bodordinu/ Enn alla tima þa hefer hia heidnum þiodum ein nærſta mickill af Trua wer- 20
it / Likneſkianna wegna / Þui war þ Gydingunum hardliga fyrebodit / At þr ſkylldu med ollu eingin Likneſke hafa / Wti þm kirckiu Sofnudum i Gricklande hefer mickil tuidrægne

og sundrþyckia verit / vm burt tekiu likneskianna / Enn þ skal huer Christinu mann vita / þ likneskin at haþa / sie eingin Synd i sialþu sier / Enn huer godr madr wackti sig vel vidr þm hia trunade / og þre misbrukan sem almugen heþer hier til dags haþt / a vors Herra pijslarmarcki / og odrum Heilagra manna likneskium / Hueriar menn haþa goþgat til bedit / og dyrckat suo sem sinn Gud / heitid a þau somu likneske sier til hialpar og heilsubotar / huar vt aþ þ mickil willa og skurgoda dyrckan er vppkomen.

Nær ed þolkit dyrckar og til bidr nockrt Likneske / huad er þa aþ þui gioranda ?

Huar ed swodant likneske werdur þundit/ at almuga þolkit til bidie þ / og sier hialpar leite hia þui hinu sama / þad likneske skal walldz madrinn þess þyr i burt taka / suo at þar kome ecki nein aþ Gudu dyrckan vt aþ/ Lika suo giordi Ezechias Konungr at hann liet i sundrbriota þann Eirhauggorm / sem aþ Moyse war vppsettr / þyrst at alþydan tok at goþga / og sierliga lotning / edr dyrckan at giora þm sama eir hoggorme og at til bidia hann iiij. Regum xviij.

Af Likneskiunum.

Eigu vier nockut at Heidra Likneskin?

Clemens skrifar til hinum Heilaga Jacobo brodr Drottins/og seigir suo/ Ef at þier viliet riettiliga heidra Gudz mynd / þa giorit ꝥm mönnum til goda / sem epter Gudz mynd eru skapader / Gefit hungrudum mat / þyrstum at drecka witied Siukra / hysit og herbergit wegfarendr og gestkomande etc. Og enn framar seiger hann / Huer heidran er ꝥ Gudi / at hlaupa fyre mynder af steinum/ og trelikneskiur/ og at dyrcka þær somu sem Gudi/ Enn at yfuer gefua og fyrelita manninn / Sem er ein Saunn Gudz epter mynd/ Og enn framar meir þa seiger hann / Huad er o þarfuara og o gudligra/ enn ꝥ / at til reickna þann velgiorning stockum og steinum / sem af Gudi er gefinn og weittr/ Fyrst ꝥ eingin kemzt til Faudrsins nema fyre Christum / Huar fyre rænum wier þa Gud sinne heidran / og veitum hana maludum og vtskornum Likneskium/ Suo sem at kunne þau at hialpa oss i vorum naudsynium / og Saluhiatpliga at giora.

Kallar ecki Gregorius Pafwe Likneskenn edr vppkaustin/ fræ di bækr o lærdra manna?

Aꝑ Likneskiunum.

Christner menn mega wel haꝑua med godre
Samuitzku / pislar marck vors Herra Jhesu Christi/
Mariu likneske / Patriarchanna / Prophetanna/
Postulanna / og annara Heilagra manna epter myn-
der / Suo sem þyre onnr minnis teickn / þuiat
þar till duga þau oss / At þau minne oss a
Gudz velgiorninga / og hans dyrdar samlig verck /
Suo sem þa / nær ed wier litum mynd wors Herra
Jhesu Christi a Krosinum hanganda / edr hans vpp
risu / þa kemr oss iaꝑn snart til hugar pisl og blezadr
Daudi vors Drottins Jhesu Christi / og hans dyr-
darsamlig vpprisa/ Hueria hlute at hugleida / og a
þa at minnazt / er miog naudsynligt / og suo nytt-
samligt/ Þyre þann skulld seigir hiñ Sæli Gregorius
suo Quod legentibus est scriptura hoc idiotis est pic-
tura / ꝥ er / huad hiner boklærdu lesa i bokum/ ꝥ sa-
ma lest hiner o lærdu a eptermyndum og vppkaustum
Enn þo skulu hiner Christnu ecki alleinazta læra
vt aꝑ ꝥm vppkaustum og epter myndum bokanna/
Helldr mycklu ꝑramar læra at lesa og sig at menta
vti Gudz bok / sem er Heilog ritning / Þui huer
madr sem girnezt at haꝑa kynning aꝑ Gude/og hann
at þeckia / sa hlytr ecki alleinazta at leita þess i Ep-
termyndum og vppkaustum / Helldr hlytr hann epter
boi og skipan Jhesu Christi at ransaka heilaga rit-
ing / Enn huerier eigi kunna at lesa Heilaga rit-
ing / ꝥr skulu heyra Gudz ord / þuiat truan kemr
t aꝑ a heyrslunne ordzins / Suo sem ꝥ Paull Postule
ann vtuisar til Roma : x. Capit. Vt

Af Helgi Domum.

Vt af Helgi Domum.

Enn huad seigir þu af þm beinum Heilagra manna?

Heilagra manna Likamer eru Gudz Herbergi og Mustiere Heilaꝝ Anda / þar fyrer voru i fyrstu / af godfusum gudhræddum Christnum mõnum þra bein til samans lesin / og hirdzlum wardueitt / Swo sem til minnis / Enn þar epter a seirna meir / hefer þar vt af komet mickil miswerckan / og hia trunadur / Suo þ eirnin i staden heilagra manna beina / hafa optsinnis fram̄ verit sett onnur bein / einhuerra illrædis manna / Christnu folki at bidia / huar med þr hafa gint og gabbat / godz og peninga af fatækum almuga / og vppdicktad suo mickinn wantrunad / þuiat þr Pafwa Prestar / hafa ecki alleinazta haft stocka og steina fyrer sin werck fære til plægins sinnar agirne og slemeligs fiedrattar / Helldr iafnuel eirnin beinin Daudra manna / þar fyrer er og eirnin su vpptakan beinanna Heilagra manna / eda huernen sem þr kalla þ / þær Canonizationes / ecki vtan fals og fieplogr þra Pafwanna og Romnersku Biskupa / þuiat margra manna Likamer (suo sem hinn vise madr sagde) werda hier miog heidrader a Jardriki; Huerra Saler þ greptradar eru i heluite / þess hins sama hofum wier eitt Epterdæmi i lifsaugu hins

Aþ Helgi domum.

Heilaga Martini Biskups / huer ed þar þyre liet eina Kirckiu og alltare nidr briota / ꝥ þolckit heidrade þar einn mordingia og mandrapara / þyre einn Heilagann pislar wott.

Enn huer er riettr Helgidomr Heilagra manna ?

Sanr Helgi domr er þessi / ꝥ wier epterþylgium Gudz heilogum mönn / i Christiligre Tru / ꝥra þolinmædi / og stodugleika / Og setia oss þa suo till þyremyndar og Epterdæmis / Einckum suo / at lika sem ꝥr aþ gudligre nad / haþua haþt eina stoduga Tru a Jhesum Christum / elskat sinn sam Christinn aþ Hiarta / Og stadþaster bliþuit i iatningu truarinnar / Og med þolin mædi Daudann lidit Christi vegna / Og eru suo i Gudz riki inn komner / Suo ættum vier nu og eirnin þyreþuilik epterdæmi At huer iazt og lockazt till at bidia Gud þess aluarliganna ꝥ hann wilie eirnin hlutskipta oss / Sem hier a Jarderike erum / Og i holldligum likama liþum / sannre tru / kærleika / þolin mædi / og stadþestu / Sem ꝥr hans astuiner hoþdu / Og at wardueita oss vnder skiole sinnar miskunnar / Suo at wier eins og ꝥ ꝥr eru Hiedan þarner / og huilazt nu i þridi Gudz / mættum og eirnin lika hiedan þara i þridi Gudz / Og oss at gledia medr worum sambrædrum / i eiliþligum þagnadi,

Vt aþ:

Aꝼ Helgidomum
Ut aꝼ Greptruninne

Huad an heꝼer greptran daudra manna ſinn vppruna?

Ut aꝼ Gudz ordi / Geneſ: iij Capit. ſeigir Gud ſuo til manzins / Þu ert molldardupt / og at molldu ſkalltu aptr werda / Þat litla ordit ſem kallazt Aphar a Ebreſku / ꝥ er molldar dupt / Og kallazt hier ſierdelis ſu Jardarmolld / Sem woppuerdr graꝼin og wom er wellt / Suo ſem þa akr er nyplægdr / eda / Suo ſem þær graꝼuer ed teknar eru Daudum mõm huar vt aꝼ / ꝥ ſu ſiduenian / Likamana at Jarda / heꝼer alla tima heidarliga werit halldin / bædi ꝼordum Daga i hia Gydingunum / og ſuo nu ſeirna a timum i hia Chriſtnum mõm / Og ꝥ hid ſama er einn witniſburdr / worrar truar / ꝥ wier truum holldzins vppriſu / Og lika wors kærleika / Sem wier giorum widr vora ꝼramlidna naunga / Eigi ſuo ꝥ wier hoꝼum miſt ꝥra / Helldr at eins ſem at ſie ꝥr ſender i weginn ꝼyre oſſ / miſgrunandi ꝥ eigi at wier munum þa alla aptr ſia a deige Drottins / og a ſamt medr ꝥm i Chriſto at liꝼua eiliꝼliganna.

Huar ſkulum vier graptar ſtadina haꝼua?

J hia ꝥm hinum gomlum ſuo Gydingũ ſem heidnũ -

mõm/ Þr haꝼa graptar ſtaderner vtan borgar werit / Swo ſem ꝥ Abraham keypti akrlendit aꝼ Ephron at hann iardadi þar konu ſina Saram / Geneſ: xviij. Þar ed eirnin ſeirna meir Abraham Jſaac/ Jacob/og Joſep woru graꝼner / Swo ward og lika ſa ꝼramlidinn ſonr Eckunnar vtborinn aꝼ ſtadnum/ Huern ed Chriſtur vppreiſte aꝼ Dauda vidr hlidit Borgarinnar Naim Luce vij. Capit: Og Lazarus war og graꝼinn ꝼyre vtan Bethaniam Johann xj. Suo war og eirnin wors Herra groꝼ ꝼyre wtan Borgina Jeruſalem Johann: xix Capit: Þar vt aꝼ heꝼer þetta latinu ordit Efferri/ i veniu werit haꝼt / ꝥ þydizt at wera vt borin / Enn ſlicks ſiduana þarꝼ ecki wid hier i landi.

Huernen ſkal ſu greptran
daudra manna/halldin vera?

Greptran likamanna ſkal aꝼ Chriſtnum mõm heidarliga halldin verda / ꝼyre ſkar o brigdiligrar wonar ſaker/worrar wppriſu / Og likame ꝼramlidinna / Skulu hiner Chriſtnu ærliga till graptar ꝼlytia /Og þa med ſæmd og ſidſemd nidr ſetia /Og i hia groꝼinne ſkall oſſ ꝥ till hugar koma / at vier aller ſaman aꝼ Adam till erum dauder og ꝼyre dæmder/Og þar aptr i mot i Chriſto liꝼuande wordner/ Þui Drottinn wor Jheſus Chriſtur heꝼer ꝼætt

oſſ aꝼ

oſſ aptr alla þa hlute / Sem Adam hann tyndi og tapadi.

Þuiat Jhesus Christus heþer þyrir worra ſynda ſaker Dauda lidit / og worar ſynder aþſkaþit / og þyre ſinn Dauda / worn dauda i helſlegit / og er ſuo word-inn ollum riettruodum mōm liþſins wppriſa / Huer ed truer a hann / eirnin þo Daudr væri at meſtu / Þa mun hann liþua / Og huer ed þar liþuer / og truer a hann / Sa mun ecki Daudann ſia at eiliþu Jo. xi Cap Worer likamar eru limer Chriſti / og lika ſem þ Gud heþer vppuaket Herrann Chriſtum / Huer at er wort hoþud / Suo lika þa mun hann oſſ / þyre ſinn krapt / eirnin wppuekia j. Corinth. vj. Capit.

Enn huernen ſkulu graptar ſtaderner halldner wera ?

Þr Kirckiu gardar edr legſtader / ſem Chriſtner menn eru i graþner / ſkulu med allre ſæmd og heidre vpphalldner verda / Suo megum vier og wel eirnin med godre ſamuitzku pryda og þaga legſtadina þram-lidinna medr godum vmbunade / Og dæmi ſaugum heilagrar ritningar / at oſſ mætti ſuo til hugar koma truan vt aþ vppriſunne og doma deigum.

Hiner Chriſtnu giora þ riettiliga / at þr pryda og bua wirdiliga wm leide edr legſtade ſinna þramlidiña aſt maña / þar i mot þa giora þr aller illa og rangliga-ſem ouirda og þyrelita graptar ſtade daudra manna /

Af Greftraninne.

Þr ſomu eru rietter Saducei og Epicurei/ þ eru þeſs konar willu menn ſem ecki trua ppprisunne / Þr ed og allz ecki ſkeyta vm vpprisuna / nie þ epter komanda lifuit/ og kaſta þui vt likomum Daudra manna/ eigé odru wiſ en ſuo ſem hrei annrra kuikenda / og eirnin med fotum troda Þra bein/og fyrer lita Kirckiu gar-dana / þa Gudz akra/ hafandi ſuo allz ongua ræckt a graftar ſtodum fram lidinna.

Þeir Euſebius og Athanaſius mintuzt eirnin Chriſtinna manna Kirckiu garda/a huerium Þr plo-gudu at finnazt / til at bidiazt þar fyrir / og hielldu ſlika ſtade Heilaga / og i myckluin heidre / fyre Þra likama og beina ſaker Heilagra manna / ſem þar huilldu i þm ſama ſtad / þar vt af kolludu Þr Kirckiu gardenn Cemiterion / þ er eitt ſuefn huſs / Og Iu-dei kolludu hann Beth Haym þ er eitt herberge lif-uandi manna / þuiat Þr trua / þ Abraham / Iſaac/ Jacob og aller/ adrer Gudz aſtuiner mune lifua/ og þ likamer Þra ſkule endrlifua /og þær ſomu ſaler aptr til Þra huerfua.

Vt af Vppriſu fram Lidinna.

Huad er Vppriſan Daudra manna?

Hun er eitt Gudz daſemdar werck / ſuo þ aller menn munu a efſta deige Vppriſa af Dauda / Go-
der

Aþ Upprisunne.

der menn og riettlater til eiliþrar pinur og fordæmin-
gar.

Huar med villtu Sanna Upprisuna Daudra manna?

Þessi Articulus truarinner vt aþ Upprisunne þram̄lidinna / er sa hinn hædzte Articulus einn vorrar truar / þyre huers saker þ wier iatum og medkennum eirnin alla hina adra / þar þyre werdr hann vti þui Nyia Testamentino / medr augliosum ordum wottadr og optsinnis til teicknadr / Og þ sama er miog nytt-samligt / þ wier hiner Christnu hoþum alla tima þy-re oss og vorre augsyn / Sannar / skyrar og skilmercki-ligar greiner / og opinbera vitnisburde Heilagrar ritningar / Til at styrckia og at stadþesta vor hug-skot vti Gud / otta og riettri tru / i mote þm Epi-cureis og Heidinna manna rangsinnum meingin-gum / Og hondla suo þennann Articul / þ wier mu-num wissiliganna a Epsta deige vpprisa aþ Dauda.

Seig hier þram̄ nockrar grei-ner vr þui hinu Nyia Testa-mentinu.

Christe

Af Vppriſunne.

Chriſtr hann ſannar ſialfr Vppruſuna Daudra manna Matthei xxij. Capit. Vt af ꝥm Gudz ordum ſem ſtanda Exodi iij. Capit. Eg em Gud Abrahams og Gud Iſaacs / og Gud Jacobs / Enn Gud hann er ecki Gud daudra / Helldr lifuande manna / Þar fyre þa hliota nu hiner Heilogu/ Sem framlidner eru medr ſinum likomum vpp aptr at riſa af Dauda.

Item Matthei xxvij. Capit. Marger likamer Heilagra / ꝥra ed ſuafu riſu vpp/ og geingu vt epter hans vppriſu vr grofunum / og komu i borgina helgu / og auglyſtuzt þar morgum. Item Luce xiiij. Þat mun þier endrgolldit werda / i Vppriſu riettlatra. Item Johann : vj. Capit. Þad er uilie Faudrſins/ Sem mig hefer ſent / ꝥ huer hann ſier Soninn/ og truer a hann / ſa hafue eilift lif/og eg mun vppuekia hann a efſta deigi. Item Paull Poſtule hann ſeigir til Roman : viij. Capit. Ef at ande hans ſem vppuackte Jheſum af Dauda / bygger med ydr/ þa mun ſa hinn ſame ſem Chriſtum vppuackte af Dauda / eirnin ydra Daudliga likame lifande giora / wegna þeſs / at hans Ande bygger i ydr/ Og enn framar ſeiger hann / ꝥ vier ſem hofum frumtok Andarins / berum mod i ſialfum oſſ / epter ꝥre Sonarleifdinne / og wæntum epter eudrlauſn vors Likama.

Item j. Corinth: xv. verndar Paull Poſtuli þennann Articul med allre raukſemd / og ſeiger/ Lika ſuo

Af Upprisunne.

ka suo sem þ Daudinn er kommenn af einum manne til / Suo er og eirnin Upprisan framlidinna komen fyre einn mann / þuiat lika / suo sem þr deyia aller i Adam suo munu þr i Christo aller lifuande werda.

Item ij. Corinth: iiij. Wier berum allatima þa deyding Drottins Jesu a vorum Likama / suo þ eirnin lifuit Drottins Jhesu opinskart werdi a vorum Likama / Wier vitum / þ sa / sem Drottinn Jhesum hefer uppuaket / at hann mune oss eirnin upp uekia fyre Jhesum etc. Item j. Tessal: iiij. þui fyrst wier witum / þ Jhesus hefer Dauda lidet / og er upp aptr risinn / suo mun Gud og eirnin / þa sem sofnader eru fyre Jhesum framleida medr hm.

Seig nu fram greiner hins Gamla Testamenti, sins.

Spamadrinn Esaias seiger suo i xxv. Capit. þ Gud mune a þessu fialle i burt taka / þa andlizt Sueipan / medr huerre þ aller menn eru sueipader / Og þa hyrging / medr huerri þ allar þioder eru til hyrgdar / þuiat Daudinn mun med ollu i burt swolginn werda etc. Þyre þessa Sueipan skal skiliazt, suo sem fitta þ aller dauder menn werda sueipader / og hefer suo mickit at seigia / hann mun lifna lata hina Daudu.

Og Esaie xxvj. Capit. seigir hann / þiner hiner Daudu munu lifna / medr sinum likamum upp aptr

Do

aptr risa/ Vake þier og glediet ydr þier sem liggit i dupte iardar etc. Og þar i þeim samastad seigir hann/ far þu mitt folk inn i þin suefn huss / Og lyk þinar dyr till.

Item Ezechielis, xxxvij. seigir Gud Sialfu eg mun uppluka graufum ydar/ og mun ydr mit folk vt leida vt þeim somum ydar grofum / Og eg mun gef ua minn Anda i ydr/ Suo at þier skulut lifua aptr og eg mun innsetia ydr a ydra ættiord etc.

Item Job xix Capit. hann seigir / Eg weit þat minn frelsare lifuer / Og hann mun mig hier seirna meir vr Jordu uppuekia/ og a epsta deigi mun eg vpp frisa/ og iklædazt aptr minu skinne / og i minu holldi mun eg Gud sia.

Suo kunnum vier nu loksins/ vt af ollum Gudz fyrerheitum og Epterdæmum Fedranna/ þeirra wissiliganna og wolldugliganna at alyckta og orskurda/ At þar sie eitt annat lif þat eilifligt er / Og i ollum þeim fyrer heitum / Sem Gud hefer suo giort vidr Fedrna / ha er þessi articulis vt af upprisunne og af eilifue life / þar heimogliga med handtieradr / og þar inneluckt.

Þuiat Gud hann til sagdi Fedrunum / þau hinu merckiliguztu fyreheit / Suo at þr skyllldu hafa a Gudi og vnder hans miskunn sina hugsualan og hlifdar wernd / fullann faugnut og alla vnadsemd/ Enn nu siaum wier þat hiner ædztu og heilagli guztu menn i þessu weralldar lifue þa lida hier

angr/

Ap Upprisunne.

angr / vtlegd / og armædi / Lika sem at Gud hann hapue ypuer gepit ha / og steyti þm ecki / þyze þan skulld ha er har willliganna eitt annat epterko manda lip þyze hondum / har inne ed Gud mun hina heilogu / epter hetta lidit lipuit / gledia wi lia med eilipze hugsualan / Og launa þm medz dyz dar samligum pagnadi / eilipza og opozgeingiligra lipdaga.

Þetta hid sama lærir og eirnin Pistillinn till Ebreos þ hiner gomlu pozpedzner hapui hapt truna ap uppzisunne / Ja seiger hann i trunne hapa þz aller latizt / Aller hapa þz og eirnin þyze truna vitnisbur dinn peingit / Enn þyzeheitid hapa þz ecki medtekit / Ap hui þ Gud heper adz till pozma eitt huad betra þyzehugat / oss / Suo at þz an voz yzdi ecki pull komner giozder / Þar þyze baud eirnin Jacob sonum sinum / At þz skylldu grapa hann pramlidin i gro pum pedza sinna / Lika suo eirnin ha skipadi Joseph Israels sonum Brædzum sinum / Nær ed Gud hann vtleidde ha ap Egiptalande / At þz willdu hans bein i burt bera medz sier / Og grapua hau hia pe dzum þza. Λvm

Munu eirnin aller menn uppzisa / bædi goder og vonder?

Þar mun vera ein almennilig uppzisa allra pram lidinna manna / bædi riettlatra og ranglatra / Enn

Oo ij þ sa

Af Upprisunne.

þ sama med einum mycklum atskilianleika / þr hiner godfusu / Gudhræddu / og vtuoldu / munu wpprisa til eilifs lifs / Enn hiner ranglatu og ogudligu / og fyredæmdu / munu wpprisa til doms og till eilifrar fortaupunar.

Sannaþ vt af heilagre ritning þ hiner omilldu munu eirnin vpprisa medr and og likama til eilifra kuala.

Johannis Fimta Capit: seigir Christur suo / Att Att su stund mune koma / a huerri / þaller þr / Sem i grofunum eru / mune heyra raust manzins sonar / og munu hier fram ganga / þr sem gott hafa giort till lifsins wpprisu / Enn hiner sem illa hafa giort till domsins vpprisu.

Item Danielis xij. Capit. Marger vt af þm (seiger han) Sem liggia i dupte iardar og sofua / munu vppuakna / Adrer till eilifs lifs / enn adrer til eilif=ligrar skamar og forsmanar.

Item Sanct. Pall ij. Corinth. v. Capit: seigir suo / Aller hliotum wier at opinberazt fyre domstole Christi / suo at huer einn medtake þ / a sinum Likama / epter þui sem hann hefer giort till / huort þ er gott edr illt. Item Matth x Capitt. seiger Christur suo / At þier skulut mycklu meir ottazt hann / Sem fyrefara kann salu og likama til heluitis. Item

Aþ vpprisunne.

Item Esaie lxvj. þr munu vtganga/Og sia þra manna likame/sem misgiort haþa wid mig/þui at þra madkr mun eigi deyia/ Og þra elldr mun eckki vt slockna/ Og þr munu stygd og widbiodz werda ollu holldi.

Huernen þa hellzt skier wppzisan?

Sancte Paall j. Corinth: xv. seigir þat wier munum ecki aller sofna vt aþ/ Enn aller munu vier þo vmskiptiliger werda/ og þ nærsta skyndiliga a einu auga bragdi/ widr þann sidazta ludr þyt/þuiat ludrinn mun sit hliod/ aþ sier geþua/ Og hiner Daudu munu vpp aptr risa o þorgeingeliger/Og wier hiner adrer munum vmskiptiligir verda.

Huernen mun þessi vmskiptingin skie?

Þetta hid þorgeinge liga (seigir hann) hlytr at i klædazt þui hinu oþorgeingiligu/og þetta hid daudliga hlytr at skrydazt hinu odaudligu/Enn þa þetta hid þorgeingeliga og hid Daudliga i klædizt hinu o daudliga/þa þulkomnazt su malsgrein sem at skriput (stendur) er/Þat daudinn sie burt suolginn i sigran/Daude huar er þinn brodde/Heluite huar er þin sigruining.

Oo iij. Huernen

Af Vppriſunne.

Huernen munu hiner Riett-latu vppriſa?

Dyrdar ſamliganna / fyre vtan alla wanſeme / andliga og likamliga / hinn Heilage Paull j. Corint: xv. Capit. Hann framtelur fiorar giafuer weg-ſamliga likama ſuo ſeigiande / ꝥ ein ſtiarna yfuer-uinne adra i biartleik / Lika ſuo eirnin vppriſan fram-lidinna / Þui at ſa likamenn ſem forgeinligr er nidr ſardr / mun aptr vpp riſa o forgeingiligr / Og ꝥ holld ſem nidr verdr Sad i wanmætte / mun vpp aptr riſa i wegſemd / Þad nidruerdr Sæd i breyſkleik / mun vpp aptr riſa i krapte / Og ꝥ nidruerdr Sad einn kiotligr likame / mun vpp aptur riſa einn andligr eilifligr likame / Þar ſeigir S. Paull: ꝥ likamer Riettlatra munu przydder vera medr fiorum aſtgio-fum eilifrar dyrdar / ſem er / at þr muno wera biar-ter og ſkinande / fagrer og prydiliger / ſtercker og wollduger / o daudliger og eilifliger.

Sanna þu Vppriſunavt af Skepnunum?

Hygg þu at hueite korninu / þui ed þurru og hreinu werdr i Jord kaſtad / at ꝥ lifnar ecki ſuo ꝥ be-ri auogxt / vtan ꝥ deyie og rotne adr / Swo ſeigir og eirnin Jheſus Chriſtus ſialfe Johan: xij. Capit. Vtan ſuo ſie at hueite kornit ꝥ falle i Jord og deyie nidr /

nidr / þa bliſur þ eitſaman / Enn ef þ deyr / þa fæ-
rir þ mickinn auogxt / Lika ſuo ſem nu eitt litid furt
hueite korn / þ i Jord er kaſtad / þa rotnar nidr / og
at ſiduztu lifnar ſo aptur / wegx vpp / J fyrſtuerþ /
eitt litid gras ſtrax / ſidan werdr þar halmr vt af /
a þm halmenum wegx eitt agx / og i þui agxinu
morg korn / Swo mun og eirnin ſa ſame Likamenn /
þ ſama holldit ſem dait hefer / grafuit / og rotnad
er / og med huerium hatti þ hefer hellzt tortynſt / eir-
nin vpp aptr riſa / framkoma / og lifuande werda /
io vm rædanligre fegurd / Þuiat hiner riettlatu mu-
nu i Rike Gudz ſkina ſem Sol / Matth: xiij.

Enn huernen mun þm vegna

ſem hier a Jardrike munu lifuan-
de finnazt / fæd hinn ſidaz-
te dagr yfuer
kemr?

Þr hiner ſomu ſem þa lifua / munu ecki koma
i þra hendr ſem grafa hina Daudu / Þuiat ſuo ſeigir
Pall Poſtule j. Teſſal: iiij. þat vier / huerier ed
þa lifum og yfuerblifum i til komu Drottins / at
vier munum eigi fyrr þm koma ſem ſuafu / Þuiat
Drottinn ſialfr mun med her ope og hofut Engilſins
rauſt / og Gudz herludre / ofan koma af Himnum /
og hiner fram lidnu i Chriſto munu fyrſt vpp aptr ri-
ſa epter a wier / huerier ed wier þa lifum og
yfuer-

Aꝼ enda Veralldarinnar.

yꝼerbliꝼuin / werdum til lika vpp numner med þm ſomum i ſkyen til motz vid Drottinn i loptid / og mu= num ſuo hia Drottne wera alla tima.

Aꝼ enda Veralldarinnar
og þm Eꝼſta Dome.

Huad er ſa endi Veraldda= rinnar.

Þ er ecki Annat / enn ſuo ſem þa (ofſkn) ed næred umſy= ſlan þeſſarar weralldar / heꝼer ꝼeingit einn Enda / og vm ſkipting timanna er vmlidin / ſuo ſem ater wetr og Sumar / dagr og nott.

Huad er ſa Eꝼſte domr
edꝛ dagr Drottins.

Hann er þa / nær ed Drottinn voꝛ Jheſus Chꝛiſtr mun koma / i mycklum Krapte / dyꝛd og tignarvell= dis / til at ſeigia þann ſidazta dom / og þann obrigdi= ligann oꝛſkurd yꝼuer ollum mōm / epter þui ſem huer heꝼer gioꝛt til / godum til eiliꝼs liꝼs / enn wondum til eiliꝼra elldz kuala.

Huerſu margꝼaulld er
tilkoman Chꝛiſti?

Hei=

Aþ ende Veralldarinnar.

Heilog ritning seigir aþ twefalldre tilkomu vors Herra Jhesu Christi / hin fyrre war litelat og hafdi ecki mickit alit hia mönn / þann tid ed hann fæddist madr i þennan heim / i liking eins þionustu manz / suo at hann bæri vorar Synder a Krossinum / og bitalade vorar Skullder / Enn hin onnr tilkoman mun vera dyrdarsamlig og ogurlig / nær ed hann mun koma / sem einn ædztr Domare / i mycklu tignar velldi i enda weralldarinnar / til at dæma lifuendr og Dauda / Þar fyre seigir hinn Heilage Augustinus suo / Venit Christus occulte indicandus / veniet et manifeste iudicaturus / þ er / at Christr sie heimogliga komenn / suo þ hann yrdi dæmdr / hier epter a mun hann opinberliga koma til at dæma alla Verolldina / Swo lika seigir og S. Paall / Acto xvij. At hann hafui sett þar einn dag til a hueri um ed hann will dæma alla heims kringluna medr riettuise. Og Act: x. Christr er til settr af Gude einn Domare / lifuande og Daudra.

Huernen mun hann koma til at Dæma?

Syneliga i skyium / lika suo sem þ hann vpp stie til Himna Acto: j. Capit. og i mycklu Tignar velldi og dyrdar ligre wegsemd / Matth: xxv. og medr raust hofut Engilsins / og medr Gudz herludre j. Tessal: iiij.

Ap enda Veralldarinnar.

Huar þyre vill Gud halld'e Domenn ?

Þat hann geþui ollum riettruodum mōm a Salu og Likama eiliþt liþ / Enn ollum o milldum og þyredæmdum allzkyns pisller / og eiliþan elld.

Huer skipan mun vera þess epsta Domsins ?

Adr enn ꝥ Doma dagrinn kemr / munn þarskie noekr teickn / Og noekr þa munu skie a ꝥm sama deiginum / Og sum teicknin munu þar epter a koma.

Huer eru þau Teicknin sem adz munu skie ?

Þat Romuerska rikit mun í eydelagt werda / Sa madz Syndarinnar og glotunar Sonr mun opinber werda ij. Tess: ij. Þar munu og vpprisa þalsschrifltner / og þalsSpamenn / Christilig Kirckia mun og hliota at lida þungar þreystaner og myckelar opsokner / Matth: xxiiij. Þar munu og skie teickn a Solu og Tungle og Stioznum Luc: xxj. Og Gudz Euangelion skal Predikat werda i allre Verolldinne / medal allra Pioda. Enn

Af enda Veralldarinnar.

Enn huer teickn munu skie a þm sama deiginum?

Lika suo sem þ elldingh af himne ofan / hun lys|ser og leiptrar yfuer allt huad under himnenum er / Suo lika mun Manzins Sonr eirnin a sinum deigi wera Luc: xvij. Elldr mun vndan hans auglite ganga Psalm. xcvij. Teicknit manzins Sonar mun birtazt i himnenum Matth: xxiiij. Aller Dauder munu einu Vpprisa / bædi goder og wonder / og ſ(i) Christr mun sundrgreina huora fra odrum / Suo sem einn Sauda hirdir atskilr Laumben fra kidunum / Og hann mun þann sidazta Doms orskurd yfuer þm seigia Matth: xxv. Capit.

Huer eru þau teicknin sem epter munu fylgia.

Þessa hins Syneliga weralldar heimsins forny|ung / fyre dæmdra manna kualer / og eilif fortopun / Og eilift lif vtualdra manna.

Kunnum vier nockut at vita stund og dag þess efsta Domsins?

Nei / þuiat Christr seigir Matthei xxiiij. af þm deigi / og af þre stundu / weit einginn / og ecki

Af Eilifu lifue.

Einglarner af himnum / helldr alleinazta minn Fader / Og hinn heilage Paall ſeigir j. Teſſa: v. Þad dagr Drottins mune koma ſuo ſem þiofur a natar tima / Þuiat nær ed þr ſeigia / At þ ſie fridr / og anduaralauſt med ollu / þa mun ſkyndiliga yfuer þa koma daude og fordiarfan.

Ut af Eilifu lifue og eilifum Dauda.

Huad er Eilift lif?

Eilift lif er ein Sannarlig widrkenning Gudz / og vors Drottins Jheſu Chriſti / Huert ed hier vpp byriazt i riettre tru / i anda / og oruggre won og mun opinbert werda / epter þetta lidit lifuit / i eilifum faugnude og Salu hialp / Swo ſeigir Chriſtr Johan: xvij. Capit. Enn þ er eilift lif / at þr widr kenne þig einann og ſannan Gud / og þann ed þu hefer vtſent Jheſum Chriſtum.

Huad er ſa eiliflige Daudinn?

Eilifr Daude / er ein eiliflig ſkelfuing og hrelling Samuitzkunnar / fyrer þre Gudz ogrligre reide.

Huer hefer tilſagt oſſ Eilift lif?

Þad.

Aꝼ Eiliꝼu liꝼue.

Þad ſama heꝼer giort / Drottinn vor Jeſus Chriſtr

Huerium heꝼer hann til ſagt ꝥ?

Riettruodum mōnum / þuiat ſuo ſeiger hann Joh: iij. Cap. Huer hann truer a Gudz ſon / Sa heꝼer eiliꝼt liiꝼ / Enn huer han truer ecki ſynenum / Hañ mun ecki ſia liꝼuit / helldr bliꝼr Gudz reide yꝼuer honnum / Og Johann. v. Capit. Sannliga Sannliga ſeige eg ydr / Huer hann heyrir min ord / og truer ꝥm ſem mig heꝼer ſent / Sa heꝼer Eiliꝼt liꝼ / Og kemr ecki i Domenn / Helldr er hann ꝼra Daudanum til liꝼſins i gegnum komenn.

Huad ꝼullgiorir ꝥ hid eiliꝼliga liꝼuit?

Þat hid ſama / at wier ꝼornemum ongua ſynd þadan i ꝼra / onguann Dauda / ongua ognan / nie hrædzlu / Helldr hoꝼum wier þa eiliꝼann ꝼaugnud og Saluhialp / Suo ſem ꝥ Eſaias hann ſeiger xxv. Cap. Þat Daudenn mune med ollu i burt ſuollinn werda / og Gud Drottinn mune tarꝼullen i burt ꝼerra aꝼ allra augſyn / Og Apocalip: xxj. Daudenn mun þa eigi leingr vera / eigi harmur eda kuein / nie hryggd / þuiat ꝥ hid ꝼyrſta er vmlidit.

Item Eſaie lxv ſeigir Gud / Eg mun ſkapa / eiñ

Af eilifu lifue

nyiann himinn og nyia Jord/Suo at þui hinu fyrra mun ecki gætt vera/ nie þ til hugar koma/ Helldr munu þr gledia sig eilifliganna/og gladuærir vera/ yfuer þm hlutum/Sem eg skapa/ þuiat siafu/eg mun skapa Jerusalem til vnadsemdar/ Og heinnar folk till fagnadar/ Og eg mun gladr vera yfuer Jerusalem/ Og mig gledia yfuer minu folcki/og skynr gratursins/nie hareystis kueinan/skal eigi leingr þar inne heyr dwerda.

Item Esaie lj. Cap. Hiner endrleystu Drottins munu aptr snua/og til Sion koma medr lofstir/ Og eilif gledi mun wera yfuer þra hofdi/ vnadsemd og faugnud munu þr hondla/ Enn gratur og kueinan mun fra þm flinga.

Item Esaie lxiiij/ J fra veraldar upp hafui/hefer þ ecki med augum sied/nie med eyrum heyrt vezit huad þa somu mun skie/ Sem upp a Drottinn vona.

Item Psalm xxij Hiner fatæku munu neyta og sadder verda/ Og þr sem epter Drottne leita munu lofa hann/og þra hiortu skulu eilifliganna lifua.

Þessar greiner og witnisburder Heilagrar ritningar/ vtuisa liosliganna/at þ hid epter komanda/ eilifua lifuit/ þa mune eitt suodant lif vera/i hueriu at wier erum frelsader i burt fra Dioflinum/ Daudanum/ Syndinne/ Heluite/og i fra allre o gæfu/ Og munum suo sidan lifua eilifu lifue/ J einu eiliflegu liose og skinande birtu/ Og vti einne sannarligre Gudz iatningu/og munum suo glader vera/og gledia

Og eilifan Dauda.

gledia oss med eilifum fagnude / vti eilifligre gle-
di og Saluhialp / Hueria at oss gefui sa hinn god
giarnazte / Og hinn miskunnsamazte Gud fyre
Jhesum Christum sinn eincka Son / Huer
ed med Faudz og Heilogum An-
da / lifuer / Og riker /
yfuer ollum hlutum
blezadz herra
at eilifu
Amen.

Gudi sie eilift lof / heidur /
og þacker Amen.

Þz hiner hafa allz nægtir wins og wista / Eg sef fulluært og huilunzt i fride / Þt þu Drottinn Gud hialpar mier Þ eg ottalaus bygge Psal iiij.

Einum Gudi Faudur og Syne og Heilo-
gum Anda sie eilift lof
ad eilifu Amen.

Þryckt i Köbenhafn af mier Hans
Wingaard 1558.

